

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Dominika Bočanová

Specifika kriminálního myšlení u pachatelů trestné činnosti

se zaměřením na násilnou trestnou činnost

Specifics of Criminal Thinking in Offenders

Focused on Violent Crime

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala několika osobám. V první řadě bych chtěla poděkovat vedoucí mé diplomové práce, PhDr. Hedvice Boukalové, Ph.D., za její ochotu, profesionální přístup, odborné vedení a poskytování cenných rad a připomínek. Dále bych ráda poděkovala Mgr. Ing. Marku Vrankovi a Ing. et Ing. Anetě Mazouchové, Ph.D. za vstřícný přístup a věcné připomínky při zodpovídání dotazů souvisejících se statistickou analýzou dat. Své poděkování bych dále ráda vyjádřila vedení a zaměstnancům všech věznic podílejících se na výzkumném šetření – ředitelům věznic za jeho umožnění a komunikačním zástupcům a odbornému personálu za realizaci sběru dat. Mé obrovské díky patří také všem respondentům, kteří i přes enormní citlivost veškerých dat byli velmi otevření a sdílní. Bez účasti všech výše zmíněných by nebylo možné výzkum realizovat. V neposlední řadě děkuji mé rodině a partnerovi za oporu, motivaci a umožnění cesty ke vzdělání.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 9. 12. 2020

.....
Bc. Dominika Bočanová

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá konceptem kriminálního myšlení, který v posledních letech zaujímá pozornost především zahraničních forenzních psychologů, a to primárně z důvodu jeho prokázaného vztahu k antisociálnímu jednání a možnosti jeho ovlivnění prostřednictvím změny antisociálních postojů, přičemž se zdá být zároveň také efektivním prediktorem recidivy. Předkládaná práce si klade za cíl zmapovat specifika kriminálního myšlení prostřednictvím metody PICTS-cz u pachatelů násilné trestné činnosti a zároveň také prohloubit porozumění konceptu kriminálního myšlení v našich podmínkách.

Teoretická část má za cíl představit a širokospektrálně vytyčit oblast celého fenoménu kriminálního myšlení, pro nějž dosud neexistuje žádná jednotná definice. Pro komplexní porozumění dané problematice je pozornost věnována vymezení nejvýznamnějších konceptů souvisejících s tématem, jeho souvislostmi se sociodemografickými charakteristikami, charakteristikami páchané trestné činnosti a dalšími psychologickými jevy, přičemž čtenáře seznamuje také s problematikou násilné trestné činnosti.

Výzkumné šetření je realizováno na souboru 138 pravomocně odsouzených pachatelů násilné trestné činnosti, přičemž výsledky představují jejich specifické charakteristiky kriminálního myšlení, které jsou dále komparovány s převážně zahraničními soubory pro demonstraci jejich signifikantních rozdílů. Pozornost je dále věnována specifikám kriminálního myšlení v souvislosti se sociodemografickými charakteristikami, přičemž byla potvrzena signifikantní negativní souvislost s věkem a nejvyšším dosaženým vzděláním, oproti tomu však nebyla prokázána souvislost s rodinným stavem. Dále byly zodpovězeny otázky týkající se souvislostí kriminálního myšlení se zaměstnáním a charakteristikami rodinného soužití. V rámci analýzy specifik kriminálního myšlení v souvislosti s charakteristikami páchané trestné činnosti byl potvrzen signifikantní vztah s většinou charakteristik kriminální historie. Zodpovězeny byly také otázky týkající se souvislostí kriminálního myšlení se specifiky aktuálně odsouzeného typu trestné činnosti a specifiky užívání návykových látek. Výsledky byly zasazeny do kontextu současného poznání, přičemž byly diskutovány limity a přednosti této práce, včetně návrhu podnětů pro navazující výzkum kriminálního myšlení.

Klíčová slova

kriminální myšlení, kognitivní distorze, PICTS, PICTS-cz, násilná trestná činnost, násilná kriminalita

Abstract

The thesis deals with the concept of criminal thinking which has attracted attention mainly of foreign forensic psychologists in the last few years, primarily for its proven relation with antisocial behavior and for the possibility of being influenced by changing the antisocial attitudes and because it also seems to be an effective recidivism predictor. The thesis aims to map the specifics of criminal thinking by using PICTS-cz in violent crime offenders and to deepen the understanding of the concept of criminal thinking in our conditions.

The goal of the theoretical part is to introduce and broadly outline the area of the entire criminal thinking phenomenon which does not have a uniform definition. For a complex understanding of the issue, attention is paid to definition of the most important concepts related to the topic, its relations with sociodemographic characteristics, characteristics of committed crimes and other psychological phenomena, and also the issue of violent crime is introduced.

Research survey is implemented in 138 convicted violent crime offenders. The results present their specific characteristics of criminal thinking which are then compared mainly with foreign samples for a demonstration of their most significant differences. Attention is also paid to the specifics of criminal thinking in relation with the sociodemographic characteristics where a significant negative relation with age and highest education level was confirmed while a relation with marital status was not. Questions about the relation of criminal thinking with employment and characteristics of family coexistence were answered. A significant relation with most of the characteristics of criminal history was confirmed as part of the analysis of criminal thinking specifics. Questions about the relation of criminal thinking with the specifics of currently convicted type of criminal activity and the specifics of substance use were also answered. The results were put into the context of current knowledge while the limits and merits of the thesis, including the suggestions for follow-up criminal thinking research, were discussed.

Keywords

criminal thinking, cognitive distortions, PICTS, PICTS-cz, violent crime, violent criminality

Obsah

Abstrakt.....	4
Abstract.....	5
Obsah	4
Seznam použitých zkratek	7
Úvod.....	10
Teoretická část	12
1 Kriminální myšlení	12
1.1 Úvod do problematiky kriminálního myšlení.....	12
1.2 Problematika vymezení pojmu kriminálního myšlení.....	14
1.2.1 Psychologické koncepce	15
1.2.2 Forezně-psychologické a kriminologické koncepce	22
1.2.3 Kognitivní distorze.....	31
1.3 Současné pojetí kriminálního myšlení.....	37
1.3.1 Styly myšlení.....	39
1.3.2 Proaktivní a reaktivní kriminální myšlení.....	44
1.3.3 Alternativní metody užívané ke zkoumání kriminálního myšlení	45
2 Specifika výskytu kriminálního myšlení	48
2.1 Souvislost kriminálního myšlení se sociodemografickými charakteristikami	48
2.1.1 Kriminální populace.....	48
2.2 Souvislost kriminálního myšlení s charakteristikami páchané trestné činnosti.....	54
2.3 Souvislost kriminálního myšlení s psychologickými charakteristikami.....	56
3 Násilná trestná činnost.....	62
3.1 Úvod do problematiky násilné trestné činnosti.....	62
3.2 Vymezení základních pojmů	63
3.3 Klasifikace násilné trestné činnosti.....	65

Empirická část.....	68
4 Výzkumný problém	68
4.1 Výzkumný záměr	69
4.1.1 Operacionalizace pojmů.....	69
4.1.2 Výzkumné cíle	70
4.1.3 Výzkumné otázky a hypotézy	70
5 Metodologický rámec výzkumu	74
5.1 Typ výzkumu	74
5.1.1 Metody získávání dat	74
5.1.2 Inventář kriminálních stylů myšlení – PICTS-cz.....	75
5.1.3 Anamnestický dotazník.....	84
5.2 Organizace sběru dat.....	85
5.2.1 Výběr věznic	85
5.2.2 Žádost o spolupráci na výzkumném šetření	88
5.2.3 Realizace sběru dat.....	89
5.2.4 Etické aspekty výzkumu	92
5.3 Výzkumný soubor.....	93
5.3.1 Charakteristiky výběrového souboru	94
5.4 Metody zpracování a analýzy dat	109
6 Výsledky	110
6.1 Průzkumná analýza získaných dat	110
6.2 Specifika kriminálního myšlení u pachatelů násilné trestné činnosti – deskriptivní analýza dat	112
6.3 Porovnání s ostatními soubory.....	116
6.4 Specifika kriminálního myšlení u pachatelů násilné trestné činnosti v souvislosti se sociodemografickými charakteristikami	118
6.5 Specifika kriminálního myšlení u pachatelů násilné trestné činnosti v souvislosti s charakteristikami páchané trestné činnosti.....	132

7	Diskuse.....	139
7.1	Výstupy výzkumu.....	139
7.1.1	Specifika kriminálního myšlení u pachatelů násilné trestné činnosti	139
7.1.2	Porovnání s ostatními soubory	141
7.1.3	Specifika kriminálního myšlení u pachatelů násilné trestné činnosti v souvislosti se sociodemografickými charakteristikami.....	142
7.1.4	Specifika kriminálního myšlení u pachatelů násilné trestné činnosti v souvislosti s charakteristikami páchané trestné činnosti.....	145
7.2	Limity výzkumu.....	147
7.2.1	Limity související se specifiky penitenciárního výzkumu a dostupností vzorku s ohledem na pandemickou situaci	148
7.2.2	Limity související se specifiky výzkumného souboru	149
7.2.3	Limity související se specifiky získaných dat	151
7.2.4	Limity související se specifiky daného výzkumu	152
7.3	Přednosti výzkumu	153
7.4	Podněty pro navazující výzkum.....	153
	Závěr	155
	Seznam použité literatury	157
	Seznam grafů	181
	Seznam obrázků.....	183
	Seznam tabulek	184
	Seznam příloh	186

Seznam použitých zkratk

IKSP.....	Institut pro kriminologii a sociální prevenci
KM.....	kriminální myšlení
KRS.....	kvalita rodinného soužití
MV ČR.....	Ministerstvo vnitra ČR
NK.....	násilná kriminalita
NL.....	návykové látky
NTČ.....	násilná trestná činnost
OČTŘ.....	orgány činné v trestním řízení
PICTS.....	Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles
PICTS-cz.....	Inventář kriminálních stylů myšlení
RT.....	rejstřík trestů
TČ.....	trestný čin
TZ.....	trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb.)
VS ČR.....	Vězeňská služba ČR
VTOS.....	Výkon trestu odnětí svobody
WHO.....	Světová zdravotnická organizace

Úvod

Tématem předkládané diplomové práce je mapování specifík kriminálního myšlení u pachatelů trestné činnosti se zaměřením na trestnou činnost násilnou. Je zřejmé, že i v dnešní době je na páchání trestné činnosti, tedy na kriminalitu, pohlíženo jako na neustále vzrůstající sociálně patologický fenomén, s nímž jsme se s největší pravděpodobností všichni s nějakou z jeho forem během svého života již setkali. Většina z nás zprostředkovaně, např. prostřednictvím médií, někteří jako její svědci či oběti a někteří přímo v roli pachatele. Jednou z forem kriminality je právě kriminalita násilná, zaměřená přímo proti podstatě lidského života a zdraví, kvůli čemuž je právem považována za její nejzávažnější typ.

Hlavní motivací k vybrání tématu této diplomové práce je především to, že jsem v rámci svého studia vždy inklinovala k forenzní psychologii, přičemž jsem také absolvovala stáž ve Vězeňské službě ČR, kde jsem měla možnost pozorovat, diagnostikovat a vyzkoušet si práci právě s jedinci odsouzenými za násilnou trestnou činnost. Tato zkušenost pro mě byla natolik obohacující, že jsem si sama sobě začala klást bazální otázky – „*Z jakého důvodu tyto jedinci páchají právě násilné trestné činy?*“, „*Existují nějaké osobnostní či kognitivní rysy, které mají tyto jedinci společné?*“, „*Je možné, že násilní pachatelé přemýšlejí jinak – případně lze tyto myšlenkové vzorce nějakým způsobem vysledovat?*“ Možnost zodpovězení zmíněných otázek a zároveň má zkušenost s tímto velmi specifickým prostředím mě dovedly až k napsání diplomové práce zabývající se kriminálním myšlením.

Kriminální myšlení je fenomén, který v posledních letech zaujímá pozornost především zahraničních forezních psychologů. S tímto konceptem je nejčastěji spojován americký psycholog G. D. Walters, v rámci jehož pojetí je na kriminální myšlení nahlíženo jako na myšlenkový proces, specifické interakční styly a opakující se vzorce chování, prostřednictvím nichž se jedinec vztahuje ke svému okolí. Tento kognitivní proces může zároveň vést k iniciaci a také k udržování antisociálního chování (Walters, 2006a).

Významnost tohoto pojmu je dána především jeho prokázaným vztahem k antisociálnímu jednání a zároveň také možností jej ovlivnit prostřednictvím změny jednotlivých antisociálních postojů (např. Blud, Travers, Nugent, & Thornton, 2003; Bulten, Nijman, & van der Staak, 2009; Loza, Dhaliwal, Kroner, & Loza-Fanous, 2000), které jsou považovány za jeden z nejsilnějších prediktorů kriminálního jednání (např. Boduszek, Hyland, Pedziszczak, & Kielkiewicz, 2012; Clark, 2011).

Kriminální myšlení se zároveň zdá být také efektivním prediktorem recidivy po propuštění jedince z VTOS (např. Allan, Grace, Rutherford, & Hudson, 2007; Banse, Koppehele-Gossel, Kistemaker, Werner, & Schmidt, 2013; Gonsalves, Scalora, & Huss, 2009; Mills, Anderson, & Kroner, 2004; Walters, 2019b).

Teoretická část diplomové práce je rozčleněna do tří hlavních kapitol. Vzhledem k tomu, že je v našem prostředí dostupnost informací o kriminálním myšlení poměrně omezená, je první kapitola teoretické části koncipována takovým způsobem, že jejím hlavním cílem je představit a širokospektrálně vytyčit oblast celého fenoménu kriminálního myšlení, pro nějž dosud neexistuje žádná jednotná definice, včetně vymezení nejvýznamnějších pojmů souvisejících s tématem, jejichž znalost je nezbytná ke komplexnímu vhledu do tématu předkládané práce. Pro čtenářův ucelenější pohled a hlubší pochopení souvislostí dané problematiky jsou v této kapitole uvedeny nejvýznamnější pilíře (tj. psychologické, forenzně-psychologické a kriminologické teorie), které se historicky podílely na současné podobě kriminálního myšlení. Druhá kapitola teoretické části je zaměřena na problematiku kriminálního myšlení v souvislosti s nejvýznamnějšími sociodemografickými charakteristikami, přičemž pozornost zaměříme také na souvislost s charakteristikami páchané trestné činnosti a dalšími psychologickými jevy. Poslední kapitola teoretické části je věnována z důvodu zaměření cílové skupiny problematice násilné trestné činnosti.

Empirická část diplomové práce se zabývá výzkumným šetřením, jehož cíli jsou prohloubení porozumění konceptu kriminálního myšlení a jeho souvislostem s dalšími charakteristikami, včetně zmapování kriminálních stylů myšlení u pachatelů násilné trestné činnosti. Realizovaný výzkum čerpá z východisek uvedených v přehledové části této práce, přičemž se je pokusí rozšířit o nové podnětné informace. Výzkum specifík kriminálního myšlení je realizován prostřednictvím užití standardizovaného inventáře PICTS-cz. V empirické části je popsán výzkumný problém, včetně výzkumných záměrů, cílů, otázek a hypotéz. Dále je zde detailněji popsán metodologický rámec výzkumu (tj. typ výzkumu, metody získávání dat, organizace sběru dat, etické aspekty výzkumu, charakteristiky výzkumného souboru a metody zpracování a analýzy dat). Součástí jsou dále výsledky, ke kterým jsme prostřednictvím výzkumu došli a diskuse nad nimi, včetně závěru.

Teoretická část

1 Kriminální myšlení

Obsahem této kapitoly je představení fenoménu kriminálního myšlení a zároveň také deskripce pojmů a disciplín úzce s ním souvisejících. Text je řazen postupně, od uvedení do tématu, přes náhled na tuto problematiku z našeho i zahraničního prostředí, až po nastínění nejednoznačnosti a problematického vymezení celého konceptu, kvůli čemuž jsou pro komplexnější pochopení a vyjasnění této problematiky v textu specifičtěji popsány různé psychologické, forenzně-psychologické a kriminologické teorie, které se z historického hlediska významně podílely či podílejí na studiu a současné podobě kriminálního myšlení, jež je uvedena v závěru této kapitoly.

1.1 Úvod do problematiky kriminálního myšlení

Z obecného hlediska je myšlení vnitřním mentálním dějem, který bývá považován za jeden z nejsložitějších kognitivních procesů, jež není možné přímo pozorovat. Myšlení bývá nejčastěji definováno jako „*proces zpracování a využívání informací*“ (Plháková, 2004, s. 262). Hlavními funkcemi myšlení je formování pojmů, rozpoznávání a nacházení vztahů, usuzování neboli vyvozování závěrů z výchozích předpokladů, řešení problémů a vytváření něčeho nového (Plháková, 2004). Nakonečný (2003, s. 153) myšlení popisuje jako „*způsob poznávání, který umožňuje překračovat vnímanou skutečnost a pořádat ji do hierarchicky organizovaných významových struktur.*“

Prostřednictvím nejrůznějších výzkumů (např. Barriga, Landau, Stinson, Liao, & Gibbs, 2000; Palmer et al., 2007) nám byly poskytnuty cenné informace týkající se souvislosti mezi kognicí a antisociálním chováním¹, přičemž je známo, že právě kognitivní charakteristiky, tj. myšlení, jsou jedním z nejvýznamnějších faktorů v procesu udržování agrese (Gentile, Coyne, & Walsh, 2011). Sestir s Bartholowem (2007) předpokládají, že abychom mohli pochopit podstatu lidské agrese a násilí, je nutné nejprve poznat a pochopit, jakým způsobem lidé fungují právě ve svém kognitivním prostředí. Na tyto poznatky navazují Walters s McCoyovou (2007) tvrzením, že specifickým typem kognitivního procesu týkajícího se udržování agresivního a antisociálního chování je právě kriminální myšlení, které bylo nejprve vázáno primárně k pachatelům

¹ Antisociálním chováním obvykle rozumíme jak kriminální či nepřátelské chování, kterým je úmyslně škozeno společnosti, tak i negativní společenské jevy odchylovající se od jejich běžně uznávaných norem a hodnot, které však nemusí být trestním právem nutně sankcionovány (např. hráčství, prostituce, alkoholismus apod.) (Bouřa, 2003; Svatoš, 2009).

trestné činnosti (Yochelson & Samenow, 1976), nicméně se ukazuje, že se i u jedinců pocházejících z nekriminální populace objevují maladaptivní a nezodpovědné způsoby chování (Walters & McCoy, 2007).

S vymezením kriminálního myšlení je to však poněkud složitější, jelikož neexistuje žádná jednotná definice, která by ho plně obsáhla, a bylo v ní dosaženo konsensu expertů z nejrůznějších oborů. Při studiu kriminálního myšlení se tedy z tohoto důvodu dostáváme na pomezí několika různých psychologických oblastí, z nichž každá tuto problematiku pojímá poněkud z jiného úhlu pohledu ve snaze jej vysvětlit.

Jak již bylo zmíněno v úvodu předkládané práce, tak s konceptem kriminálního myšlení bývá nejčastěji spojován americký psycholog G. D. Walters, který se touto problematikou intenzivně zabývá. Walters (2012a) považuje kriminální myšlení za základní rys kriminální antisociální kognice, jejímž obsahem jsou postoje, přesvědčení a racionalizace, které pachatelé užívají k ospravedlnování a podpoře svého kriminálního chování. Dle jeho názoru ho lze pojímat jako specifické interakční styly a opakující se vzorce chování, prostřednictvím nichž se jedinec vztahuje ke svému okolí. Autor zdůrazňuje, že se nejedná o trvalé osobnostní charakteristiky, nýbrž o specifický myšlenkový proces a obsah vedoucí k iniciaci a následnému udržování antisociálního chování (Walters, 2006a). Myšlenkovým obsahem autor míní především to, co si daný jedinec myslí (Walters, 2012a), přičemž proces pojímá jako sérii překrývajících se dimenzí, které charakterizují způsob přemýšlení daného pachatele (Walters, 2020).

Koncept kriminálního myšlení si v posledních letech získal převážně v zahraniční sféře forenzní psychologie eminentní pozornost nejenom psychologů, ale i dalších odborníků. Jedním z důvodů je, že se s tímto pojmem setkáváme v Risk-Need-Responsivity modelu² Andrewse a Bonty (2010), v rámci něhož patří do tzv. Velké čtyřky³ kriminogenních potřeb. Značný zájem je dán také jeho prokázaným vztahem k antisociálnímu jednání a zároveň také následnou možností jeho ovlivnění prostřednictvím změny jednotlivých antisociálních postojů (např. Blud et al., 2003; Bulten et al., 2009; Henning & Frueh, 1996; Loza et al., 2000; Walters & Schlauch, 2008). Právě antisociální postoje se ukazují být jedním z nejsilnějších prediktorů kriminálního chování, což odkazuje na fakt, že kriminálním myšlením může být

² RNR model je předním modelem pro zacházení s pachateli TČ (Woessner & Schwedler, 2014). V kriminalistice se užívá k vypracování doporučení, jakým způsobem by měli být odsouzení hodnoceni na základě rizika, které představují. V tomto modelu jsou kromě jejich možného rizika zahrnuty také kriminogenní potřeby a to, do jakého prostředí by měli být umístěni, aby se u nich snížila pravděpodobnost recidivy (Andrews & Bonta, 2010).

³ Do Velké čtyřky patří dále kromě antisociální kognice také dřívější antisociální chování, antisociální osobnostní rysy a blízké vztahy s antisociálními jedinci (tj. rodina, přátelé apod.). Tyto proměnné se vztahují ke kriminálnímu riziku, nicméně nejsou užívány přímo k predikci kriminálního chování (Andrews & Bonta, 2010).

ovlivněno prvotní zapojení jedince do páchaní trestné činnosti. Můžeme tedy říci, že kriminální myšlení má vliv jak na iniciaci, tak i na udržování kriminální kariéry (např. Boduszek, Hyland et al., 2012; Bulten et al., 2009; Clark, 2011). Zároveň je však také možné ho využít jako efektivní prediktor recidivy po propuštění jedince z VTOS (např. Allan et al., 2007; Banse et al., 2013; Palmer & Hollin, 2004; Walters, 2011a, 2012a, 2019b). Andrews s Bontou (2010) považují kriminální myšlení dokonce za nejsilnější prediktor recidivy.

Pokud zaměříme svou pozornost na povědomí o konceptu kriminálního myšlení v České republice, zjistíme, že studií či jakýchkoliv zmínek je zde velmi poskrovnu. Mezi prvními, kdo se o tuto problematiku začal v našem prostředí zajímat, byli manželé Netíkovi, kteří v souvislosti s Waltersovým konceptem sestrojili sebezposuzovací inventář SVIM-C (Dotazník kriminálního životního stylu – specifické Vzorce Iracionálního Myšlení – kriminalita), prostřednictvím kterého je možné zjistit behaviorální charakteristiky typické pro pachatele trestné činnosti (Netík & Netíková, 1994). Hlavním průkopníkem konceptu kriminálního myšlení v našem prostředí je Š. Blatníková, která s ním přichází v rámci studií realizovaných v IKSP, kde na nich významně spolupracovala také P. Faridová (Blatníková, Faridová, & Vranka, 2016a, 2016b; Faridová, 2014, 2015).

1.2 Problematika vymezení pojmu kriminálního myšlení

Při studiu pojmu kriminálního myšlení se v odborné literatuře můžeme setkat s poměrně širokou škálou různých koncepcí a pojmů, které se častokrát svým významem mezi sebou vzájemně překrývají. Můžeme mezi nimi zmínit např. prokriminální postoje, kriminální systémy přesvědčení, kriminální vzorce či styly myšlení, neutralizační techniky, kriminální atribuce, kognitivní distorze aj.

Pro komplexnější pochopení a ujasnění problematiky kriminálního myšlení jsou na následujících řádcích uvedeny nejvýznamnější psychologické, forenzně-psychologické a kriminologické teorie, pojmy a fenomény, které jsou s konceptem kriminálního myšlení úzce propojeny, či z nich tento koncept vychází, kvůli čemuž je považujeme za tzv. pilíře současné podoby kriminálního myšlení. V textu jsou nejdříve uvedeny psychologické koncepce související s kriminálním myšlením spíše obecně a následně je postupováno ke specifitějším psychologicko-forenzně-kriminologickým konceptům přímo se na kriminální myšlení vážícím. V závěru podkapitoly je uvedena problematika kognitivních distorzí, se kterými se v souvislosti s kriminálním myšlením setkáváme nejčastěji.

1.2.1 Psychologické koncepce

Prvním z psychologických konceptů souvisejících s kriminálním myšlením je **atribuční teorie**, za jejíhož zakladatele je považován Fritz Heider (1958). Ten předpokládal, že základem lidského chování jsou přesvědčení vyplývající z toho, čemu lidé věří a jakým způsobem přikládají význam vnímaným jevům (Fincham & Hewstone, 2006, podle Hewstone & Stroebe, 2006). Každý z nás má nějakou tendenci hledat a přisuzovat (tj. atribuovat) vnímaným sociálním jevům (tzn. chování vlastní i chování druhých lidí) určité příčiny, prostřednictvím nichž se následně pokoušíme dané chování pochopit a interpretovat. Tuto tendenci známe pod pojmem atribuce a vytváření spojitosti mezi příčinou a následkem nazýváme atribucí kauzální (Hartl, 2004; Myers, 2016; Plevová, 2007).

Je obecně známo, že lidé mají potřebu srozumitelného, předvídatelného, vysvětlitelného a kontrolovatelného světa, který se nám tímto způsobem může jevit právě díky atribučním procesům sloužících především k poznání, predikci a kontrolování budoucího chování. Jejich prostřednictvím získáváme pocit větší kontroly nad vlastním životem (Fincham & Hewstone, 2006, podle Hewstone & Stroebe, 2006; Heider, 1958).

V rámci atribuční teorie rozlišujeme dva základní typy příčin, jejichž prostřednictvím si lidé jednotlivé jevy vysvětlují:

- interní (tj. vnitřní, dispoziční) – čin je výsledkem faktorů příslušejících osobě, která ho vykonala (např. schopnosti jedince, úsilí, úmysl aj.),
- externí (tj. vnější, situační) – čin je výsledkem faktorů nepříslušejících osobě, která ho vykonala (např. aspekty či okolnosti prostředí, náhoda, štěstí aj.) (Abramson, Seligman, & Teasdale, 1978; Fincham & Hewstone, 2006, podle Hewstone & Stroebe, 2006; Gillernová, 2000; Heider, 1958).

V různých situacích máme tendenci docházet k určitému typu kauzálních závěrů, což znamená, že se u nás objevuje jistý atribuční (vysvětlovací) styl, který je možné pojímat jako specifickou osobnostní dispozici určující, jaká kauzální vysvětlení nebo závěr jedinec dané situaci přiřadí (Fincham & Hewstone, 2006, podle Hewstone & Stroebe, 2006). Ne za všech okolností jsme však schopni při organizaci informací vnímat veškeré souvislosti nastalých událostí, čímž může docházet k chybné identifikaci příčin, což může následně vést k nepřesnému posouzení daného děje (Tilly, 2008). U lidí se všeobecně objevuje tendence systematicky chybovat v posuzování a odůvodňování chování svého i chování ostatních lidí (tzv. atribuční zkreslení) (Funder, 1987). Obvyklá je tendence zanedbávat externí faktory při posuzování chování druhých lidí, zatímco

v postojích ke svému vlastnímu chování externí faktory naopak spíše zohledňujeme. Tento jev nazýváme základní atribuční chybou (Gillernová, 2000; Ross, 1977).

Blatierová (2000) předpokládá, že pro kriminální populaci existuje specifický atribuční styl predisponující jedince ke kriminálnímu chování. Výzkumy ukazují, že pachatelé násilných trestných činů vykazují více externích atribucí než pachatelé sexuální a ostatní trestné činnosti (např. Gudjonsson & Bownes, 1991; Gudjonsson & Pétursson, 1991; Saulnier & Perlman, 1981). Externích atribucí také více užívají jedinci patologicky egocentričtí, kteří nejsou schopni akceptace viny (Di Fazio, Kroner, & Forth, 1997).

S konceptem interních a externích atribucí příčin úzce souvisí koncept J. B. Rottera (1966) **locus of control** (místo kontroly). Pod tímto pojmem rozumíme generalizované očekávání jedince o tom, že zpětné posílení události je podmíněno buď charakteristikami jedince (např. chování, osobnostní dispozice aj.), tedy interně, nebo naopak příčinami z vnějšího okolí (např. náhoda, štěstí, ostatní lidé aj.), tedy externě. Dá se říci, že se jedná o určitou úroveň, do které lidé přijímají či naopak nepřijímají odpovědnost za určité události (Blatier, 2000; Rotter, 1966).

S externím místem kontroly se častěji setkáváme u jedinců pocházejících z kriminální populace (Báguena & Díaz 1991; Henderson & Hewstone, 1984; Saulnier & Perlman, 1981; Shaw & Scott, 1991). Obvykle se jedná také o osoby trpící disociální poruchou osobnosti, u kterých se mj. často vyskytuje absence pocitů viny a výčitek svědomí, nízká frustrační tolerance či jim chybí odpovědnost za negativní události, které ostatním způsobili (Cohen, 2002). Preference atribučování externím vlivům bývá považována za silný prediktor recidivy (Cima et al., 2007). Ukazuje se, že prisuzování události externím příčinám je tím silnější, čím závažnějšího činu se pachatel dopustil⁴ (Wood & Newton, 2003), či pokud byl čin spáchán více pachateli (Henderson & Hewstone, 1984; Saulnier & Perlman, 1981). McKayová, Chapman a Long (1996) uvádějí, že pro pachatele majetkových trestných činů a sexuálního násilí na dospělých je typické atribučování spíše externím příčinám, zatímco pachatelé sexuálního násilí na dětech mají tendenci atribučovat svému chování spíše interní příčiny. Výzkumy ukazují, že existuje korelace mezi externím locus of control a nízkým sebevědomím (např. Downs & Rose, 1991; Lau & Leung, 1992).

⁴ Avšak v případě, že se jedná o velmi závažný násilný trestný čin, jako je např. vražda, má pachatel tendence atribučovat spíše interním faktorům (Wood & Newton, 2003).

Na velmi podobném principu je postavena **teorie sebedeterminace** R. M. Ryana a E. L. Deciho (2000), kteří předpokládají, že sám člověk je příčinou svého jednání a pocituje kontrolu nad nejrůznějšími událostmi.

Na Rotterův locus of control navazuje B. Weiner (1985) se svým konceptem **locus of causality**, jehož součástí jsou, kromě locus – dimenze umístění (interní vs. externí), další dvě dimenze:

- stabilita (tj. trvalost v čase) – stabilní neboli neměnná příčina (např. vyhraněný postoj) vs. nestabilní neboli variující příčina (např. pozornost či únava),
- kontrolovatelnost (tj. ovlivnitelnost) – jedincem ovlivnitelná příčina (např. soustředěnost) vs. jedincem neovlivnitelná příčina (např. nedostatečné schopnosti).

Na základě kombinace dimenzí stability a locus je možné příčinu události rozčlenit do následujících 4 typů:

- stabilní interní příčina (např. nadání),
- stabilní externí příčina (např. obtížnost úkolu),
- variabilní interní příčina (např. úsilí),
- variabilní externí příčina (např. náhoda) (Weiner, 1985).

Tyto typy příčin lze následně vzájemně spojit s dimenzí kontrolovatelnosti, a to tím způsobem, že některé typy příčin je možné kontrolovat (např. cholerická povaha), zatímco jiné nikoliv (např. chronické onemocnění) (Fincham & Hewstone, 2006, podle Hewstone & Stroebe, 2006; Gillernová, 2000; Weiner, 1985).

Weiner (1985) dále předpokládal, že na základě vnímané příčiny lidé přizpůsobují své další očekávání a chování, které je rovněž vytvářeno na základě emocí vyplývajících z výsledku činnosti (úspěch nebo selhání) a také jemu přisouzené příčině. Tento proces má následně vliv na emoce, očekávání dalších událostí, motivaci a vlastní jednání.

Na současné podobě konceptu kriminálního myšlení má zásluhu také teorie mentálních reprezentací a modelů, která spočívá v tom, že již od útlého dětství si každý jedinec v mysli vytváří svou vlastní verzi reality. Znamená to, že si každý konstruuje svůj vlastní zjednodušený model vnějšího světa, tzv. **mentální (interní) model**, který vzniká na základě schopnosti člověka zpracovávat vnější podněty do určitého vnitřního schématu a prostřednictvím manipulace s **mentálními reprezentacemi** (tj. finální výsledek kódování informací) je člověk následně schopen poznávat svět a získávat o něm takové informace, které může zpracovávat a na jejichž podkladě přisuzuje sám sobě i svému okolí určitý smysl (Hoskovec, Nakonečný, & Sedláková, 2002; Piaget & Inhelderová, 2007; Sedláková, 2004).

Pomocí těchto reprezentací jsme následně schopni lépe porozumět vnějším jevům a dokonce nám také nabízejí možnost predikovat budoucí události. Walters (2002) pro tyto mentální konstrukty reprezentující námi vnímanou realitu používá pojem **systemy přesvědčení** (belief systems), které považuje za seskupení vzájemně propojených a upevněných názorů o určité realitě, mající kognitivní, behaviorální, smyslové, afektivní a motivační znaky. Přesvědčení nám umožňují přidělovat smysl určitému chování a jejich prostřednictvím si zároveň vytváříme svou vlastní identitu (Výrost & Slaměník, 2008; Walters, 2003). Tato přesvědčení užíváme k interpretaci a reinterpretaci svého prostředí, díky čemuž jsme schopni uchopovat a chápat svět kolem nás i sebe samé (Kelly, 1995, podle Výrost & Slaměník, 2008). Askari (2018) popisuje systémy přesvědčení jako součet přesvědčení o sobě, druhých a světě s určitou možností změn, které se postupně během všech fází života rozvíjejí. Zahrnují osobnost, potřeby, hodnoty, normy, postoje, názory, očekávání, pravidla a předpoklady, které interagují s emocemi, kognitivními funkcemi, chováním, učením a fyziologickými jevy. Jsou charakteristické tím, že jsou poměrně rezistentní a realistické (Askari, 2018). Ellis rozlišuje přesvědčení racionální (tj. flexibilní, logická, ve shodě se skutečností a účinná) a iracionální (tj. rigidní, nelogická, v rozporu se skutečností a neúčinná) (Ellis & MacLaren, 2005).

V rámci systémů přesvědčení existují také tzv. kriminální systémy přesvědčení, úzce související s kriminálním myšlením, které podporují kriminální životní styl, jež je charakterizován např. nedostatkem odpovědnosti, požitkářstvím či porušováním sociálních norem (Walters, 2005).

Právě Ellis (Ellis & MacLaren, 2005) jako jeden z prvních přichází s myšlenkou, že přesvědčení a postoje mají význačný vliv na naše jednání, prožívání a emocionální reagování. Tento poznatek je jedním z hlavních důvodů, proč jsou kriminální systémy přesvědčení a postoje, vztahující se k antisociálnímu jednání jedince (Bulten et al., 2009; Walters, 2009; Walters, Morgan, & Scanlon, 2018; Walters & Schlauch, 2008) jedním z primárních prvků současných teorií kriminálního jednání a myšlení (např. Bandura, 1978, 1990; Sutherland & Cressey, 1978; Sykes & Matza, 1957; Walters, 1995a; Yochelson & Samenow, 1976). Zároveň jsou však také důležitým faktorem při posuzování rizikovosti a recidivy pachatelů trestné činnosti (např. Banse et al., 2013; Mills, Anderson, & Kroner, 2004; Palmer & Hollin, 2004; Walters, 2009, 2011a, 2019b).

Někteří autoři (např. Blumenthal, Gudjonsson, & Burns, 1999; Maruna & Mann, 2006) se shodují na tom, že se koncept kriminálního myšlení velmi podobá postojům a připodobňují jej k nim. **Postoje** jsou relativně stabilní charakteristiky projevující se v hodnocení nejrůznějších

sociálních objektů. Jejich prostřednictvím vyjadřujeme určitou míru upřednostňování nebo odmítání, tedy určitou míru emocionální přitažlivosti či odpudivosti, což nám zároveň umožňuje se adaptovat na dané prostředí (Eagly & Chaiken, 1998, podle Výrost & Slaměník, 2008). Výrost se Slaměníkem (2008) předpokládají, že mezi chováním a postoji existuje kauzální vztah, což znamená, že díky poznání postojů jsme následně schopni formulovat předpoklady o budoucím chování daného jedince. Tesser (1993) uvádí, že určitá část postojů je vrozená a Brendl s Higginsem (1996) dodávají, že zbylá většina je získávána v průběhu našeho života zprostředkovaně, tj. sociálním učením. Postoje jsou charakteristické jistou mírou organizace, kvůli čemuž se také často můžeme setkat s označeními jako je např. soustava postojů či postojový systém (Festinger, 1964, podle Výrost & Slaměník, 2008).

Postoje velmi úzce souvisejí s již zmíněnými přesvědčeními. Prostřednictvím přesvědčení vždy přisuzujeme nějakému objektu určitou vlastnost, přičemž právě postoj daného jedince je funkcí těchto vlastností. Platí tedy to, že v případě, že si jedinec vytvoří přesvědčení o určitém objektu, automaticky také získává k danému objektu i specifický postoj (Fishbein & Ajzen, 1975). Systémy přesvědčení jsou společně s postoji významnými faktory v iniciaci a pokračování kriminálního chování (Stermac & Segal, 1989; Walters, 2006a).

V rámci konceptu kriminálního myšlení jsou klíčové především tzv. antisociální čili prokriminální postoje (tj. postoje podporující kriminalitu), jejichž významný vztah ke kriminálnímu chování byl již dříve mnohokrát potvrzen (např. Mills, Kroner, & Forth, 2002; Nesdale et al., 2009; Stevenson, Hall, & Innes, 2003). Banse a kol. (2013) uvádějí, že prokriminální postoje jsou kauzálním faktorem recidivy a jsou zásadním elementem při predikci jejího rizika (Andrews, Bonta, & Wormith, 2006). Zajímavostí je, že úroveň postojů není stabilní a je možné je např. na rozdíl od osobnostních rysů měnit (Mills, Kroner, & Hemmati, 2004). V souvislosti s tím bylo zjištěno, že se jejich míra u pachatelů ve VTOS obvykle prohlubuje, což znamená, že jsou čím dál více antisociální, čímž se u nich opět navyšuje pravděpodobnost recidivy (Boduszek, McLaughlin, & Hyland, 2011). Nicméně i přes to, že je obecně akceptován fakt týkající se toho, že prokriminální postoje zvyšují riziko kriminálního chování, může se tento vztah u různých typů pachatelů a rozdílných typů prokriminálních postojů výrazně lišit (Andrews & Bonta, 2010).

Andrews s Bontou (2010) uvádějí, že většina prokriminálních postojů spadá do jedné z níže zmíněných kategorií.

- Neutralizační techniky – vyplývají z potřeby pachatele ospravedlnit své vlastní kriminální chování, čímž mohou zmírňovat pocíťovaný konflikt mezi očekávaným

a skutečným jednáním. Užívání těchto technik vede k udržování antisociálního životního stylu a jedná se o velmi podstatný faktor delikvence.

- Identifikace s ostatními kriminálními jedinci – jedná se především o obdiv a napodobování kriminálních vzorů.
- Odmítnutí konvence – zahrnuje postoje oslavující společensky antagonistické a ilegální chování zdůrazňující opozici vůči systému (zákony, policisté, soudy aj.) (Andrews & Bonta, 2010; Banse et al., 2013).

Banse a kol. (2013) však zmiňují, že důkazy podporující hypotézu týkající se toho, že prokriminální postoje souvisejí s opětovným pácháním kriminality, nejsou zcela přesvědčivé.

Podobnost mezi kriminálními styly myšlení a postoji je dána především jejich podobnými funkcemi:

- poznávací – organizace zkušenosti, usnadňování orientace, předvídání události,
- instrumentální – postoje maximalizují zisky a minimalizují ztráty,
- funkce výrazu hodnot – jedinec postojem vyjadřuje, že je nositelem určitých hodnot,
- sociální adjustace – postoje zprostředkovávají vztahy člověka k ostatním lidem,
- sebeobrána (ego-defenzivní) – udržování stability sebeobrazu, pozitivního sebepojetí, prevence proti hrozbám prostředí (Eagly & Chaiken, 1998, podle Výrost & Slaměník, 2008; Katz, 1960).

S udržováním stability sebeobrazu úzce souvisejí **obránné mechanismy**, kterými se ve velkém měřítku zabývala A. Freudová (2006). Obranné mechanismy jsou ve své podstatě způsoby, prostřednictvím nichž se lidské „já“ nevědomě brání v situacích, kdy je ohroženo studem, zahanbením, vinou nebo jinými negativními pocity. Jejich hlavním cílem je především chránit jedince vnitřní rovnováhu a vyrovnávací strategie (Baštecká, 2005). Právě obranné mechanismy bývají velmi často spojovány s pachateli trestných činů. U těchto jedinců se s nimi můžeme setkat nejčastěji ve formě popření (tj. zablokování vzpomínky na spáchání TČ), racionalizace (tj. ospravedlňování spáchání TČ) a reaktivní formace (tj. nahrazení negativních pocitů ze spáchání TČ pocity pozitivními, pomocí změny postoje k danému skutku). Dalšími obrannými mechanismy jsou např. regrese, izolace, vytěsnění, projekce, či introjekce (Freudová, 2006; Thakker, Ward, & Navathe, 2007).

Dalším významným psychologickým termínem souvisejícím s kriminálním myšlením je **kognitivní disonance**, značící nepříjemný rozporuplný stav vnitřní tenze, který vzniká konfliktem mezi dvěma nekonzistentními kognicemi (např. postoji, přesvědčeními,

či chování) a skutečným stavem věci (Festinger, 1957). Stav konsonance, tedy souladu, vnímáme jako samozřejmost, dokud se v naší kognitivní sféře neobjeví určitý prvek, který je s ostatními v rozporu. Poté začínáme pociťovat stav kognitivní disonance, který může člověka namotivovat k opětovnému dosažení konsonantního stavu. To je hlavním důvodem existence předpokladu, že stav kognitivní disonance může mít vliv na vznik a udržování kriminálního myšlení. Je typické, že se častěji tento rozporuplný stav objevuje u jedinců, kteří páchají trestnou činnost a zároveň vedou běžný občanský život, než u těch, kteří patří výhradně do kriminální subkultury (Banse et al., 2013; Draycott & Dabbs, 1998).

Důležitou otázkou související s kriminálním myšlením a pácháním trestné činnosti je záměrnost antisociálního chování, která je základem pocitu **odpovědnosti** za spáchaný trestný čin. Na základě stupně přijímané odpovědnosti se následně u pachatelů setkáváme s výmluvami či ospravedlňováním spáchaných trestných činů (Maruna & Copes, 2005), přičemž se se zvyšující závažností spáchaného trestného činu jejich výskyt obvykle stupňuje (Felson & Ribner, 1981). Nejproblematictějšími formami výmluv a ospravedlňování jsou ty, které jsou založeny na vysoce stabilních a globálních atribucích (např. „*Tak to prostě v životě chodí.*“). Problematické je také označování sebe sama jako přirozeně deviantního jedince (např. „*Takový prostě jsem.*“). Velkým problémem jsou dále také kognitivní prvky poukazující na hostilitu ve vztahu ke společnosti, tzn. vnímání světa jako celkově nepřátelského (např. „*To proto, že jsou všichni proti mně.*“), které je nejvíce asociováno s přetrváváním kriminality. Výmluvy týkající se separace páchání trestných činů od jádra vlastní osoby (např. „*Celé to byla pouze nehoda.*“), jsou poměrně často asociovány s udržováním odporu k páchání trestné činnosti (Maruna & Mann, 2006).

Je však důležité si uvědomit, že s odůvodňováním špatných skutků vnějšími nestabilními příčinami se můžeme setkávat jak u kriminální, tak i u nekriminální populace, tudíž je často považováno za normální, obvyklé, či dokonce zdraví prospěšné (Maruna & Mann, 2006). Naopak – přebírání plné odpovědnosti (tedy atribuce stabilním interním příčinám) za všechny spáchané špatné skutky činí jedince spíše nenormálním a vystavuje ho riziku psychického onemocnění (např. deprese) (Abramson, Seligman, & Teasdale, 1978).

S tématem týkajícím se přijímání odpovědnosti za spáchané trestné činy a jejich ospravedlňováním se již dostáváme velmi blízko k forenzně-psychologickým a kriminologickým koncepcím přímo souvisejících s původem studia kriminálního myšlení, které jsou obsahem následující podkapitoly.

1.2.2 Forezně-psychologické a kriminologické koncepce

Primární kořeny, ze kterých vychází současná podoba teorie kriminálního myšlení, lze nalézt v tradičních kriminologických teoriích, mezi kterými nesmíme opomenout zmínit Sutherlandovu Teorii diferencované asociace (Sutherland & Cressey, 1978), Sykesovu a Matzovu Neutralizační teorii (1957), Bandurovu Teorii morální neangažovanosti (Bandura, 1990; Bandura, Barbaranelli, Caprara, & Pastorelli, 1996) a Teorii myšlenkových chyb Yochelsona se Samenowem (1976).

1) Teorie diferencované asociace (A Theory of Differential Association)

Zrod koncepcí kriminálního myšlení započal myšlenkou zabývající se teoriemi kriminálního chování. Jedna z nejznámějších, Teorie diferencované asociace, je spojována s americkým kriminologem Edwinem Sutherlandem, který je mnohými díky své publikaci „*Principles of Criminology*“ (1947) považován za otce americké kriminologie. Právě Teorie diferencované asociace je jedním z prvních teoretických konceptů zabývajících se přímo kriminálním myšlením (Boduszek et al., 2011).

Teorie diferencované asociace je založena na myšlence, že na formování jedinců má značný vliv interakce v rodinách a vrstevnických skupinách, a to především v období dětství a dospívání (Havlík, 2016). Autor vychází z předpokladu, že se všichni jedinci v rámci těchto malých sociálních skupin setkávají již od raného dětství s určitými definicemi a interpretacemi zákonů, které mohou přispívat k jejich porušování, či naopak mohou toto porušování zakazovat (Munková, 2001). Jedinec si v rámci tohoto prostředí osvojuje kulturní normy, hodnoty a učí se určitým vzorcům chování v daných situacích, nicméně si může osvojit také chování deviantní (Havlík, 2016). Hrčka (2001) uvádí, že se dle této teorie lidé učí kromě deviantního chování také příslušným motivům, postojům, technikám a neutralizacím v sociálních interakcích během procesu socializace podobně jako konformnímu chování.

Z hlediska konceptu kriminálního myšlení je pro nás podstatné to, že učení se kriminálním vzorcům chování má více dimenzí, které obsahují behaviorální a kulturní složku. Behaviorální složka znamená učení se technikám páchaní trestných činů, zatímco kulturní složkou je chápáno přejímání motivů, racionalizací (tj. způsobů ospravedlňování svého chování) a postojů. Kriminální chování tak může být výrazem snahy po dosažení totožných hodnot a uspokojení, stejně jako chování konformní (Munková, 2001).

Na podkladě této teorie je tedy pravděpodobné, že v případě, kdy u jedince převládá vliv interakcí s nositeli deviantních postojů a vzorců chování (přičemž se nemusí jednat přímo

o osoby aktivně kriminalitu praktikující, významnějším faktorem jsou spíše pozitivní či negativní postoje vůči kriminalitě), tak si daný jedinec preferenčně tyto deviantní vzorce osvojí (Hrčka, 2001). Sutherlandova teorie inspirovala mnohé další badatele k výzkumu kriminálního chování a myšlení, přičemž z této myšlenky vycházejí v rámci své Teorie neutralizačních technik i G. Sykes s D. Matzou (1957).

2) Neutralizační teorie (Neutralization Theory)

Počátky koncepce kriminálního myšlení jsou úzce spojeny s Neutralizační teorií Grahama Sykese a Davida Matzy (1957), kteří ji uveřejnili v souvislosti s tématem racionalizačních postojů a přesvědčení u juvenilních pachatelů. Jak již bylo zmíněno výše, autoři vycházejí z myšlenek E. Sutherlanda, který předpokládá, že se jedinci mohou v rámci svého vývoje učit kriminálními technikám, motivům, pohnutkám, racionalizacím a postojům úzce souvisejících s porušováním norem (Sutherland, 1947).

Obsahem Neutralizační teorie jsou mechanismy (tzv. neutralizační techniky), které u daného jedince snižují pocity viny (i očekávané) v rámci reakce na vlastní nelegální chování (Sykes & Matza, 1957). To znamená, že mu pomáhají udržet stabilní sebeobraz v případě, že je ostatními odsuzován a zároveň mu také pomáhají překonat pocity viny, studu či hanby za spáchaný trestný čin, což mu může následně usnadňovat pokračování v páchání další trestné činnosti. Neutralizační techniky se objevují jak u jedinců z kriminální, tak i z nekriminální populace. Mezi těmito dvěma populačními skupinami jsou však diametrální odlišnosti – jedinci z kriminální populace je užívají v mnohem větší míře (Cromwell & Thurman, 2003; Regoli & Poole, 1978; Shields & Whitehall, 1994). Matza (1964) zmiňuje, že většina pachatelů trestné činnosti obecně zastává poměrně konvenční postoje ke společnosti, zákonům i antisociálnímu chování, ale v případě, kdy se pravidelně uchylují ke kriminálním aktivitám, užívají dané kognitivní mechanismy k neutralizaci pocitů viny. Agnew (1994) uvádí, že užívání neutralizačních strategií je mnohem výraznější u jedinců vykazujících prokriminální postoje, v porovnání s těmi, kteří tyto postoje vykazují v menší míře. Na tento fakt navazují Cromwell s Thurmanem (2003) myšlenkou, že právě prostřednictvím nadměrného užívání neutralizačních technik se jedinci dostávají k antisociálnímu chování a páchání trestných činů.

Autoři této teorie (Sykes & Matza, 1957) nepojímají neutralizační techniky jako příčiny kriminálního chování, nýbrž je vnímají spíše jako mechanismy umožňující jedinci jeho delikventní chování ospravedlňovat, což mu následně může usnadňovat páchání další trestné činnosti. V rámci své teorie autoři představili pět základních skupin neutralizačních technik.

- **Popření odpovědnosti (Denial of Responsibility)** – tato neutralizační technika je charakteristická pachatelovým popíráním odpovědnosti za spáchaný trestný čin, přičemž obvykle považuje sám sebe za oběť svého prostředí a je přesvědčen o tom, že nastalé kriminální chování bylo způsobeno vlivy mimo jeho kontrolu (např. neúplná rodina, chudoba, kriminální přátelé, vliv návykových látek atd.). Z psychodynamického hlediska může tato orientace na vlastní činy představovat hluboké odcizení sebe sama. Typickým výrokem charakterizujícím tuto neutralizační techniku je např. *„Za můj čin může prostředí, ve kterém jsem vyrostl.“*, či *„Je to jakoby to dělal někdo jiný, ne já.“*
- **Popření poškození (Denial of Injury)** – jedná se o přesvědčení jedince, že jím spáchaný trestný čin nezpůsobil dané oběti závažnou újmu. Vlivem užívání této techniky se může následně u pachatele objevit pocit, že přestože je jeho jednání ilegální, tak morálně je v pořádku. Pro příklad můžeme uvést následující výroky: *„Auto jsem si pouze půjčil.“*, *„Osoby, jejichž majetek byl zničen, si to mohou dovolit.“*, či *„Nikomu se přece nic moc nestalo.“*
- **Popření oběti (Denial of the Victim)** – i v případech, kdy pachatel přijímá odpovědnost za své činy a je ochoten přiznat, že své oběti způsobil určitou újmu, může se u něj objevit pocit, že újma, kterou jí způsobil, není špatná, nýbrž je naopak brána jako právoplatná odvěta nebo trest někomu, kdo si to zasloužil. Pachatel tedy sám sebe staví do role oběti, která byla poškozena jako první, tudíž má plné právo na odplatu. Tento typ neutralizace se poměrně často objevuje u pachatelů majetkové trestné činnosti, kdy je oběť fyzicky nepřítomná, tudíž je pro pachatele abstraktní a neznámá. Typické výroky mohou být: *„Říkal si o to.“*, či *„Okradl jsem podvodníka.“*
- **Odsouzení odsuzujících (odmítnutí odmítajících; Condemning the Condemners)** – principem této techniky je přesouvání pachatelovy pozornosti od vlastních kriminálních činů směrem k motivům a chování těch, kteří jeho chování neschvalují, či ho dokonce odsuzují (např. společnost, OČTŘ, rodina aj.). Tím je pro pachatele následně mnohem snazší své vlastní chování potlačit nebo o něm ztratit přehled. Jedinec obvykle vnímá celý právní systém jako pokřivený. Typické výroky jsou např.: *„Policie je zkorumpovaná.“*, či *„Skutečným viníkem je společnost.“*
- **Odvolávání se na loajalitu k referenční skupině (Appeal to Higher Loyalties)** – poslední původní neutralizační technika je typická přesvědčením, že pachatel spáchal trestný čin kvůli požadavkům určité referenční skupiny (parta, rodina apod.). Pachatel bývá přesvědčen o tom, že právě loajalita k dané skupině má větší význam a je naléhavější než loajalita ke společnosti obecně, jejím pravidlům, normám

a požadavkům. Obecné společenské požadavky jsou vytlačeny a nahrazeny požadavky a potřebami jiné sociální skupiny, čímž pachatel ospravedlňuje porušování společenských norem. Příklady výroků jsou např. „*Neudělal jsem to pro sebe.*“, „*Všichni si mě dobírali.*“, či „*Nechtěl jsem v tom kamaráda nechat.*“ (Cromwell & Thurman, 2003; Sykes & Matza, 1957).

Na základě výzkumů bylo následně identifikováno dalších pět neutralizačních technik, které původní počet doplnily.

- **Nezbytná obrana (Defense of Necessity)** – tato neutralizační technika je obvykle užívána především v případech pachatelovy snahy zmírnit vinu argumentem, že trestný čin musel spáchat, jelikož za daných okolností neměl na výběr. Příklady výroků tohoto typu neutralizačních technik jsou např. „*Musela jsem vzít něco svým dětem, potřebuji to a já nemám dostatek peněz.*“, či „*Neměl jsem jinou možnost.*“ (Coleman, 1998, podle Cromwell & Thurman, 2003; Cromwell & Thurman, 2003).
- **Metafora účetní knihy (Metaphor of the Ledger)** – tato technika spočívá v tom, že pachatelé porovnávají své spáchané trestné činy s vykonanými dobrými skutky, díky čemuž se následně cítí být méně vinní. Typickým výrokem je např.: „*Samozřejmě, že jsem dělal špatné věci. Kdo ne? Kdybyste však porovnali mé špatné skutky s těmi dobrými, vyšel bych celkově jako dobrý člověk.*“ (Klockars 1974, podle Minor, 1981).
- **Popření nezbytnosti zákona (Denial of the Necessity of the Law)** – tato technika je charakteristická tím, že daní jedinci považují zákony za nevhodné a nechťejí se podvolit k tomu, aby je dodržovali. Jako příklad výroku můžeme uvést: „*Udělal jsem to, protože zákony jsou zbytečné.*“ (Coleman, 1994, podle Cromwell & Thurman, 2003; Moore & McMullan, 2009).
- **Tvrzení, že to dělají všichni (Claim That Everybody Else Is Doing It)** – jedná se o snahu jedince zmírnit svou vinu a ospravedlnit dané chování argumentem, že je běžné a dělají ho i ostatní. Technika bývá označována také jako rozptýlení či difuze viny. Příklady výroků jsou: „*Každý, koho znám, to dělá. Všichni moji přátelé, celá rodina.*“, či „*Všichni moji přátelé to dělají. Když jsem s nimi, je nemožné nedělat to samé.*“ (Coleman, 1994, podle Cromwell & Thurman, 2003; Cromwell & Thurman, 2003).
- **Přesvědčení o oprávněnosti činu (Claim of Entitlement)** – tato technika znamená, že jedinci mají pocit oprávnění páčání trestné činnosti z důvodu nejružnějších okolností, které se jim během života udály. Jako příklad uvedeme výrok: „*Po tom všem, čím jsem*

si v životě prošel, na to mám nárok.“ (Coleman, 1994, podle Cromwell & Thurman, 2003; Moore & McMullan, 2009).

K těmto neutralizačním technikám přibýly následně další dvě, které ve své studii týkající se krádeží v obchodech identifikovali Cromwell s Thurmanem (2003).

- **Ospravedlnění se srovnáním (Justification by Comparison)** – pachatel obhájí svůj čin prostřednictvím jeho porovnání se závažnějšími skutky páchanými ostatními lidmi. Pachatelé TČ se obvykle tímto porovnáváním pokoušejí naznačit, že by mohli být ještě mnohem horší, než ve skutečnosti jsou. Příklady výroků mohou být: *„Kdybych nekradl, mohl jsem dělat něco mnohem závažnějšího.“*, či *„Krádež je jen maličkost, není to skutečný zločin. Mohl jsem také třeba někoho zranit.“*
- **Technika odložení (Postponement)** – tato technika spočívá v absolutním potlačení pachatelových pocitů viny. Příklady výroků jsou: *„Prostě o tom nepřemýšlím. Myslím si, že když o tom přemýšlíš, pak to může působit jako špatná věc, ale ty pocity jdou prostě někdy ignorovat.“*, či *„V okamžiku krádeže o tom prostě nepřemýšlím. Možná se budu kvůli tomu cítit špatně později, ale to už s tím vlastně nejde nic udělat a nemůžu to už nijak ovlivnit.“* (Cromwell & Thurman, 2003; Thurman, 1984).

V rámci studia neutralizačních technik se setkáváme s otázkou, která dosud nebyla uspokojivě zodpovězena – v jaký okamžik dochází k jejich užívání? Sykes s Matzou (1957) v souladu se Sociální teorií učení předpokládají, že k jejich užití dochází ještě před spácháním trestného činu. Výzkumy Cromwella a Thurmana (2003), Minora (1981), Pogrebina, Poola a Martineze (1992) a Hamlina (1988) však naznačují, že se neutralizace objevují spíše až v případech vzniklého pocitu viny ve snaze ji neutralizovat, tedy až po jeho spáchání. V tomto případě bývají nazývány racionalizacemi a jsou považovány za typ obranného mechanismu založeného na lživém odůvodnění vlastního nepřijatelného činu pomocí přiměřenějších motivů. Slouží především jako ochrana před sebeobviňováním, obviňováním druhými po činu a případnou sankcí. Současný směr výzkumu se přiklání spíše k této možnosti výskytu, tedy že k užívání daných mechanismů dochází spíše až po spáchání trestného činu, nicméně dosud nejsme schopni zcela s jistotou říci, v jakém konkrétním okamžiku se mechanismy začínají objevovat (Cromwell & Thurman, 2003; Netík, Netíková, & Hájek, 1997; Sykes & Matza, 1957).

Výzkumy ukazují, že užívání neutralizačních technik u pachatelů trestných činů je poměrně obvyklé (např. Benson, 1985; Fritsche, 2005; Gauthier, 2001; Thurman, 1984; Vasquez & Vieraitis, 2016). Maruna s Copesem (2005) zmiňují, že časté používání těchto mechanismů

pro odůvodnění protiprávního chování je významným prvkem atribučního stylu pachatelů trestné činnosti.

Teorie neutralizačních technik má i navzdory veliké popularitě určitá omezení, kvůli kterým bývá kritizována. Mezi dvěma nejčastěji zmiňovanými limity je to, že teorie není schopna poskytnout úplné vysvětlení zločinu (tzn., že nelze neutralizovat zločin, ke kterému dosud nedošlo) a to, že zahrnuje pouze určitou část kriminální populace (primárně antisociální jedince se silnými vazbami na konvenční morálku) (Maruna & Copes, 2005; Walters, 2019a). Omezení zmiňované jako druhé v pořadí je však mnohem méně přesvědčivé a má pouze omezenou empirickou podporu (Topalli, 2005). I přes tyto limity a fakt, že teorie byla vyřčena před více než 60 lety, tak i nadále zastává jednu z vedoucích rolí moderní kriminologie (Walters, 2019a).

3) Teorie morální neangažovanosti (Theory of Moral Disengagement)

Na základě výzkumu morálního chování přichází Albert Bandura s další, pro kriminální myšlení významnou Teorií morální neangažovanosti (Bandura, 1990; Bandura et al., 1996), známou také jako Teorii morální vyvázanosti (Čermák, 1996).

Dle Bandury (1986) existují dva hlavní zdroje sankcí (tzv. kontrolní mechanismy), kterými je regulováno nemorální chování – sociální sankce a interiorizované sebesankce. Tyto kontrolní mechanismy působí anticipačně, což znamená, že jejich prostřednictvím dokáže jedinec předvídat možné důsledky svého jednání, přičemž právě anticipace sociálních sankcí zabraňuje danému jedinci chovat se nemorálně, jelikož je takové chování cenzurováno normami společnosti, které v případě porušení mohou vést ke spoustě nepříjemných důsledků. V případě, že je kontrola chování založena na interiorizovaných sebesankcích, lidé se automaticky chovají morálně, jelikož je pro ně toto chování zdrojem sebeúcty a satisfakce (Čermák, 1998).

Teorie morální neangažovanosti je obvykle pojímána jako schopnost vědomě obelstít svědomí, prostřednictvím čehož je možné potlačit morální seberegulaci. Jejím obsahem jsou především racionalizace a ospravedlňování kriminálního jednání a s tím související snižování morálních principů prostřednictvím užívání technik sloužících k vyhnutí se seberegulačním a sebesankčním mechanismům. Těmito mechanismy rozumíme určité kognitivní a sociální intriky či machinace, pomocí kterých je jedinec schopen maskovat své původní motivy a dosáhnout tak morální vyvázanosti a tím se vyhnout sebesankcím (Bandura, 1990; Čermák, 1998).

Ani mechanismy morální neangažovanosti, stejně jako neutralizační techniky, nejsou výsadou pouze kriminální populace a v běžném životě je v různé míře používá téměř každý. Čím častěji

však jedinec tyto techniky užívá, tím více omezuje vliv svého svědomí a z něj vycházející sebesankce a stává se čím dál více bezcitnějším, což může způsobovat to, že následné páchaní trestné činnosti je pro něj čím dál jednodušší (Bandura, 1990; Čermák, 1998).

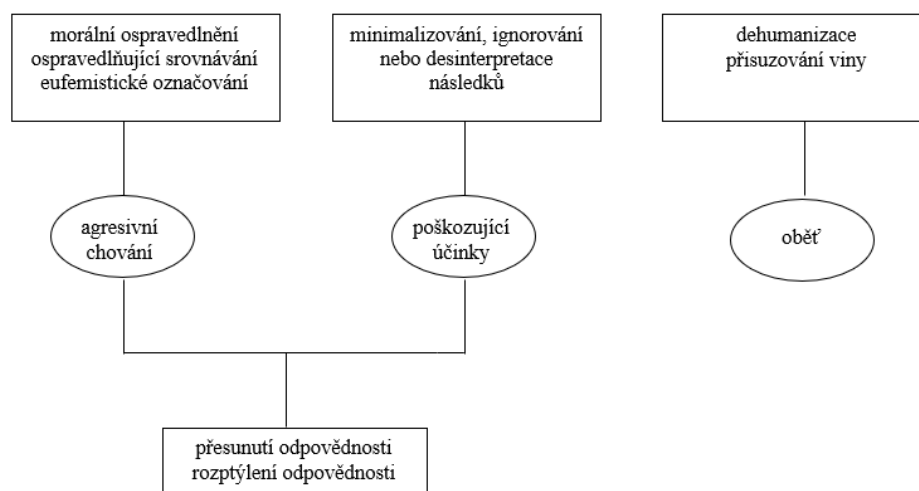
Seberegulační mechanismus má 3 hlavní funkce:

- **sebemonitorování** – jedinec sleduje své vlastní chování,
- **sebehodnocení** – jedinec hodnotí vlastní chování a srovnává ho ve vztahu k osobním normám a podmínkám prostředí,
- **seberegulace** – jedinec reguluje chování afektivními reakcemi vůči svému já (např. anticipační sebeúcta, autocenzura aj.) (Čermák, 1998).

V rámci Teorie morální neangažovanosti rozlišujeme celkem osm základních kognitivních mechanismů.

- **Morální ospravedlnění** – jedná se o selhání nebo vypojení seberegulačních či sebesankčních mechanismů, přičemž k očištění jedince před sebou samým je nutné, aby se zbavil vnitřních morálních imperativů, čímž zároveň také eliminuje možné znehodnocení vlastní sebeúcty. Pachatel považuje své jednání za nezbytné k dosažení vysoce ceněných sociálních a morálních hodnot, čímž dané chování učiní osobně i sociálně akceptovatelným, jelikož má pocit, že jedná na základě sociálního či morálního imperativu. Jedná se o nejúčinnější mechanismus podporující destruktivní chování, jelikož to, co by mělo být odsouzeníhodné, se stává pozitivním zdrojem sebehodnocení.
- **Eufemistické označování** – pachatel maskuje své delikventní chování pomocí vhodného užívání jazyka (tzv. hygienicky lingvistická forma). V praxi to znamená, že to, jak daný jedinec pojmenuje určité aktivity, následně ovlivní i to, jaký dojem v něm vyvolají. To znamená, že pokud je násilný čin pojmenován jinak než násilným činem, je pak mnohem snazší pro daného jedince jej spáchat (např.: „*Teroristé nezabíjejí, ale bojují za svobodu.*“).
- **Výhodné srovnávání** – pachatel účelně srovnává svůj čin s činem jiným, zavrženíhodnějším (tzv. princip kontrastu), čímž způsobí, že jeho činy následně vypadají jako méně kruté či závažné.
- **Přenesení odpovědnosti** – jedinec zastírá nebo překrucuje vztahy mezi jednáním a jeho příčinou, což obvykle vede ke skutečnosti, že své činy vnímá jako důsledek společenského vlivu či tlaku ostatních a necítí se být za ně osobně odpovědný.

- **Rozptýlení odpovědnosti** – pachatel vnímá nižší osobní odpovědnost za činy, které jsou páchany skupinově, jelikož je zastřen přímý vztah mezi jeho vlastním chováním a důsledky.
- **Nevšímavost k důsledkům** – v případě, že jedinec nebere v úvahu možné škodlivé důsledky svého jednání, či je případně zkresluje, snaží se oklamat své vědomí. Pachatel škodlivé důsledky svého jednání ignoruje, bagatelizuje jejich závažnost nebo má pocit, že oběť přehání. Pachatel se obvykle pokouší minimalizovat zkázu jím způsobenou prostřednictvím automatického přemýšlení o potenciálním přínosu svého jednání, přičemž nebere v potaz negativní aspekty daného činu.
- **Dehumanizace oběti** – pachatel zbaví svou oběť lidských vlastností tím způsobem, že jí přisoudí určité extrémně negativní nebo zvířecí vlastnosti (např. ji nazývá pouze „špínou“, „lidskou spodinou“ apod.). Důsledkem tohoto jednání je, že pachatel následně vnímá svou oběť již jen jako subhumánní objekt a je pro něj jednodušší jí jakýmkoliv způsobem ublížit. Takto „odlidsštěná“ bytost potom nevyzývá k empatickému spoluprožívání bolesti na základě vnímané podobnosti a pachateli se snadno překonává bariéra autocenzury.
- **Atribuce (přisuzování) viny** – pachatel sám sebe vnímá jako oběť, která byla vyprovokována a vinu svaluje na externí faktory (na okolnosti, jiné osoby, případně samotnou oběť). Pachatelé, kteří iniciují násilný střet, často vysvětlují své chování jako reakci na provokaci (Bandura, 1990; Bandura et al., 1996; Čermák, 1996, 1998).

Obrázek 1: Mechanismy morální vyvážanosti; Bandura, 1986, 1991, podle Čermák, 1998, s. 62

Bandura a kol. (1996) uvádějí, že jedinci s vysokou hodnotou morální neangažovanosti jsou méně prosociálně orientovaní a vykazují trestné chování daleko častěji oproti těm, kteří užívají morálních sebesankcí. Jsou také navíc mnohem náchylnější k užívání myšlenkových vzorců vedoucích k agresi.

Walters (2019a) zmiňuje, že i když by se na první pohled mohlo zdát, že neutralizační techniky jsou identické s technikami morální vyvážanosti, není tomu tak. Hlavní rozdíl mezi nimi je primárně v tom, že proces neutralizace začíná v momentě, kdy je vina vyvolána buď vyhlídkou na určitý trestný čin, případně přímo jeho provedením (tzv. primární argument) a končí v momentě, kdy jedinec daný kognitivní mechanismus využije k neutralizaci viny (tzv. sekundární argument). Oproti tomu je morální vyvážanost poháněna kognitivním mechanismem sloužícím k ospravedlnění budoucích trestných činů. To znamená, že jedinec postupně preventivně snižuje či zcela eliminuje možné pocity viny, které by mu mohly zabránit v jeho spáchání. Hlavní podobností těchto dvou teorií je primárně jejich propojení s Proaktivním kriminálním myšlením – P (viz dále v textu, s. 44).

4) Myšlenkové chyby (Thinking Errors)

S první klasickou koncepcí kriminálního myšlení přicházejí v díle nazvaném „*Criminal Personality*“ psychiatři S. Yochelson s S. E. Samenowem (1976), kteří ji zkonstruovali v rámci práce s recidivujícími vězni. Jejich primárním cílem bylo především porozumět procesům kriminálního myšlení. Prostřednictvím fenomenologické analýzy informací získaných z hloubkových rozhovorů s odsouzenými pachateli trestných činů identifikovali celkem 52 samostatných kriminogenních myšlenkových vzorců (tzv. myšlenkových chyb), o nichž se domnívali, že charakterizují myšlení kriminální osobnosti. Chybami jsou nazývány primárně z důvodu opomíjení odpovědnosti za spáchané trestné činy, aniž by si jich byl pachatel sám vědom (Yochelson & Samenow, 1976). Tyto chybné kognitivní vzorce jsou považovány za základ maladativního chování, které může vyústit v antisociální životní styl (Barriga et al., 2000). Chybné myšlenkové vzorce rozdělili autoři do 3 hlavních okruhů.

- **Kriminální vzorce myšlení (Criminal Thinking Patterns)** – pro tyto vzorce je charakteristická přítomnost strachu, potřeba moci a kontroly, touha po dokonalosti, lhaní, nekonzistence či fragmentace myšlení, případně chybějící časová perspektiva.
- **Automatické chyby v myšlení (Automatic Errors of Thinking)** – jsou charakterizovány nedostatkem empatie a důvěry, selháváním v přijímání závazků, uzavřeností v komunikaci, vnímáním sebe sama jako oběti či omlouváním nežádoucího

chování odkazováním na prožívané pocity. Jsou úzce propojeny s pachatelovými emocemi, přičemž mohou následně sloužit jako výmluva jeho maladaptivního chování.

- **Proces myšlenkových chyb od záměru spáchat TČ až po jeho uskutečnění (Process of Thinking Errors From Idea Through Execution)** – tento proces je charakterizován sledem kognitivních procesů probíhajících před, během a po spáchání trestného činu. Nejprve se u pachatele před spácháním činu objeví mentální proces tzv. „koroze“ (tj. iracionální technika eliminující procesy, které obvykle odrazují od páchání trestné činnosti). Následně se během páchání činu objevuje technika „odříznutí“, která zvyšuje jeho sebedůvěru, eliminuje strach, dodává mu pocit klidu a tím zároveň i usnadňuje následné pokračování v páchání trestné činnosti. Po spáchání daného skutku se u pachatele mohou začít objevovat techniky „prosazování moci“, které jsou charakterizovány zvýšenou percepcí vlastní hodnoty a důležitosti, což následně může vést k upevňování kriminálního chování (Yochelson & Samenow, 1976).

Autoři zdůrazňují, že tyto chybné kognitivní vzorce, vyskytující se u kriminální i nekriminální populace, nemusejí nutně vést k maladaptivnímu či antisociálnímu chování. Nicméně v případě, že na tento soubor myšlenek není vhodně terapeuticky působeno, mohou v kriminální chování vyústit. Z toho vyplývá, že chceme-li změnit jedincovo kriminální chování, je nutné změnit právě jeho maladaptivní myšlenkové vzorce (Yochelson & Samenow, 1976).

Je důležité zmínit, že platnost výsledků Yochelsova se Samenowem (1976) byla zpochybněna a podrobena kritice především pro jejich nezobecnitelnost, neempiričnost, nepřítomnost kontrolní skupiny a náhodnosti vzorku, nedostatečnou operacionalizaci a nedostatečné uznání vlivu vnějšího prostředí (Conklin, 2003, podle Walters, 2006a). I přes to je však tato teorie odborníky velmi uznávána, jelikož autoři představili myšlenku, že by osobnost mohla hrát významnou roli ve stylu kriminálního myšlení, kvůli čemuž je právem považována za základ koncepce KM, na který se svými kriminologickými koncepcemi navazují další autoři včetně Walterse (1995a) se svými Kriminálními styly myšlení.

1.2.3 Kognitivní distorze

Jak již bylo zmíněno na počátku této diplomové práce, při studiu kriminálního myšlení se v literatuře setkáváme s velmi širokou škálou různých koncepcí a pojmů, které se svým významem častokrát mezi sebou vzájemně překrývají. V souvislosti s kriminálním myšlením se však nejčastěji setkáváme s pojmem kognitivní distorze, který bude v rámci následující podkapitoly přiblížen.

1) Úvod do tématu kognitivních distorzí

Termín kognitivní distorze se nejdříve začal objevovat v terapeutické literatuře týkající se deprese, kdy Beck (1963) tímto termínem pojmenovával idiosynkratický myšlenkový obsah svědčící o zkreslené nebo nerealistické konceptualizaci. Předpokládal, že různé nosologické skupiny mají tento obsah odlišný, tedy že např. pro depresivní pacienty jsou typické kognitivní distorze ve formě myšlenek charakterizovaných nízkým sebevědomím, sebeklamem či touhou uniknout. Barriga a kol. (2000) uvádějí, že kognitivní distorze jsou zkreslené či nepřesné způsoby přidělování významu našim zkušenostem a považuje je za signifikantní faktor psychopatologie. Gibbs, Potter a Goldstein (1995) zmiňují, že tyto nepřesné a iracionální postoje, myšlenky či přesvědčení se týkají vlastního chování nebo chování ostatních. Někteří kliničtí, např. Ellis (Ellis & MacLaren, 2005), tvrdí, že kognitivní distorze jsou zodpovědné za téměř všechny emoční poruchy, přičemž Beck (1963) předpokládá, že se distorze obvykle objevují ve formě automatických myšlenek, tedy opakovaně, automaticky a bez zjevných důvodů. Jsou navíc velmi vytrvalé a vůlí neovlivnitelné.

2) Kognitivní distorze v souvislosti s kriminálním myšlením

Jednu z prvních myšlenek týkajících se kognitivních distorzí v souvislosti s kriminálním myšlením můžeme nalézt v psychoanalytické studii Redla a Winemana (1951), kteří se zabývali primárně ego-obrannými mechanismy a technikami vyhýbání se pocitům viny. V jejich práci nalézáme myšlenku kriminogenně působících kognitivních distorzí, které pomáhají chránit pachatelovo „já“ před pocitem viny a dalšími vlivy, které by mohly vést k narušení jeho pozitivního sebepojetí. Tyto kriminogenní kognitivní distorze navíc umožňují nejrůznější projevy antisociálního chování, včetně agresivních projevů (Redl & Wineman, 1951).

V oblasti forenzní psychologie se termín kognitivní distorze začal objevovat především v posledních cca 20–30 letech, a to primárně v souvislosti s terapií pachatelů trestné činnosti (např. Beech & Fisher, 2002). Právě terapie mají v dnešní době klíčovou roli týkající se především porozumění a léčby antisociálního chování (Helmond, Overbeek, Brugman, & Gibbs, 2014). Abel, Beckerová a Cunningham-Rathner (1984) uvádějí, že termín „kognitivní“ odkazuje na individuální vnitřní procesy, jako jsou ospravedlňování, vnímání a úsudky, jež pachatelé užívají k racionalizaci svého antisociálního jednání. Dále také uvádějí, že kognitivní distorze jsou produkty konfliktu mezi vnějšími posilami a vnitřním sebeodsouzením. Podle Baumeistera (1998) se nacházejí na spojnici mezi kognicí a motivací, což znamená, že se pohybujeme v oblasti postojů, přesvědčení, hodnot, myšlení a poznávání. Jejich prostřednictvím je pachateli umožněno ospravedlnění spáchání trestné činnosti, aniž by

se u něj objevily pocity úzkosti, viny či ztráta sebeúcty, které obvykle z chování, které je v rozporu se společenskými normami, vyplývají (Abel et al., 1984, 1989).

Koncept kognitivních distorzí je velmi složitý a mnohostranný (Helmond et al., 2014), přičemž v souvislosti s pachateli trestných činů bývá spojován s obecně podporujícími distorzemi (Malesky & Ennis, 2004), distorzemi podporujícími trestné činy (Mann, Webster, Wakeling, & Marshall, 2007), postoji (Helmus, Hanson, Babchishin, & Mann, 2012), implicitními teoriemi (Bartels & Merdian, 2016; Gerlová, Weiss, & Ptáček, 2008) i chybnými schématy (Mann & Beech, 2003). Jak můžeme vidět, tak i přes to, že studium kriminálního myšlení v souvislosti s kognitivními distorzemi trvá již několik desítek let, stále se u tohoto pojmu sekáváme s definiční nejednotností a je problematické jej jednoznačně operacionalizovat (Maruna & Mann, 2006). Někteří autoři navíc vnímají pojem kognitivní distorze jako synonymum pro prokriminální postoje podporující páchaní kriminálního chování, což znamená, že přicházejí již před spácháním TČ (např. Abel et al., 1989; Beech & Fisher, 2002; Bumby, 1996; Ó Ciardha & Gannon, 2011). Jiní jej naopak vnímají jako kognitivní produkci přicházející až po spáchání TČ, především ve formě výmluv, či jako snaha o ospravedlnění daného jednání. V těchto případech obvykle hovoříme o kognitivních distorzích v užším smyslu slova (Marshall, Marshall, & Kingston, 2011). Další skupina výzkumníků pod tímto termínem chápe oboje a označuje je za tzv. kognitivní distorze v širším smyslu slova (Blumenthal et al., 1999; Szumski, Bartels, Beech, & Fisher, 2018).

Maruna s Mannovou (2006), kteří tento pojem a jeho různá pojetí podrobili důkladné analýze, došli k závěru, že právě termín kognitivní distorze je zastřešujícím pojmem, jenž bývá užíván v souvislosti jak s prokriminálními postoji, tak i s kognitivním zpracováním dané situace v průběhu konání trestného činu, jakož i s post-hoc (následnými) neutralizacemi, výmluvami či ospravedlňováním spáchaného trestného činu (Maruna & Copes, 2005; Maruna & Mann, 2006).

Maruna s Mannovou (2006) však varují, že je důležité si uvědomit, že vzhledem k nejednotnosti užívání pojmu kognitivní distorze se v literatuře můžeme setkat se dvěma velmi odlišnými fenomény, na které tento pojem odkazuje a neměli bychom je chápat jako paralelní entity:

- povrchní a specifické výmluvy, ospravedlňování, neutralizační techniky či racionalizace,
- stálejší, trvalejší a hlubší postoje a přesvědčení spíše obecného charakteru.

Blumenthal a kol. (1999) navíc rozlišují trvalejší a situačně nespecifické postoje od těch, které jsou specifické pouze pro daný trestný čin (např. přisuzování viny), což značí, že přestože lze na obojí nahlížet jako na různé způsoby ospravedlňování činu, tak zatímco se přisuzování viny týká jedincova vnímání konkrétních okolností dané trestné činnosti, kognitivní distorze se týkají více globálních postojů a přesvědčení o přijatelnosti páchaní trestných činů obecně.

Bumby (1996) uvádí, že kognitivní distorze jsou významným faktorem v etiologii a udržování kriminálního chování, jelikož právě díky nim pachatel sám sebe mylně vnímá jako kompetentního, schopného a silného (tzv. pozitivní sebeklam), což ho následně motivuje k opakovanému páchaní trestné činnosti (tj. recidivě) (Bumby, 1996; Mihailides, Devilly, & Ward, 2004). Mihailides a kol. (2004) dodávají, že pachatel obvykle užívá kognitivních distorzí především z těchto důvodů:

- ochrana sebeúcty, sebepojetí a psychické integrity,
- ochrana svého já před nesouhlasem společnosti (jako vnímanou hrozbou),
- vyhnutí se kognitivní disonanci,
- vyhovění potřebě pozitivního sebeklamu (Mihailides et al., 2004).

Kognitivní distorze, spolu se zpožděním v morálním uvažování a nedostatky v sociálních dovednostech (tzv. 3D – Distortions, Delay, Deficiencies) lze charakterizovat jako antisociální individuální kognice (Gibbs et al., 1995), přičemž Yochelson se Samenowem (1976) zmiňují, že včasná identifikace a následná modifikace pachatelových kognitivních distorzí je účinným způsobem zabránění recidivy.

Zajímavostí je, že se kognitivní distorze objevují nejčastěji v rámci zkoumání sexuálně motivovaných TČ⁵ (např. Abel et al., 1989; Drieschner & Lange, 1999; Polaschek, Ward, & Hudson, 1997; Ward, Hudson, Johnston, & Marshall, 1997), a to i přes to, že je těchto činů v porovnání s násilnými a majetkovými trestnými činy poskrovnu. Přesto však existuje pouze minimum studií zaměřujících se na pachatele násilné či majetkové kriminality (např. Boduszek, Hyland et al., 2012, Wallinius, Johansson, Lardén, & Dernevik, 2011), což je jeden z důvodů, proč je tato diplomová práce zaměřena právě na násilnou trestnou činnost v rámci výzkumu kriminálních stylů myšlení.

⁵ V těchto případech se pro měření kognitivních distorzí užívají metody zaměřené přímo na danou cílovou skupinu, např. MOLEST Scale, RAPE Scale (Bumby, 1996), SWCH (Sex With Children Is Justifiable; Mann, Webster, Wakeling, & Marshall, 2007), HSAQ (Hanson Sex Attitude Questionnaire; Hanson, Gizzarelli, & Scott, 1994), FOSOD (Facets of Sex Offender Denial; Schneider & Wright, 2001) aj.

3) Sebedevastační a egocentrické kognitivní distorze

V rámci současné podoby teorií kriminálního myšlení se můžeme setkat se dvěma hlavními typy kognitivních distorzí – sebedevastačními a egocentrickými (Barriga et al., 2000).

Sebedevastační či sebedegradující (self-debasing) distorze bývají považovány za maladaptivní depresogenní styly myšlení, obvykle mající podobu chybně negativních automatických myšlenek. Tento typ distorzí vyvolává internalizované emoce (Barriga et al., 2000; Quiggle, Garber, Panak, & Dodge, 1992). Mezi jejich psychopatologické projevy patří především deprese, úzkosti a somatické stesky a setkat se s nimi můžeme primárně u psychiatrických pacientů (Beck, 1963). Ellis (Ellis & MacLaren, 2005) ve své Racionálně emoční behaviorální terapii užívá označení chybná nebo iracionální přesvědčení. Mezi sebedevastační kognitivní distorze řadíme:

- katastrofizování (Catastrophizing) – očekávání, že to, co přijde, bude katastrofické, nebo bude chybně interpretováno jako katastrofa,
- nadměrné zobecňování (Overgeneralizing) – předpoklad, že zkušenosti či výsledek zkušeností lze vždy aplikovat na stejné nebo podobné zkušenosti v budoucnosti,
- personalizování (Personalizing) – za jakékoliv negativní události přebírá jedinec nadměrnou osobní odpovědnost, nebo je interpretuje jako osobně významné,
- selektivní abstrakce (Selective abstraction) – jedinec se zaměřuje především na negativní aspekty jakýchkoliv událostí (Barriga et al., 2000).

Pro pachatele trestných činů je charakteristický spíše druhý typ kognitivních distorzí – **egocentrické (self-serving) kognitivní distorze**, sloužící potřebám daného jedince (Wallinius et al., 2011). Jejich primární funkcí je především ochrana vlastního já před negativním dopadem pocitů viny, studu, výčitek, kognitivní disonance, ztrátou sebevědomí atd., čímž zároveň přispívají k tomu, že je pachateli i nadále umožněno poškozování ostatních, což může vést k opakovanému páchání trestné činnosti (Barriga et al., 2000; Maruna & Copes, 2005). Tento typ distorzí obvykle vede k obhajobě sebe sama a jejich dopad na život daného jedince je subjektivně vnímán jako pozitivní. Jsou spojené s externalizovanými emocemi a reakcemi (Barriga, Hawkins, & Camelia, 2008; Chabrol, van Leeuwen, Rodgers, & Gibbs, 2011). Jejich patologickými projevy může být např. agresivní chování a z něj vyplývající delikvence a antisocialita (Barriga et al., 2000). Helmondová a kol. (2014) zmiňují, že vyšší úrovně egocentrických kognitivních distorzí souvisejí s vyššími úrovněmi několika různých typů externalizovaného problémového chování, přičemž bylo zjištěno, že vhodná intervence může

tyto kognitivní distorze snížit, čímž se zároveň sníží i projevy externalizovaného chování (Helmond et al., 2014).

Gibbs a kol. (1995) představili čtyři skupiny egocentrických kognitivních distorzí.

- Sebestřednost (Self-centered) – jedinci se zaměřují na své vlastní názory, očekávání, potřeby a práva do takové míry, že názory či potřeby ostatních nejsou považovány za důležité a nejsou respektovány.
- Obviňování ostatních (Blaming Others) – zahrnuje kognitivní schémata nesprávného přiřazení viny za vlastní chování vnějším zdrojům (tj. externí locus of control).
- Zlehčující či zavádějící pojmenovávání skutečností (Minimizing/Mislabeling) – antisociální chování je považováno za přijatelný či nezbytný způsob toho, jak dosáhnout určitých cílů, jako je např. bagatelizující či nehumánní způsob pojmenovávání ostatních.
- Sebestředné očekávání nejhoršího (Assuming the Worst Self-centered) – jedinec automaticky předpokládá, že ostatní mají nepřátelské úmysly, považuje vždy nejhorší možný scénář za nevyhnutelný apod.

Barriga s Gibbem (1996) dále rozdělili výše uvedené kognitivní distorze do dvou kategorií:

- Primární kognitivní distorze – pramení z egocentrických distorzí, které se objevují nejčastěji u malých dětí a odráží morálně méně vyspělé jedince. Do této kategorie spadá Sebestřednost.
- Sekundární kognitivní distorze – jejich úkolem je primárně snížení emočního stresu, který způsobují právě primární kognitivní distorze (tj. ochrana sebeobrazu prostřednictvím neutralizování pocitů viny). Do této kategorie spadá Obviňování ostatních, Zlehčující či zavádějící pojmenovávání skutečností a Sebestředné očekávání nejhoršího (Barriga & Gibbs, 1996).

Vzhledem k tomu, že jsou egocentrické kognitivní distorze velmi často spojovány s pácháním trestné činnosti, můžeme se s nimi obvykle setkat i v rámci již dříve zmíněných pilířů teorie kriminálního myšlení – v Bandurově Teorii morální neangažovanosti (1990), jako ego-obranné mechanismy v psychodynamické teorii Redla a Winemana (1951), jako racionalizační postoje a přesvědčení v Neutralizační teorii Sykese a Matzy (1957) či jako jeden z typů kognitivních distorzí ve Waltersově inventáři PICTS (1995a).

Ze studia egocentrických distorzí vyplývá jedna zásadní otázka – jsou vědomé či nikoli? Pro zodpovězení této otázky existují různé teorie. Moscovich (1995, podle Gerlová et al., 2008) je popisuje jako nevědomé mechanismy sloužící především k udržení psychické integrity pomocí

adaptace paměťových procesů. Abel spolu se svými kolegy (Abel et al., 1984, 1989) zvažují obě dvě varianty. To znamená, že jedinec může využívat distorze buď záměrně, tedy vědomě (např. aby se vyhnul pocitu odsouzení ostatními), nebo naopak spontánně a automaticky, tedy nevědomě, jako tzv. obranné mechanismy. Thakker et al. (2007) se spíše přiklání k částečně vědomému charakteru kognitivních distorzí, což deklarují tím, že pachatelé trestných činů si jsou často vědomi neadekvátnosti svých myšlenek a úvah. Spíše vědomý charakter egocentrických distorzí podporuje také předpoklad o rozvoji kriminálního myšlení tím stylem, že v případě, kdy jedinec denně užívá osvědčené a funkční kognitivní techniky, stávají se pro něj stále více stabilními a automatickými, což ho následně podporuje v jednodušším zapojení se do antisociálního jednání (Clark, 2011).

1.3 Současné pojetí kriminálního myšlení

V současnosti nejvýznamnější a nejuznávanější teorií kriminálního myšlení je Waltersova koncepce Kriminálních stylů myšlení (Criminal Thinking Styles) (např. 1995a, 2002, 2006a, 2009, 2011a), kladoucí důraz na ústřední roli kognitivních procesů, které mohou vést ke kriminálnímu chování či v něm jedince podporovat. Jak již bylo zmíněno výše, kriminální myšlení je pojímáno jako specifický myšlenkový obsah a proces podporující iniciaci a udržování antisociálního chování, přičemž kriminalita je popisována jako specifický způsob života, který je spojen se systémy přesvědčení a kriminálními postoji zahrnujícími implicitní odůvodnění a racionalizace kriminálního chování. Autor předpokládá, že kriminální myšlení umožňuje pachateli konat požitkářská a unáhlená rozhodnutí, která jsou v rozporu se sociálními normami (Walters, 2006a, 2011a).

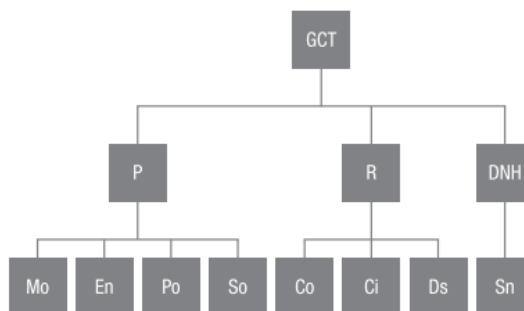
Jak již bylo zmíněno výše, Waltersovou inspirací je primárně Yochelsonova a Samenowova Teorie myšlenkových chyb (1976), přičemž autor zmiňuje také podobnost s Teorií neutralizačních technik Sykese a Matzy (Walters, 2006b).

Walters v rámci této teorie klade důraz nejenom na jedincovy kognitivní elementy, nýbrž také na predikci možného budoucího kriminálního chování, přičemž je známo, že prediktory recidivy bývají členěny do dvou kategorií – statické a dynamické. Statickými prediktory recidivy jsou neměnné pachatelovy charakteristiky, jako je např. kriminální historie. Dynamické faktory jsou oproti tomu proměnlivé a jedná se např. právě o kriminální myšlení či přítomnost kriminálních přátel (Andrews & Bonta, 2010). Za významné prediktory recidivy jsou obecně považovány kriminogenní potřeby, kriminální historie, věk, pohlaví, rasová příslušnost a rodinné faktory, přičemž v rámci provedené meta-analýzy bylo zjištěno, že skutečně nejlepšími prediktory recidivy u dospělých jedinců jsou antisociální kognice

(tj. kriminální myšlení), hodnoty a chování (Gendreau, Little, & Goggin, 1996). Je však důležité zmínit, že maladaptivní kognitivní styly nejsou výsadou pouze kriminální populace a můžeme se s nimi setkat i u jedinců z populace nekriminální. Hlavním rozdílem je především jejich intenzita (Walters, 1995a), přičemž Morgan, Batastini, Murray, Serna a Porras (2015) předpokládají, že kriminální myšlení je fluidního charakteru, což znamená, že je závislé na situačních faktorech.

Jedním z důvodů významnosti Waltersova konceptu je také sestavení Psychologického inventáře kriminálních stylů myšlení (Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles – PICTS, česká adaptace – PICTS-cz) (Blatníková et al., 2016a; Walters, 1995a, 1995b, 1996), který je jednou z nejrozšířenějších metod užívaných k jeho měření (Disabato et al., 2016).

Základem Waltersovy koncepce je hierarchická struktura, na jejímž vrcholu se nachází Obecné kriminální myšlení (GCT), následované dvěma kognitivními styly souvisejícími s procesem – Proaktivní (P) a Reaktivní (R) kriminální myšlení a osmi individuálními, samostatně stojícími, kriminálními styly myšlení – Zdůvodnění (Mo), Odříznutí (Co), Oprávnění (En), Orientace na moc (Po), Sentimentalita (Sn), Superoptimismus (So), Kognitivní indolence (Ci) a Diskontinuita (Ds) (Walters & McCoy, 2007). Každá z těchto úrovní kriminálního myšlení je považována za jedinečnou a nezbytnou funkci (Walters, 2012a). Obecné kriminální myšlení (GCT) je uznávaným měřítkem přítomnosti nebo případně absence kriminálního myšlení, Proaktivní kriminální myšlení (P) je mírou cílené, úmyslné a organizované formy myšlení a Reaktivní kriminální myšlení (R) je mírou jeho spontánních, impulzivních a reakčních forem. Osm individuálních vzorců myšlení odráží konkrétní způsoby kognitivních stylů (Morgan et al., 2015). Zjednodušený graf dané koncepce můžeme vidět na obrázku 2. Součástí Waltersovy koncepce jsou dále také čtyři nezávislé faktory – Vyhýbání se problémům (PRB), Interpersonální hostilita (HOS), Sebeprosazování/sebeklam (AST) a Popření újmy (DNH) a dvě oblasti obsahu – Současné (CUR) a Minulé (HIS) kriminální myšlení (Walters & McCoy, 2007). Metodou PICTS (potažmo PICTS-cz) se budeme podrobněji zabývat v empirické části diplomové práce, konkrétně v kap. 5.1.2.

Obrázek 2: Koncepce PICTS; Walters, 2012a

1.3.1 Styly myšlení

Jak již bylo zmíněno výše, tak se v rámci této teorie setkáváme celkem s osmi rozličnými styly myšlení, u kterých je předpokládáno, že podporují kriminální životní styl⁶ (Walters, 2012a).

1) Zdůvodnění (Mo, Mollification)

Charakteristickým znakem tohoto kognitivního stylu je negování odpovědnosti za spáchanou trestnou činnost, přičemž obvyklým jevem je také její externalizace (tzn., že je vina přisuzována vnějším jevům, jako je např. výchova, přátelé, drogy, nevhodné životní podmínky aj.). Tyto jevy jsou obvykle doprovázeny výmluvami a racionalizacemi. Pro tento kognitivní styl je charakteristické, že se pachatel staví do role oběti a pokouší se zmírnit svůj pocit viny či daný čin ospravedlnit, čímž se z hlediska jeho budoucího chování rapidně snižuje teoretická možnost jeho nápravy. Extrémní formou Zdůvodnění (Mo) je obviňování samotné oběti. Jedním z hlavních znaků tohoto stylu je to, že pachatel při svém obviňování a upozorňování na okolní podmínky obvykle přehlídí dva důležité faktory:

- opomíjení skutečnosti, že pocit spravedlnosti je subjektivní záležitostí,
- iracionalita využívání přítomnosti nespravedlnosti k minimalizaci viny a omlouvání svého jednání či k odklonění pozornosti od nich.

V PICTS-cz na tento kognitivní styl odkazují např. položky: „*Za problémy, které jsem v životě měl (nebo stále mám), může okolí, společnost nebo různé jiné okolnosti.*“, či „*Kdybych měl dobrou práci, nikdy bych se nestal zločincem.*“ (Blatníková et al., 2016a).

2) Odříznutí (Co, Cutoff)

Tento kognitivní styl umožňuje jedinci rychle odstříhnout, zablokovat či eliminovat aspekty spojené s kriminalitou, které běžně odrazují od jejího páchání (např. strach či sankce). Prostřednictvím Odříznutí (Co) jsou daní jedinci následně schopni překonat úzkost a obavy z možných následků antisociálního jednání. Obvykle identifikujeme dvě formy tohoto kognitivního stylu:

- interní – obvykle v podobě verbálního (např. „*Kašlu na to.*“), či jiného vyjádření (např. hlasitá dramatická hudba, vizuální představy apod.) odkazujícího na přítomnost vzteku či zlosti, které slouží jako spouštěč celého procesu Odříznutí (Co), přičemž zlost

⁶ Waltersova teorie kriminálního životního stylu předpokládá, že kriminální chování je výsledkem interakce mezi předchozí vývojovou zkušeností, podmínkami prostředí, volbou a kriminogenním systémem přesvědčení, jehož prostřednictvím pachatel racionalizuje a ospravedlňuje své antisociální chování (Walters, 2002).

následně narůstá do takové intenzity, která jedince zbaví obav běžně spojených s pácháním kriminality,

- externí – užití drog, alkoholu, pornografie apod.

Pachatelé obvykle přilnou k jedné z těchto forem do takové míry, že ji následně využívají jako automatickou odpověď na environmentální stres a frustraci. Tento kognitivní styl zůstává zcela pod pachatelovou volní kontrolou. V rámci PICTS-cz je možné tento kognitivní styl nalézt např. v položkách: „*Předtím, než jsem udělal něco nelegálního (spáchal trestný čin), dal jsem si na kuráž panáka nebo si vzal nějaké drogy.*“, či „*Když se mi nedaří nebo jsem zklamaný, přestanu racionálně (rozumně) uvažovat a při tom si řeknu něco jako: „Ksaku, k čertu s tím“ nebo „Kašlu na to!*“ (Blatníková et al., 2016a).

3) Oprávnění (En, Entitlement)

Charakteristickým znakem tohoto kognitivního stylu je především egocentrismus a dojem existence světa pro jedince vlastní potěšení a zisk. Tyto způsoby chování se obvykle objevují spíše u mladších dětí a postupem věku vymizí, nicméně u pachatelů trestné činnosti mohou přetrvávat až do dospělosti. Objevují se především v případech, kdy daný jedinec nedostane to, co v danou chvíli chce a na co má dle něj nárok. V těchto situacích obvykle začne reagovat podobně jako by měl „dětský záchvat“ – manipuluje, zastrašuje, uplatňuje fyzické násilí apod. Pocit oprávnění následně umožňuje pachateli porušovat zákony společnosti, jelikož se cítí privilegovaně a oprávněně k páchání trestné činnosti. U pachatelů s tímto kognitivním stylem se mohou objevovat i pocity výjimečnosti a jedinečnosti osoby, pro niž zákony neplatí. V rámci tohoto stylu lze nalézt tři významné prvky:

- vlastnické nároky či pocit vlastnictví – hrající hlavní roli v pocitu oprávněnosti při páchání trestné činnosti,
- jedinečnost – pachatel se považuje za výjimečnou osobu, pro kterou neplatí pravidla a příkazy společnosti,
- chybnou identifikaci tužeb – např. tužby po penězích, špercích apod. jsou identifikovány jako potřeby, což má významný vliv na vývoj tohoto postoje.

Jedinci užívající kognitivní styl Oprávnění (En) obvykle argumentují tím způsobem, že před spácháním činu pociťovali určité vnitřní napětí, které jim potřebovali odreagovat. Tento kognitivní styl je obvykle považován za nutný předpoklad závažného kriminálního jednání. Příklady položek v PICTS-cz jsou např.: „*Podle mě jsem si už v životě zažil svoje, a proto mám*

ted' právo vzít si, co chci.“, či *„Myslím, že jsem výjimečný člověk a že si moje situace zaslouží výjimečné ohledy a zvláštní přístup.“* (Blatníková et al., 2016a).

4) Orientace na moc (Po, Power Orientation)

Tento styl je charakteristický touhou po uplatňování moci, kontroly a ovládnutí ostatních. Základem je obvykle pachatelovo nezralé a mocenské zaměření odrážející zjednodušené vidění světa, kde se lidé dělí na silné a slabé. Pachatelé mají pocit, že se slabšími jedinci může být zacházeno takovým způsobem, aby z toho měl někdo silnější určitý zisk. Pokud tito jedinci nemají moc a kontrolu nad svým okolím, zažívají intenzivní pocity bezmoci a neschopnosti. V úvahách perzistentního pachatele je jedinou možností, jak tyto pocity překonat, opět použití moci a síly, která může být ve formě fyzické (např. fyzické násilí) i psychické (např. ponížení či manipulace). Pachatelé se obvykle vnímají buď jako extrémně mocní a nadřazení s převahou nad ostatními, či naopak jako neschopní, bezmocní a slabí, kdy nad ostatními kontrolu nemají. Příklady položek PICTS-cz jsou např.: *„Jedna z prvních věcí, kterých si všímám na druhých lidech, je to, jestli vypadají, že jsou silnější nebo slabší, než já.“*, či *„Rád jsem ve středu pozornosti, mám tak všechno pod kontrolou.“* (Blatníková et al., 2016a).

5) Sentimentalita (Sn, Sentimentality)

Jedná se o styl myšlení, který spočívá ve vykonávání dobrých skutků a úmyslů za účelem kompenzace a ospravedlnění negativních následků kriminálního chování ve snaze udržení si pozitivního sebepojetí. Z toho důvodu bývá někdy nazýván také jako „syndrom Robina Hooda“. Spočívá v tom, že daný jedinec věří tomu, že konáním dobrých skutků vymaže či převáží újmu způsobenou svými kriminálními aktivitami. Obvyklým následkem toho způsobu uvažování bývá to, že jedinec následně selhává v rozpoznávání újmy, kterou ostatním způsobil. Dle této teorie jsou však dobročinné aktivity pouhým odrazem sobeckých motivů nežli opravdovou štedrostí a potřebou být nápomocný. Sentimentalita (Sn) se může projevat i např. demonstrováním normality a obav o svou rodinu, popíráním kriminálních záměrů či výroky o tom, že daný pachatel nikomu nezpůsobil žádnou újmu. Kognitivní styl Sentimentalita (Sn) je obvykle považován za nutnou podmínku setrvání jedince v kriminální činnosti, a to především z důvodu, že pokud si daný jedinec uvědomí destruktivitu svého kriminálního života, má pouze jednu ze tří možností – pokračovat v něm, spáchat sebevraždu či se změnit (Blatníková et al., 2016a). Walters (2012a) zmiňuje, že se škála Sentimentality (Sn) nezapočítává do Celkového skóru kriminálního myšlení (GCT). Příklady položek v PICTS-cz jsou např.: *„Když jsem nelegálně přišel k nějakým penězům, tak jsem jimi pomáhal*

přátelům a rodině.“, či *„I přes moji kriminální minulost jsem v jádru dobrý člověk.“* (Blatníková et al., 2016a).

6) Superoptimismus (So, Superoptimism)

Primárním rysem tohoto kognitivního stylu je nerealistický sebeobraz a sebehodnocení v dosahování stanovených cílů. Přestože je jedinec schopen adekvátně hodnotit možná rizika a překážky, následně velmi nerealisticky a zkresleně hodnotí své schopnosti a šance vyhnout se negativním důsledkům antisociálního chování. U daného jedince je také obvyklá přítomnost pocitu nezranitelnosti a často se u něj projevuje tendence k extrémnímu optimismu a sebejistotě. Nerealistický obraz je také často podkreslován tím, že u daného pachatele nebyla většina spáchané trestné činnosti potrestána, což následně obvykle posiluje jeho superoptimistický postoj vůči vlastní osobě. Z toho důvodu tito jedinci často pokračují v jejím páchání, jelikož jsou přesvědčeni, že i v tomto případě dokážou před zákonem uniknout. Dá se říci, že jedinec jedná na základě slasti, přání a tužeb namísto reálných možností. Jedinec ve snaze vyhnout se zodpovědnosti za spáchaný trestný čin obvykle blokuje racionální alternativy, ignoruje osobní překážky a přehlíží příležitosti stanovit si reálné cíle (Blatníková et al., 2016a). Palmerová s Hollinem (2004) zjistili, že Superoptimismus (So) je jedinou škálou, která spolehlivě rozlišuje mezi jedinci, kteří byli odsouzeni a těmi, kteří nikdy odsouzeni nebyli. Příklady položek v PICTS-cz jsou: *„Čím víc věcí mi procházelo, tím víc jsem si byl jistý, že mne policie nikdy nechytí.“*, či *„Nikdo jiný by si nevedl (by to neudělal) lépe než já, protože jsem silnější, chytřejší nebo mazanější než většina lidí.“* (Blatníková et al., 2016a).

7) Kognitivní indolence (Ci, Cognitive Indolence)

Tento kognitivní styl je charakterizován intelektuální leností, neochotou přemýšlet a vyvíjet dlouhodobější intelektuální úsilí, což vyústuje ve snahu hledat co nejjednodušší varianty řešení a nekritičnost ke svým nápadům a plánům. Jedinci mají velmi pomalé myšlení, ve kterém často užívají kognitivní zkratky a heuristiky, prostřednictvím kterých hledají snadné způsoby vyhnutí se problémům. Jedinci, kteří na této škále dosahují vysokých skóre, bývají zpravidla líní, nemotivovaní a nezodpovědní. Walters (2012a) zmiňuje tři základní rysy Kognitivní indolence (Ci), kterými jsou impulzivita, nedostatečné kritické uvažování a myšlení v krátkodobém horizontu. Mezi projevy Kognitivní indolence (Ci) bývají řazeny i charakteristiky jako jsou např. pomalá chuze a mluva, neoriginální myšlení bez fantazie, neupravený vzhled, pozdní příchody apod. Vzhledem k tomu, že tento styl podporuje lenost, je jednou z hlavních překážek v dosažení dlouhodobé změny, přičemž mezi ní a Superoptimismem (So) existuje velice úzký vztah. Příklady položek v PICTS-cz jsou

např.: „*Svoje nápady a myšlenky si pořádně a důkladně nepromýšlím, a tak si všimnu problémů, až když je příliš pozdě.*“ či „*Nestarám se o věci, kterým bych se nejspíš věnovat měl, protože věřím, že se vyřeší samy.*“ (Blatníková et al., 2016a).

8) Diskontinuita (Ds, Discontinuity)

Hlavní charakteristikou tohoto kognitivního stylu je nedostatek konzistence (shody), či rozpornost v myšlení a jednání daného jedince. Hlavními rysy je např. neschopnost udržet si zaměření a naplnit své cíle, výrazná externí orientace a separace myšlenek, pocitů a činů. To vše může vést k podporování kriminálního životního stylu i přes snahu se změnit. V extrémní podobě se někdy užívá označení „osobnost dr. Jekylla a pana Hyda“. Jedinci skórující vysoko v tomto kognitivním stylu se nechají snadno vyrušit událostmi v okolí, jsou velmi roztržití, přelétaví a nepředvídatelní. V jejich myšlení je patrná nekonzistence a selhávají v dodržování povinností, uskutečňování svých záměrů a plánů, příp. v soustředění se na cíl po určitou dobu. Tito jedinci obvykle vykazují nízký stupeň vytrvalosti, tudíž málokdy dokončí to, co zamýšleli. Právě tento styl je faktorem vedoucím k výkyvům běžně pozorovaným v myšlenkových pochodech a aktivitách perzistentního pachatele. Jejimi nejdominantnějšími rysy jsou:

- Nestálost v rámci řešení problémů i dosahování cílů – vede jedince k zaměření se na nerelevantní prvky, kterými se zabývá namísto podstatnějších aspektů situace.
- Externí orientace – je podstatným rysem nejenom u Diskontinuity (Ds), ale také u Kognitivní indolence (Ci) a Orientace na moc (Po). Charakteristikou externí orientace je chování řízené především vnějšími faktory z okolí.
- Oddělování myšlenek, pocitů a činů – někteří jedinci jsou schopni tyto jednotlivé složky od sebe oddělovat, což obvykle vede k rozporu mezi kognitivními obsahy a chováním. Tato funkce následně obvykle funguje jako tzv. obranný mechanismus, kdy např. vzpomínku na spáchaný trestný čin pachatel „uloží do jiné přihrádky“ tak, aby neovlivňovala jeho každodenní fungování. Časté užívání tohoto mechanismu může vést k tomu, že jedinec při páčání trestné činnosti přestane pociťovat úzkost způsobenou výčitkami svědomí, což vede k posilování kriminálního myšlení i chování.

Diskontinuita (Ds) má také kohezivní funkci, což znamená, že je pojítkem držícím všechny jeho složky (všechny styly myšlení) pohromadě. Je typická pro recidivisty a uvádí se, že má větší zásluhy na udržování kriminálního životního stylu než zbylých sedm kognitivních stylů. Příklady položek v PICTS-cz jsou např.: „*I když se do něčeho pustím s těmi nejlepšími úmysly, mám problém se na danou věc soustředit a vytrvat v ní.*“, či „*V životě mi chyběl jasný směr a cíl.*“ (Blatníková et al., 2016a).

1.3.2 Proaktivní a reaktivní kriminální myšlení

Jak již bylo zmíněno výše, Walters (2012a) dále rozlišuje Proaktivní (P) a Reaktivní (R) kriminální myšlení, která vycházejí ze dvou stejnojmenných typů agrese původně pocházejících z literatury popisující dětskou agresi (Dodge & Coie, 1987; Poulin & Boivin, 2000).

1) Proaktivní kriminální myšlení (P, Proactive Criminal Thinking)

Proaktivní kriminální myšlení (P) odkazuje na plánovité, chladnokrevné, kalkulované a na cíl zaměřené aspekty antisociálního kognitivního systému a nejedná se tedy o impulzivní chování. Tyto aspekty bývají obvykle označovány jako racionalizace, postoje či silná víra v osobní nezranitelnost. Proaktivní kriminální myšlení řídí neutralizace s procesy morální vyvážanosti a velmi blízko k němu má kognitivní styl Oprávnění (En). Významnou roli v rámci proaktivního chování hraje očekávání pozitivních výsledků plynoucích z trestné činnosti, jako jsou např. peníze, moc či postavení. Jedinci s Proaktivním kriminálním myšlením (P) bývají ostatními označováni jako nečestní a vypočítaví intrikáři (Blatníková et al., 2016a; Walters, 2016). Walters (2019a) zmiňuje, že vysoký skóre na této škále značí pravděpodobnost recidivy v budoucnu. Jak již bylo zmíněno výše, Proaktivní kriminální myšlení (P) řídí procesy neutralizace a morální vyvážanosti (Walters, 2019a), přičemž bylo dále zjištěno, že zprostředkovává vztahy mezi důležitými kriminologickými konstrukty, jako je např. efekt vzájemného ovlivňování kriminálními jedinci vedoucí až ke kriminalitě samotného jedince (Walters, 2016), efekt toho, že má jedinec na kriminalitu kladný úhel pohledu (Walters, 2018) či to, že si jedinec vytvoří vlastní kriminální identitu na základě vztahů s jinými kriminálními jedinci (Walters, 2016). Proaktivní kriminální myšlení (P) koreluje s historií instrumentálních trestných činů, jako je např. loupež (Walters, 2007).

2) Reaktivní kriminální myšlení (R, Reactive Criminal Thinking)

Reaktivní kriminální myšlení (R) je charakterizováno impulzivitou, spontaneitou, ukvapeností a nerozvážností, přičemž nejbližší má k němu kognitivní styl Odříznutí (Co). Pachatelé s tímto typem kriminálního myšlení svými činy spíše reagují na momentální situace, než že by je vypočítavě plánovali. Reaktivní pachatelé jsou impulzivní, hostilní a emocionální (Walters, 2016, 2018), přičemž je jejich myšlení spojeno převážně se spontánními trestnými činy, které jsou často započaty vyprovokováním pachatele (Walters, 2007).

Disabato a kol. (2016) pojmají Proaktivní (P) i Reaktivní (R) kriminální myšlení jako základní kognitivní styly agresivního a antisociálního chování. Walters (2012a) zmiňuje, že oba dva z těchto kognitivních stylů korelují s budoucí recidivou a jsou jejími účinnými prediktory

(společně s GCT – Souhrnným skórem obecného kriminálního myšlení). Walters (2005) uvádí, že se tyto typy kriminálního myšlení vzájemně nevylučují, ale jedná se spíše o dvě korelované dimenze, které mohou motivovat stejné antisociální chování, což znamená, že kriminální jednání může být individuálně řízeno oběma motivy v závislosti na dané situaci (Blatníková et al., 2016a).

1.3.3 Alternativní metody užívané ke zkoumání kriminálního myšlení

V této podkapitole budou ve stručnosti popsány další sebeposuzovací metody zabývající se kriminálním myšlením a dalšími obdobnými jevy (tj. přesvědčení, prokriminální postoje, kognitivní distorze a další jim podobné koncepty). Vzhledem k zaměření diplomové práce se jedná pouze o velmi stručný orientační přehled daných metod.

1) Criminal Sentiments Scale – Modified (CSS-M) – Simourd, 1997

Tato Modifikovaná škála kriminálního mínění obsahuje celkem tři subškály – LCP (postoje k zákonům, soudu a polici), TLV (tolerance k porušování zákonů a ospravedlňování kriminálního chování) a ICO (identifikace s jinými pachateli a vnímaná podobnost sebe sama s antisociálními jedinci), které měří antisociální postoje, přesvědčení a hodnoty mající úzký vztah ke kriminálním aktivitám. Metoda dobře predikuje recidivu u pachatelů násilných trestných činů (Simourd & van de Ven, 1999).

2) How I Think (HIT) – Barriga, Gibbs, Potter, & Liao, 2001

Tato metoda se užívá především u adolescentů ke zjišťování egocentrických (self-serving) distorzí, které souvisejí s antisociálním chováním. Jejím obsahem jsou celkem čtyři kategorie daného typu distorzí (tj. sebestřednost, obviňování druhých, zlehčování a očekávání nejhoršího) a čtyři kategorie antisociálního chování (tj. opozice-vzdor, fyzická agrese, lhaní a kradení) (Bacchini, De Angelis, Affuso, & Brugman, 2016).

3) Measure of Criminal Attitudes and Associates (MCAA) – Mills a kol. (2002)

Tato metoda se zaměřuje na zjišťování kriminálních a antisociálních postojů a vztahů, přičemž vychází ze Sutherlandovy Teorie diferencované asociace. Autoři metody předpokládají, že právě antisociální vztahy a postoje patří mezi nejlepší prediktory kriminálního chování a recidivy. Obsahem metody je kvantifikovatelná část zjišťující množství času, které respondent tráví s jinými pachateli trestných činů a postojový inventář, který je tvořen čtyřmi škálami – Oprávnění, Antisociální obsah, Násilí a Antisociální vztahy/přátelé. Metoda dobře predikuje obecnou a násilnou recidivu (Mills et al., 2002).

4) Criminal Attitudes Toward Violence Scale (CAVS) – Polaschek, Collie, & Walkey, 2004

Tato metoda se zaměřuje na zjišťování prokriminálních postojů k násilí, agresi a zločinu obecně. Metoda je zaměřena na nesexuálně motivované aktivity fyzického násilí. Její výsledky dobře ukazují rozdíly mezi jedinci odsouzenými za násilnou trestnou činnost a těmi, kteří byli odsouzeni za nenásilnou trestnou činnost (Polaschek et al., 2004).

5) Maudsley Violence Questionnaire (MVQ) – Walker, 2005

Jeho primárním zaměřením jsou kognitivní charakteristiky vážící se na násilné chování. Dotazník se skládá ze dvou faktorů – Machismus (Machismo) a Přijímání násilí (Acceptance of Violence). Machismus se může projevovat jako možné zahanbení z důvodu odstoupení od páchaní trestné činnosti, ospravedlňování použití násilí v případech možné hrozby či útoku, vnímání násilí jako součást mužného a silného postavení a slabosti spojené s projevením strachu. Přijímání násilí se projevuje jako přehnané užívání si násilí (např. v médiích či při sportu), případně jako schvalování násilí jako přijatelného chování (Walker, 2005).

6) Texas Christian University Criminal Thinking Scales (TCU CTS) – Knight, Garner, Simpson, Morey, & Flynn, 2006

Tato metoda vychází z teorií Yochelsona se Samenowem (1976) a Walterse (1995a), přičemž se zaměřuje na kognitivní fungování spojené s kriminálním chováním. Jejím obsahem je celkem šest subškál (tj. Oprávnění, Ospravedlňování, Osobní neodpovědnost, Orientace na moc, Bezcitnost a Kriminální racionalizace) spadajících do celkem čtyř faktorů (Knight et al., 2006).

7) Measure of Criminogenic Thinking Styles (MOCTS) – Mandracchia, Morgan, Garos, & Garland, 2007; Measure of Criminogenic Thinking Styles – revised (MOTS-R) – Mandracchia & Morgan, 2011

Stejně jako metoda předchozí, tak i tato vychází opět z Waltersova a Yochelsonova a Samenowova konceptu, přičemž se zaměřuje na zjišťování kognitivních stylů udržujících kriminální a jiné maladaptivní chování. Je tvořena pěti škálami (tj. Souhrnná škála KM, Škála nepozornosti, Škála kontroly, Škála kognitivní nezralosti a Škála egocentrismu) spadajících celkem do tří faktorů (Mandracchia, 2013).

8) Criminogenic Thinking Profile (CTP) – Mitchell & Tafrate, 2012

Jedná se o metodu zaměřenou na zjišťování kriminálního myšlení, přičemž její inspirací je především koncept psychopatie a KBT terapie. Jejím obsahem je celkem 8 škál, z nichž je šest spojených s konstruktem psychopatie (tj. Lhostejnost k ostatním, Potřeba vzrušení, Špatný úsudek, Emocionální neangažovanost, Parazitování/Využívání a Grandiozita), škála Neschopnost vyrovnat se s problémy a škála Ospravedlňování (Mitchell & Tafrate, 2012).

9) PICTS Simplified Version (PICTS-SV) – zjednodušená verze PICTS – Disabato a kol., 2016

Jedná se o zjednodušenou verzi PICTS, přičemž se zjednodušení týká převážně nižší lexikální úrovně celého inventáře. PICTS-SV má srovnatelné validizační hodnoty s originální verzí (Williams, Rogers, & Hartigan, 2019). Tato verze byla vyvinuta z důvodu, že obecná gramotnost kriminální populace je nižší než gramotnost populace běžné (včetně úrovně čtení) a původní položky PICTS by nemusely být respondenty plně pochopeny. PICTS-SV je platnou alternativou pro hodnocení kriminálního myšlení u jedinců se sníženou schopností čtení (Disabato et al., 2016).

2 Specifika výskytu kriminálního myšlení

V této kapitole budou vytyčena specifika výskytu kriminálního myšlení v souvislosti s nejvýznamnějšími sociodemografickými charakteristikami, charakteristikami páchané trestné činnosti a dalšími psychologickými jevy.

2.1 Souvislost kriminálního myšlení se sociodemografickými charakteristikami

Na následujících řádcích budou uvedeny souvislosti kriminálního myšlení s významnými sociodemografickými charakteristikami, přičemž se ukazuje, že nejvýznamnějšími z nich jsou věk, rasová příslušnost, rodinný stav a vzdělání, které korelují s celkem 12 škálami PICTS (Walters, 2005).

2.1.1 Kriminální populace

Jak již bylo zmíněno výše, iracionální kognitivní přesvědčení se mohou objevovat jak u jedinců z kriminální, tak i u jedinců z nekriminální populace (Walters & McCoy, 2007; Ward, Keown, & Gannon, 2007). To je dáno především tím, že kriminální populace je velmi heterogenní skupina, která se ve svých typických osobnostních vlastnostech nijak zásadně neliší od populace nekriminální. Přestože byla dříve spousta osobnostních charakteristik, jako je např. agresivita, nižší empatie či nižší inteligence přisuzována primárně kriminálním jedincům, postupem času bylo zjištěno, že tyto charakteristiky nejsou jejich výsadou, ba naopak jsou rovnoměrně rozloženy v rámci celé populace (Novotný & Zapletal, 2004). Tomuto zjištění odpovídá i fakt, že v dnešní době je na kriminální myšlení nahlíženo jako na dimenzionální konstrukt, rozkládající se na kontinuu mezi hodnotami, které jsou v normě, až po hodnoty odkazující na abnormálně antisociální a patologické myšlení spojené se zločinem. Někdy proto může být složité určit, kam přesně daný jedinec v rámci tohoto kontinua spadá, jelikož jak v kriminální, tak i v nekriminální populaci bývají zaznamenávána různá umístění (Walters & McCoy, 2007).

Právě z důvodu veliké heterogenity se spíše upouští od komparace charakteristik mezi kriminální a nekriminální populací a pozornost je soustředěna spíše na zjišťování specifických charakteristik typických pro pachatele určitého typu trestné činnosti a jejich shody a odlišnosti v rámci srovnání s typem jiným (viz dále v textu, kap. 2.2), přičemž poznatky z takto zaměřených výzkumů mohou následně vést k vytváření různých typologií pachatelů trestných činů (Novotný & Zapletal, 2004).

Některé výzkumy však i přesto ukazují rozdíly v míře užívání kriminálního myšlení, přičemž se u jedinců pocházejících z kriminální populace tyto kognitivní charakteristiky obvykle objevují ve zvýšené míře, jsou silně zvýrazněny a vztahují se k sociálně nežádoucímu a antisociálnímu chování. U těchto jedinců jsou daná přesvědčení obvykle extrémní a patologická (Abel et al., 1984). Některé studie (např. Walters & McCoy, 2007) však mohou naznačovat, že i jedinci pocházející z nekriminální populace mohou v rámci PICTS dosahovat na řadě škál i vyšších skóre než jedinci z populace kriminální. Je však velmi důležité si uvědomit, že např. v tomto výzkumu se kontrolní skupina skládala z vysokoškolských studentů, tudíž byl mezi jednotlivými skupinami poměrně veliký věkový rozdíl (tzn., že průměrný věk jedince z kontrolní skupiny byl 19 let, přičemž průměrný věk uvězněného pachatele byl 35 let). Autoři následně zjistili, že po věkové korekci dosahovali odsouzení pachatelé (tj. jedinci pocházející z kriminální populace) vyšších skóre na celkem pěti z osmi stylů myšlení PICTS, což nejenom autory této studie vedlo k myšlence týkající se inverzního vztahu mezi věkem a škálami kriminálního myšlení, který bude popsán na následujících řádcích.

1) Věk

Jak již bylo naznačeno výše, věk je významným korelátem kriminálního myšlení. Z výzkumů vyplývá, že s kriminálním myšlením zaznamenaným na škálách PICTS koreluje negativně, což znamená, že se s narůstajícím věkem kriminální postoje a přesvědčení postupně oslabují (Dembo, Turner, & Jainchill, 2007; Palmer & Hollin, 2003; Palmer & Hollin, 2004; Walters & Geyer, 2004; Walters, 2011a). Tuto skutečnost dokazuje i meta-analýza provedená Gendreau a kol. (1996), v rámci které byla tato korelace potvrzena celkem v 56 případech ze 131.

Palmerová s Hollinem (2003) zjistili, že s přibývajícím věkem dochází k poklesu na všech škálách PICTS, s výjimkou jedné validizační škály, kterou je Škála defenzivity a disimulace (Df-r). Zajímavostí také je, že i kriminalita celkově má v každé věkové kategorii své charakteristické zvláštnosti, jelikož je každá věková úroveň doprovázena specifickými fyziologickými rysy a odlišným působením sociálního i kognitivního prostředí na daného jedince (Tomášek, 2010).

Zvláštní pozornost bývá zpravidla věnována pachatelům v dětském věku a ve věku mladistvých (tj. 6–18 let), a to především z důvodu, že právě v tomto období začínají nejperspektivnější kriminální kariéry a je potřebné se je pokusit zastavit vhodnými technikami (Novotný & Zapletal, 2004). Na základě výzkumů bylo prokázáno, že čím dříve jedinec započne svou kriminální kariéru, tím vyšších skóre dosahuje v rámci míry kriminálního myšlení (Dembo et al., 2007, viz dále v textu, kap. 2.2).

Právě období nastávající po těchto věkových etapách, tzn. přechod mezi pozdním dospíváním a ranou dospělostí (tj. cca 18–30 let), je považován za jeden z nejdůležitějších vývojových přechodů v kriminologii (Hirschi & Gottfredson, 1983). To je dáno především tím, že v tomto období je možnost kriminální desistance (tj. ukončení kriminální kariéry) na vrcholu věkové křivky, což je způsobeno tím, že adolescentní delikventi začínají žít dospělé role, začínají chodit do zaměstnání, vstupují do manželských svazků, stávají se rodiči a mění se jim životní priority i vnímané potenciální náklady v porovnání s přínosy trestné činnosti (Bersani, Laub, & Nieuwbeerta, 2009; Hill, Blokland, & van der Geest, 2016).

Významnou charakteristikou kriminální populace je to, že více než polovina stíhaných osob je tvořena jedinci mladšími 30 let (Tomášek, 2010), což pravděpodobně souvisí s faktem, že se po 35. roce života začíná obvykle objevovat výrazný pokles antisociálního chování u perzistentních pachatelů (Wallinius et al., 2011), čímž zároveň dochází i k poklesu kriminálního myšlení (Walters, 2011a).

2) Pohlaví

Přestože se v rámci studia vztahu k míře kriminálního myšlení setkáváme u proměnné pohlaví s poměrně nekonzistentními výsledky, bylo zjištěno, že PICTS je užitečným nástrojem v predikování budoucího chování jak u pachatelů mužského, tak i ženského pohlaví (Walters & Elliott, 1999), přičemž je známo, že u žen je méně pravděpodobné, že po propuštění budou znovu zadrženy, odsouzeny a uvězněny (Beck & Shipley, 1987).

Některé studie (např. Ragatz, Anderson, Fremouw, & Schwartz, 2010; Staton-Tindall et al., 2007) zmiňují, že existují signifikantně méně výrazné projevy kriminálního myšlení u ženských pachatelek, přičemž u druhé ze zmíněných studií byla kromě nižší míry kriminálního myšlení zjištěna u žen také nižší míra agrese, psychopatie a kriminálních činů celkově. Výzkumy dále ukazují, že se u mužského pohlaví častěji objevují problémy s chováním a více antisociálních tendencí než u pohlaví ženského (Andreou & Marmarinos, 1999; Gersten, Langner, Eisenberg, Simcha-Fagan, & McCarthy, 1976).

Další část studií (např. Dembo et al., 2007) nenašla žádné signifikantní rozdíly ve vztahu pohlaví a kriminálního myšlení a ve třetí části studií (např. Walters & McCoy, 2007) bylo zjištěno, že ženské pachatelky mají v porovnání s mužskými pachateli významně vyšší intenzitu kriminálního myšlení, přičemž Walters (2018) zmiňuje, že významným rozdílem je míra Reaktivního kriminálního myšlení (R), kterou mívají ženy obecně vyšší.

Walters s McCoyovou (2007) v rámci své studie porovnávali pachatele a studenty mužského a ženského pohlaví, přičemž výsledky ukazují, že v rámci skóre PICTS byly mezi muži (studenti vs. pachatelé) detekovány mnohem menší rozdíly než mezi ženami (studentky vs. pachatelky). To znamená, že v rámci porovnání všech čtyř skupin dosáhly pachatelky ženského pohlaví nejvyšších průměrných skóre kriminálního myšlení, zatímco nejnižších skóre dosáhly studentky pocházející z nekriminální populace.

Proměnná pohlaví měla také souvislost se vztahem mezi jednotlivými škálami PICTS a mírou recidivy. Zatímco u mužů je za nevhodnější prediktor recidivy považována škála kognitivního stylu Odříznutí (Co), u žen se jedná o škálu kognitivního stylu Sentimentalita (Sn) (Walters & Elliott, 1999). Walters s McCoyovou (2007) předpokládají, že je trestná činnost u ženských pachatelek spojena s vyšší deviací, nicméně zvažují i možnost nižší defenzivity, která by mohla mít vliv na jejich nižší ostražitost a větší ohlašovací ochotu (Walters & McCoy, 2007).

Walters (2001) zmiňuje, že mužské kriminální myšlení je charakterizováno vyššími hodnotami asertivity a sebeklamu, ale nižší úrovní vyhýbání se, přičemž ženy dosahují vyšší úrovně popírání újmy. Faktem však zůstává, že vzhledem k tomu, že je ženská kriminalita oproti kriminalitě mužské společností celkově mnohem méně přijímaná, tak ženy, které se běžně kriminality dopouštějí, by mohly být ve výsledku deviantnější než muži, kteří tyto činy obecně páchají mnohem častěji (Hoge, Andrews, & Leschied, 1994).

Je však důležité zmínit, že přestože má kriminalita žen vzestupný trend, tak v kriminální populaci tradičně převažují muži, kvůli čemuž si většina dosud provedených studií vybrala za cílovou skupinu právě pachatele mužského pohlaví. Z tohoto důvodu je tudíž komparace těchto proměnných poměrně obtížná a není možné výsledky plně zobecňovat (Novotný & Zapletal, 2004; Walters & McCoy, 2007).

S proměnnou pohlaví také úzce souvisí Model genderových cest, který předpokládá, že muže a ženy vedou k páčání trestné činnosti odlišné motivy. Na jeho podkladu se ukazuje, že cesta žen ke kriminalitě bývá mnohem častěji spojena s nejrůznějšími kriminogenními vlivy, jako jsou např. rodinné problémy, zneužívání, psychické problémy apod. (Chesney-Lind & Pasko, 2004; Jones, Brown, Wanamaker, & Greiner, 2013; Turanovic, Reisig, & Pratt, 2014), přičemž se předpokládá, že tyto kriminogenní vlivy vedou u žen k pocitům nízké sebeúcty, která je u nich považována za jednu z nejvýznamnějších kriminogenních potřeb (Hubbard, 2006). Můžeme tedy říci, že ženy užívají více expresivních motivů pro páčání trestných činů (Holsinger & Holsinger, 2005).

3) Rasová a státní příslušnost

Ukazuje se, že i v rámci rasové a státní příslušnosti lze najít určité rozdíly v mírách kriminálního myšlení, přičemž svou pozornost zaměříme nejprve na rozdíly související s rasovou příslušností. Musíme však upozornit na fakt, že vzhledem k tomu, že většina dosud provedených studií pochází z Ameriky, týkají se data primárně rozdílů mezi Afroameričany a většinovou (bělošskou) společností USA.

Walters (2018) zmiňuje, že Afroameričané dosahují oproti většinové společnosti výrazně vyšších hodnot v rámci Proaktivního kriminálního myšlení (P), přičemž je zajímavé, že Reaktivní kriminální myšlení (R) bývá výrazně vyšší u bělošských pachatelů (v porovnání s bělošskými pachateli), zatímco u afroamerických jedinců se v rámci Reaktivního kriminálního myšlení (R) neobjevily mezi pohlavími téměř žádné rozdíly (Walters, 2018). Holsingerová s Holsingerem (2005) zmiňují, že Afroameričanky mají v porovnání s pachatelkami většinové společnosti výrazně vyšší úroveň sebeúcty, která může mít vliv na páchaní trestných činů. Dále se ukazuje, že afroameričtí vězni dosahují významnějších skóreů na škále Defenzivita a disimulace (Df-r) a naopak nižších skóreů na škále Odříznutí (Co) (Walters, 2005).

Walters (2018) zjistil, že instrumentální motivy myšlení zprostředkovávány Proaktivním kriminálním myšlením (P) jsou mnohem častější u afroamerických mužů a naopak, expresivní motivy kriminality zprostředkovávány Reaktivním kriminálním myšlením (R) jsou nejčastější u bělošských žen. Jiná studie (Walters, 2011b) potvrdila, že afroameričtí vězni mají z hlediska kriminality mnohem více pozitivně očekávaných výsledků, přičemž se dále také ukazuje, že Afroameričané, oproti příslušníkům většinové populace, mnohem více páchají činy s instrumentálními motivy (tzn., že trestná činnost slouží jako prostředek k dosažení žádoucího cíle) (Walters, 2018).

Zajímavé jsou také rozdíly v postojích k trestné činnosti obecně i u nekriminální populace, v rámci které jsou Afroameričané mnohem více cyničtější vůči systému trestního soudnictví (Sampson & Bartusch, 1998), zatímco jedinci pocházející z většinové společnosti mají tendenci vyjadřovat negativnější postoje k jedincům, kteří již někdy během svého života spáchali nějaký trestný čin (Hirschfield & Piquero, 2010). Tento rozdíl v kognitivních charakteristikách ukazuje, že Afroameričané mají tendenci pohlížet na zločin v méně negativním světle, což může mít vliv na míru jejich páchaní (Walters, 2011b).

V rámci těchto výzkumů můžeme vidět, že rozdíly kriminálního myšlení v souvislosti s rasovou příslušností existují, nicméně je důležité si uvědomit, že u většiny provedených

skupin byla majoritní část výběrového vzorku tvořena právě afroamerickými respondenty (např. Walters, 2011b, 2016). Walters (2012b) navíc zmiňuje, že se nejedná o charakteristiku rasové příslušnosti jako takové, nýbrž spíše o to, že se mezi jednotlivými rasami objevují rozdíly ve vzdělání a dalších charakteristikách, které dané odlišnosti mohou způsobovat.

Co se týká rozdílů souvisejících se státní příslušností, ukazuje se, že zatímco škály Odříznutí (Co) a Diskontinuita (Ds) predikovaly recidivu u skupiny amerických vězňů mužského pohlaví (Walters, 1997), tak naopak škála Superoptimismu (So) predikovala recidivu ve skupině britských vězňů mužského pohlaví (Palmer & Hollin, 2004). Oproti tomu škála Sentimentality (Sn) nejlépe korelovala s budoucí recidivou u skupiny amerických vězeňkyň (Walters & Elliott, 1999). Dále se také ukazuje, že egyptští a irští vězni dosahují v porovnání s Američany, Holanďany a Angličany vyšších skóre na většině škál kognitivních stylů (Healy & O'Donnell, 2006; Megreya, Bindemann, & Brown, 2013).

4) Rodinný stav

Také u charakteristiky rodinného stavu byl prokázán negativní vztah s intenzitou kriminálního myšlení. Znamená to, že svobodní nezadaní jedinci mají oproti jedincům žijícím v partnerském či manželském vztahu vyšší intenzitu kriminálního myšlení zaznamenaného na škálách PICTS (Walters & Geyer, 2004). Tento fakt je možné pozorovat i na charakteristikách výběrového souboru v rámci provedených výzkumů, kdy majoritní skupinou bývají právě svobodní jedinci. Druhou největší skupinu obvykle tvoří jedinci ženatí a nejméně početnou skupinu obvykle tvoří jedinci rozvedení či ovdovělí (např. Walters, 2006a, 2009, 2011b). Tento fakt naznačuje, že vztahy či schopnost je vytvářet, může jedince uchránit od vytvoření kriminální sociální identity a zároveň, že již vytvořená kriminální sociální identita může omezit rozvoj vztahů s „běžnými“ nekriminálními jedinci (např. Walters & Geyer, 2004).

Zajímavostí také je, že rodinný stav koreluje s celkovým počtem předchozích odsouzení a nekoreluje s agresivními trestnými činy (Walters, 2005).

5) Vzdělání

Co se týká proměnné vzdělání, tak zde, stejně jako u pohlaví, nejsou výsledky provedených výzkumů zcela jednoznačné. Některé studie zmiňují negativní vztah mezi nejvyšším dosaženým vzděláním a mírou kriminálního myšlení – tedy že nižší počet let strávených ve vzdělávacích zařízeních souvisí s vyššími hodnotami KM (např. Folk et al., 2017). Vieirová, Skilling a Peterson-Badali (2009) zmiňují, že vyšší vzdělání může významně snížit pravděpodobnost spáchání nějakého trestného činu.

Ne ve všech výzkumech však vychází tento vztah negativně. U studií, které k průzkumu kriminálního myšlení využily i jiných nástrojů než PICTS (např. Wallinius et al., 2011) bylo zjištěno, že neexistuje žádná souvislost mezi dosaženým vzděláním a intenzitou či strukturou kriminálního myšlení. Jiné studie mezi nimi naopak zaznamenaly vztah pozitivní, což tedy znamená, že vyšší míra kriminálního myšlení souvisí s více lety strávenými ve vzdělávacích zařízeních (např. Mandracchia & Morgan, 2010; Wallinius et al., 2011).

Dále se ukazuje, že vzdělání signifikantně koreluje primárně se škálami Zdůvodnění (Mo) a Proaktivní kriminální myšlení (P) (Walters, 2005).

2.2 Souvislost kriminálního myšlení s charakteristikami páchané trestné činnosti

V této podkapitole budou uvedeny souvislosti kriminálního myšlení s významnými charakteristikami páchané trestné činnosti, jako jsou druh trestné činnosti a kriminální historie, přičemž Walters (2005) zmiňuje vysokou korelaci mezi škálami PICTS a spáchanou trestnou činností.

1) Druh trestné činnosti

Přestože je v kriminologické literatuře častou otázkou to, zda se kognitivní charakteristiky liší v závislosti na druhu trestné činnosti, musíme s politováním konstatovat, že výzkumů zabývajících se komparací mezi jednotlivými druhy trestné činnosti je velmi poskrovnu, ba dokonce i studií zkoumajících detailnější charakteristiky kriminálního myšlení skupiny pachatelů určitého druhu trestné činnosti není příliš. Výjimku tvoří trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, u jejichž pachatelů jsou specifika kriminálního myšlení zkoumána relativně často (např. Abel et al., 1989; Drieschner & Lange, 1999; Polaschek et al., 1997; Ward et al., 1997).

Z hlediska prostudované literatury však můžeme zmínit několik důležitých poznatků. **Pachatelé tzv. bílých límečků**⁷ vykazují v porovnání s pachateli odsouzenými za jiné trestné činy nižší intenzitu i míru struktury kriminálního myšlení (Walters & Geyer, 2004). Stejně tak i **pachatelé pohlavního zneužívání dětí** skórují v rámci kriminálního myšlení relativně nízko. Ukazuje se, že právě u těchto dvou skupin pachatelů obvykle předpokládáme nižší míru kriminálního myšlení než u zbytku kriminální populace (Walters, 2006a).

⁷ TČ zahrnující převážně hospodářské a finanční delikty osob z vyšších společensko-ekonomických profesních skupin (Novotný & Zapletal, 2004).

V rámci porovnání **pachatelů sexuálně motivovaných trestných činů** s pachateli nesexuálně motivovaných trestných činů byl v PICTS u prvně zmiňované skupiny detekován nižší počet hodnot na škálách Odříznutí (Co) a Oprávnění (En). Rozdíly byly nalezeny také u škál Kognitivní indolence (Ci), Diskontinuita (Ds) a Orientace na moc (Po) (Hatch-Maillette, Scalora, Huss, & Baumgartner, 2001). McCoyová a kol. (2006) zjistili, že intenzivnějších hodnot kriminálního myšlení a postojů dosahují jedinci, kteří se dopustili či spáchali závažnější činy, jako je např. majetková či násilná trestná činnost, v porovnání s těmi, kteří spáchali činy méně závažné (tzv. status offences – činy trestné pouze před dovršením určitého věku, jako je např. konzumace alkoholu před dovršením zletilosti, záškoláctví či trestné činy spojené s užíváním návykových látek). Wilsonová s Attrillovou a Nugentem (2003) zjistili, že **pachatelé převážně majetkových trestných činů** se v porovnání s pachateli nemajetkových trestných činů liší mírou impulzivity, empatie, socializace, sebeúcty, locus a schopnosti řešení sociálních problémů tak, že pachatelé majetkových trestných činů vykazovali v rámci těchto oblastí vyšší deficity.

To, zda existují kognitivní či osobnostní rozdíly mezi pachateli **násilných trestných činů** a pachateli jiného druhu kriminality, je velmi sporné. Na jednu stranu se ukazuje, že se závažnými trestnými činy, mezi které spadá i násilná trestná činnost, úzce souvisejí rysy neuroticismus a psychoticismus (viz dále kap. 2.3; Cale & Lilienfeld, 2006; Kemp & Center, 2003), přičemž McCoyová a kol. (2006) zmiňují, že jedinci, kteří spáchali násilnou trestnou činnost, dosahují v porovnání s jedinci, kteří spáchali méně závažnou trestnou činnost, vyšších skóre v rámci kriminálního myšlení. Na druhou stranu však některé výzkumy naznačují, že významné rozdíly mezi násilnými a nenásilnými pachateli neexistují (Shoham, Askenasy, Rahav, Chard, & Addi, 1989; Wood & Newton, 2003). Shoham a kol. (1989) zmiňují pouze rozdíly v rámci vyššího skóre paranoidních myšlenek u pachatelů násilných trestných činů. Dále se také ukazuje, že pachatelé s vyšší úrovní kriminálního myšlení jsou agresivnější, tudíž budou pravděpodobněji páchat právě násilné trestné činy (Wagar & Mandracchia, 2016). Walters (2005) zmiňuje, že s násilnými či agresivními trestnými činy souvisí spíše Reaktivní kriminální myšlení (R), přičemž se dále ukazuje, že nenásilní pachatelé v porovnání s násilnými pachateli skórují signifikantně výše na škále Zdůvodnění (Mo).

2) Kriminální historie

Významným faktorem ve vztahu k intenzitě a míře struktury kriminálního myšlení je kriminální historie, v rámci které nás zajímá především věk zahájení kriminální kariéry, její rozsah a počet předchozích odsouzení a uvěznění. Na základě provedených výzkumů (např. Palmer & Hollin, 2003; Walters, 1995a, 2006b) bylo prokázáno, že vztah mezi intenzitou kriminálního myšlení zaznamenanou v PICTS a kriminální historií existuje – tedy jinými slovy – čím delší a bohatší kriminální historii bude daný jedinec mít, tím je pravděpodobnější, že v PICTS dosáhne vysokých skóre (Dembo et al., 2007; Palmer & Hollin, 2003; Walters, 1995a).

Negativní korelace mezi věkem v době prvního odsouzení a skórem kriminálního myšlení byla v PICTS prokázána na celkem pěti škálách – Zdůvodnění (Mo), Odříznutí (Co), Superoptimismus (So), Kognitivní indolence (Ci) a Diskontinuita (Ds). U počtu předchozích odsouzení bylo prokázáno, že tento údaj pozitivně koreluje se třemi škálami PICTS – Odříznutí (Co), Diskontinuita (Ds) a Škála zmatení a simulace (Cf-r) (Palmer & Hollin, 2003). Walters (1995a) ve své studii prokázal existenci korelací všech údajů týkajících se kriminální historie k téměř všem škálám PICTS. Zajímavostí také je, že Reaktivní kriminální myšlení (R) korelovalo s celkovým počtem předchozích odsouzení a zároveň také s přítomností agresivního trestného činu spáchaného v posledních dvou letech (Walters, 2005).

Z těchto výzkumů tedy všeobecně vyplývá, že čím dříve jedinec započne svou kriminální kariéru, tím hlouběji zakořeněné kriminální postoje vykazuje (Walters, 1995a). I v ostatních studiích zkoumajících kriminální myšlení skrze jiné metody než PICTS se dostáváme ke stejnému závěru (Dembo et al., 2007).

2.3 Souvislost kriminálního myšlení s psychologickými charakteristikami

Obsahem této podkapitoly budou souvislosti kriminálního myšlení s významnými psychologickými charakteristikami, jako jsou osobnostní rysy a sociální identita.

1) Osobnostní rysy

Kriminální myšlení úzce souvisí s osobností pachatele, přičemž je prokázáno, že se ve vězeňské populaci nachází signifikantně vyšší počet jedinců s poruchami osobnosti (Kuchta & Válková, 2005). Boduszek, Shevlin, Adamson a Hyland (2013) a Woodová s Newtonovou (2003) zmiňují, že pachatele trestných činů vystihují vysoké hodnoty na dimenzích Extraverze, Neuroticismu a Psychoticismu. Na tyto poznatky navazují další autoři s teoriemi, že je kriminální chování a myšlení úzce propojeno s disociální (dříve psychopatickou či antisociální) poruchou osobnosti, která se vyznačuje nedostatkem empatie, nezodpovědností,

nerespektováním pravidel a norem, neschopností udržení dlouhodobých vztahů, chronickou lhavostí, nízkou frustrační tolerancí, egocentrismem, nízkým prahem pro agresivní jednání, či absencí jakýchkoliv pocitů viny (Tomášek, 2010; Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2013). Prins (1999) zmiňuje, že prevalence poruch osobnosti je v kriminální populaci poměrně vysoká, přičemž Caleová s Lilienfeldem (2002) došli prostřednictvím meta-analýzy předchozích výzkumů k závěru, že se v jejím rámci výskyt psychopatie pohybuje mezi 15–25 %, přičemž se v případě disociální poruchy dostáváme spíše do rozmezí dokonce 50–70 %. Podobné stanovisko zastává např. i Smolík (1996), který uvádí, že až 75 % kriminální populace trpí disociální poruchou osobnosti. Spousta autorů (např. Andrews & Bonta, 2010; Barbaree, Seto, Langton, & Peacock, 2001; Gendreau et al., 1996) předpokládá, že právě antisociální osobnostní vlastnosti patří spolu s antisociálními postoji a kognicí do souboru nejsilnějších dynamických prediktorů recidivy, jež zároveň ovlivňují kriminální myšlení. Bulten a kol. (2009) uvádějí, že pachatelé s diagnostikovanou disociální poruchou osobnosti dosahovali v porovnání s pachateli, kteří ji diagnostikovanou neměli, významně vyšších hodnot na všech škálách PICTS, s výjimkou Sentimentality (Sn).

V rámci výzkumu souvislostí kriminálního myšlení a osobnostních charakteristik bývají nejčastěji k PICTS doplňovány osobnostní dotazníky NEO (NEO-FFI a NEO-PI-R – pětifaktorové osobnostní dotazníky), přičemž byl detekován vztah mezi skórem získaným v PICTS a vysokým skórem na škále Neuroticismu a nízkými skóry na škálách Extraverze a Přívětivosti (Egan et al., 2000). V rámci kombinace NEO a PICTS se také prokázala silná pozitivní korelace mezi škálami přímo souvisejícími s Reaktivním kriminálním myšlením (R), tzn. Diskontinuita (Ds), Odříznutí (Co), Kognitivní indolence (Ci) a Škála současného kriminálního myšlení (CUR) a škálou Neuroticismu a silná negativní korelace stejných škál se škálou Svědomitosti. Mezi škálou Přívětivosti a PICTS škálami Oprávnění (En) a Orientace na moc (Po) byla detekována signifikantní negativní korelace (Bulten et al., 2009).

V rámci komparace s CTS (Criminal Thinking Scale) bylo zjištěno, že uvěznění adolescenti dosahovali vyšších skóreů na celkem 4 škálách – Oprávnění, Ospravedlňování, Osobní neodpovědnost a Síla orientace, nikoliv však na škále Kriminální racionalizace. Zajímavostí také je, že se u nich často objevovala ODD⁸ (Dembo et al., 2007).

⁸ ODD (Oppositional Defiant Disorders – opoziční vzdorovitě chování) – jedná se o poruchu zahrnující zlostnou a popudlivou náladu, s častými záchvaty vzteku a přetrvávající záští. Projevuje se vzdorovitým či antisociálním chováním, hádkami, záměrnými provokacemi a odmítáním vyhovění. Je obvyklá spíše u mladších dětí (Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2013).

Dále se ukazuje, že všechny škály PICTS korelují se třemi různými nástroji – LCSF (Lifestyle Criminality Screening Form – Walters, White, & Denney, 1991), PCL-R (Psychopathy Checklist – Revised – Hare, 1991) a PAI (Personality Assessment Inventory – Morey, 1991), přičemž v rámci komparace s PCL-R byla detekována existence silného vztahu mezi Faktorem 2 (tj. antisociální chování) a téměř všemi škálami PICTS (Gonsalves et al., 2009), přičemž nejsilněji korelovaly právě kombinované škály, tj. Proaktivní (P) a Reaktivní (R) kriminální myšlení (Walters & Mandell, 2007). V rámci komparace s PAI bylo zjištěno, že většina kriminálních stylů myšlení koreluje se škálou Antisociality (v porovnání s ostatními klinickými škálami, jako jsou Somatické stesky, Úzkost, Deprese, Mánie, Paranoia a Schizofrenie) (Walters & Geyer, 2005).

Zajímavá je také studie Boduszka a kol. (2011), kteří u bývalých pachatelů trestných činů (tj. jedinců, kteří upustili od páčání trestné činnosti) zkoumali prediktivní vliv Psychoticismu na rozvoj kriminálního myšlení, společně s prediktivním potenciálem udržování přátelských vztahů s kriminálními jedinci a mírou recidivy. Výsledky této studie naznačují, že kriminální postoje je možné vysvětlit právě na podkladě těchto tří proměnných, přičemž se Psychoticismus ukazuje být nejsilnějším prediktorem. Dále také zjistili, že je možné kriminální myšlení predikovat prostřednictvím všech tří dimenzí Eysenckova modelu osobnosti (Extraverze, Neuroticismus a Psychoticismus), přičemž právě třetí zmiňovaný Psychoticismus je považován za prediktor nejvýznamnější⁹ (Cale & Lilienfeld, 2006; Heaven, Newbury, & Wilson, 2004). Boduszek s Hylandem a kol. (2012) tato fakta shrnují jako empirický důkaz o prediktivním vztahu mezi osobnostními charakteristikami a kriminálním myšlením, nicméně upozorňují na to, že bychom daná data měli zatím brát spíše jako hypotetická.

Mills, Kroner a Hemmati (2004) zmiňují, že přítomnost antisociálních rysů může stačit k předpokladu přítomnosti kriminálních postojů, nicméně jejich nepřítomnost by neměla zároveň znamenat i absenci těchto postojů. Existuje však jen málo výzkumů, které by prokazovaly, že se osobnostní rysy odrážejí v kriminálních postojích a přesvědčeních, nicméně studie provedená Bultenem a kol. (2009) ukázala, že kriminální životní styl byl u dané cílové skupiny podporován kriminálními systémy přesvědčení, které zahrnovaly i styly kriminálního myšlení a zároveň byly podporovány i specifickými osobnostními rysy, jako je např. impulzivita. Je však důležité říci, že nám dané studie neposkytují empiricky podložené

⁹ Psychoticismus je účinný při identifikaci osob, u kterých je pravděpodobné, že spáchají TČ jakéhokoliv druhu. Neuroticismus prokázal významný vztah k TČ, nicméně byl méně významný než Psychoticismus (Cale & Lilienfeld, 2006). Neuroticismus dobře predikuje závažné TČ (Kemp & Center, 2003) a zároveň je úspěšným prediktorem recidivy (Van Dam, Janssens, & De Bruyn, 2005). Škála Extraverze je nejvíce diskutabilní, jelikož pouze pár studií zjistilo jen slabou souvislost s páčáním TČ (Kemp & Center, 2003).

informace týkající se kvality detekovaného vztahu mezi kriminálním myšlením a danými osobnostními charakteristikami (Bulten et al., 2009).

Zajímavostí je, že u násilných pachatelů, klesá při vhodném terapeutickém působení úroveň antisociálních osobnostních vzorců, přičemž u ostatních skupin pachatelů se snižuje primárně úroveň neuroticismu (Woessner & Schwedler, 2014). To naznačuje, že prosociální změna týkající se agresivních osobnostních komponent významně koreluje se snížením právě násilné recidivy (Dowden et al., 1999).

Je však velmi důležité si uvědomit, že trestnou činnost nepáchají pouze jedinci s disociální či jinou poruchou osobnosti a zároveň, že přítomnost určité osobnostní poruchy u jedince nezaručuje výskyt kriminálních tendencí (Čírtková, 1998).

2) Sociální identita

Výzkum kriminálního myšlení se v souvislosti se sociální identitou pachatele zabývá významem sociální identity ve vnímání sebe sama jako člena určité skupiny. V rámci této problematiky je na sociální identitu nahlíženo jako na sebezpřirazení se k určité kategorii osob, což následně významně ovlivňuje jedincovy postoje a způsoby uvažování. Sociální identita může mít vliv např. jedincovo sebepojetí, způsob vnímání, postoje, pocity a chování tak, aby odpovídaly identitě vytvořené danou skupinou (Hogg & Smith, 2007). Boduszek, Hyland a kol. (2012) zmiňují, že vliv skupiny je perzistentní, což znamená, že přetrvává i v případě, kdy jedinec není v interakci s jejími členy. Thornberry, Lizotte, Krohn, Farnworth, a Jang (1994) zmiňují, že vliv skupiny má větší dopad na formování systému kriminálního přesvědčení než kriminální chování samotné.

Boduszek, Adamson, Shevlin, Mallett a Hyland (2012), kteří se zabývali vztahem mezi kriminální identitou a kriminálními styly myšlení došli k závěru, že dimenze kriminální sociální identity (tj. skupinový vliv a skupinové vazby) mají signifikantní vliv na intenzitu kriminálního myšlení. Andrews s Bontou (2010) zmiňují, že antisociální kognice zahrnující postoje, přesvědčení a hodnoty, které podporují životní styl, jsou často v souladu s emocemi hněvu a vzdoru přispívajícími k rozvoji kriminální identity.

Kriminální myšlení v souvislosti se sociální identitou má velmi úzký vztah k Sutherlandově Teorii diferencované asociace (viz s. 22–23), přičemž jsou v souladu s ní právě pozitivní vztahy s kriminálními osobami považovány za hlavní příčinu kriminálního chování. Dále byl také objeven signifikantní pozitivní vztah mezi mírou extravertze daného jedince a skupinovým vlivem (Boduszek, Adamson et al., 2012).

Co se týká rodinného vlivu na míru kriminálního myšlení, tak i zde se předpokládá, že se jedná o jeden z důležitých elementů ovlivňujících vznik a udržování problémového chování (Loeber, Farrington, Stouthamer-Loeber, & Van Kammen, 1998). Výzkumy však ukazují, že přestože jsou rodinné vztahy účinné při snižování adolescentních problémů chování (Stanton & Shadish, 1997), nelze s jistotou říci, zda jsou styly KM spojené s nefunkčními rodinnými vztahy. Bortolonová a kol. (2016) zjistili, že vyšší úroveň dysfunkčních rodinných vztahů predikuje špatné důsledky u adolescentů zneužívajících návykové látky, přičemž mohou přispívat i ke vzniku antisociálního chování a postojů. Wood s Riggsovou (2009) zjistili, že problémy týkající se attachmentu (tj. časné připoutání) mohou ovlivňovat trestné činy spojené se sexuálním násilím, přičemž se ukazuje, že právě rodinné prostředí je u sexuálních delikventů charakterizováno nevhodným zacházením, zanedbáváním či násilím (Craissati, McClurg, & Browne, 2002). U pachatelů trestného činu znásilnění je typický chybějící attachment, který je asociován primárně s extrémní hostilitou a devalvací ostatních (Baker & Beech, 2004), zatímco u pachatelů sexuálně obtěžujících dětí je typický spíše dezorganizovaný či ambivalentní typ attachmentu (Proeve, 2003).

Boduszek a kol. (2011) uvádějí, že blízké vztahy s kriminálními jedinci, psychoticismus a úroveň recidivy jsou významnými faktory v predikci kriminálních postojů, čímž byl potvrzen prediktivní vztah mezi antisociálními osobnostními rysy (dle Eysencka) a kriminálními postoji. Autoři dále zmiňují, že pokud nás zajímá povaha a vývoj kriminálních postojů, je potřeba brát v úvahu roli osobnosti, vztahů s ostatními kriminálními jedinci a recidivního chování. Také Lösel a Beelmann (2003) uvádějí, že prostřednictvím interakcí se skupinovými vlivy si kriminální jedinci rozvíjejí postoje, hodnoty a poznání podporující kriminální chování.

Meta-analýza, kterou provedli Gendreau a kol. (1996), zjistila, že jedním z nejsilnějších prediktorů recidivy jsou právě vztahy s ostatními kriminálními jedinci, přičemž k podobným výsledkům docházejí i Williamsová a kol. (2019). Mills, Kroner a Hemmati (2004) na základě toho uvádějí, že antisociální osobnost, kriminální postoje a kriminální přátelé nejsou totožnými konstrukty, jelikož právě třetí zmiňovaní kriminální přátelé jsou pro jedince zcela externím elementem, který může sloužit k různým účelům (např. posílení stávajících antisociálních postojů, poskytnutí vyhovujícího prostředí či modelu pro antisociální chování aj.). Na základě toho můžeme tedy říci, že externí vlivy jsou v etiologii kriminálního myšlení také velmi podstatným elementem (Whited, Wagar, Mandracchia, & Morgan, 2015).

Boduszek, Adamson, Shevlin, Hyland a Bourke (2013) v rámci svého výzkumu týkajícího se kriminální sociální identity objevili korelace mezi dřívějšími vztahy s kriminálními jedinci a třemi antisociálními postoji týkajícími se násilí (tj. postoje podporující jeho užívání a toleranci k němu), nárokování (tj. postoje podporující brání si čehokoliv, po čem daný jedinec touží) a záměru (tj. postoje podporující budoucí antisociální chování). Autoři dále také zjistili, že dvě složky kriminální sociální identity, kterými jsou silné osobní pouto s kriminální skupinou a pozitivní postoje ke zločinecké skupině, zprostředkovávají vztah mezi existencí kriminálních vztahů a antisociálních postoji.

Williamsová a kol. (2019) a Whited a kol. (2015) přicházejí se zjištěním, že podíl volného času stráveného s ostatními kriminálními jedinci je silnějším prediktorem kriminálního myšlení než to, s kolika kriminálními jedinci svůj čas tráví. Walters (2020) však zmiňuje, že blízké vztahy s kriminálními jedinci mají u daného jedince menší vliv na vznik Proaktivního kriminálního myšlení (P), než má samotné Proaktivní kriminální myšlení (P) vliv na páchaní závažných trestných činů, mezi které spadá právě i násilná trestná činnost.

3 Násilná trestná činnost

V této kapitole se budeme zabývat problematikou násilné trestné činnosti, přičemž budou vymezeny základní pojmy související s tématem, včetně její nejednoznačné klasifikace.

3.1 Úvod do problematiky násilné trestné činnosti

Násilná trestná činnost či kriminalita, je souhrnným pojmem pro trestné činy, jež jsou charakterizovány poškozením či destrukcí cílového objektu jednání. Spadají sem činy úmyslné i nedbalostní směřující proti osobám (např. vražda či ublížení na zdraví), věcem (např. vandalismus či žhářství), nebo idejím (např. TČ rasistické povahy spáchané verbální formou) (Kuchta & Válková, 2005). Kriminologie vnímá NK jako souhrn TČ, při kterých pachatel užívá fyzického nebo psychického násilí vůči tělesné integritě oběti. Pachatelovým cílem je obvykle dané oběti ublížit na zdraví nebo životě, či mu může sloužit jako prostředek k získání neoprávněného prospěchu na úkor majetku oběti (Dianiška, 2009). Úžeji násilnou kriminalitu pojímáme jako útok na fyzickou či psychickou integritu člověka ve smyslu úmyslného užití fyzického násilí či pohrůžky násilím vůči jiné osobě (Novotný & Zapletal, 2004). § 119 TZ¹⁰ uvádí, že „*trestný čin je spáchán násilím i tehdy, je-li spáchán na osobě, kterou pachatel uvedl do stavu bezbrannosti lstí nebo jiným podobným způsobem.*“

Vzhledem k tomu, že je NTČ zaměřena přímo proti podstatě lidského života a zdraví, zajisté se jedná o nejzávažnější typ kriminality. To je jeden z hlavních důvodů, proč společnost i OČTŘ dávají právě násilné kriminalitě velikou vážnost a pozornost, což je možné deklarovat mj. také poměrně vysokou mírou objasněnosti tohoto typu trestných činů (Svatoš, 2009).

Tabulka 1: Celková kriminalita spáchaná na území ČR za rok 2019

	Registrováno	Objasněno	Objasněnost v %
Násilná kriminalita	13 749	9 492	69,0 %
Mravnostní kriminalita	2 733	1 853	67,8 %
Majetková kriminalita	102 136	27 063	26,5 %
Ostatní kriminalita	27 354	20 389	74,5 %
Zbývající kriminalita	28 682	22 626	78,9 %
Hospodářská kriminalita	24 589	11 898	48,4 %
Vojenské a protiústavní činy	48	9	18,8 %

Zdroj: Policie ČR (2020)

¹⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, je v ČR základním pramenem trestního práva hmotného. Je rozčleněn do dvou základních částí – obecné a zvláštní. Obsahem obecné části jsou ustanovení společná všem trestným činům nebo jejich jednotlivým skupinám (např. základy trestní odpovědnosti, ukládání trestů či ochranných opatření apod.), zatímco obsahem zvláštní části jsou již konkrétní znaky jednotlivých trestných činů, které jsou na základě jejich druhového objektu rozděleny do 13 hlav (Halfar et al., 2015).

U tématu objasnenosti je však důležité říci, že se zde bavíme pouze o registrovaných trestných činech, tedy o tzv. **zjevné (registrované) kriminalitě**, která je minoritní částí celkové kriminality, do které spadá pouze odhalená trestná činnost, která je evidována v oficiálních statistikách (policejních, justičních a vězeňské služby). Zjevná kriminalita utváří obraz o stavu, struktuře a dynamice kriminality a její zachycení v oficiálních statistikách (za předpokladu konstantnosti mezi celkovou a zjevnou kriminalitou) je možné považovat za indikátor současného vývoje kriminality. Druhou, majoritní část, tvoří tzv. **skrytá (latentní) kriminalita**, která není vedena v oficiálních statistikách, jelikož se o ní OČTŘ buď nedozvěděly (tzv. černá čísla), či se o ní dozvěděly, ale i přesto se do oficiálních statistik nedostala (tzv. šedá čísla). To je často dáno např. nedostatečnou formální kontrolou, tolerancí poškozených (cca 40–50 % občanů trestný čin neoznámí), nízkou úrovní právního vědomí občanů, zábrany ze strany poškozených (zejména u sexuálních trestných činů), obavami ze msty ze strany pachatele, nedůvěrou ve schopnosti policie apod. Bývá pravidlem, že čím je spáchaný trestný čin závažnější, tím nižší bývá míra jeho latence. Vysoce latentním trestným činem je např. úplatkářství, naopak velmi málo latentním činem je např. vražda. Oba tyto typy kriminality dohromady vytvářejí tzv. **celkovou (skutečnou) kriminalitu**, přičemž právě rozdíl mezi počtem skutečně spáchaných trestných činů a počtem trestných činů evidovaných v oficiálních statistikách, bývá označován pojmem „Temné číslo kriminality“ (Bouřa, 2003; Novotný & Zapletal, 2004; Svatoš, 2009; Tomášek, 2010).

3.2 Vymezení základních pojmů

Násilná kriminalita není oficiálním právním pojmem, tudíž se s ním setkáváme převážně jen v kriminologii a kriminalistice. Vědy o chování užívají spíše pojmů agrese/agresivní chování či násilí/násilné chování (Kuchta & Válková, 2005). Vzhledem k tomu, že se v odborné literatuře poměrně často setkáváme s nejednotností ve vymezení právě těchto pojmů¹¹, rozhodli jsme se je v souvislosti s vymezením násilné kriminality stručně definovat, přičemž uvedeme i stručnou charakteristiku pachatelů násilné trestné činnosti.

Agrese je považována za souhrn několika velmi rozmanitých jevů, jako jsou např. nadávky, sprostá mluva, úmyslné odmítnutí pomoci, fyzické násilí aj., které patří do přirozeného repertoáru lidského chování (Čírtková, 2006). Dle Hartla a Hartlové (2009, s. 23) je agrese „útočné či výbojné jednání, projev nepřátelství vůči určitému objektu, úmyslný útok na překážku, osobu, či předmět stojící v cestě k uspokojení potřeby (reakce na frustraci).“

¹¹ Např. německá literatura užívá převážně pojem agrese (aggression), anglosaská literatura naopak obvykle užívá pojmy oba dva – agrese (aggression) i násilí (violence) (Kuchta & Válková, 2005).

V souhrnu můžeme říci, že je agrese úmyslným jednáním určitého jedince, který vědomě a cíleně ubližuje, násilně omezuje svobodu či poškozuje jiné osoby nebo věci (Linhart, Petrusek, Vodáková, & Maříková, 1996; Novotný & Zapletal, 2004), přičemž se za nejextrémnější formu agrese považuje právě násilné chování (Boxer, Rowell Huesmann, Bushman, O'Brien, & Mocerri, 2009).

V souvislosti s kriminalitou obvykle hovoříme o tzv. **kriminální agresi**, kterou diferencujeme na instrumentální a expresivní. Instrumentální kriminální agrese je programová a cílená agrese, užívaná primárně pro dosažení určité subjektivně významné hodnoty. Jejími charakteristickými znaky jsou především neutrální postoj k oběti, chybění afektivního doprovodu a nepřátelského postoje k oběti, relativně krátké trvání a nižší intenzita agrese. Oproti tomu je expresivní kriminální agrese neplánovaná a reaktivní, přičemž bývá obvykle doprovázena emocionálním či jiným vzrušením (afekt vzteku, strachu či sexuální vzrušení). Jejími charakteristickými znaky jsou především předchozí konfliktní interakce s obětí, ke které pachatel zaujme nepřátelský postoj, brutalita, intoxikace alkoholem, vysoká intenzita agrese apod. (Čírtková, 2006; Netík et al., 1997). U těchto dvou typů kriminální agrese můžeme vidět vysokou podobnost právě s Proaktivním (P) a Reaktivním (R) kriminálním myšlením (Walters, 2012a).

Násilí je ze sociologického hlediska pojímáno jako sociální jev vyvolávaný sociálními procesy (Spurný, 1996). Hartl s Hartlovou (2009, s. 342) ho definují jako „*uplatňování síly k překonání odporu.*“ Současná psychologie pojímá násilí jako „*patologický způsob interakce konkrétního jedince (skupiny) s okolím*“ Spurný (1996, s. 7). WHO (2002) definuje násilí jako „*záměrné použití nebo hrozba použití fyzické síly proti sobě samému, jiné osobě nebo skupině či společnosti osob, které působí nebo má vysokou pravděpodobnost způsobit zranění, smrt, psychické poškození, strádání nebo újmu.*“

Tato definice odkazuje na tři typy násilí:

- násilí směřující proti sobě – zahrnuje především sebevražedné chování,
- interpersonální násilí – zahrnuje veškeré formy násilí páchaného mezi jednotlivci nebo malými skupinami jednotlivců (např. týrání dítěte rodiči),
- kolektivní (hromadné) násilí – zahrnuje násilí páchané skupinou jednotlivců, kteří se považují za členy určité zločinecké skupiny, proti jiné zločinecké skupině nebo skupině jednotlivců, za účelem dosažení politických, společenských nebo ekonomických cílů (např. terorismus).

Určitá vnitřní dispozice k agresivním a násilným projevům se nazývá **agresivita**, přičemž se obvykle předpokládá, že právě ona je společným znakem pachatelů násilné trestné činnosti, nicméně tomu není vždy tak. **Pachatelé násilné trestné činnosti** jsou poměrně heterogenní skupinou, pro kterou je náročné najít společné znaky, jelikož záleží na jejich motivaci, situačních faktorech trestného činu, různorodých osobnostních rysech apod. Zobecněně však můžeme říci, že pachateli násilné trestné činnosti bývají obvykle jedinci vyznačující se emocionální labilitou, nevyhraněným či patologickým hodnotovým systémem a menšími zábránovými bariérami (Čírtková, 2006; Dianiška, 2009; Kuchta & Válková, 2005). U těchto jedinců se také poměrně často setkáváme s nižším stupněm nejvyššího dosaženého vzdělání a nadměrným užíváním alkoholu a dalších návykových látek, přičemž mezi nimi bývá také poměrně vysoké zastoupení jedinců trpících duševními poruchami (Šimovček et al., 2011).

3.3 Klasifikace násilné trestné činnosti

Klasifikace násilných trestných činů je velmi různorodá. Statistiky MV ČR do této kategorie řadí trestné činy vraždy, únosu, usmrcení lidského plodu, loupeže, úmyslné ublížení na zdraví, nebezpečné vyhrožování, porušování domovní svobody, týrání svěřené osoby a spousty dalších (Kuchta & Válková, 2005). Dá se říci, že do této kategorie v podstatě spadá vše, od vandalismu či vydírání, přes zhárství, těžká ublížení na zdraví či sebevraždy až po brutální sériové vraždy. V podstatě je možné do této kategorie zařadit jakýkoliv útok na tělesnou integritu člověka.

Násilné trestné činy lze obecněji klasifikovat dle místa spáchání či sociálních charakteristik pachatelů a obětí (např. domácí násilí, pouliční násilí, násilí vůči ženám aj.). Zároveň sem mohou také spadat i násilné trestné činy se sexuálním kontextem (např. znásilnění), i přesto, že jsou v TZ uvedeny v odlišné části. Někteří kriminologové považují za násilné činy i nejrůznější formy verbálního obtěžování, vyhrožování či zneužívání (Dianiška, 2009).

Jak již bylo zmíněno výše, tak se v odborné literatuře setkáváme s poměrně výraznou nejednotností pojmu násilná trestná činnost či kriminalita, kvůli čemuž dochází k rozlišnému používání pojmů agrese a násilí. S podobnou nejednotností pojmů se setkáváme také v našich zákonech, jelikož nepojímají násilné trestné činy jako jednu samostatnou ucelenou skupinu.

V rámci našeho TZ bychom mohli říci, že k násilným trestným činům mají nejbližší činy uvedené ve zvláštní části TZ hlavy I – Trestné činy proti životu a zdraví, nicméně se s prvky násilné kriminality setkáváme také v téměř všech ostatních hlavách zákoníku, jež jsou obsaženy v tabulce 2. Spousta dalších trestných činů může být navíc spáchána násilným způsobem,

i přesto, že násilí nebo pohrůžka násilím nejsou znakem jejich skutkové podstaty (Marešová, Havel, Martinková, & Tamchyna, 2015).

Tabulka 2: Násilné trestné činy dle TZ

Hlava TZ	Trestný čin	Paragraf TZ	
I	TČ proti životu a zdraví	Vražda	§ 140
		Zabití	§ 141
		Vražda novorozeného dítěte matkou	§ 142
		Usmrcení z nedbalosti	§ 143
		Ublížení na zdraví – úmyslné	§ 145–148
		Rvačka	§ 158
		TČ proti těhotenství ženy	§ 159–163
II	TČ proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství	Zbavení osobní svobody	§ 170
		Omezování osobní svobody	§ 171
		Loupež	§ 173
		Braní rukojmí	§ 174
		Vydírání	§ 175
		Omezování svobody vyznání	§ 176
		Útisk	§ 177
		Porušování domovní svobody	§ 178
		Porušování svobody sdružování a shromažďování	§ 179
		IV	TČ proti rodině a dětem
Týrání svěřené osoby	§ 198		
Týrání osoby žijící ve společném obydlí	§ 199		
Únos dítěte a osoby stížená duševní poruchou	§ 200		
V	TČ proti majetku	Neoprávněný zásah do práva k domu, bytu nebo k nebytovému prostoru	§ 208
VII	TČ obecně nebezpečné	Obecné ohrožení	§ 272
		Získání kontroly nad vzdušným dopr. prostředkem, civilním plavidlem a pevnou plošinou	§ 290
VIII	TČ proti živ. prostředí	Týrání zvířat	§ 302
IX	TČ proti České republice, cizímu státu a mezinárodní organizaci	Vlastizrada	§ 309
		Rozvracení republiky	§ 310
		Teroristický útok	§ 311
		Teror	§ 312
X	TČ proti pořádku ve věcech veřejných	Násilí proti orgánům veřejné moci	§ 323
		Vyhrožování s cílem působit na orgán veřejné moci	§ 324
		Násilí proti úřední osobě	§ 325
		Vyhrožování s cílem působit na úřední osobu	§ 326
		Násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci	§ 352
		Nebezpečné vyhrožování	§ 353
		Nebezpečné pronásledování	§ 354
		Vzpouza vězňů	§ 344
		Výtržnictví	§ 358
XII	TČ vojenské	Úrážka mezi vojáky násilím nebo pohrůžkou násilí	§ 379–380
		Násilí vůči nadřízenému	§ 381
XIII	TČ proti lidskosti, proti míru a válečné TČ	Genocidium	§ 400
		Útok proti lidskosti	§ 401
		Perzekuce obyvatelstva	§ 413

Zdroj: TZ

Na základě výše uvedených informací vidíme, že klasifikace násilné trestné činnosti je poměrně nejednoznačná, což se může projevat i v tom, že přesto, že dle WHO (2002) zemře ročně celosvětově důsledkem násilných trestných činů více než 1,6 milionu lidí, mohou být dané hodnoty poměrně zkreslené, a to jak právě vlivem právě nejednoznačného vymezení NTČ, tak i neochotou jejího nahlašování policii (Dianiška, 2009). Na neohlášení NTČ mají výrazný vliv i média, která občanům poskytují zpravidla velmi zkreslený obraz kriminality. Svou pozornost zaměřují především na extrémně závažné násilné trestné činy, jako jsou např. vraždy, zatímco mnohem běžnější kriminalitu všedního dne příliš nemedializují, jelikož pro ně není natolik „zajímavá“. To následně může způsobovat zkreslení občanů z hlediska vnímání četnosti a nebezpečnosti násilné trestné činnosti (Kury & Zapletal, 2002). S problematikou častosti sledování velmi násilné kriminality souvisí také prokázanost silného vztahu mezi expozicí násilí prostřednictvím médií (hudba, videohry, filmy aj.) a budoucím agresivně-kriminálním chováním (Wagar & Mandracchia, 2016). Výzkumy ukazují, že čím více je jedinec v době dospívání vystaven násilí skrze média, tím více považuje násilné chování za přijatelné a může to u něj vést k nadměrnému posilování a učení myšlenkových procesů souvisejících s agresí (např. agresivní reakce vůči ostatním, očekávání agresivního chování u ostatních, pozitivní postoj k užívání násilí atd.) (Gentile et al., 2011). Právě expozice násilí skrze média byla potvrzena jako významný rizikový faktor pro budoucí agresivní chování, sníženou empatii a znečitlivění vůči násilí (Krahé et al., 2011).

Závěrem této kapitoly bychom rádi uvedli stručný přehled nejčastěji páchaných násilných TČ v našem prostředí, kdy nejčastějším z nich je TČ ublížení na zdraví (§ 145–148)¹². Vysokou četnost mají také TČ porušování domovní svobody (§ 178)¹³, nebezpečné vyhrožování (§ 353)¹⁴, loupež (§ 173)¹⁵, vydírání (§ 175)¹⁶, či týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199)¹⁷. Nízké procento naopak zaujímá nejzávažnější násilný trestný čin, vražda (§ 140)¹⁸ (Dianiška, 2009). Na základě těchto poznatků bychom ještě rádi podotkli, že i přesto, že násilná trestná činnost zaujímá nezanedbatelnou část kriminality, poznatků týkajících se specifík jejich pachatelů ve vztahu ke kriminálnímu myšlení je spíše poskrovnu.

¹² 4 684 spáchaných skutků za rok 2019; zdroj: Policie ČR (2020).

¹³ 2 026 spáchaných skutků za rok 2019; zdroj: Policie ČR (2020).

¹⁴ 1 891 spáchaných skutků za rok 2019; zdroj: Policie ČR (2020).

¹⁵ 1 427 spáchaných skutků za rok 2019; zdroj: Policie ČR (2020).

¹⁶ 1 159 spáchaných skutků za rok 2019; zdroj: Policie ČR (2020).

¹⁷ 535 spáchaných skutků za rok 2019; zdroj: Policie ČR (2020).

¹⁸ 143 spáchaných skutků za rok 2019; zdroj: Policie ČR (2020).

Empirická část

Teoretická část diplomové práce byla věnována problematice kriminálního myšlení, přičemž z důvodu přehlednosti a komplexního porozumění celému konceptu byly v první kapitole uvedeny nejvýznamnější pilíře, na kterých je současná podoba kriminálního myšlení postavena. Ve druhé kapitole teoretické části byla představena specifika výskytu kriminálního myšlení v souvislosti s nejvýznamnějšími sociodemografickými charakteristikami, přičemž byla pozornost zaměřena také na souvislost s charakteristikami páchané trestné činnosti a dalšími psychologickými jevy. Poslední kapitola teoretické části byla z důvodu hlubšího porozumění problematice věnována násilné trestné činnosti, které se věnuje právě část empirická, přičemž v jejím rámci bude představen výzkum, který se zaměřuje na mapování specifík kriminálních stylů myšlení u pachatelů násilné trestné činnosti.

4 Výzkumný problém

Kriminální myšlení se v zahraničí v posledních letech těší významné výzkumné pozornosti a je často diskutovaným problémem především odborné forenzní sekce. Jak jsme již zmiňovali, dosavadní studie, výzkumy a publikace se zabývaly kriminálním myšlením (příp. kognitivními distorzemi) převážně u pachatelů mravnostní trestné činnosti (např. Abel et al., 1989; Drieschner & Lange, 1999; Polaschek et al., 1997; Ward et al., 1997), přičemž se pár studií věnovalo i problematice kriminálního myšlení v souvislosti s pachatelem majetkové trestné činnosti (např. Boduszek, Hyland et al., 2012). Velice málo z nich si však za cílovou skupinu zvolilo právě pachatele násilné kriminality, jejichž charakteristiky kriminálního myšlení jsou z tohoto důvodu poměrně neznámé.

Empirická část předkládané práce se zabývá mapováním specifík kriminálního myšlení u pachatelů násilné trestné činnosti prostřednictvím užití standardizovaného inventáře PICTS-cz. Realizovaný výzkum čerpá z empirických poznatků uvedených v přehledové části diplomové práce, přičemž se je pokusí rozšířit o nové podnětné informace, jež mohou být inspirací k dalším výzkumům zabývajícím se touto problematikou. Vzhledem k relativně nízké informovanosti týkající se charakteristik kriminálního myšlení u pachatelů násilné trestné činnosti může mít tento výzkum edukativní význam, přičemž může přinést cenné a důležité poznatky.

4.1 Výzkumný záměr

Výzkumným záměrem této diplomové práce je **prohloubení porozumění konceptu kriminálního myšlení a jeho souvislostem s dalšími charakteristikami u pachatelů násilné trestné činnosti**. Diplomová práce navazuje a zároveň posouvá výzkumy kriminálního myšlení, které již v rámci věznic realizoval IKSP a Petra Faridová (Blatníková et al., 2016a; Faridová, 2014, 2015).

4.1.1 Operacionalizace pojmů

Ještě před tím, než se pustíme do vymezení výzkumných cílů, hypotéz a otázek, je důležité operacionalizovat pojmy, které budou v rámci výzkumu užívány.

Kriminální myšlení je v souladu s Waltersovou definicí (2012a) pojímáno jako postoje, přesvědčení a kognitivní styly, které podporují a udržují kriminální životní styl. Intenzita a struktura kriminálního myšlení jsou zachycovány prostřednictvím české verze Inventáře kriminálních stylů myšlení (PICTS-cz) na celkem 18 škálách, jež členíme na sekci hlavní, kterou rozumíme **intenzitu KM** měřenou GCT skórem a sekci vedlejší, kterou rozumíme **strukturu KM**, jež je vyjádřena prostřednictvím zbylých škál (Mo, Co, En, Po, Sn, So, Ci, Ds, PRB, HOS, AST, DNH, CUR, HIS, P, R a FOC) s výjimkou škál validizačních (Cf-r, Df-r, ?).

Charakteristiky, jejichž vztah k intenzitě a struktuře kriminálního myšlení zjišťujeme, diferencujeme na sociodemografické charakteristiky a charakteristiky páchané trestné činnosti. **Sociodemografickými charakteristikami** rozumíme věk (tj. aktuální věk v době sběru dat), nejvyšší dosažené vzdělání, rodinný stav, zaměstnání před nástupem do VTOS a charakteristiky rodinného soužití jak v primární rodině (tj. průběh dětství a dospívání, kvalita rodinného soužití, počet sourozenců a užívání fyzických trestů), tak i ve vlastní rodině (tj. kvalita rodinného soužití a počet dětí). Do charakteristik rodinného soužití řadíme také přítomnost trestné činnosti jak v primární, tak i ve vlastní rodině. **Charakteristikami páchané trestné činnosti** rozumíme charakteristiky týkající se kriminální anamnézy, mezi které patří závažnost kriminální historie, skládající se ze čtyř proměnných – počet předchozích odsouzení – tj. počet dosavadních záznamů v RT, počet předchozích uvěznění – tj. počet dosavadních VTOS, délka kriminální historie – tj. počet let uplynulých mezi datem prvního odsouzení a aktuálním věkem pachatele a věk v době prvního odsouzení – tj. první záznam v RT. Dalšími charakteristikami páchané trestné činnosti rozumíme specifika aktuálně odsouzeného typu trestné činnosti a charakteristiky spočívající ve specifikách užívání návykových látek (tj. typ nejčastěji užívaných NL a frekvence jejich užívání).

4.1.2 Výzkumné cíle

Cílem diplomové práce je **zmapování specifík kriminálního myšlení prostřednictvím metody PICTS-cz u pachatelů násilné trestné činnosti**. Součástí tohoto výzkumného cíle je zjištění jednotlivých specifík, celkové intenzity a dále také struktury kriminálního myšlení dané skupiny pachatelů v souvislosti se sociodemografickými charakteristikami a charakteristikami páchané trestné činnosti.

V širším kontextu je za cíl práce považováno také **prohloubení porozumění konceptu kriminálního myšlení v našich podmínkách**.

4.1.3 Výzkumné otázky a hypotézy

Výzkumné otázky a hypotézy byly vytyčeny v souladu s výše vymezenými výzkumnými cíli, přičemž za hlavní výzkumnou otázku považujeme:

HVO: *Jaká jsou specifika kriminálního myšlení u pachatelů násilné trestné činnosti?*

1) Sociodemografické charakteristiky

Nejprve se zaměříme na souvislosti se sociodemografickými charakteristikami výběrového souboru, přičemž si klademe následující výzkumnou otázku:

VO₁: *Jaká jsou specifika kriminálního myšlení u pachatelů násilné trestné činnosti v souvislosti s vybranými sociodemografickými charakteristikami?*

Na základě VO₁ byly zkonstruovány výzkumné hypotézy opírající se o empirické poznatky podobně zaměřených výzkumných šetření, jež se primárně nacházejí ve druhé kapitole přehledové části (viz kap. 2.1).

H₁: *Mladší pachatelé násilné trestné činnosti dosahují vyšších výsledků kriminálního myšlení než starší pachatelé násilné trestné činnosti.*

V rámci prostudované literatury jsme byli obeznámeni se zjištěními předchozích studií, že věk je významným korelátem kriminálního myšlení. Na základě empirických poznatků shrnutých v přehledové části této práce jsme výzkumný soubor rozčlenili do dvou hlavních věkových skupin – do 35 let včetně (tj. mladší pachatelé NTC) a starší 35 let (tj. starší pachatelé NTC). V souladu s empirickými poznatky očekáváme negativní vztah mezi narůstajícími hodnotami aktuálního věku pachatelů násilných trestných činů a intenzitou a mírou struktury jejich kriminálního myšlení (tzn., že s přibývajícím věkem bude kriminální myšlení slábnout).

U proměnné věku si dále klademe vedlejší výzkumnou otázku:

- **VVO₁: *Jaká jsou specifika kriminálního myšlení u jednotlivých věkových kategorií pachatelů násilné trestné činnosti?***

V rámci VVO₁ bude provedena analýza jednotlivých věkových kategorií v souvislosti s rozdíly v intenzitě a struktuře kriminálního myšlení.

H₂: *Pachatelé násilné trestné činnosti se základním vzděláním dosahují odlišných výsledků kriminálního myšlení než pachatelé násilné trestné činnosti se středním či vyšším vzděláním.*

V rámci této hypotézy ověříme, zda se kriminální myšlení pachatelů násilné trestné činnosti liší v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání, přičemž jsme respondenty s ohledem na známé rozložení vzdělanosti v kriminální populaci rozčlenili do dvou skupin – pachatelé s nejvyšší základním vzděláním (tj. respondenti s nedokončenou základní školou, dokončenou základní školou, praktickou či speciální školou a s nedokončeným středním odborným učilištěm či střední školou) a pachatelé se středním či vyšším vzděláním (tj. respondenti s dokončeným středním odborným učilištěm, střední školou, vyšší odbornou školou a vysokou školou). Z důvodu, že dřívější zjištění ukazují poměrně nejednoznačné výsledky, jsme danou hypotézu formulovali oboustranně.

U proměnné vzdělání si dále klademe vedlejší výzkumnou otázku:

- **VVO₂: *Jaká jsou specifika kriminálního myšlení u pachatelů násilné trestné činnosti v souvislosti s úrovní nejvyššího dosaženého vzdělání?***

V rámci VVO₂ bude provedena analýza vzdělanostních kategorií v souvislosti s rozdíly v intenzitě a struktuře kriminálního myšlení.

H₃: *Nezadaní pachatelé násilné trestné činnosti dosahují vyšších výsledků kriminálního myšlení než zadaní pachatelé násilné trestné činnosti.*

V rámci této hypotézy ověříme, zda se kriminální myšlení pachatelů násilné trestné činnosti liší v závislosti na přítomnosti partnerského či manželského vztahu, přičemž jsme v souladu s empirickými poznatky rozčlenili výzkumný soubor do dvou skupin – nezadaní (tj. aktuálně se nenacházející v žádném partnerském či manželském vztahu) a zadaní pachatelé NTC (tj. aktuálně se nacházející v partnerském či manželském vztahu).

U této proměnné si dále klademe vedlejší výzkumnou otázku:

- **VVO₃: *Jaká jsou specifika kriminálního myšlení u pachatelů násilné trestné činnosti v souvislosti s rodinným stavem?***

V rámci VVO₃ bude provedena analýza jednotlivých kategorií rodinného stavu v souvislosti s rozdíly v intenzitě a struktuře kriminálního myšlení.

Z důvodu snahy o prohloubení poznatků týkajících se sociodemografických charakteristik v souvislosti s intenzitou a strukturou kriminálního myšlení byly stanoveny následující vedlejší výzkumné otázky:

- **VVO₄: *Jaká jsou specifika kriminálního myšlení u pachatelů násilné trestné činnosti v souvislosti se zaměstnáním před nástupem do VTOS?***
- **VVO₅: *Jaká jsou specifika kriminálního myšlení u pachatelů násilné trestné činnosti v souvislosti s charakteristikami rodinného soužití?***

2) Charakteristiky páchané trestné činnosti

V této části se budeme zabývat výzkumnými otázkami a hypotézami v souvislosti s charakteristikami páchané trestné činnosti výběrového souboru, přičemž si klademe následující výzkumnou otázku:

VO₂: *Jaká jsou specifika kriminálního myšlení u pachatelů násilné trestné činnosti v souvislosti s vybranými charakteristikami páchané trestné činnosti?*

Na základě VO₂ byly zkonstruovány výzkumné hypotézy opírající se o empirické poznatky podobně zaměřených výzkumných šetření, jež se primárně nacházejí ve druhé kapitole přehledové části (viz kap. 2.2).

H₄: *S rostoucí závažností kriminální historie pachatelů násilné trestné činnosti sílí kriminální myšlení.*

Z důvodu, že se pojem kriminální historie skládá z více různých charakteristik (tj. počet předchozích odsouzení, počet předchozích uvěznění, délka kriminální historie a věk v době prvního odsouzení), byly stanoveny další čtyři subhypotézy:

- **H_{4a}: *Kriminální myšlení sílí s narůstajícím počtem předchozích odsouzení pachatelů násilné trestné činnosti.***
- **H_{4b}: *Kriminální myšlení sílí s narůstajícím počtem předchozích uvěznění pachatelů násilné trestné činnosti.***

- **H_{4c}:** *Kriminální myšlení sílí s narůstající délkou kriminální historie pachatelů násilné trestné činnosti.*
- **H_{4d}:** *Kriminální myšlení sílí s klesajícím věkem v době prvního odsouzení pachatelů násilné trestné činnosti.*

Z důvodu snahy o prohloubení poznatků týkajících se charakteristik páchané trestné činnosti v souvislosti s intenzitou a strukturou kriminálního myšlení byly stanoveny následující vedlejší výzkumné otázky:

- **VVO₆:** *Jaká jsou specifika kriminálního myšlení u pachatelů násilné trestné činnosti v souvislosti se specifiky aktuálně odsouzeného typu trestné činnosti?*
- **VVO₇:** *Jaká jsou specifika kriminálního myšlení u pachatelů násilné trestné činnosti v souvislosti se specifiky užívání návykových látek?*

5 Metodologický rámec výzkumu

V této kapitole bude vymezen metodologický rámec výzkumu, přičemž se zde budeme podrobněji zabývat typem výzkumu, metodami získávání dat, organizací sběru dat, etickými aspekty, charakteristikami výzkumného souboru a metodami zpracování a analýzy dat.

5.1 Typ výzkumu

Výzkum je realizován prostřednictvím kvantitativního designu, v rámci kterého byla využita baterie dotazníkových metod. Kvantitativní přístup byl vzhledem k citlivosti tématu vybrán především z důvodu větší anonymity, snadnějšího přístupu k cílové skupině respondentů a z důvodu možnosti získání dat v kvantifikovatelné, a tudíž komparabilní podobě. Vzhledem k výběru cílové skupiny, její dostupnosti a přislíbené anonymitě nebylo možné realizovat žádné doplňkové kvalitativní analýzy dat, prostřednictvím kterých bychom byli schopni hlouběji prozkoumat daný fenomén i z kvalitativního hlediska.

5.1.1 Metody získávání dat

Pro účely výzkumu byla sestavena baterie skládající se ze tří dotazníků, v rámci které byly využity standardizovaný Inventář kriminálních stylů myšlení (PICTS-cz), Freiburský osobnostní dotazník (FPI)¹⁹ a autorkou vytvořený anamnestický dotazník zjišťující detailnější charakteristiky výběrového souboru. Z důvodu užšího zaměření předkládané práce na specifika kriminálního myšlení a jejího plánovaného rozšíření nebyla do současné statistické analýzy začleněna data získaná z FPI, tudíž dále pracujeme pouze s výstupy PICTS-cz a anamnestického dotazníku.

Dotazníky patří mezi psychodiagnostické metody, jež jsou založeny na subjektivní výpovědi respondenta, týkající se jeho vlastností, citů, postojů, názorů, zájmů, způsobu reagování v nejrůznějších situacích atd. Konstrukce dotazníků vychází primárně z principu introspekce, jelikož jsou respondentovy výpovědi závislé na jeho vnitřních poznacích. Respondentovým úkolem je označit takové výroky, které dle jeho názoru nejlépe vystihují zkoumaný znak (Svoboda, Humpolíček, & Šnorek, 2013).

Využití dotazníků přináší určité výhody i nevýhody. Největšími výhodami dotazníků je především jejich objektivita, rychlá administrace s možností skupinového testování, způsob

¹⁹ Freiburský osobnostní dotazník je standardizovaný mnohorozměrný osobnostní test, jenž umožňuje kvantitativně diagnostikovat 12 dimenzí osobnosti u klinické i neklinické populace. Při sběru dat byla využita zkrácená forma dotazníku (forma K), skládající se ze 76 položek, jež je vhodná pro screeningové účely a pro případy, kdy je na vyšetření méně času (Fahrenberg, Selg, & Hampel, 1992). Právě z důvodu časového omezení byla zvolena tato forma dotazníku.

vyhodnocení, kvantifikovatelnost výsledků apod. Největšími nedostatky dotazníků jsou naopak především závislost na úrovni schopnosti introspekce daného respondenta, předpoklad alespoň průměrného intelektu a znalosti jazyku, možnost anosognosie (tj. neschopnost náhledu na nenormálnost vlastního duševního nebo tělesného stavu), nedostatek respondentovy sebekritiky či záměrné zkreslení výsledků žádoucím směrem (tzv. sociální desirabilita). Všechny tyto podmínky se obzvláště ve forenzním prostředí jeví jako poměrně problematické a je důležité testovou baterii adekvátně přizpůsobit vybrané cílové skupině (Svoboda et al., 2013).

Přestože byla data sbírána prostřednictvím tří různých metod, z výše uvedených důvodů užíváme v předkládané práci následující dotazníky:

- Inventář kriminálních stylů myšlení – PICTS-cz,
- anamnestický dotazník.

5.1.2 Inventář kriminálních stylů myšlení – PICTS-cz

1) Charakteristika PICTS

Inventář kriminálních stylů myšlení (PICTS-cz) je českou adaptací původní americké verze Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles (PICTS), jejímž autorem je psycholog G. D. Walters. Původní verze PICTS je empirickým nástrojem, jehož samotná existence vychází z psychodiagnostických nástrojů sloužících k posuzování kriminálních stylů myšlení (Bulten et al., 2009). Autorovu primární inspiraci lze nalézt především v Teorii myšlenkových chyb Yochelsona a Samenowa (1976) a Neutralizační teorii Sykese a Matzy (1957). PICTS vznikl původně ve dvou jazykových verzích – angličtině a španělštině, přičemž byl následně adaptován do jazykového i kulturního prostředí dalších zemí (např. Velká Británie, Irsko, Nizozemí, Chorvatsko, či Polsko) (Blatníková et al., 2016a).

V českém prostředí byl inventář adaptován v letech 2012–2015 v rámci výzkumného šetření IKSP s názvem „*Násilná sexuální kriminalita v ČR se zaměřením na její aktuální formy, na zvyšování účinnosti odhalování a postihu jejich pachatelů a na možnosti ochrany společnosti před sexuálně motivovaným násilím.*“ (Blatníková et al., 2016a).

Již ze samotného názvu inventáře je patrné, že jeho prostřednictvím je možné zjišťovat kriminální styly myšlení, tedy kognitivní složku zahrnující myšlení podporující perzistentní vzorce kriminálního chování a změny, které mohou v těchto způsobech uvažování nastat (Walters, 2006c, podle Blatníková et al., 2016a). PICTS se zaměřuje nejenom na obsah, ale zároveň i na celý proces myšlení (Bulten et al., 2009).

Inventář je určen primárně psychologům, tedy absolventům magisterského stupně akreditovaného studijního oboru psychologie. Hlavní oblastí využití inventáře je především penitenciární oblast, v rámci které jej můžeme užívat následujícími způsoby:

- predikce přizpůsobení se daného pachatele podmínkám vězeňského prostředí (především škály P, R a skór GCT),
- intervenční práce s odsouzenými jedinci – především zachycení dominujících charakteristik kriminálního myšlení (všechny škály nástroje PICTS),
- posouzení možnosti změny antisociálních postojů (zejména škály FOC a CUR) a následná detekce dosažené změny (např. po dokončení určitého intervenčního programu) (Blatníková et al., 2016a; Walters, 2012a).

PICTS je také hojně užíván v soudně-znalecké praxi, především při posuzování rizika recidivy, prognózy resocializace, posouzení nebezpečnosti konkrétního pachatele atd. (především škály P, R a skór GCT) (Blatníková et al., 2016a).

Současná podoba PICTS je již 4. verzí daného inventáře, přičemž v rámci všech předchozích verzí byly postupně identifikovány 4 generace škál, které se nacházejí v nejaktuálnější verzi dotazníku (Blatníková et al., 2016a).

2) Podoba PICTS-cz

PICTS-cz je plně standardizovaným testem, což znamená, že se jedná o objektivní metodu s jasně definovanými standardními podmínkami a způsobem administrace, skórování, vyhodnocení i interpretace (Blatníková et al., 2016a).

Jedná se o pětistránkový dokument obsahující celkem 80 výroků úzce souvisejících s kriminálním myšlením. Úvodní strana inventáře obsahuje instrukce potřebné k vyplnění a zaznamenání základních respondentových údajů (tj. jméno, příjmení, pohlaví, věk, datum vyplnění apod.). Obsahem zbylých stran jsou výroky, na které respondent svými odpověďmi vyjadřuje míru souhlasu či nesouhlasu a odpovídá na ně prostřednictvím čtyřbodové škály s hodnotami „rozhodně souhlasím“, „souhlasím“, „nejsem si jistý (ani souhlasím/ani nesouhlasím)“ a „nesouhlasím“ (Blatníková et al., 2016a).

Současná podoba PICTS-cz je nejlépe vystižitelná hierarchickým modelem kriminálního myšlení, jež se skládá ze stylů myšlení, faktorových škál, obsahových škál a kombinovaných, speciálních a validizačních škál, přičemž všechny škály spadají pod Souhrnný skór KM – GCT.

A) Styly myšlení

V rámci vývoje inventáře bylo identifikováno celkem 8 rozličných stylů myšlení, které jsou podrobněji popsány v teoretické části předkládané diplomové práce (viz kap. 1.3.1). Z toho důvodu je v této části zobrazena pouze přehledná tabulka (tabulka 3) jednotlivých stylů myšlení se stručným popisem každého z nich.

Tabulka 3: Styly myšlení PICTS-cz

Typ škál	Název škály	Stručný popis
1. generace Styly myšlení	Zdůvodnění Mo	zmírňování pocitů viny, ospravedlňování, negování či snižování odpovědnosti za své činy a její externalizace, racionalizace
	Odříznutí Co	eliminace emocí běžně odrazujících od páčání trestné činnosti pomocí vnějších či vnitřních mechanismů (např. alkohol či fráze)
	Oprávnění En	pocity vlastnictví, jedinečnosti, záměna tužeb a přání za potřeby, nárokování
	Orientace na moc Po	touha po moci, ovládání a kontrole okolí, zjednodušené vidění světa (síla vs. slabost)
	Sentimentalita Sn	pozitivní sebezprezentace, kompenzace negativních následků zločinu konáním dobrých skutků a společensky ceněných aktivit
	Superoptimismus So	nerealistické postoje k sobě a ke svým schopnostem, pocit vlastní nezranitelnosti, extrémní sebejistota
	Kognitivní indolence Ci	impulzivita, nekritické uvažování a hodnocení svých plánů, myšlení v krátkodobém horizontu
	Diskontinuita Ds	nestálost, nevytrvalost, selhávání v realizaci stanovených cílů, v dodržování povinností, výrazná externí orientace

Zdroj: Blatníková et al., 2016a

B) Faktorové škály

PICTS-cz je tvořen celkem čtyřmi faktory – dvěma hlavními a dvěma vedlejšími. Hlavními faktory jsou Vyhýbání se problémům (PRB) a Sebeprosazování/Sebeklam (AST), vedlejšími faktory jsou Interpersonální hostilita (HOS) a Popření újmy (DNI).

- **1. hlavní faktorová škála – Vyhýbání se problémům (PRB, Problem Avoidance)** – postihuje nezodpovědný a impulsivní přístup k životu. Vysoký skóre na této škále odkazuje na respondentovu tendenci utíkat od problémů takovým způsobem, že se začne chovat kriminálně (páchání trestných činů, užívání návykových látek apod.) namísto toho, aby se problémům pokusil adekvátním způsobem čelit. Tato škála má vysokou korelaci s obsahovou škálou Současné kriminální myšlení (CUR, viz dále v textu) a se škálami kriminálních stylů Odříznutí (Co), Kognitivní indolence (Ci) a Diskontinuita (Ds). Je spojena s reaktivní kriminalitou.

- **2. hlavní faktorová škála – Sebeprosazování/sebeklam (AST, Self-assertion/deception)** – zjišťuje respondentovu tendenci prosazovat svou vůli ve snaze dosáhnout vlastních cílů, bez ohledu na to, kdo při jejich dosahování bude poškozen a jak nerealistické tyto cíle mohou být. Vysoký skór na této škále mívají jedinci, kteří pohotově racionalizují a ospravedlňují své kriminální jednání tak, aby předešli pocitům viny za negativní následky spáchaných trestných činů. Tato škála má vysokou korelaci se škálami Oprávnění (En) a Superoptimismus (So) a s obsahovou škálou Minulé kriminální myšlení (HIS, viz dále v textu). Je spojována s proaktivní kriminalitou.
- **1. vedlejší faktorová škála – Interpersonální hostilita (HOS, Interpersonal Hostility)** – zvýšený skór na této škále je možné interpretovat jako hostilitu a nepřátelský postoj k okolí. Problémem této škály je fakt, že většina jejích položek je jen zřídka zodpovídána kladně. Koreluje s validizační škálou Zmatení a simulace (Cf-r), což je pravděpodobně dáno i dvěma sdílenými položkami.
- **2. vedlejší faktorová škála – Popření újmy (DNH, Denial of Harm)** – zvýšený skór na této škále je spojen s racionalizací a minimalizací dopadu kriminálního chování jedince na ostatní a škody způsobené druhým lidem. Má vysokou korelaci se škálami Zdůvodnění (Mo) a Sentimentalita (Sn) (Blatníková et al., 2016a).

Tabulka 4: Faktorové škály PICTS-cz

Typ škál	Název škály	Stručný popis	
2. generace	Vyhýbání se problémům	PRB	impulsivní, nezodpovědný přístup k životu, tendence utíkat od problémů zapojením do TČ nebo užíváním drog
	Interpersonální hostilita	HOS	extrémní hostilita, nepřátelský postoj k okolí, vedoucí až ke zmatení nebo vzbuzování dojmů zmatenosti
	Sebeprosazování/sebeklam	AST	tendence prosazovat svou vůli ve snaze dosáhnout vlastních cílů, bez ohledu na druhé a realističnost dosažení těchto cílů, pohotově racionalizace a ospravedlňování TČ s cílem vyhnout se pocitům viny
	Popření újmy	DNH	racionalizace a minimalizace dopadu kriminálního chování jedince na ostatní a újmy způsobené druhým

Zdroj: Blatníková et al., 2016a

C) Obsahové škály

Obsahové škály slouží především k predikci budoucího chování kriminálních jedinců, přičemž se vychází primárně z ukazatelů kriminální historie a recidivy po propuštění.

- **Současné kriminální myšlení (CUR, Current Criminal Thinking)** – škála Současného kriminálního myšlení (CUR) je velmi efektivní v predikci budoucího problémového chování ve vězení a recidivy po propuštění. Zvýšený skóre může odkazovat na aktuální identifikaci s kriminálním systémem přesvědčení, přičemž se ukazuje, že je tato škála zřejmě nejlepším indikátorem a měřítkem dosažitelnosti změny (tzv. šance na změnu). Koreluje s reaktivní kriminalitou a ukazuje se, že jedinci, kteří delší dobu nespáchali žádný trestný čin, mají hodnoty na této škále nižší, což odkazuje na nižší přítomnost aktivního kriminálního systému přesvědčení (Blatníková et al., 2016a; Healy & O'Donnell, 2006).
- **Minulé kriminální myšlení (HIS, Historical Criminal Thinking)** – jedná se o škálu, která poukazuje na dřívější respondentovu identifikaci s kriminálním systémem přesvědčení. Může, ale zároveň nemusí, znamenat aktuální výskyt kriminálních postojů a přesvědčení. Tato škála je nejlepším korelátem kriminální minulosti a jedná se o jednu z nejstabilnějších škál PICTS-cz (společně s kombinovanou škálou Proaktivního kriminálního myšlení – P, jejíž je součástí, viz dále v textu) (Blatníková et al., 2016a).

Tabulka 5: Obsahové škály PICTS-cz

Typ škál	Název škály	Stručný popis	
3. generace	Současné KM	CUR	aktuální identifikace s kriminálním systémem přesvědčení, indikátor změny a měřítko její dosažitelnosti, šance na změnu
	Minulé KM	HIS	dřívější identifikace s kriminálním systémem přesvědčení (± aktuální výskyt kriminálních postojů)

Zdroj: Blatníková et al., 2016a

D) Kombinované škály

Myšlenka kombinovaných škál vychází ze dvou typů agrese – proaktivní a reaktivní. Tyto škály vznikly kombinací všech škál stylů myšlení, dvou hlavních faktorových škál (AST a PRB) a dvou obsahových škál (CUR a HIS). Škály Proaktivního (P) a Reaktivního (R) kriminálního myšlení poskytují důležité informace o respondentově charakteristické formě kriminálního myšlení. Kombinované škály korelují s budoucím chováním a zvýšené hodnoty na některé z těchto škál indikují přítomnost zjevného kriminálního myšlení (podobně jako Souhrnný skóre kriminálního myšlení – GCT – viz dále v textu, který v současné verzi PICTS-cz tuto funkci přebírá). Je důležité si uvědomit, že kriminální jednání i myšlení bývá zpravidla řízeno oběma

níže uvedenými motivy. V situacích, kdy jeden z těchto motivů výrazně převažuje, je následně možné zvažovat důsledky této skutečnosti pro intervenci.

- **Proaktivní kriminální myšlení (P, Proactive Criminal Thinking)** – vyznačuje se kombinací vypočítavosti obsažené v myšlenkovém stylu Oprávnění (En), instrumentalitou obsaženou ve faktorové škále Sebeprosazování/sebeklam (AST) a obsahovou škálou Minulé kriminální myšlení (HIS). Jak již bylo řečeno v kap. 1.3.2, Proaktivní kriminální myšlení (P) se vyznačuje plánovitostí, chladnokrevností a cílenou aktivitou. Existuje zde korelace s očekáváním pozitivních výsledků plynoucích ze zločinu a s předchozími odsouzeními za instrumentální trestnou činnost (např. loupež či vloupání).
- **Reaktivní kriminální myšlení (R, Reactive Criminal Thinking)** – vyznačuje se nerozvážeností, impulsivitou a spontaneitou. Škála je tvořena kombinací škály kognitivního stylu Odříznutí (Co), faktorové škály Vyhýbaní se problémům (PRB) a obsahovou škálou Současné kriminální myšlení (CUR). Pachatelé s Reaktivním kriminálním myšlením (R) obvykle spíše reagují na danou situaci, než že by ji sami předem plánovali. Ostatními jsou popisováni jako nepřátelští, nedůvěřiví a velmi emocionální jedinci. Existuje zde korelace s hostilním atribučním zkreslením a s předchozími odsouzeními za hostilní reaktivní trestnou činnost (např. fyzické napadení či domácí násilí) (Blatníková et al., 2016a; Walters, 2007; Walters, Frederick, & Schlauch, 2007).

E) Speciální škála – Strach ze změny (FOC, Fear of Change)

Tato speciální škála postihuje proměnnou podporující kriminální životní styl, přičemž se konkrétněji zaměřuje na zjištění respondentových obav ze změn a zároveň také míry, do jaké jeho obavy stojí v cestě efektivní intervenci. Jedinci skórující vysoko jsou obvykle plni obav z možnosti změny svého chování, oproti tomu jedinci skórující nízko mohou mít nedostatek ochoty či připravenosti ke změně. Jedná se o nejnovější škálu, která koreluje především s mírou existenciálního strachu a kognitivními úzkostmi, jako jsou starosti a obavy. Nízká korelace je naopak s afektivními rysy úzkosti, jako jsou napětí a únava. Bylo zjištěno, že skór této škály je nezávislý na fyziologických projevech úzkosti, jako jsou např. pocení, třes rukou apod. (Blatníková et al., 2016a; Walters & Geyer, 2007).

F) Validizační škály

Validizační škály slouží, stejně jako u jiných psychodiagnostických metod, k zachycení respondentova postoje vůči celému testu. Tyto škály jsou užívány primárně jako kritéria pro vyloučení nevhodných protokolů z výzkumného vzorku z důvodu nepravdivosti, agravace odpovědí či extrémně obranného postoje respondenta. Validizačními škálami jsou:

- **Škála zmatení a simulace (Cf-r, Confusion scale – revised)** – slouží k identifikaci falešně špatných odpovědí (tj. simulace špatného výsledku – zveličování jednotlivých elementů kriminálního myšlení falešným zhoršováním odpovědí). Někdy bývá označována také jako Škála duševního zmatku. Vysoký skóre může odkazovat na problémy s porozuměním položkám (např. respondentova slabá dovednost číst, nedokonalost jazyka apod.), nahodilé odpovídání či závažnou emoční poruchu.
- **Škála defenzivity a disimulace (Df-r, Defensiveness scale – revised)** – slouží k rozpoznání falešně dobrých odpovědí (tj. snaha udělat přehnaně příznivý dojem, odmítání běžné lidské slabosti a omezení, příp. je respondent přehnaně defenzivní nebo obezřetný při vyplňování dotazníku). Někdy bývá označována také jako Škála obranných tendencí. Mírně zvýšený výsledek může odkazovat na sílu ega.
- **Otazníková škála (?, Cannot say)** – je tvořena počtem nezodpovězených položek inventáře, přičemž tento údaj odkazuje na míru respondentovy spolupráce (Blatníková et al., 2016a).

G) Souhrnný skóre kriminálního myšlení

Posledním a zároveň nejnovějším prvkem PICTS-cz je Souhrnný skóre kriminálního myšlení.

- **General Criminal Thinking Score (GCT)** – skládá se ze součtu hrubých skóre respondentova v 64 položkách PICTS-cz týkajících se stylů myšlení (Walters, 2012a). Souhrnný skóre kriminálního myšlení je považován za úspěšný prediktor recidivy při krátkém intervalu mezi administrací inventáře a propuštěním z VTOS (do 2 let), avšak při prodloužení tohoto časového intervalu (více než 2 roky) jako prediktor selhává. I přes tuto skutečnost je však hojně užíván jako užitečný prediktor adaptace či maladaptace na podmínky ve VTOS (Walters, 2009). Z výzkumů vyplývá, že Souhrnný skóre kriminálního myšlení poskytuje nejreliabilnější prediktivní odhady v rámci celého inventáře PICTS (Blatníková et al., 2016a; Walters, 2007; Walters & Mandell, 2007).

Tabulka 6: Kombinované, speciální a validizační škály a skór GCT

Typ škál	Název škály		Stručný popis	
4. generace	kombinované	Proaktivní KM	P	spojeno s řízeným, plánovitým a „chladnokrevným“ jednáním, zaměřením na pozitivní výsledky plynoucí z TČ (peníze, moc, postavení) a vypočítavostí
		Reaktivní KM	R	spojeno s impulzivním, horkokrevným, reaktivním, neřízeným, neplánovaným jednáním, nezdrženlivostí, nerozvážností, ukvapeností a podezřívavostí
	speciální	Strach ze změny	FOC	obavy ze změny a míra, v níž stojí v cestě efektivní intervenci, i celkový nedostatek porozumění svým emocím, nedostatek ochoty či připravenosti ke změně
	validizační	Zmatení a simulace	Cf-r	detekce „falešně špatných“ odpovědí, zveličování příznaků kriminálního myšlení falešným zhoršováním odpovědí, problémy s porozuměním položkám, nahodilé odpovídání
		Defenzivita a disimulace	Df-r	detekce „falešně dobrých“ odpovědí, obranné tendence, defenzivita či obezřetnost při odpovídání, přílišná snaha udělat příznivý dojem
		Otazníková škála	?	míra spolupráce (součet nezodpovězených položek)
	GCT	Souhrnný skór KM	GCT	úspěšný prediktor recidivy, adaptace či maladaptace na podmínky ve výkonu trestu odnětí svobody

Zdroj: Blatníková et al., 2016a

3) Administrace PICTS-cz

Pro administraci metody platí, stejně jako u ostatních standardizovaných psychodiagnostických metod, obecně uznávané zásady jejich užívání (viz Svoboda et al., 2013).

Respondent inventář vyplňuje samostatně, přičemž je na přední straně testového formuláře předtištěna instrukce. Administrace není limitována časem, nicméně by měl respondent být schopen jej dokončit během 15–30 minut. Aktuální verze existuje pouze ve formě tužka-papír, přičemž je do budoucna zvažována i možnost počítačové administrace. Administraci je možné provést individuálně i skupinově, nicméně při skupinové administraci je důležité dbát na to, aby daná skupina měla adekvátní velikost s ohledem na nemožnost opisování, diskutování mezi respondenty a možnost efektivního zodpovídání dotazů a vysvětlování případných nejasností (Blatníková et al., 2016a).

Administrace by měla být provedena zaškoleným pracovníkem, přičemž se nemusí nezbytně jednat o psychologa (např. sociální pracovník, speciální pedagog apod.). Interpretace výsledků by však již měla být provedena vždy psychologem, příp. psychiatrem s potřebnými znalostmi v oblasti psychometrie a teorie testování (Blatníková et al., 2016a).

Doporučený standardní postup při administraci inventáře

Respondent obdrží od administrátora testový sešit, přičemž je mu sděleno, aby jej zatím neotevřel a nejprve vyplnil údaje uvedené na úvodní straně inventáře. Administrátor poté nahlas přečte instrukci uvedenou na přední straně, následně se respondenta zeptá, zda instrukcím rozuměl a dále mu sděluje, že vyplňování není limitováno časem. Respondent je navíc ujištěn, aby se neváhal dotázat v případě, že mu nebude cokoliv zřejmé (Blatníková et al., 2016a).

5) Skórování a vyhodnocení

Jak již bylo zmíněno výše, respondent na položky inventáře odpovídá prostřednictvím čtyřbodové škály, přičemž jsou jeho odpovědi hodnoceny 4, 3, 2 či 1 bodem. Škála je tvořena následujícími hodnotami:

- rozhodně souhlasím – 4 body,
- souhlasím – 3 body,
- nejsem si jistý (ani souhlasím/ani nesouhlasím) – 2 body,
- nesouhlasím – 1 bod.

Výjimku tvoří škála Defenzivity a disimulace (Df-r), jejíž položky jsou hodnoceny reverzně, tedy:

- rozhodně souhlasím – 1 bod,
- souhlasím – 2 body,
- nejsem si jistý (ani souhlasím/ani nesouhlasím) – 3 body,
- nesouhlasím – 4 body.

Výpočet skóre je možné provést buď ručně, s pomocí skórovacího klíče, či prostřednictvím počítačového excelového softwaru s ručním vstupem dat. V rámci inventáře jsou užívány hrubé skóre (HS), které jsou následně převedeny na skóre standardní – T-skóre (TS). Autoři české verze dotazníku PICTS-cz však upozorňují na to, že využití T-skóre není vzhledem ke škálám spíše menšího rozměru zcela vhodné (z důvodu, že u nejkratších škál následně dochází k tomu, že jedinému HS odpovídají 2–3 body TS) (Blatníková et al., 2016a).

6) Psychometrické charakteristiky – standardizace, reliabilita a validita metody

PICTS-cz je plně standardizovaným testem, který je pravděpodobně využitelný v rámci celé kriminální populace. Nicméně vzhledem k faktu, že byl normativní soubor tvořen pouze dospělou vězeňskou populací mužského pohlaví, lze pouze u této skupiny odpovědně využívat

převodní tabulky hrubých skóreů na skóreů standardní. Inventář není možné v současné době použít na testování jedinců z nekriminální populace (Blatníková et al., 2016a).

Reliabilita české adaptace inventáře byla zjišťována prostřednictvím analýzy vnitřní konzistence škál (Cronbachovo alfa) a průměrnou mezipoložkovou korelací (tzn. průměry korelací mezi všemi dvojicemi položek v dané škále). Vnitřní konzistence metody je velmi dobrá – nabývala hodnot 0,63–0,93. Průměrná mezipoložková korelace nabývala uspokojivých hodnot 0,17–0,35 (Blatníková et al., 2016a).

Validita české adaptace inventáře byla prověřována prostřednictvím konstruktové validity, konkrétně zjišťováním interkorelací mezi škálami a faktorovou analýzou, přičemž korelace mezi jednotlivými škálami PICTS-cz jsou v úplné shodě s jejich hodnotami u původní verze nástroje (Blatníková et al., 2016a).

Vzhledem ke skutečnosti, že PICTS-cz není zatím možné v našich podmínkách získat v odborných vydavatelstvích, byl inventář vyžádán přímo od autorky české adaptace – paní PhDr. Šárky Blatníkové. Inventář byl autorce diplomové práce poskytnut pod evidenčním číslem 0060/2020.

5.1.3 Anamnestický dotazník

Z důvodu velmi problematického přístupu k oficiálním zdrojům týkajících se objektivních údajů byl pro respondenty připraven anamnestický dotazník, který je druhou užitou metodou v rámci předkládané diplomové práce.

Anamnestický dotazník byl rozdělen do dvou částí – základní údaje a kriminální anamnéza.

1) Základní údaje

Obsahem této části anamnestického dotazníku byly dotazy týkající se sociodemografických charakteristik respondentů (tj. věk, nejvyšší dosažené vzdělání, zaměstnání před nástupem do VTOS a rodinný stav). V této sekci dotazníku se autorka dále dotazovala na charakteristiky rodinného soužití jak v primární rodině (tj. průběh dětství a dospívání, kvalita rodinného soužití, počet sourozenců a užívání fyzických trestů), tak i ve vlastní rodině (tj. kvalita rodinného soužití a počet dětí).

2) Kriminální anamnéza

Druhá část anamnestického dotazníku byla tvořena informacemi týkajícími se charakteristik páchané trestné činnosti (tj. kriminální anamnéza), přičemž jejím obsahem byly položky

dotazující se na kriminální historii, trestnou činnost v rodině, typ věznice ve VTOS a drogovou anamnézu. Přesné znění anamnestického dotazníku je možné vidět v příloze I.

Je však důležité si uvědomit, že vzhledem ke skutečnosti, že jsou daná data sbírána samotnými respondenty pocházejícími z kriminální populace (tzv. subjektivní anamnéza), mohou být údaje značně nepřesné a zkreslené, a to především u informací týkajících se respondentovy kriminální historie (Polišenská, Koubalíková, & Borovanská, 2013). Z toho důvodu byl pro ověření přesnosti těchto dat připraven také **formulář s doplňujícími a identifikačními položkami** určený do rukou odborného personálu. Ten byl autorkou požádán o vyplnění daného dokumentu z důvodu, aby bylo předejito možnému zkreslení dat v případě, že by dané informace vyplňovaly pouze odsouzené osoby, nicméně bylo uvedeno, že v případě vysoké náročnosti dohledávání údajů není nezbytně nutné formulář vyplnit. Jeho přesné znění je možné vidět v příloze II.

5.2 Organizace sběru dat

Penitenciární výzkum, tedy výzkum pachatelů trestných činů pravomocně odsouzených k VTOS a aktuálně vykonávajících svůj trest, je spojen se spoustou specifických aspektů – právních, organizačních, etických atd. Polišenská, Borovanská a Koubalíková (2010) zmiňují, že penitenciární výzkum je velmi obtížně realizovatelný a klade na výzkumníka vysoké nároky, kvůli čemuž obvykle dochází ke sběru dat pouze v jedné nebo dvou věznicích, výzkumníku lokálně dostupných, čímž bývá negativně ovlivněna reprezentativnost vzorku. Tomu jsme se v rámci sběru dat pokusili vyvarovat oslovením všech vhodných organizačních jednotek VS ČR.

Obsahem této kapitoly je deskripce organizace sběru dat, která je rozčleněna do 3 částí:

- výběr věznic,
- žádost o spolupráci na výzkumném šetření,
- realizace sběru dat.

5.2.1 Výběr věznic

Ke spolupráci na výzkumném šetření předkládané diplomové práce bylo prostřednictvím emailové žádosti adresované vedení věznice nenáhodně osloveno celkem 31 organizačních jednotek VS ČR. Oslovované věznice byly vybírány tzv. úplným způsobem výběru vzorku, což v praxi znamená, že byly osloveny všechny vhodné organizační jednotky VS ČR (tj. věznice, vazební věznice a detenční ústavy). Z důvodu nevhodnosti zaměření věznice či nemožnosti

dohledání kontaktních údajů nebyla žádost o spolupráci na výzkumném šetření zaslána do následujících jednotek:

- **věznice Světlá nad Sázavou** nebyla oslovena z důvodu, že se jedná o čistě ženskou věznici, což vzhledem k požadovanému mužskému pohlaví respondentů nebylo žádoucí,
- **vazební věznice Ostrava, Praha Pankrác a věznice Plzeň** nebyly osloveny z důvodu nemožnosti dohledání kontaktních údajů na vedení věznice či jiný odborný personál.

V konečném znění bylo tedy osloveno celkem 31 z 35 organizačních jednotek VS ČR, z nichž se nám podařilo navázat spolupráci se sedmi věznicemi, přičemž se u jedné z nich objevily při sběru dat potíže související s pandemií COVID-19 a výzkumné materiály nebyly zaslány zpět do rukou autorky práce. Z toho důvodu je konečný výstup spolupracujících věznic roven šesti:

- **Věznice Horní Slavkov** je určena pro VTOS dospělých mužů zařazených do typu věznice s ostrahou se středním a vysokým stupněm zabezpečení, včetně doživotního trestu. Součástí je také specializované oddělení pro odsouzené s poruchou osobnosti a chování způsobenou užíváním návykových látek.
- **Věznice Nové Sedlo** je určena pro VTOS dospělých mužů. Je profilována jako věznice s dozorem a specializovaným oddělením pro odsouzené s poruchou osobnosti a chování způsobenou užíváním psychotropních látek.
- **Věznice Rýnovice** je určena pro VTOS dospělých mužů. Je profilována jako věznice s dozorem a ostrahou. Součástí je také oddělení pro VTOS s dohledem, specializovaná oddělení pro odsouzené do 26 let, pro prvotrestané a pro výkon ochranného protitoxikomanického léčení (oddělení ústavní léčby).
- **Věznice Stráž pod Ralskem** je určena pro VTOS dospělých mužů. Je profilována jako věznice s ostrahou. Součástí je specializované oddělení pro odsouzené z organizovaného zločinu a bezdrogová zóna.
- **Věznice Všehrdy** je určena pro VTOS dospělých mužů. Je profilována jako věznice s dohledem a dozorem. Součástí je také oddělení pro mladistvé odsouzené.
- **Věznice Znojmo** je určena pro VTOS dospělých mužů. Je profilována jako věznice s dozorem a ostrahou. Součástí je také specializované oddělení pro výkon ochranného protitoxikomanického léčení (oddělení ústavní léčby) (VS ČR, 2020a).

V Tabulce 7 je uveden seznam spolupracujících věznic s doplňujícími informacemi.

Tabulka 7: Seznam spolupracujících věznic

Věznice	Umístění	Počet vězněných osob	Využitelnost v %
Horní Slavkov	Karlovarský kraj, okres Sokolov	689	97,04 %
Nové Sedlo	Karlovarský kraj, okres Sokolov	566	97,08 %
Rýnovice	Liberecký kraj, okres Jablonec nad Nisou	494	114,62 %
Stráž pod Ralskem	Liberecký kraj, okres Česká Lípa	745	113,74 %
Všehrady	Ústecký kraj, okres Chomutov	420	87,87 %
Znojmo	Jihomoravský kraj, okres Znojmo	201	128,85 %

Pozn.: údaje jsou platné ke dni 23. 10. 2020. zdroj: VS ČR, 2020b

Zbylé věznice reagovaly na žádost zamítavě z následujících důvodů:

- **epidemiologická opatření z důvodu právě probíhající pandemie COVID-19** – celkem 13 (z toho 3 vazební věznice, 9 věznic a 1 vazební věznice/detenční ústav),
- **personální důvody a organizační důvody** (pracovní vytíženost, malý počet odborných pracovníků atd.) – celkem 1 věznice,
- **nevhodný či nedostatečný vzorek respondentů** (např. se jedná primárně o vazební věznici, tudíž je zde minimum odsouzených ve VTOS, jedná se primárně o nástupní věznici, pracovní zařazení odsouzených na vnější pracoviště, nevhodná skladba odsouzených apod. – celkem 8 (z toho 3 vazební věznice, 4 věznice a 1 věznice/detenční ústav).

Na žádost nezareagovaly celkem 2 jednotky (z toho 1 vazební věznice a 1 věznice).

Tabulka 8: Proces výběru věznic

Organizační jednotky VS ČR celkem	35
Vyřazeno z důvodu nevhodnosti či nemožnosti dohledání kontaktních údajů	4
Osloveno	31
Spolupráci odmítlo	22
Na žádost nezareagovalo	2
Spolupráci přijalo	7
Spolupráce nedokončena z důvodu potíží souvisejících s pandemií COVID-19	1
Konečný počet spolupracujících věznic	6

5.2.2 Žádost o spolupráci na výzkumném šetření

Žádosti o umožnění výzkumného šetření v rámci diplomové práce byly do věznic rozeslány počátkem září 2020. Součástí žádosti bylo představení autorčiny osoby, diplomové práce jako takové (výzkumný záměr, cíle, metodologie, možný přínos výsledků apod.). Žádost dále obsahovala podrobnější informace o předpokládaném průběhu sběru dat (časová dotace, možnosti skupinové administrace apod.).

Žádost byla koncipována takovým způsobem, že je možné sběr dat realizovat dvěma způsoby – autorkou či interním vězeňským psychologem, případně jiným, dostatečně instruovaným pracovníkem věznice (např. speciální či sociální pedagog). Vzhledem k právě probíhající epidemiologické situaci související s pandemií COVID-19 byla žádost směřována spíše k možnosti sběru dat interním pracovníkem, přičemž byl adresát emailu ujistěn, že si je autorka vědoma toho, že je vzhledem k současné situaci omezen pohyb cizích subjektů a fyzických osob ve věznici a je možné výzkum realizovat prostřednictvím korespondenční formy na náklady autorky. Vzhledem k protiepidemickým opatřením byl u všech spolupracujících věznic nakonec zvolen tento způsob sběru dat.

Z důvodu, že byl sběr dat realizován jinou osobou než samotným výzkumníkem, bylo nezbytně nutné co nejkonkrétněji specifikovat a definovat kritéria výběru odsouzených, jež jsou konkrétně popsána v kap. 5.3.

Žádost dále obsahovala ujistění, že se autorka vzhledem k povaze diplomové práce zavazuje zachovat mlčenlivost o skutečnostech, o nichž se dozví v souvislosti s prováděným výzkumem a sběrem dat, a že veškerá data budou anonymizována a poskytnuté osobní údaje budou zpracovány v souladu s GDPR.

Součástí žádosti byla také kopie zadání diplomové práce, která obsahovala kontaktní údaje na autorku a pokyny k vypracování, které adresátovi umožnily hlubší náhled do problematiky kriminálního myšlení.

5.2.3 Realizace sběru dat

Realizace sběru dat je rozčleněna do dvou sekcí – zaslání dokumentů do věznic a realizace sběru dat ve věznicích.

1) Zaslání dokumentů do věznic

Do každé ze spolupracujících věznic byl zaslán balík s následujícím obsahem:

- **dopis s instrukcemi ohledně zpátečního poslání balíku,**
- **sada dokumentů určená pro odborný personál,** jejíž součástí bylo:
 - děkovný dopis za umožnění výzkumného šetření v dané věznici,
 - instrukce pro odborný personál (tj. zaměření diplomové práce, stručný popis užitých metod, kritéria výběru výzkumného vzorku, přesné instrukce k administraci jednotlivých dokumentů a dotazníků, popis formuláře s doplňujícími a identifikačními položkami a dodatečné informace),
 - formuláře s doplňujícími a identifikačními položkami určené pro odborný personál (viz příloha II),
- **sada dokumentů určená pro respondenty,** jejíž součástí bylo:
 - informovaný souhlas (viz příloha III),
 - anamnestický dotazník (viz příloha I)
 - PICTS-cz,
 - FPI s odpověďovým archem.

2) Realizace sběru dat ve věznicích

Na základě kladného stanoviska vedení věznice k umožnění výzkumného šetření v daném zařízení byly s komunikačními zástupci daných věznic domluveny konkrétní podmínky realizace sběru dat a očekávané počty respondentů odpovídajících námi zadaným kritériím. V průběhu září 2020 byly do věznic, přímo k rukám pracovníků pověřených sběrem dat, expedovány veškeré výzkumné materiály v odpovídajícím množství kopií. Součástí balíku bylo navíc také 5 kopií všech dokumentů určených respondentům pro případ, že by došlo v původních dokumentech k nějakému pochybení.

Realizace sběru dat ve věznicích proběhla v období září–listopad 2020. Odbornému personálu bylo doporučeno, aby byl výzkum realizován v menších skupinách z důvodu zamezení možnosti opisování. Sběr dat proběhl vždy pod vedením vězeňského psychologa či jiného, dostatečně instruovaného odborného pracovníka (např. speciální pedagog). V průběhu administrace byl po celou dobu přítomen daný pracovník (tj. administrátor), který byl připraven

zodpovídat případné dotazy respondentů. Respondenti byli nejprve uvedeni do situace, přičemž byli seznámeni s podstatnými informacemi. Následně byl respondentům rozdán informovaný souhlas, který každý z nich vlastnoručně podepsal. Administrátor jim poté rozdal k vyplnění anamnestický dotazník, dále rozdal PICTS-cz, přičemž sám nahlas přečetl instrukce uvedené na přední straně inventáře. Respondenti byli vyzváni k doptání se na informace, kterým nerozuměli a inventář následně vyplnili samostatně, bez časového limitu. Respondentům byl poté administrátorem rozdán FPI spolu s odpověďovým archem, přičemž administrátor opět nahlas přečetl instrukce uvedené na přední straně dotazníku a vyzval respondenty k doptání se na informace, kterým nerozuměli. Respondenti následně vyplnili dotazník samostatně, bez časového limitu, přičemž své odpovědi zanašeli do odpověďového archu. Administrátor poté vybral zpět od respondentů veškeré dokumenty. Celková doba administrace se pohybovala v rozmezí 60–90 minut.

Součástí dokumentů zasílaných do věznice byly také formuláře s doplňujícími a identifikačními údaji, které byly určeny k ověření informací udávaných respondenty odborným personálem z důvodu předejití možnému zkreslení dat. Odborný personál byl požádán o vyplnění těchto formulářů, přičemž bylo v instrukcích uvedeno, že v případě velmi náročného dohledávání údajů není nezbytně nutné informace vyplňovat. Formuláře s doplňujícími a identifikačními údaji byly vyplněny celkem ve čtyřech ze šesti spolupracujících věznic.

Penitenciární výzkum přináší vždy spousty nejrůznějších rizik, kvůli kterým jsme se mohli při realizaci sběru dat setkat s následujícími faktory, které jej mohly ovlivnit.

A) Vliv vězeňského prostředí

Jedním z nejvýznamnějších z nich je celkový vliv vězeňského prostředí, negativně působící na respondentovu psychiku (např. přítomnost nevraživosti, agrese, šikany apod.), což může vést k ostražitosti a nedůvěřivosti vězňů vůči účelům výzkumu. Vězeňské prostředí může také dále ovlivňovat motivaci respondentů tím způsobem, že odsouzení navzájem vědí, kteří z nich se výzkumu účastní a kteří nikoliv, což může vést k odmítnutí jejich účasti na celém výzkumu. Vězeňským prostředím může být také ovlivněna relevance podaných odpovědí (Polišenská et al., 2013).

B) Problematika motivování respondentů k účasti na výzkumu materiálními odměnami

Přestože je v zahraničí běžnou praxí, že respondenti jsou za účast na výzkumu odměňováni určitou formou materiální odměny (např. peněžní), v našem prostředí to běžné není, tudíž ani v tomto výzkumu nebyla respondentům za účast na něm přislíbena žádná materiální odměna. Z toho důvodu je poměrně náročné motivovat odsouzené k účasti, jelikož jsou nuceni se spokojit s nemateriálním ohodnocením spolupráce, jako jsou např. možnost sebezpoznání, zaujmutí expertní role vůči výzkumníkovi, narušení každodenní rutiny apod. (Polišenská et al., 2013).

C) Realizace sběru dat vězeňskými psychology či jinými pracovníky věznice

Realizace sběru dat proběhla prostřednictvím vězeňských psychologů či jiných dostatečně instruovaných pracovníků věznice. Sběr dat touto formou má své specifické výhody i nevýhody, přičemž největší nevýhodou je především nemožnost autorky dohlédnout na celý sběr dat, správný způsob administrace dotazníků či způsob skupinové administrace (např. napovídání si, koukání se přes rameno, opisování respondentů apod.). Na druhou stranu vnímáme jako velikou výhodu vzájemnou známost mezi administrátorem v podobě pracovníka věznice a respondentem, jelikož je známo, že vzájemná interakce mezi administrátorem a respondentem je ovlivněna administrátorovou schopností získat si respondentovu důvěru, motivovat ho ke spolupráci a navodit otevřenou a bezpečnou atmosféru (Polišenská et al., 2013). Je pravděpodobnější, že se tyto podmínky podaří lépe zajistit internímu pracovníkovi, který dané prostředí důvěrně zná, než cizí osobě, mladé ženě, s minimální znalostí konkrétního prostředí (v tomto případě by mohli mít respondenti navíc tendence k prezentaci své výjimečnosti – např. předvádění se, vymýšlení si, zveličování apod.). Výhodou administrace vězeňským pracovníkem je dále také to, že k němu mají respondenti důvěru, tudíž se ho nebojí doptat na případné nejasnosti, což může vést k validnějším odpovědím a menšímu možnému zkreslení výsledků ze strany respondentů z důvodu např. nepochopení zadání. Nevýhodou realizace sběru dat interním vězeňským pracovníkem může být to, že respondenti mohou nabýt dojmu, že jim účast na výzkumu přinese určitá privilegia (Polišenská et al., 2010, 2013), avšak v tomto výzkumu nebylo žádným způsobem respondentům naznačeno, že jim účast na výzkumném šetření přinese jakékoliv výhody či úlevy ze strany odborného personálu dané věznice.

D) Míra spolupráce, návratnost dotazníků

Účast respondentů na výzkumném šetření byla dobrovolná, přičemž byla podmíněná podpisem informovaného souhlasu. Návratnost dotazníků je zobrazena v tabulce 9.

Tabulka 9: Návratnost dotazníků

Věznice	Zasláno dotazníků	Návratnost dotazníků	
		Absolutní četnost	V procentech
Horní Slavkov	80	78	97,5 %
Nové Sedlo	20	20	100,0 %
Ostrov	40	0	0,0 %
Rýnovice	30	15	50,0 %
Stráž pod Ralskem	35	34	97,1 %
Všehrady	60	20	33,3 %
Znojmo	30	27	90,0 %
Celkem	295	194	65,8 %

5.2.4 Etické aspekty výzkumu

Výzkumné šetření diplomové práce je z hlediska jejího tématu i výběru cílové skupiny velmi citlivým tématem, tudíž byl kladen veliký důraz na zachování anonymity dat všech respondentů.

Nezbytnou součástí výzkumu byl informovaný souhlas, v rámci kterého byli respondenti ujištěni, že jimi poskytnuté informace jsou důvěrné a bude s nimi zacházeno v souladu s „*Nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (obecné nařízení o ochraně osobních údajů)*“. Prostřednictvím informovaného souhlasu se respondenti krátce seznámili s povahou výzkumu a svým podpisem stvrdili svou zcela dobrovolnou účast a souhlas se zpracováním anonymizovaných dat v rámci empirické části diplomové práce. Respondenti byli dále ubezpečeni, že jimi poskytnuté informace jsou důvěrné, budou zpracovány v souladu s GDPR a žádné jimi uvedené údaje nebude možné vztáhnout k jejich osobě. Přesné znění informovaného souhlasu je možné vidět v příloze III.

Z důvodu větší anonymizace dat byl každý respondent na všech dokumentech veden pouze pod jeho specifickým identifikačním číslem (nikoli jménem a příjmením), které bylo daným kopiím dotazníků přiděleno ještě před zasláním dokumentů do věznice. Jména a příjmení jednotlivých respondentů se vyskytovala pouze na informovaných souhlasech, které však byly z důvodu zachování větší objektivy pro autorku zaslepeny, tudíž nebylo možné si spojit konkrétního

respondenta s konkrétními odpověďmi. Data jsou navíc zpracována skupinově, tudíž v rámci výzkumu nikde nevystupují individuální informace žádného z odsouzených.

Při způsobu realizace sběru dat interním pracovníkem věznice se však dostáváme k problematice toho, že administrátoři jednotlivé respondenty znají, tudíž odsouzení nemusejí důvěřovat způsobu a míře zachování anonymity informací (Polišenská et al., 2013).

5.3 Výzkumný soubor

Jak již bylo zmíněno výše, na výzkumném šetření se v konečném počtu podílelo celkem šest z oslovených věznic, v rámci kterých byla **nasbírána data od 194 respondentů**, kteří byli předvybráni záměrným (tj. účelovým) způsobem výběru vzorku přes instituci, jež byl realizován interními pracovníky daných věznic na základě námi předem stanovených kritérií, v rámci kterých jsme požadovali jedince, kteří:

- jsou mužského pohlaví,
- jsou gramotní, s dostatečnou intelektovou kapacitou a znalostí českého jazyka pro zajištění porozumění a možnosti validního zodpovězení položek inventáře,
- byli za některý z následujících TČ pravomocně odsouzeni k výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody a aktuálně vykonávají svůj trest: (§ 140, § 141, § 142, § 143, § 145, § 146, § 147, § 148, § 149, § 158, § 159, § 160, §170, § 171, § 172, § 173, § 174, § 175, § 176, § 177, § 178, § 179, § 198, § 199, § 200, § 208, § 272, § 302, § 323, § 324, § 325, § 326, § 352, § 353, § 354, § 400, § 401, § 413 zákona č. 40/2009 Sb., TZ), přičemž uvedené trestné činy byly vybrány v souladu s výběrem cílové skupiny diplomové práce (tj. násilná trestná činnost).

Z důvodu nemožnosti autorčina bezprostředního dohledu nad předvýběrem bylo nutno dále provést zpětnou kontrolu adekvátnosti vzorku, při které bylo **vyřazeno celkem 41 respondentů**, kteří nesplňovali námi stanovená výběrová kritéria. Ve všech 41 případech se jednalo o nepřesnost v rámci předvýběru dle aktuálně odsouzeného trestného činu, přičemž se ve 39 případech u respondentů objevila pouze majetková trestná činnost a ve zbylých dvou případech pouze mravnostní trestná činnost.

V průběhu čištění dat (tj. oprava a mazání nesprávných, neúplných či duplikovaných dat) bylo nutné z těchto 153 respondentů splňujících námi stanovená výběrová kritéria **vyřadit** z důvodu nedostatečně vyplněných anamnestických údajů a nemožnosti dohledání dat týkajících se primárně kriminální historie celkem **5 respondentů**.

V rámci kontroly validity protokolů PICTS-cz jsme byli nuceni **vyřadit další 4 respondenty** z důvodu více než 10 nevyplněných či chybně vyplněných položek (tzv. Otazníková škála) a **6 respondentů z důvodu** nevalidity na škále Defenzivity a disimulace (Df-r), kdy T-skór je vyšší nebo roven 65.

Ve výsledku tedy pracujeme s výzkumným souborem celkem **138 respondentů** (n = 138), kteří splňují veškerá předem stanovená výběrová kritéria a jejichž protokoly mají dostatečnou validitu. Výzkumný soubor se skládá výhradně z dospělých mužů české státní příslušnosti.

V tabulce 10 je zobrazen průběh výběru finálního souboru splňujícího výše uvedené požadavky.

Tabulka 10: Průběh sběru dat

Dokumenty zaslané do věznic	295
Vyplněné dokumenty zaslané z věznic zpět	194
Vyřazeno z důvodu nepřesnosti v rámci předvýběru dle aktuálně odsouzeného TČ	
- Z toho pouze majetkové TČ – 39	41
- Z toho pouze mravnostní TČ – 2	
Vyřazeno z důvodu nedostatku anamnestických údajů	5
Vyřazeno z důvodu nevalidity protokolů PICTS-cz	10
Celkem	138

5.3.1 Charakteristiky výběrového souboru

Na následujících řádcích budou uvedeny základní charakteristiky našeho výběrového souboru.

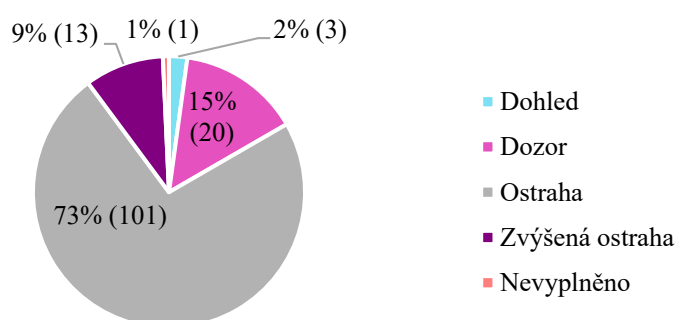
1) Rozložení respondentů dle jednotlivých věznic

Výzkumu se účastnili jedinci celkem ze šesti **věznic**, přičemž jejich jednotlivé rozložení je možné pozorovat v tabulce 11. Přibližně polovina výzkumného souboru (n = 71) pochází z věznice Horní Slavkov. Druhými nejpočetnějšími skupinami jsou respondenti pocházející z věznic Nové Sedlo (n = 20) a Znojmo (n = 20), přičemž každá z nich tvoří necelou sedminu našeho souboru. Zbylí respondenti pocházejí z věznic Všehrady (n = 17), Rýnovice (n = 5) a Stráž pod Ralskem (n = 5).

Tabulka 11: Rozložení respondentů dle věznic

Věznice	Respondenti	
	Absolutní počet	Podíl souboru
Horní Slavkov	71	51,5 %
Nové Sedlo	20	14,5 %
Rýnovice	5	3,6 %
Stráž pod Ralskem	5	3,6 %
Všehrady	17	12,3 %
Znojmo	20	14,5 %
Celkem	138	100 %

Přestože se v současnosti v České republice vyskytují pouze dva typy věznic – s ostrahou a se zvýšenou ostrahou, přičemž ostraha je členěna do dalších tří oddělení diferencovaných podle stupně zabezpečení (tj. nízký, střední a vysoký), rozhodli jsme se v rámci dotazování se respondentů zachovat původní, respondentům známější členění **typů věznic**, tj. dohled, dozor, ostraha a zvýšená ostraha. Většina našich respondentů (n = 101) pochází z věznic s ostrahou, druhou nejpočetnější skupinu tvoří respondenti pocházející z věznic s dozorem (n = 20), následované jsou skupinou jedinců z věznic se zvýšenou ostrahou (n = 13). Nejmenší skupinu v našem výběrovém souboru tvoří odsouzení v typu věznice s dohledem (n = 3).

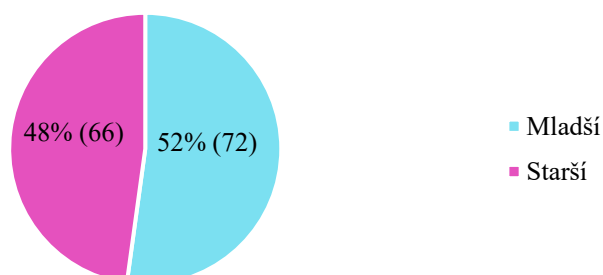

Graf 1: Rozložení respondentů dle typu věznice

2) Rozložení respondentů dle sociodemografických charakteristik

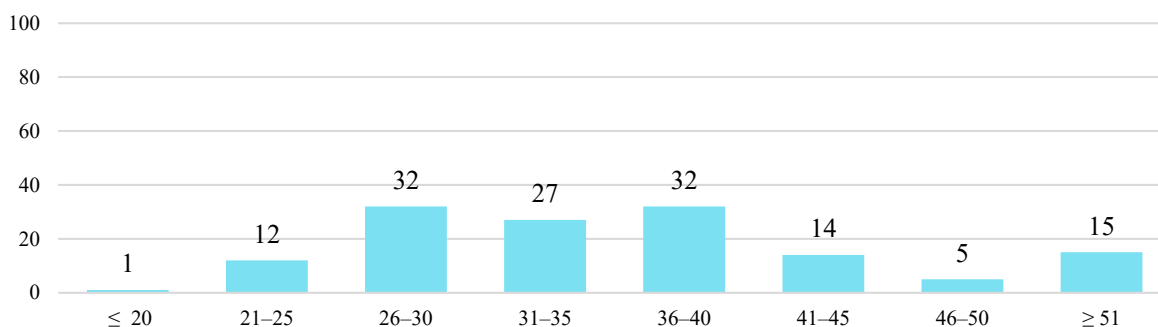
První sledovanou sociodemografickou charakteristikou je **věk**. Jak jsme již zmínili výše, v našem výzkumném souboru se vyskytovali pouze dospělí muži, přičemž aktuální věk, tedy věk v době sběru dat, se pohyboval v rozpětí od 20 do 65 let, s průměrným věkem ve výši 36,11 let (SD = 9,57) a mediánem 35 let.

Vzhledem k potřebám výzkumu byli respondenti rozčleněni do dvou skupin – mladší (tj. respondenti do 35 let včetně; n = 72) a starší (tj. respondenti starší 35 let; n = 66), jejichž rozložení je možné vidět na grafu 2.

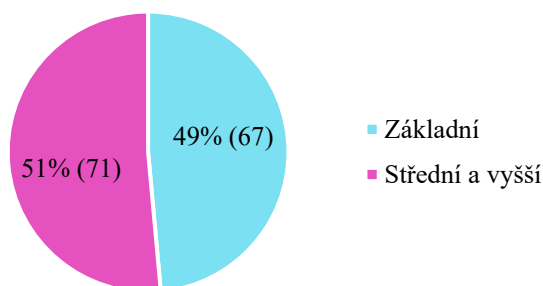
Graf 2: Rozložení respondentů dle věkových skupin

Z důvodu mapování specifík kriminálního myšlení jsme se u našeho výzkumného souboru dále zaměřili na zjišťování jednotlivých věkových kategorií, jejichž rozložení je možné vidět na grafu 3. Nejvyšší zastoupení respondentů nalzááme ve dvou kategoriích, 26–30 let (n = 32) a 36–40 let (n = 32), nejnižší naopak v kategorii pod 20 let (n = 1).

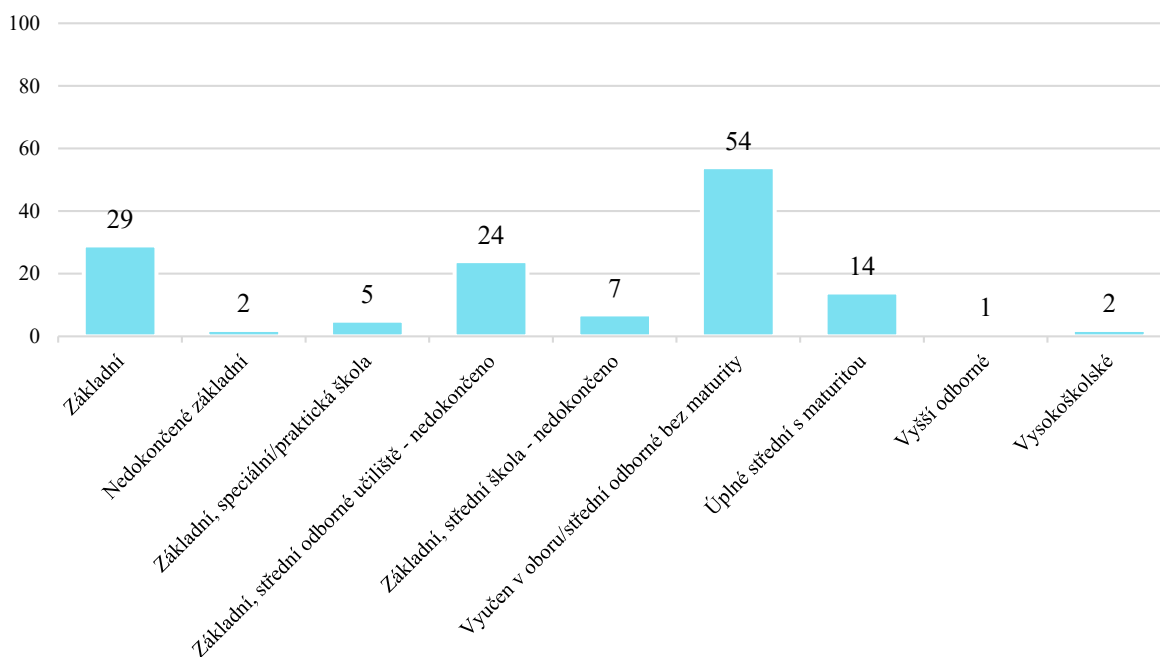
Graf 3: Rozložení respondentů dle věkových kategorií

Dle **nejvyššího dosaženého vzdělání** jsme respondenty vzhledem k potřebám výzkumu rozčlenili do dvou skupin – respondenti se základním vzděláním (tj. nedokončené či dokončené základní, speciální/praktická škola a nedokončené střední odborné učiliště či střední škola; n = 67) a respondenti se středním a vyšším vzděláním (tj. vyučen v oboru/střední odborné bez maturity, úplné střední s maturitou, vyšší odborné a vysokoškolské; n = 71). Jejich rozložení můžeme vidět na grafu 4.

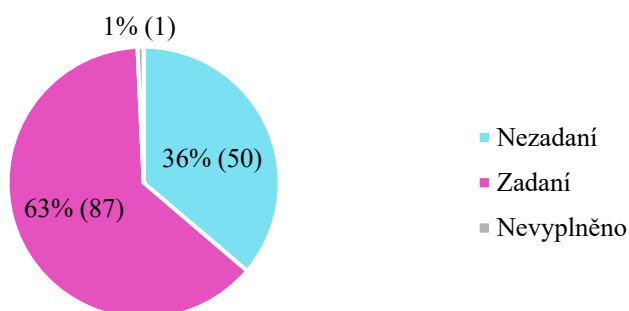
Graf 4: Rozložení respondentů dle vzdělanostních skupin

Z důvodu mapování specifík kriminálního myšlení jsme se u našeho výzkumného souboru dále zaměřili na zjišťování jednotlivých kategorií nejvyššího dosaženého vzdělání (graf 5), jejichž rozložení je možné vidět na grafu 5. Nejvyšší zastoupení nalzáme v kategorii základní vzdělání, do které spadá prvních 5 kategorií uvedených v grafu (n = 67), druhou nejvíce zastoupenou kategorií je vyučen v oboru/střední odborné bez maturity (n = 54). Nejméně zastoupenou kategorií tvoří respondenti s vyšším odborným vzděláním (n = 1).

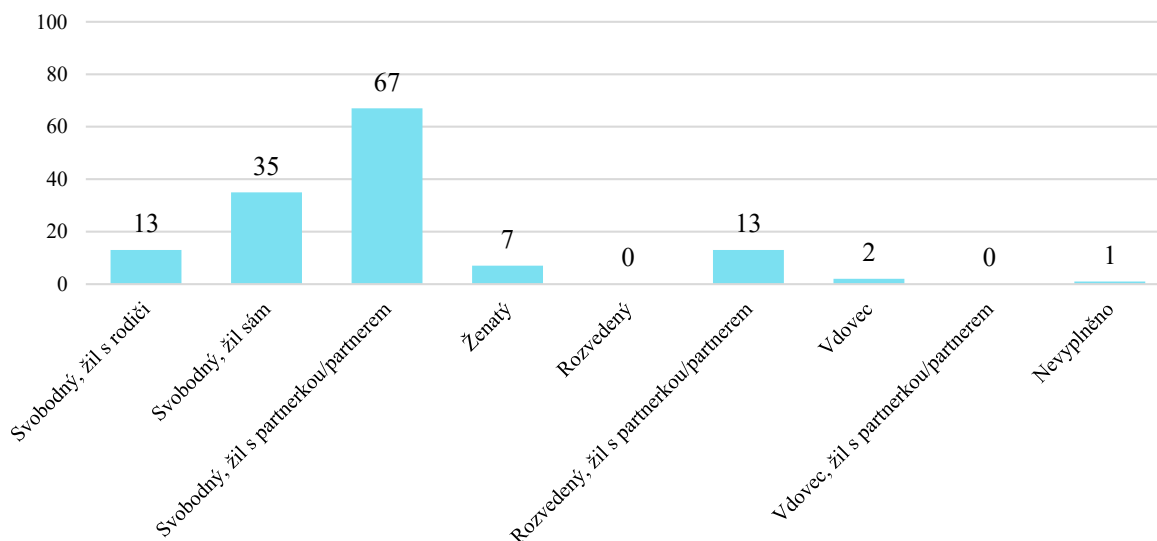
Graf 5: Rozložení respondentů dle nejvyššího dosaženého vzdělání

Dle **rodinného stavu** jsme respondenty vzhledem k potřebám výzkumu rozčlenili do dvou skupin – nezadaní (tj. nežijící v současné době v žádném partnerském či manželském vztahu – svobodní žijící sami či s rodiči, rozvedení a vdovci; n = 50) a zadaní (tj. žijící v současné době v partnerském či manželském vztahu – svobodní jedinci žijící s partnerkou/partnerem, ženatí, rozvedení žijící s partnerkou/partnerem a vdovci žijící s partnerkou/partnerem; n = 87). Jejich rozložení můžeme vidět na grafu 6.

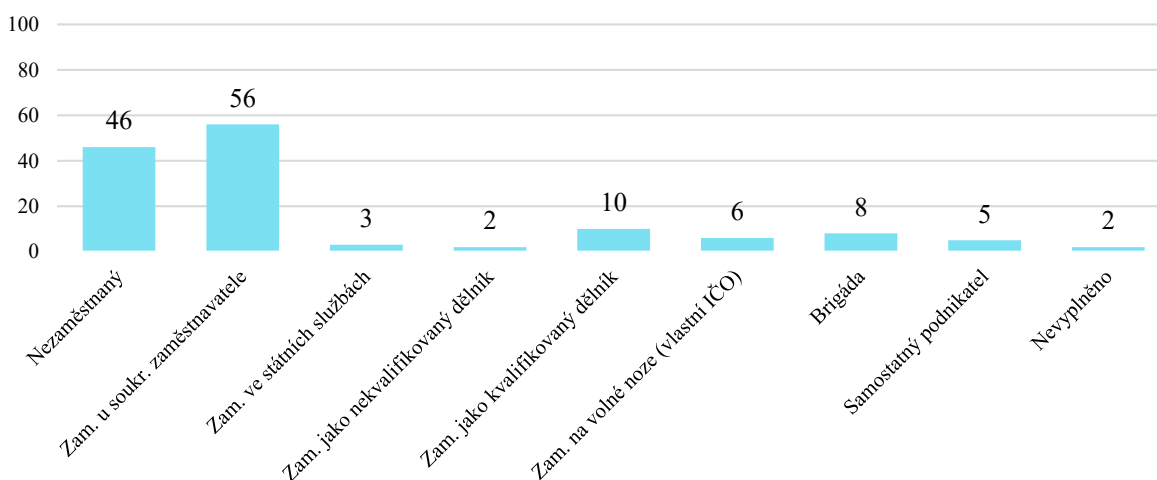
Graf 6: Rozložení respondentů dle skupin rodinného stavu

Z důvodu mapování specifík kriminálního myšlení jsme se u našeho výzkumného souboru dále zaměřili na zjišťování jednotlivých kategorií rodinného stavu, jejichž rozložení je možné vidět na grafu 7. Nejvyšší zastoupení respondentů nalzáme v kategorii svobodný, žil s partnerkou/partnerem (n = 67), druhou nejvíce zastoupenou kategorií je svobodný/žil sám (n = 35). Nejméně zastoupenou kategorií je, v případě vynechání kategorií s nulovými hodnotami, kategorie vdovec (n = 2).

Graf 7: Rozložení respondentů dle rodinného stavu

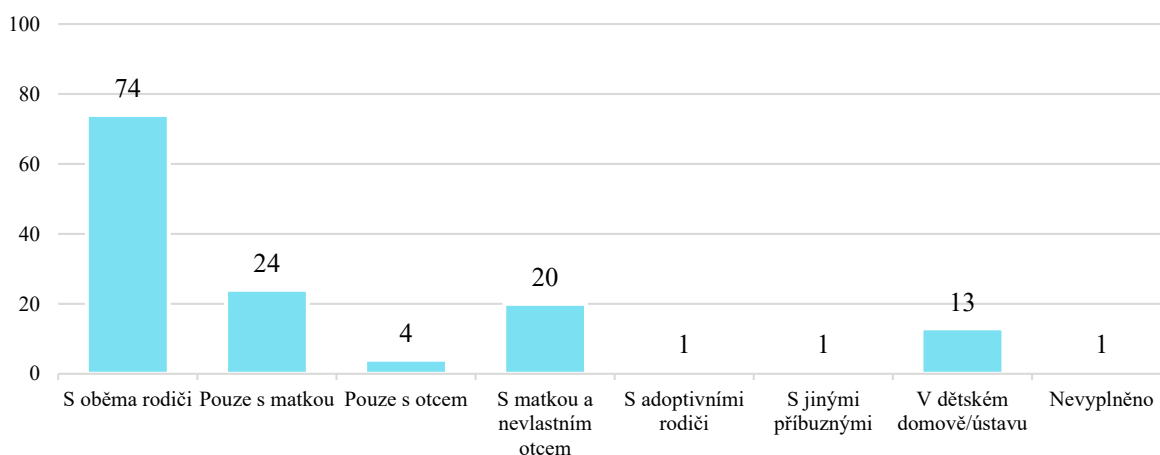
U našeho výzkumného souboru jsme se dále zaměřili na **zjišťování zaměstnání před nástupem do VTOS**, jehož rozložení je možné vidět na grafu 8. Nejvyšší zastoupení respondentů nalzáme v kategorii zaměstnaný u soukromého zaměstnavatele (n = 56), druhou nejvíce zastoupenou kategorií je nezaměstnaný (n = 46). Nejméně zastoupenou kategorií je zaměstnaný jako nekvalifikovaný dělník (n = 2).

Graf 8: Rozložení respondentů dle zaměstnání před nástupem do VTOS

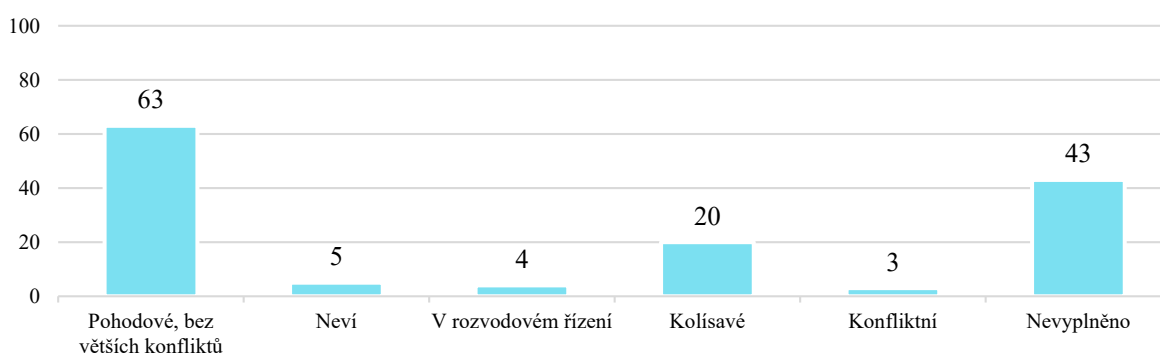
V rámci mapování jsme se dále zaměřili na rodinné charakteristiky jak v primární, tak i ve vlastní rodině. V rámci první kategorie (tj. primární rodina) jsme se dotazovali na průběh dětství a dospívání (graf 9), kvalitu rodinného soužití (graf 10), počet sourozenců (graf 11) a užívání fyzických trestů (graf 12).

V rámci **průběhu dětství a dospívání** nalézáme nejvyšší zastoupení ve skupině s oběma rodiči (n = 74) a naopak nejméně zastoupenými skupinami jsou skupiny s adoptivními rodiči (n = 1) a s jinými příbuznými (n = 1).

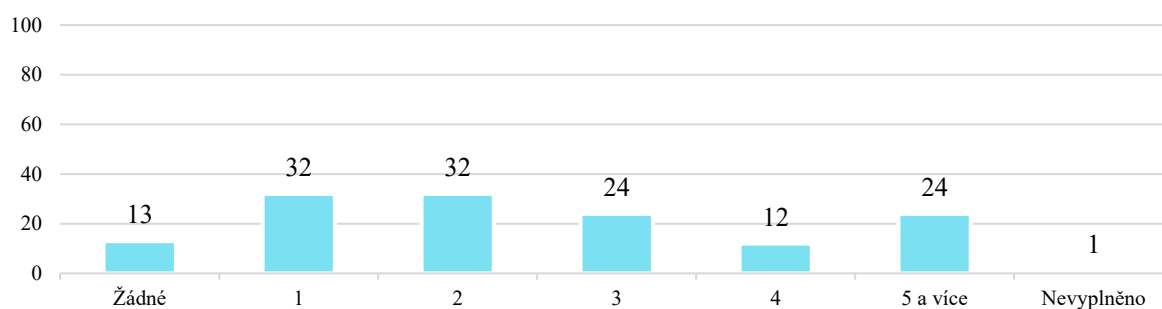
Graf 9: Rozložení respondentů dle průběhu dětství a dospívání

V rámci **KRS v primární rodině** nalézáme nejvyšší zastoupení ve skupině pohodové, bez větších konfliktů (n = 63) a naopak nejméně zastoupenou skupinou jsou respondenti s konfliktním rodinným soužitím (n = 3). Téměř třetina respondentů danou položku nevyplnila (n = 43).

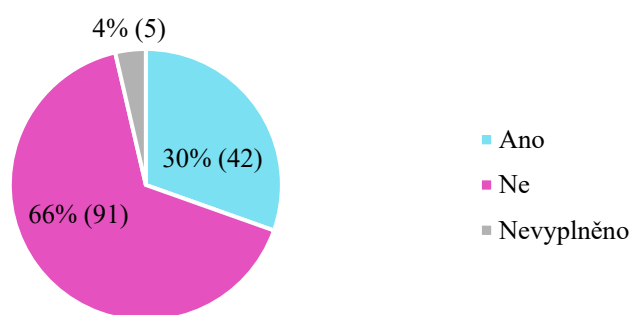
Graf 10: Rozložení respondentů dle KRS v primární rodině

V rámci kategorie **počtu sourozenců** nalézáme nejvyšší zastoupení ve dvou kategoriích – 1 sourozenec (n = 32) a 2 sourozenci (n = 32). Naopak nejméně zastoupenou kategorií je kategorie 4 sourozenců (n = 12).

Graf 11: Rozložení respondentů dle počtu sourozenců

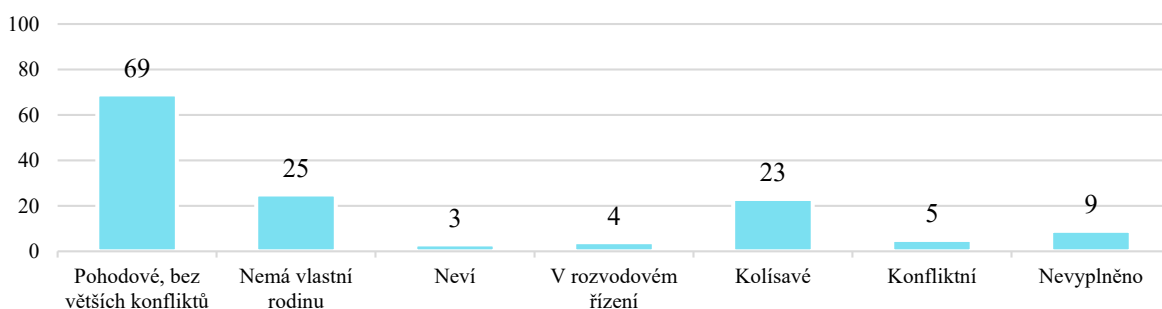
V rámci proměnné **užívání fyzických trestů** nalézáme nejvyšší zastoupení ve skupině bez přítomnosti fyzických trestů (ne; n = 91). Oproti tomu druhá skupina, s přítomností fyzických trestů (ano) je zastoupena v téměř polovičním množství (n = 42).

Graf 12: Rozložení respondentů dle užívání fyzických trestů v primární rodině

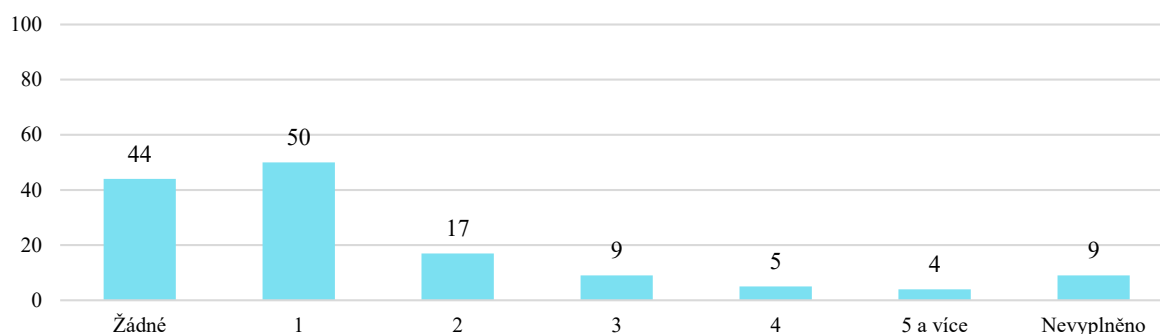
U druhé kategorie (tj. vlastní rodina) jsme se dotazovali na kvalitu rodinného soužití (graf 13) a počet dětí (graf 14).

V rámci **KRS ve vlastní rodině** nalézáme nejvyšší zastoupení ve skupině pohodové, bez větších konfliktů (n = 69) a naopak nejméně zastoupenou skupinu tvoří jedinci, kteří rodinné soužití nedokázali adekvátně popsat (neví; n = 3). Téměř pětina respondentů vlastní rodinu nemá (n = 25).

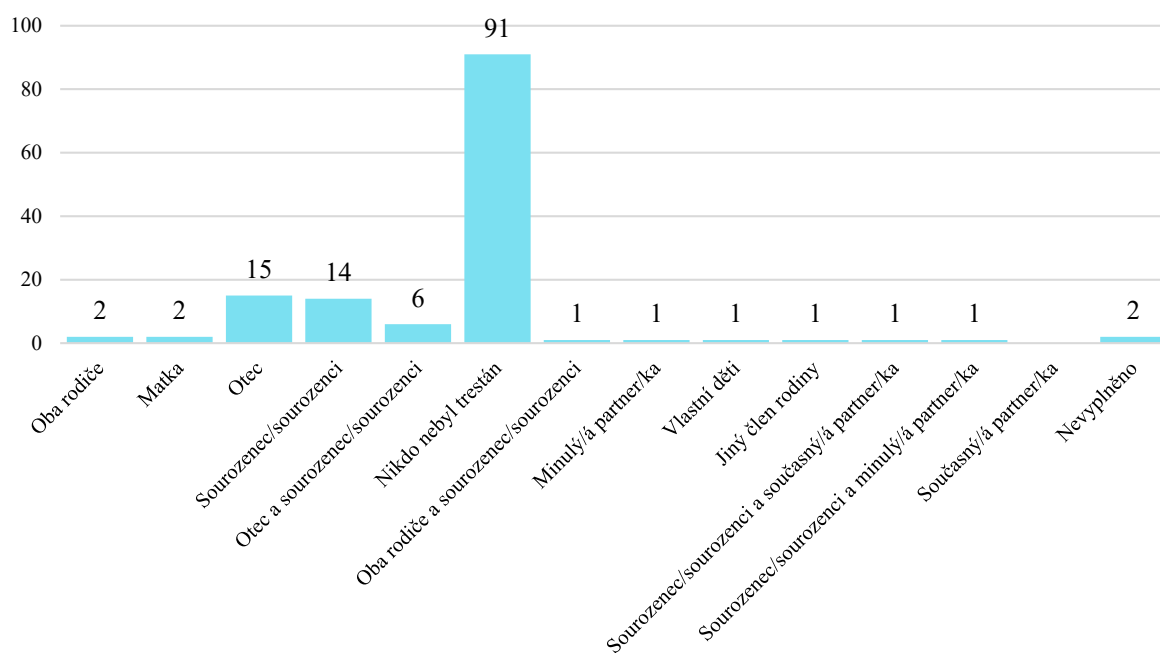
Graf 13: Rozložení respondentů dle KRS ve vlastní rodině

V rámci kategorie **počtu dětí** nalézáme nejvyšší zastoupení v kategorii 1 dítě (n = 50), přičemž bezdětní respondenti mají v našem souboru obdobnou četnost (n = 44). Nejméně zastoupenou kategorií je 5 a více dětí (n = 4).

Graf 14: Rozložení respondentů dle počtu dětí

Naši pozornost jsme dále zaměřili také na **přítomnost trestné činnosti** jak v primární, tak i ve vlastní rodině, která je zobrazena na grafu 15. Z grafu můžeme vyčíst, že většina respondentů nemá ve svém příbuzenstvu žádné kriminální jedince (n = 91).

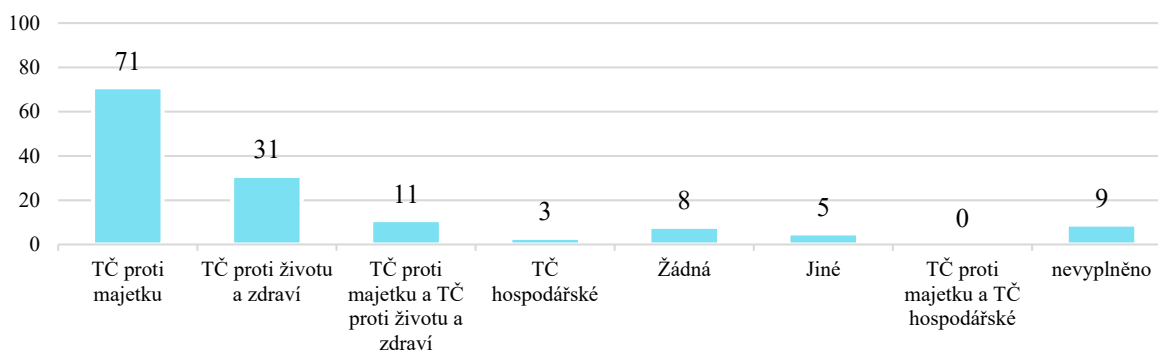

Graf 15: Rozložení respondentů dle přítomnosti trestné činnosti v primární a vlastní rodině

3) Rozložení respondentů dle charakteristik páchané trestné činnosti

V rámci charakteristik páchané trestné činnosti jsme se zaměřili na proměnné minulé trestné činnosti a charakteristiky kriminální historie.

Na grafu 16 si můžeme všimnout, že u většiny našich respondentů je **minulá trestná činnost** tvořena primárně majetkovou trestnou činností (n = 71). Naopak nejméně zastoupeným typem trestné činnosti je v případě, že vyloučíme nulové hodnoty, hospodářská trestná činnost (n = 3).

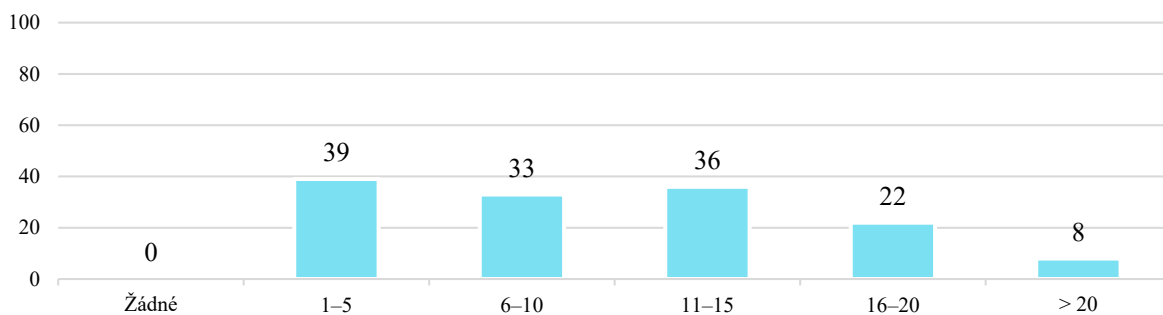

Graf 16: Rozložení respondentů dle minulé trestné činnosti

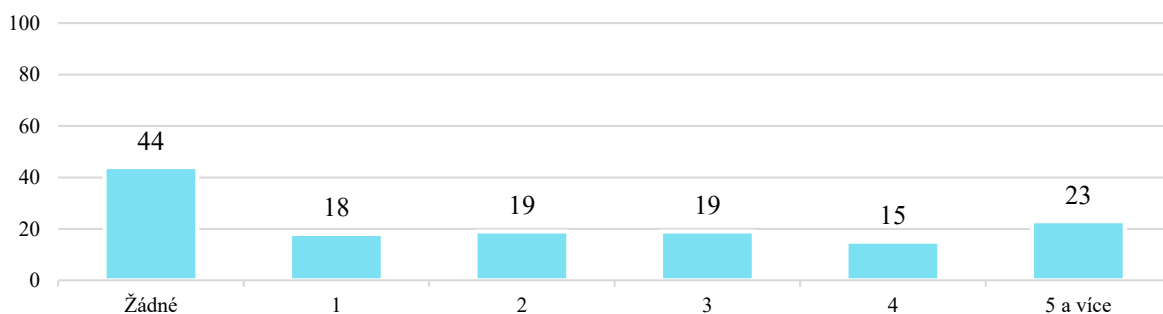
Proměnná **kriminální historie** je dále členěna do dílčích charakteristik, kterými jsou **počet předchozích odsouzení** (graf 17), **počet předchozích uvěznění** (graf 18), **délka kriminální historie** (graf 19) a **věk v době prvního odsouzení** (graf 20). V tabulce 12 můžeme vidět střední hodnoty našeho výběrového souboru týkající se charakteristik kriminální historie. V našem výběrovém souboru se nevyskytuje žádný prvotrestaný jedinec, u všech respondentů se objevuje minimálně 1 předchozí záznam v RT. S bohatou kriminální historií (ve smyslu 6 a více odsouzení) se setkáváme u většiny souboru (n = 99; 71,7 %). Z penologického pohledu na recidivu (ve smyslu předchozích uvěznění) je většina respondentů v našem výzkumném souboru recidivisty (n = 94; 68,1 %), přičemž více než polovina respondentů byla uvězněna minimálně dvakrát (n = 76; 55,1 %) a téměř pětina respondentů (n = 23; 16,6 %) bylo odsouzeno k VTOS minimálně pětikrát.

Tabulka 12: Střední hodnoty charakteristik kriminální historie

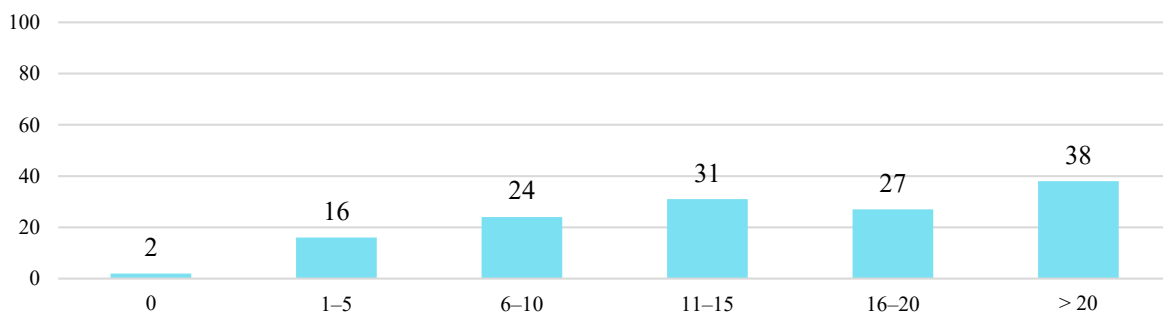
	Počet předchozích odsouzení	Počet předchozích uvěznění	Délka kriminální historie (v letech)	Věk v době 1. odsouzení
Střední hodnota	10,14	2,36	16,01	20,09

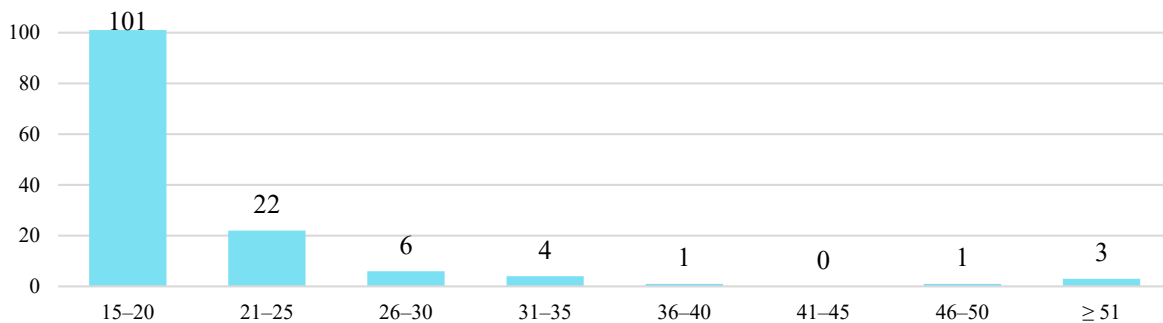
Graf 17: Rozložení respondentů dle počtu předchozích odsouzení

Graf 18: Rozložení respondentů dle počtu předchozích uvěznění

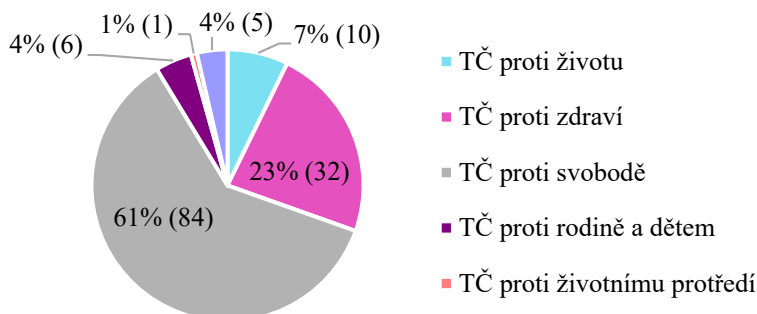
Graf 19: Rozložení respondentů dle délky kriminální historie

Graf 20: Rozložení respondentů dle věku v době prvního odsouzení

4) Rozložení respondentů dle aktuálně odsouzeného typu trestné činnosti

Na základě **aktuálně odsouzeného násilného trestného činu** členíme respondenty v souladu s TZ do několika různých kategorií – TČ proti životu, TČ proti zdraví, TČ proti svobodě, TČ proti rodině a dětem a TČ proti životnímu prostředí, jejichž poměr je vyobrazen v grafu 21. U jedinců, kteří jsou aktuálně odsouzeni za více násilných TČ jsme přihlédlí k jejich závažnosti, přičemž jsme je dle našeho uvážení následně přiřadili do kategorie se závažnější trestnou činností.

Graf 21: Rozložení respondentů dle aktuálně odsouzeného násilného trestného činu

Na grafu vidíme, že největší část tvoří odsouzení za TČ proti svobodě ($n = 84$), druhou nejpočetnější skupinu tvoří odsouzení za TČ proti zdraví ($n = 32$). Nejmenší část výběrového souboru naopak tvoří jedinci odsouzení za TČ proti životnímu prostředí ($n = 1$).

Detailnější přehled aktuálně odsouzených násilných TČ je znázorněn v níže uvedených tabulkách. V rámci Hlavy I – TČ proti životu a zdraví odlišujeme 2 základní kategorie – TČ proti životu a TČ proti zdraví. V tabulce 13 jsou uvedeny **TČ proti životu** ($n = 10$), přičemž si můžeme všimnout, že nejčastějším TČ proti životu je v našem výzkumném souboru vražda (§ 140; $n = 9$), přičemž se v 1 případě objevila i vražda dvou či více osob (§ 140/3a; $n = 1$). Druhým vyskytujícím se TČ proti životu je usmrcení z nedbalosti (§ 143; $n = 1$).

Tabulka 13: Hlava I – TČ proti životu

TČ PROTI ŽIVOTU	celkem	10		
Vražda (§ 140)		§ 140	7	
	celkem	9	§ 140/3a	1
			§ 140 s další	1
			přidruženou NTČ	
Usmrcení z nedbalosti (§ 143)	celkem	1	§ 143	1

V tabulce 14 jsou uvedeny **TČ proti zdraví** ($n = 32$), přičemž si můžeme všimnout, že nejčastějším TČ je v našem výzkumném souboru ublížení na zdraví (§ 146; $n = 19$) a druhým nejčastějším TČ je těžké ublížení na zdraví (§ 145; $n = 12$). Jeden respondent spáchal TČ ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 148; $n = 1$).

Tabulka 14: Hlava I – TČ proti zdraví

TČ PROTI ZDRAVÍ	celkem	32		
Těžké ublížení na zdraví (§ 145)	celkem	12	§ 145	9
			§ 145 s další přidruženou NTČ	3
Ublížení na zdraví (§ 146)	celkem	19	§ 146	9
			§ 146 s další přidruženou NTČ	10
Ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 148)	celkem	1	§ 148	1

V rámci Hlavy II – TČ proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství nás z hlediska násilných TČ zajímají **TČ proti svobodě** (n = 84), které v našem výzkumném souboru tvoří největší část. V tabulce 15 jsou zobrazeny jednotlivé TČ spáchané v rámci této kategorie. Nejčastěji páchaným TČ v této kategorii je porušování domovní svobody (§ 178; n = 41), druhým nejčastěji páchaným TČ je loupež (§ 173; n = 32). Nejméně častým TČ omezování svobody vyznání (§ 176; n = 1).

Tabulka 15: Hlava II – TČ proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství

TČ PROTI SVOBODĚ	celkem	84		
Omezování osobní svobody (§ 171)	celkem	4	§ 171	2
			§ 171 s další přidruženou NTČ	2
Loupež (§ 173)	celkem	32	§ 173	20
			§ 173 s další přidruženou NTČ	12
Vydírání (§ 175)	celkem	6	§ 175	6
Omezování svobody vyznání (§ 176)	celkem	1	§ 176	1
Porušování domovní svobody (§ 178)	celkem	41	§ 178	41

V rámci Hlavy IV – **TČ proti rodině a dětem** se v našem výběrovém souboru objevil v 6 případech TČ týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199; n = 6), v rámci Hlavy VIII – **TČ proti životnímu prostředí** se v našem výběrovém souboru objevil v 1 případě TČ týrání zvířat (§ 302; n = 1).

Tabulka 16: Hlava IV – TČ proti rodině a dětem

TČ PROTI RODINĚ A DĚTEM	celkem	6		
Týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199)	celkem		§ 199	6

Tabulka 17: Hlava VIII – TČ proti životnímu prostředí

TČ PROTI ŽIVOTNÍMU PROSTŘEDÍ	celkem	1		
Týrání zvířat (§ 302)	celkem		§ 302	1

V rámci Hlavy X – TČ proti pořádku ve věcech veřejných se v našem výběrovém souboru objevil 1 případ násilí proti úřední osobě (§ 325; n = 1), 1 případ nebezpečného vyhrožování (§ 353; n = 1) a 3 případy výtržnictví (§ 358; n = 3).

Tabulka 18: Hlava X – TČ proti pořádku ve věcech veřejných

TČ PROTI VÝKONU PRAVOMOCI ORGÁNU VEŘEJNÉ MOCI A ÚŘEDNÍ OSOBY	celkem	1
Násilí proti úřední osobě (§ 325)	celkem	§ 325 1
TČ NARUŠUJÍCÍ SOUŽITÍ LIDÍ	celkem	1
Nebezpečné vyhrožování (§ 353)	celkem	§ 353 1
JINÁ RUŠENÍ VEŘEJNÉHO POŘÁDKU	celkem	3
Výtržnictví (§ 358)	celkem	§ 358 3

V tabulce 19 jsou uvedeny **další aktuálně odsouzené trestné činy** u našeho výběrového souboru. Dané TČ považujeme za doplňkové, jelikož se nejedná o násilnou trestnou činnost a nejsou tedy primárním předmětem této diplomové práce. Někteří respondenti spáchali více TČ, za které v současnosti vykonávají trest odnětí svobody, kvůli čemuž nesouhlasí počet jednotlivých TČ s celkovým počtem respondentů.

Nejvíce zastoupenou doplňkovou kategorií jsou majetkové trestné činy (n = 102), přičemž nejčastějším z nich je TČ krádeže (§ 205; n = 68) a druhým nejčastějším TČ je poškození cizí věci (§ 228; n = 21). Druhou nejvíce zastoupenou kategorií kriminality jsou TČ proti pořádku ve věcech veřejných, v rámci kterých je nejčastějším TČ výtržnictví (§ 358; n = 26).

Tabulka 19: Doplňkové nenásilné TČ

HLAVA II – TČ PROTI SVOBODĚ A PRÁVŮM NA OCHRANU OSOBNOSTI, SOUKROMÍ A LISTOVNÍHO TAJEMSTVÍ		
TČ PROTI PRÁVŮM NA OCHRANU OSOBNOSTI, SOUKROMÍ A LISTOVNÍHO TAJEMSTVÍ	celkem	3
Neoprávněné nakládání s osobními údaji (§ 180)		2
Poškození cizích práv (§ 181)		1
HLAVA III – TČ PROTI LIDSKÉ DŮSTOJNOSTI V SEXUÁLNÍ OBLASTI		
TČ OHROŽUJÍCÍ ŽIVOT NEBO ZDRAVÍ	celkem	5
Znásilnění (§ 185)		2
Sexuální nátlak (§ 186)		1
Pohlavní zneužití (§ 187)		2
HLAVA IV – TČ PROTI RODINĚ A DĚTEM		
TČ PROTI RODINĚ A DĚTEM	celkem	8
Zanedbání povinné výživy (§ 196)		6
Ohrožování výchovy dítěte (§ 201)		2

HLAVA V – TČ PROTI MAJETKU

TČ PROTI MAJETKU	celkem	102
Krádež (§ 205)		68
Zpronevěra (§ 206)		3
Neoprávněné užívání cizí věci (§ 207)		5
Podvod (§ 208)		3
Úvěrový podvod (§ 211)		2
Poškození cizí věci (§ 228)		21

HLAVA VI – TČ HOSPODÁŘSKÉ

TČ PROTI MĚNĚ A PLATEBNÍM PROSTŘEDKŮM	celkem	17
Padělání a pozměnění peněz (§ 233)		3
Neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku (§ 234)		12
Zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby (§ 240)		1
Manipulace s kurzem investičních nástrojů (§ 250)		1

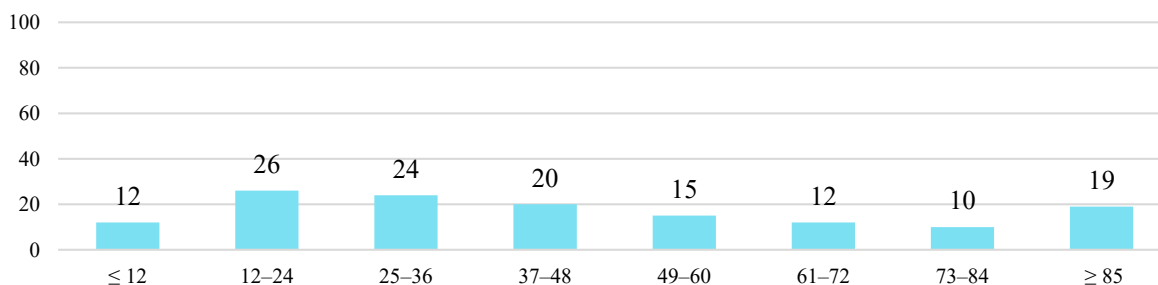
HLAVA VII – TČ OBECNĚ NEBEZPEČNÉ

TČ OBECNĚ OHROŽUJÍCÍ	celkem	13
Ohrožení pod vlivem návykové látky (§ 274)		8
Poškození a ohrožení provozu obecně prospěšného zařízení (§ 276)		1
Nedovolené ozbrojování (§ 279)		1
Nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy (§ 283)		3

HLAVA X – TČ PROTI POŘÁDKU VE VĚCÍCH VEŘEJNÝCH

ÚPLATKÁŘSTVÍ	celkem	2
Podplacení (§ 332)		2
JINÁ RUŠENÍ ČINNOSTI ORGÁNU VEŘEJNÉ MOCI	celkem	21
Maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání (§ 337)		18
Křivé obvinění (§ 345)		2
Křivá výpověď a nepravdivý znalecký posudek (§ 346)		1
TČ NARUŠUJÍCÍ SOUŽITÍ LIDÍ	celkem	7
Nebezpečné vyhrožování (§ 353)		7
JINÁ RUŠENÍ VEŘEJNÉHO POŘÁDKU	celkem	27
Výtržnictví (§ 358)		26
Opilství (§ 360)		1

V rámci mapování jsme se dále zaměřili na **délku VTOS za aktuálně odsouzenou trestnou činnost**, jež můžeme vidět na grafu 22. Délka VTOS je uvedena v měsících, přičemž si můžeme všimnout, že největší část tvoří jedinci odsouzení na 12–24 měsíců (n = 26), oproti tomu jsou nejméně početnou skupinou odsouzení k 73–84 měsícům (n = 10). Dále si můžeme všimnout, že více než sedmina našeho souboru byla odsouzena k více než 85 měsícům (n = 19), přičemž maximální trest odnětí svobody, který se v našem souboru objevil, byl 300 měsíců (tj. 25 let).

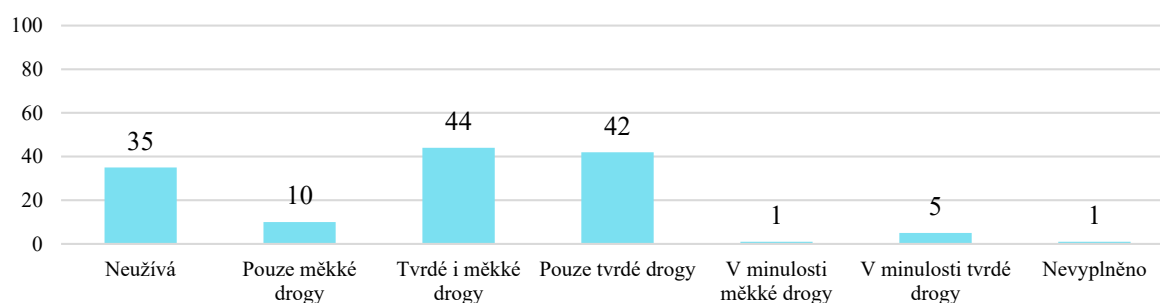

Graf 22: Rozložení respondentů dle délky VTOS za aktuálně odsouzenou trestnou činnost

5) Rozložení respondentů dle specifik užívání návykových látek

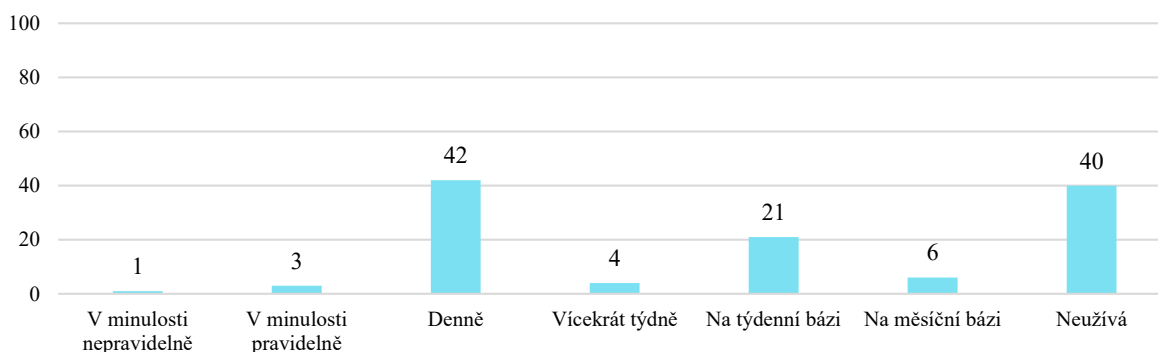
U našeho výzkumného souboru jsme dále mapovali specifika užívání návykových látek, kterými jsou typ nejčastěji užívaných NL (graf 23) a frekvence jejich užívání (graf 24).

Můžeme si všimnout, že u **typu nejčastěji užívaných návykových látek** je nejvíce zastoupenou kategorií kategorie „tvrdé“ i „měkké“ drogy (n = 44), kdy téměř 95 % těchto respondentů uvádělo jako nejčastější kombinaci užívaných NL marihuanu a pervitin. Pervitin byl zároveň také nejvíce užívanou látkou ve skupině respondentů užívajících pouze „tvrdé“ drogy (n = 42). Čtvrtina našich respondentů (n = 35) nemá buď žádnou, či pouze experimentální (tj. jednou během života) zkušenost s návykovými látkami.

Graf 23: Rozložení respondentů dle typu nejčastěji užívaných návykových látek

Z grafu 24 lze vyčíst, že v rámci **frekvence užívání návykových látek** jsou nejpočetnější kategorií respondenti užívající návykové látky minimálně jednou denně, mnohdy však i vícekrát během dne ($n = 42$). Obdobnou četnost ($n = 40$) můžeme vidět i u respondentů, kteří návykové látky buď nikdy neužívali, či je již delší dobu (v řádu let) v současné době neužívají.

Graf 24: Rozložení respondentů dle frekvence užívání návykových látek

5.4 Metody zpracování a analýzy dat

Data byla zpracována a analyzována prostřednictvím deskriptivních a induktivních statistických metod, přičemž byly využity počítačové programy Microsoft Excel 2016 a Jamovi 1.6.6. V rámci statistického zpracování byla vždy testována normalita a homogenita získaných dat, přičemž v případech, kdy data neměla normální rozložení, byla použita neparametrická verze testu, a v případech, kdy data nevykazovala homogenitu rozptylu, byla použita Welchova korekce. Při statistickém zpracování dat byly využity primárně bivariační a parciální korelace s použitím neparametrického Spearmanova korelačního koeficientu, Wilcoxonovy jednovýběrové testy, jednovýběrové t-testy, dvouvýběrové t-testy, Mann-Whitney U testy a parametrické a neparametrické analýzy rozptylu.

Statistická analýza dat je většinou členěna do dvou samostatně zodpovědaných sekcí – hlavní (tj. intenzita KM – skóre GCT) a vedlejší (tj. struktura KM – jednotlivé škály s výjimkou validizačních škál). Intenzita KM je testována na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, zatímco u struktury KM a analýz rozptylu jsme vzhledem k opakovanému testování na stejných datech (čímž je zvyšována pravděpodobnost chyby prvního druhu – tzv. falešná pozitivita), zpřísnili hladinu významnosti α tzv. Bonferroniho korekcí, kdy byla hodnota 0,05 vydělena počtem srovnávaných proměnných.

6 Výsledky

V této kapitole budou představeny výsledky výzkumného šetření, přičemž zodpovíme vytyčené výzkumné otázky a hypotézy vyplývající z hlavní výzkumné otázky, jež zní:

HVO: *Jaká jsou specifika kriminálního myšlení u pachatelů násilné trestné činnosti?*

V rámci této HVO je nejprve provedena průzkumná analýza získaných dat (kap. 6.1), přičemž se dále zabýváme deskriptivní statistikou jednotlivých škál PICTS-cz u našeho výzkumného souboru (kap. 6.2). Pozornost je dále věnována komparaci středních hodnot skóre stylů myšlení našeho výzkumného souboru s převážně zahraničními soubory (kap. 6.3). Dále se zabýváme výzkumnými otázkami a hypotézami týkajícími se souvislostí kriminálního myšlení se sociodemografickými charakteristikami (kap. 6.4) a charakteristikami páchané trestné činnosti (kap. 6.5) u našeho výběrového souboru.

6.1 Průzkumná analýza získaných dat

Před samotným testováním a zodpovídáním výzkumných otázek a hypotéz byla ověřována normalita a homogenita získaných dat, přičemž na jednotlivé testové statistiky Shapiro-Wilkova testu (W) je možné se podívat v příloze IV. V této části byla testována intenzita kriminálního myšlení (tj. GCT skóre), přičemž do analýzy vstupoval celý výzkumný soubor ($n = 138$). U testovaných skupin uvádíme v závorkách pro lepší přehlednost jejich velikost, průměrný GCT T-Skóre a jeho směrodatnou odchylku (SD).

Nejprve jsme ověřili **rozložení normality** hrubých skóre (HS) získaných dat intenzity kriminálního myšlení, přičemž bývá zvykem, že u psychických vlastností obecně očekáváme normální (tj. Gaussovo) rozložení dané vlastnosti v populaci (tzv. axiom normality). Normalitu rozložení dat jsme otestovali prostřednictvím Shapiro-Wilkova testu, kdy test vyšel **signifikantní** ($W = 0,970$; $p = 0,004$). Deskriptivní statistiky GCT HS lze pozorovat v tabulce 20.

Tabulka 20: Deskriptivní statistiky – GCT (HS)

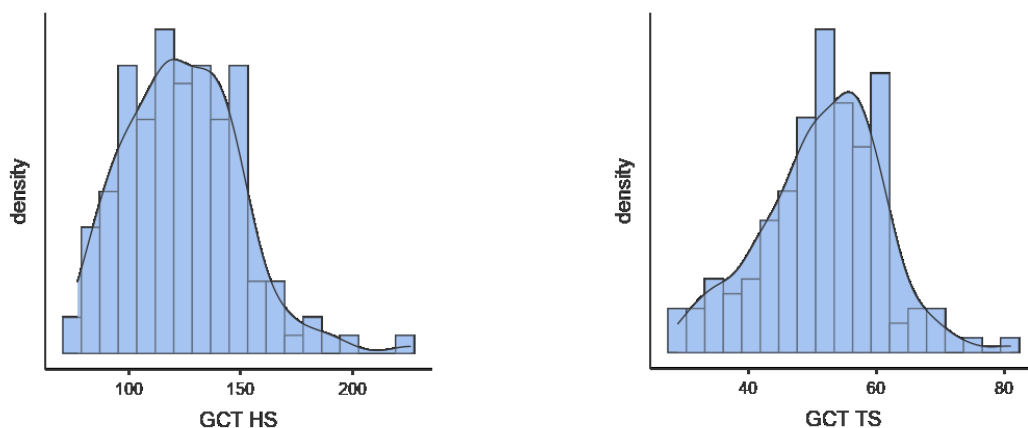
GCT	N	Průměr	Medián	Modus	SD	Min	Max
HS	138	123,78	122,50	124,00	25,61	77,00	226,00

Vzhledem k signifikanci můžeme říci, že získaná **data nemají normální rozložení**. Dle manuálu české verze inventáře PICTS-cz (Blatníková et al., 2016b) jsme hrubé skóre převedli na skóre standardní – T-skóre, jejichž Shapiro-Wilkův test **není**

signifikantní ($W = 0,984$; $p = 0,120$). V případě, že není řečeno jinak, jsou v celé statistické analýze dat užívány primárně T-skóry, jejichž deskriptivní statistiky lze pozorovat v tabulce 21.

Tabulka 21: Deskriptivní statistiky – GCT (TS)

GCT	N	Průměr	Medián	Modus	SD	Min	Max
TS	138	51,59	52,50	56,00	9,45	29,00	81,00

Graf 25: Histogramy rozložení GCT HS a GCT TS

Při průzkumné analýze našich dat jsme dále ověřili, zda skutečnost, že více než polovina respondentů pochází z jediné věznice (Horní Slavkov) a z jednoho typu věznice (s ostrahou), nemá vliv na získané hodnoty intenzity kriminálního myšlení. Do statistické analýzy vstupoval v prvním případě (tj. respondenti pocházející či nepocházející z věznice Horní Slavkov) celý výzkumný soubor ($n = 138$), ve druhém případě (tj. respondenti pocházející či nepocházející z věznice typu s ostrahou) vstupovalo do analýzy o jednoho respondenta méně ($n = 137$).

Prostřednictvím dvouvýběrového t-testu ($t_{136} = 0,732$; $p = 0,465$) nebyl detekován statisticky významný rozdíl mezi respondenty pocházejícími z věznice Horní Slavkov ($n = 71$; $M = 51,01$; $SD = 9,90$) a respondenty nepocházejícími z věznice Horní Slavkov ($n = 67$; $M = 52,19$; $SD = 8,98$). Zároveň nebyl ani prostřednictvím stejného t-testu ($t_{135} = -1,881$; $p = 0,062$) detekován statisticky významný rozdíl mezi respondenty pocházejícími z typu věznice s ostrahou ($n = 101$; $M = 52,54$; $SD = 9,13$) a respondenty nepocházejícími z typu věznice s ostrahou ($n = 36$; $M = 49,11$; $SD = 10,05$). Na základě těchto poznatků můžeme potvrdit platnosti H_0 o tom, že **neexistuje rozdíl v intenzitě kriminálního myšlení mezi respondenty pocházejícími a nepocházejícími z věznice Horní Slavkov, a že neexistuje rozdíl v intenzitě kriminálního myšlení mezi respondenty pocházejícími a nepocházejícími z typu věznice s ostrahou.**

6.2 Specifika kriminálního myšlení u pachatelů násilné trestné činnosti – deskriptivní analýza dat

V této podkapitole je pozornost zaměřena na deskriptivní statistiku jednotlivých škál PICTS-cz, přičemž jsou výsledky rozčleněny dle hierarchického uspořádání inventáře do 4 částí – 1) styly myšlení, 2) faktorové škály, 3) obsahové škály a 4) kombinované, speciální a validizační škály. Do analýzy vstupoval vždy celý výzkumný soubor (n = 138).

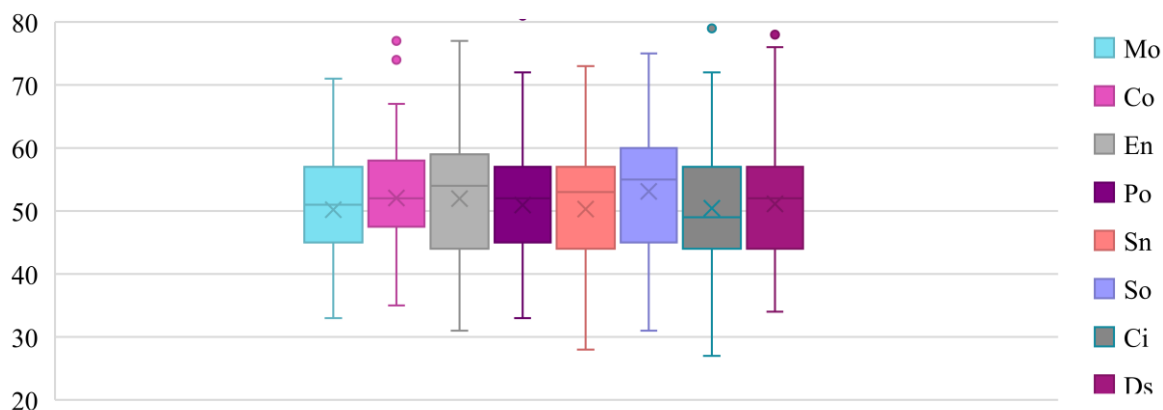
1) Styly myšlení

V tabulce 22 jsou uvedeny nejvýznamnější deskriptivní statistiky jednotlivých stylů myšlení našeho výzkumného souboru.

Tabulka 22: Deskriptivní statistiky – styly myšlení (TS)

Škála	N	Průměr	Medián	Modus	SD	Min	Max
Mo	138	50,20	51,00	33,00	9,59	33,00	83,00
Co	138	52,07	52,00	48,00	8,40	35,00	77,00
En	138	51,96	54,00	56,00	9,19	31,00	77,00
Po	138	50,95	52,00	53,00	9,18	33,00	81,00
Sn	138	50,30	53,00	53,00	9,73	28,00	73,00
So	138	53,09	55,00	57,00 ^a	9,16	31,00	75,00
Ci	138	50,42	49,00	48,00	9,47	27,00	79,00
Ds	138	51,12	52,00	34,00	9,95	34,00	78,00

^a Rozložení není unimodální – existuje více modů, zobrazen je pouze první z nich.

Graf 26: Porovnání hodnot stylů myšlení (TS)

Střední hodnoty (tj. průměr) jednotlivých stylů myšlení ukazují, že respondenti dosahovali **průměrně nejvyšších skóre na škále Superoptimismus (So)** (M = 53,09; SD = 9,16), která se vyznačuje nerealistickými postoji k sobě a ke svým schopnostem, pocitem vlastní nezranitelnosti a extrémní sebejistotou. Naopak **průměrně nejnižších skóre** dosahovali **na škále Zdůvodnění (Mo)** (M = 50,20; SD = 9,59), jež se vyznačuje zmírňováním pocitů viny,

ospravedlňováním, racionalizacemi, negováním či snižováním odpovědnosti za své činy. Rozdíl mezi jejich středními hodnotami je 2,89 TS.

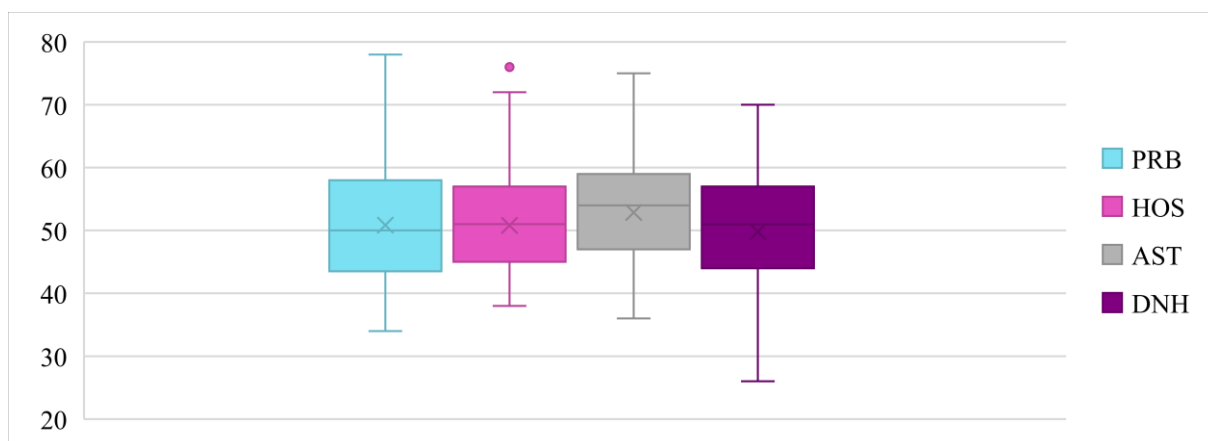
2) Faktorové škály

V tabulce 23 jsou uvedeny nejvýznamnější deskriptivní statistiky faktorových škál našeho výzkumného souboru.

Tabulka 23: Deskriptivní statistiky – faktorové škály (TS)

Škála	N	Průměr	Medián	Modus	SD	Min	Max
PRB	138	50,86	50,00	42,00	9,69	34,00	78,00
HOS	138	50,79	51,00	38,00	8,81	38,00	76,00
AST	138	52,86	54,00	36,00	9,34	36,00	75,00
DNH	138	49,81	51,00	47,00 ^a	9,10	26,00	70,00

^a Rozložení není unimodální – existuje více módů, zobrazen je pouze první z nich.

Graf 27: Porovnání hodnot faktorových škál (TS)

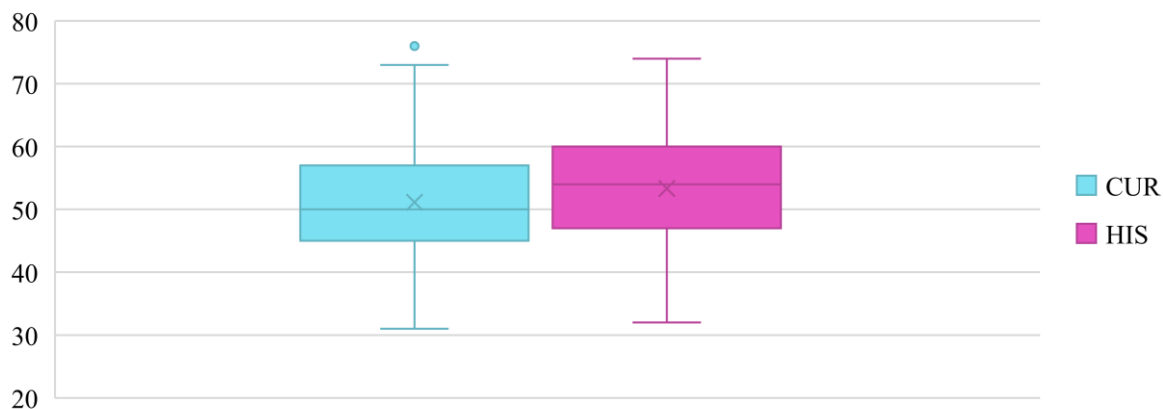
Střední hodnoty (tj. průměr) jednotlivých faktorových škál ukazují, že respondenti dosahovali **průměrně nejvyšších skóre na škále Sebeprosazování/sebeklam (AST)** ($M = 52,86$; $SD = 9,34$), která se vyznačuje tendencemi prosazovat svou vůli ve snaze dosáhnout vlastních cílů, bez ohledu na druhé a realističnost dosažení daných cílů, pohotovými racionalizacemi a ospravedlňováním TČ s cílem vyhnout se pocitům viny. Naopak **průměrně nejnižších skóre** dosahovali **na škále Popření újmy (DNH)** ($M = 49,81$; $SD = 9,10$), jež se vyznačuje racionalizacemi a minimalizací dopadu kriminálního chování jedince na ostatní a újmy způsobené druhým. Rozdíl mezi jejich středními hodnotami je 3,05 TS.

3) Obsahové škály

V tabulce 24 jsou uvedeny nejvýznamnější deskriptivní statistiky obsahových škál našeho výzkumného souboru.

Tabulka 24: Deskriptivní statistiky – obsahové škály (TS)

Škála	N	Průměr	Medián	Modus	SD	Min	Max
CUR	138	51,12	50,00	50,00	9,32	31,00	76,00
HIS	138	53,32	54,00	60,00	10,31	32,00	74,00

Graf 28: Porovnání hodnot obsahových škál (TS)

Střední hodnoty (tj. průměr) jednotlivých obsahových škál ukazují, že respondenti dosahovali **průměrně vyšších skóre na škále Minulé kriminální myšlení (HIS)** ($M = 53,32$; $SD = 10,31$), která se vyznačuje dřívější identifikací s kriminálním systémem přesvědčení a naopak **průměrně nižších skóre dosahovali na škále Současné kriminální myšlení (CUR)** ($M = 51,12$; $SD = 9,32$), jež se vyznačuje aktuální identifikací s kriminálním systémem přesvědčení, přičemž bývá užívána jako indikátor změny a měřítko její dosažitelnosti. Rozdíl mezi jejich středními hodnotami je 2,20 TS.

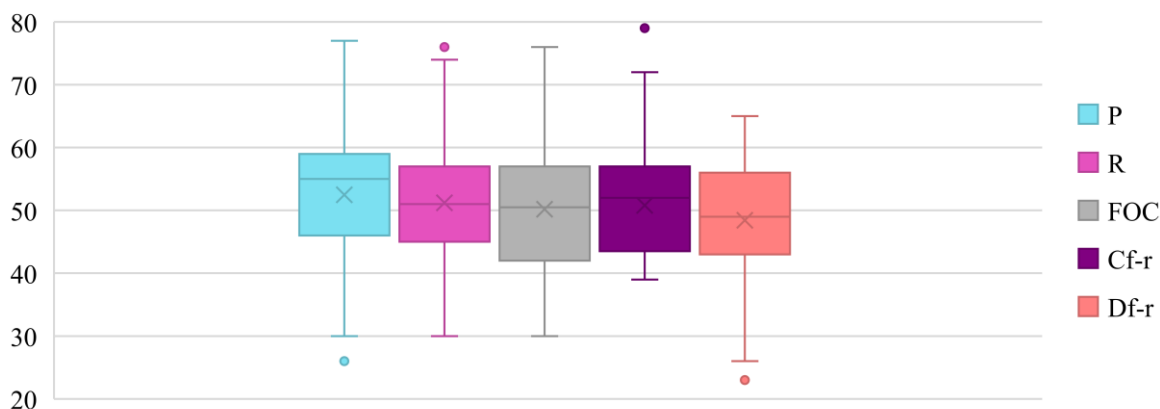
4) Kombinované, speciální a validizační škály

V tabulce 25 jsou uvedeny nejvýznamnější deskriptivní statistiky kombinovaných, speciální a validizačních škál našeho výzkumného souboru.

Tabulka 25: Deskriptivní statistiky – kombinované, speciální a validizační škály (TS)

Škála	N	Průměr	Medián	Modus	SD	Min	Max
P	138	52,49	55,00	55,00 ^a	10,11	26,00	77,00
R	138	51,20	51,00	52,00	9,27	30,00	76,00
FOC	138	50,18	50,50	42,00 ^a	10,01	30,00	76,00
Cf-r	138	50,80	52,00	39,00	8,87	39,00	79,00
Df-r	138	48,43	49,00	49,00	8,91	23,00	65,00

^a Rozložení není unimodální – existuje více módů, zobrazen je pouze první z nich.

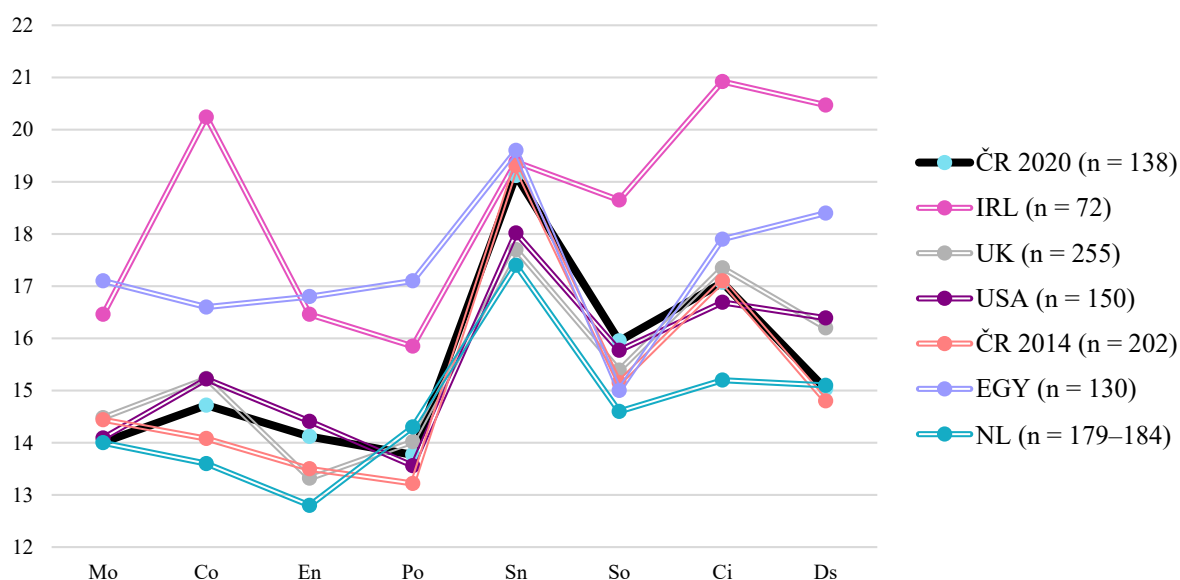
Graf 29: Porovnání hodnot kombinovaných, speciální a validizačních škál (TS)

Střední hodnoty (tj. průměr) jednotlivých kombinovaných, speciální a validizačních škál ukazují, že respondenti dosahovali **průměrně nejvyšších skóre na škále Proaktivní kriminální myšlení (P)** ($M = 52,49$; $SD = 10,11$), která se vyznačuje plánovitým a chladnokrevným jednáním, zaměřením na pozitivní výsledky plynoucí z trestné činnosti (např. peníze či moc) a vypočítavostí. Naopak **průměrně nejnižších skóre** dosahovali **na škále Defenzivita a disimulace (Df-r)** ($M = 48,43$; $SD = 8,91$), jež se vyznačuje falešně pozitivními odpověďmi, obrannými tendencemi a přílišnou snahou udělat příznivý dojem. Rozdíl mezi jejich středními hodnotami je 4,06 TS.

V rámci celého inventáře (tj. všech 80 položek) byla **průměrně nejvíce bodovanou položkou** (3,54 bodu) položka č. 32: „*Ve svém životě jsem dělal chyby.*“ a naopak **průměrně nejméně bodovanými položkami** (1,25 bodu) byly položky č. 27: „*Slyším hlasy nebo vidím věci, které ostatní neslyší a nevidí.*“ a č. 52: „*Nikdo jiný by si nevedl lépe než já, protože jsem silnější, chytřejší a mazanější než většina lidí.*“ Nejvícekrát nezodpovězenými položkami (2,17 % respondentů dané položky nezodpovědělo či je zodpovědělo chybně) byly položky č. 2: „*Za problémy, které jsem v životě měl, může společnost a vnější okolnosti.*“ a č. 71: „*Kdybych měl dobrou práci, nikdy bych se nestal zločincem.*“ V průměru každou ze všech 80 položek nezodpovědělo 0,65 % respondentů.

6.3 Porovnání s ostatními soubory

Obsahem této podkapitoly je komparace výsledků našeho výzkumného souboru (ČR 2020; n = 138) spolu s výsledky obdobně rozsáhlých zahraničních souborů, přičemž jsme do porovnání začlenili soubory z **Irska** (IRL; n = 72; Healy & O'Donnell, 2006), **Velké Británie** (UK; n = 255; Palmer & Hollin, 2003), **Ameriky** (USA; n = 150; Walters, 1995a), **Egypta** (EGY; n = 130; Megreya et al., 2013) a **Nizozemska** (NL; n = 179–180; Bulten et al., 2009). Do porovnání byl začleněn také český soubor (ČR 2014; n = 202; Faridová, 2014), abychom ověřili, zda se mezi dvěma různými **českými soubory**²⁰ objeví signifikantní rozdíly. Vzhledem k nemožnosti dohledání informací týkajících se skóre všech škál PICTS jsme z důvodu komparability začlenili do porovnání pouze styly myšlení, přičemž jsou porovnávány střední hodnoty HS, jež jsou graficky vyobrazeny na grafu 30.

Graf 30: Komparace středních hodnot HS na vybraných škálách PICTS s ostatními soubory

Komparace byla provedena prostřednictvím opakované realizace jednovýběrového t-testu (v případě normálně rozložených dat na škále Sn) a Wilcoxonova jednovýběrového testu pro nenormálně rozložená data na zbylých škálách při požadované hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přičemž níže uvádíme statisticky významné rozdíly na jednotlivých škálách spolu s rozdílem uvedeným v absolutní hodnotě mezi středními hodnotami HS. Na porovnání průměrných HS na daných škálách je možné se podívat v příloze V.

²⁰ Faridová (2014) zaměřila svou pozornost na specifické typy majetkové trestné činnosti, zatímco náš soubor je tvořen pachateli násilné trestné činnosti.

V rámci porovnání našeho souboru s **irským souborem byly detekovány statisticky významné rozdíly na 7 škálách** stylů myšlení – Mo (2,45 HS), Co (5,52 HS), En (2,34 HS), Po (2,08 HS), So (2,70 HS), Ci (3,85 HS) a Ds (5,44 HS). Na všech těchto škálách skórovali irští pachatelé signifikantně výše, přičemž největší rozdíl nalézáme na škále Odříznutí (Co). V rámci porovnání s **britským souborem byly detekovány statisticky významné rozdíly na 4 škálách** – En (0,80 HS), Po (0,25 HS) Sn (1,42 HS) a Ds (1,17 HS). U škál Oprávnění (En) a Sentimentalita (Sn) skórovali signifikantně výše respondenti z našeho souboru, v případě škál Orientace na moc (Po) a Diskontinuita (Ds) skórovali signifikantně výše britští respondenti. V rámci porovnání s **americkým souborem byly detekovány statisticky významné rozdíly na 2 škálách** – Sn (1,10 HS) a Ds (1,36 HS), přičemž u škály Sentimentalita (Sn) skórovali signifikantně výše naši respondenti a v případě škály Diskontinuita (Ds) skórovali signifikantně výše američtí respondenti. V rámci porovnání s **egyptským souborem byly detekovány statisticky významné rozdíly na 7 škálách** – Mo (3,09 HS), Co (1,88 HS), En (2,68 HS), Po (3,33 HS), So (0,95 HS), Ci (0,83 HS) a Ds (3,37 HS). Na všech těchto škálách s výjimkou škály Superoptimismus (So), kdy skórovali výše naši respondenti, skórovali signifikantně výše egyptští respondenti, přičemž největší rozdíl byl detekován na škále Diskontinuita (Ds). V rámci porovnání s **nizozemským souborem byly detekovány statisticky významné rozdíly na 6 škálách** – Co (1,12 HS), En (1,32 HS), Po (0,53 HS), Sn (1,72 HS), So (1,35 HS) a Ci (1,87 HS). Na všech škálách, s výjimkou škály Orientace na moc (Po), skórovali naši respondenti signifikantně výše, přičemž největší rozdíl byl detekován na škále Kognitivní indolence (Ci). V rámci porovnání s **českým souborem z roku 2014 nebyl detekován statisticky významný rozdíl na žádné z testovaných škál.**

Vzhledem ke skutečnosti, že je věk považován za jeden z nejvýznamnějších korelátů kriminálního myšlení, jsme dále z důvodu přesnějších interpretací komparace souborů prostřednictvím jednovýběrových Wilcoxonových testů zjistili, že náš výzkumný soubor (M = 36,11 let, SD = 9,57) je **významně mladší v porovnání s egyptským souborem** (M = 38,00 let; SD = 12,00; W = 2985,50; p = 0,002) a naopak **významně starší v porovnání s britským** (M = 30,38 let; SD = 11,69; W = 7697,00; p < 0,001), **irským** (M = 25,44 let; SD = 4,45; W = 9392,00; p < 0,001), **nizozemským** (M = 30,60 let; SD = 9,00; W = 7431,00; p < 0,001) a druhým **českým souborem** (M = 31,83 let; SD = 7,86; W = 6854,00; p < 0,001). **V porovnání s americkým souborem** (M = 35,72 let; SD = 9,24; W = 4461,00; p = 0,478) jsme nedetkovali v rámci průměrného věku signifikantní rozdíl.

6.4 Specifika kriminálního myšlení u pachatelů násilné trestné činnosti v souvislosti se sociodemografickými charakteristikami

V této části se zabýváme výzkumnými otázkami a hypotézami v souvislosti se sociodemografickými charakteristikami, přičemž byla položena následující výzkumná otázka:

VO₁: *Jaká jsou specifika kriminálního myšlení u pachatelů násilné trestné činnosti v souvislosti s vybranými sociodemografickými charakteristikami?*

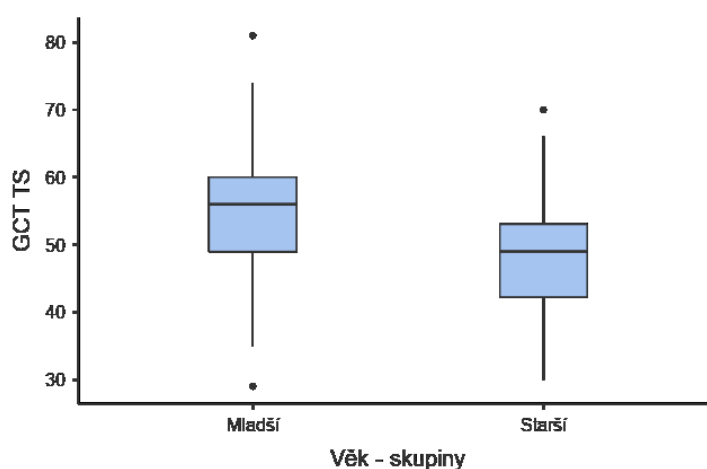
Na základě této výzkumné otázky byly **zkonstruovány výzkumné hypotézy H₁, H₂ a H₃** a z nich vyplývající vedlejší výzkumné otázky VVO₁, VVO₂, VVO₃, VVO₄ a VVO₅.

H₁: *Mladší pachatelé násilné trestné činnosti dosahují vyšších výsledků kriminálního myšlení než starší pachatelé násilné trestné činnosti.*

Prostřednictvím dvouvýběrového t-testu ($t_{136} = 4,07$; $p < 0,001$) **byl detekován statisticky významný rozdíl** mezi skupinami mladších (tj. věk v době sběru dat ≤ 35 let; $n = 72$; $M = 54,56$; $SD = 9,03$) a starších (tj. věk v době sběru dat > 35 let; $n = 66$; $M = 48,35$; $SD = 8,87$) respondentů **v intenzitě kriminálního myšlení**, tudíž **hypotézu H₁ přijímáme**. V tabulce 26 můžeme vidět deskriptivní statistiky uvedených věkových skupin, na grafu 31 jejich grafické porovnání.

Tabulka 26: Deskriptivní statistiky – věkové skupiny (TS)

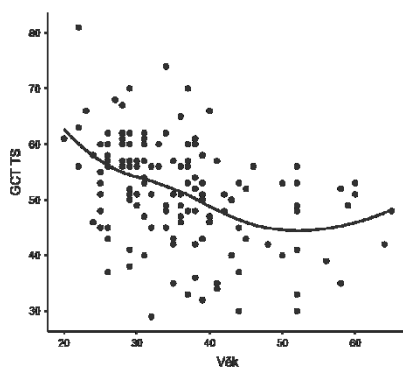
GCT TS	Věk. skupina	N	Průměr	Medián	SD	SE
	Mladší	72	54,56	56,00	9,03	1,06
	Starší	66	48,35	49,00	8,87	1,09

Graf 31: Porovnání věkových skupin

V rámci **struktury kriminálního myšlení** byly u výše zmíněných skupin posuzovány jednotlivé škály prostřednictvím dvouvýběrových t-testů a Mann-Whitney U testů, přičemž byl mezi nimi detekován **statisticky významný rozdíl na 9 ze 17 škál** – Mo (5,73 TS), Co (5,37 TS), En (4,77 TS), So (4,74 TS), Ci (4,75 TS), AST (5,34 TS), HIS (6,80 TS), P (5,70 TS) a R (4,97 TS). Jejich testové statistiky jsou včetně dosažených hladin významnosti uvedeny v příloze VI.

Vzhledem k našemu předpokladu, že s přibývajícím věkem bude kriminální myšlení slábnout, jsme s ohledem na nenormalitu rozložení proměnné věku ($W = 0,933$; $p < 0,001$) užili bivariační korelaci s použitím Spearmanova korelačního koeficientu ($r_s = -0,434$; $p < 0,001$), přičemž jsme detekovali **střední negativní korelaci²¹ mezi aktuálním věkem respondentů a intenzitou kriminálního myšlení**, která je zobrazena na grafu 32.

Graf 32: Korelace mezi aktuálním věkem respondentů a dosaženým GCT TS

V rámci **struktury kriminálního myšlení** jsme použitím bivariačních korelací prostřednictvím Spearmanova korelačního koeficientu detekovali **signifikanci na 15 ze 17 škál**, přičemž se hodnoty signifikantních korelačních koeficientů pohybovaly v absolutní hodnotě v rozmezí 0,264–0,429. Jednotlivé škály dosahují ve většině případů (tj. 13 z 15 škál) **nízké negativní korelace** (Mo, Co, En, Po, Sn, So, Ci, Ds, PRB, HOS, AST, CUR a R) a ve dvou případech **střední negativní korelace** (HIS a P). Největší korelační koeficient byl detekován na škále HIS ($-0,429$), oproti tomu nejmenší na škále Sn ($-0,264$). Hodnoty korelačních koeficientů jednotlivých škál jsou včetně dosažených hladin významnosti uvedeny v příloze VII.

²¹ $|r| = 1,00$ naprostá závislost; $1,00 > |r| \geq 0,90$ velmi vysoká závislost; $0,90 > |r| \geq 0,70$ vysoká závislost; $0,70 > |r| \geq 0,40$ střední závislost; $0,40 > |r| \geq 0,20$ nízká závislost; $0,20 > |r| \geq 0,00$ velmi slabá závislost; $|r| = 0$ naprostá nezávislost (Chráška, 2016, s. 98).

V rámci H₁ byla dále položena vedlejší výzkumná otázka, která zní:

VVO₁: Jaká jsou specifika kriminálního myšlení u jednotlivých věkových kategorií pachatelů násilné trestné činnosti?

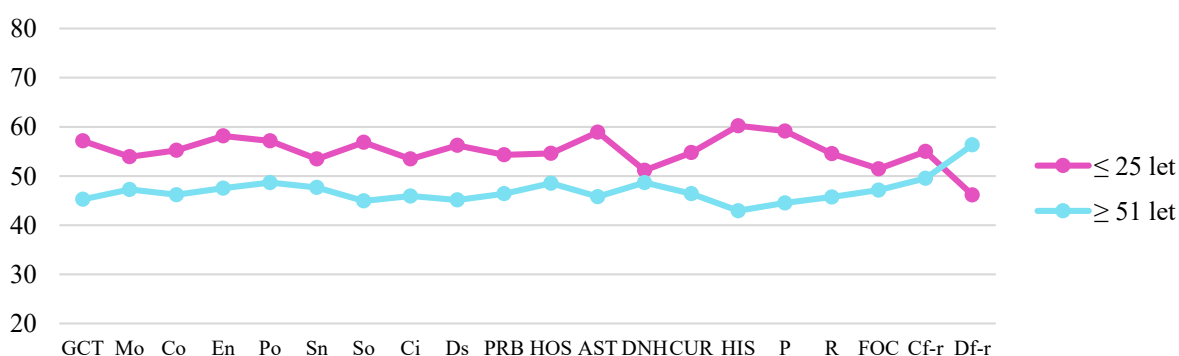
V rámci VVO₁ byla provedena analýza jednotlivých věkových kategorií v souvislosti s rozdíly v intenzitě a struktuře kriminálního myšlení, přičemž jsou v tabulce 27 uvedeny nejvýznamnější deskriptivní statistiky jednotlivých věkových kategorií u našeho výzkumného souboru (n = 138).

Tabulka 27: Deskriptivní statistiky – věk (TS)

	Věk. kategorie	N	Průměr	Medián	Modus	SD	Min	Max
GCT TS	≤ 20	1	61,00	–	–	–	–	–
	21-25	12	56,83	55,50	45,00 ^a	10,03	45,00	81,00
	26-30	32	55,56	57,00	57,00	8,13	37,00	70,00
	31-35	27	52,11	54,00	57,00	9,48	29,00	74,00
	36-40	32	51,47	51,50	48,00 ^a	8,78	32,00	70,00
	41-45	14	44,14	44,00	43,00	8,13	30,00	57,00
	46-50	5	49,44	53,00	56,00	7,80	40,00	56,00
	≥ 51	15	45,27	48,00	48,00 ^a	8,08	30,00	56,00

^a Rozložení není unimodální – existuje více modů, zobrazen je pouze první z nich.

V rámci doplňkové statistické analýzy jsme nejprve **porovnali průměrné jedince z koncových skupin, tj. průměrného jedince ze skupiny ≤ 25 let** (tj. sloučení prvních dvou věkových kategorií; M = 23,62 let; SD = 1,66) **s průměrným jedincem ze skupiny ≥ 51 let** (M = 56,27 let; SD = 4,67). Porovnání jejich T-skórů je možné vidět na grafu 33, přičemž mezi nimi můžeme pozorovat značné rozdíly. **Průměrný jedinec z mladší skupiny dosáhl vyšších skórů na všech škálách, s výjimkou validizační skály Df-r.**

Graf 33: Porovnání průměrných jedinců pocházejících z věkových skupin ≤ 25 let a ≥ 51 let

Největší rozdíl byl detekován na škále HIS (17,30 TS), oproti tomu nejmenší na škále DNH (2,49 TS). Průměrný jedinec ze starší skupiny dosáhl vyššího skóre pouze na škále Df-r, a to o 10,18 TS.

Prostřednictvím dvouvýběrových t-testů a Mann-Whitney U testů byly u skupin mladších 25 let ($n = 13$; $M = 57,15$; $SD = 9,67$) a starších 51 let ($n = 15$; $M = 45,27$; $SD = 8,08$) **detekovány statisticky významné rozdíly na 6 z 18 škál** – GCT (11,89 TS), So (11,91 TS), Ds (11,10 TS), AST (13,12 TS), HIS (17,30 TS) a P (14,62 TS). Jejich testové statistiky jsou včetně dosažených hladin významnosti uvedeny v příloze VI.

V rámci navazující statistické analýzy jsme dále testovali následující věkové kategorie:

- A) ≤ 25 let ($n = 13$; $M = 57,15$; $SD = 9,67$),
- B) 26–30 let ($n = 32$; $M = 55,56$; $SD = 8,13$),
- C) 31–35 let ($n = 27$; $M = 52,11$; $SD = 9,48$),
- D) 36–40 let ($n = 32$; $M = 51,47$; $SD = 8,78$),
- E) 41–45 let ($n = 14$; $M = 44,14$; $SD = 8,13$),
- F) ≥ 46 let ($n = 20$; $M = 46,30$; $SD = 8,01$),

přičemž jsme prostřednictvím parametrických a neparametrických analýz rozptylu detekovali **statisticky významné rozdíly na 7 z 18 škál** (GCT, Co, En, So, AST, HIS a P). Nejvíce rozdílnými kategoriemi jsou kategorie A (≤ 25 let) a F (≥ 46 let) a B (26–30 let) a F (≥ 46 let), které se liší shodně na 6 škálách. V tabulce 28 můžeme vidět statisticky významné výstupy analýzy rozptylu věkových kategorií, přičemž testové statistiky H a F pro všechny testované škály nalezneme včetně dosažených hladin významnosti v příloze VIII.

Tabulka 28: Statisticky významné výstupy analýzy rozptylu – věk

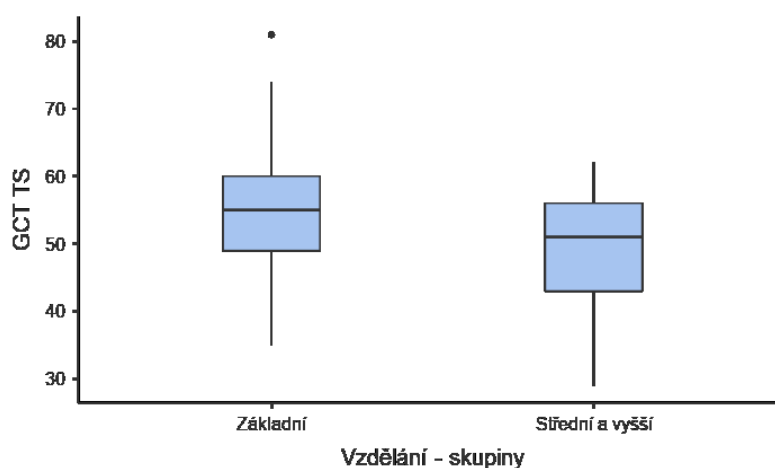
GCT	Co	En	So	AST	HIS	P
A > E, F	B > E, F	A > E, F	A > F	A > F	A > F	A > F
B > E, F		B > E	B > E, F	B > F	B > F	B > E, F
		D > E			C > F	
					D > F	

H₂: Pachatelé násilné trestné činnosti se základním vzděláním dosahují odlišných výsledků kriminálního myšlení než pachatelé násilné trestné činnosti se středním či vyšším vzděláním.

Prostřednictvím dvouvýběrového t-testu ($t_{136} = 3,44$; $p < 0,001$) byl detekován **statisticky významný rozdíl** mezi skupinami respondentů se základním (tj. respondenti s nedokončenou základní školou, dokončenou základní školou, praktickou či speciální školou a s nedokončeným středním odborným učilištěm či střední školou; $n = 67$; $M = 54,33$; $SD = 9,16$) a se středním či vyšším vzděláním (tj. respondenti s dokončeným středním odborným učilištěm, střední školou, vyšší odbornou školou a vysokou školou; $n = 71$; $M = 49,00$; $SD = 9,03$) **v intenzitě kriminálního myšlení, tudíž hypotézu H₂ přijímáme**. V tabulce 29 můžeme vidět deskriptivní statistiky uvedených skupin, na grafu 34 jejich grafické porovnání.

Tabulka 29: Deskriptivní statistiky – skupiny nejvyššího dosaženého vzdělání (TS)

GCT TS	Vzdělání – skupina	N	Průměr	Medián	SD	SE
	Základní	67	54,33	55,00	9,16	1,12
	Střední a vyšší	71	49,00	51,00	9,03	1,07

Graf 34: Porovnání vzdělanostních skupin

V rámci **struktury kriminálního myšlení** byly u výše zmíněných skupin posuzovány jednotlivé škály prostřednictvím dvouvýběrových t-testů a Mann-Whitney U testů, přičemž byl mezi nimi detekován **statisticky významný rozdíl na 6 ze 17 škál** – Co (4,39 TS), Ds (5,72 TS), PRB (5,92 TS), CUR (5,39 TS), R (5,61 TS) a FOC (5,56 TS). Jejich testové statistiky jsou včetně dosažených hladin významnosti uvedeny v příloze VI.

V rámci H₂ byla dále položena vedlejší výzkumná otázka, která zní:

VVO₂: Jaká jsou specifika kriminálního myšlení u pachatelů násilné trestné činnosti v souvislosti s úrovní nejvyššího dosaženého vzdělání?

V rámci VVO₂ byla provedena analýza jednotlivých vzdělanostních kategorií v souvislosti s rozdíly v intenzitě a struktuře kriminálního myšlení, přičemž jsou v tabulce 30 uvedeny nejvýznamnější deskriptivní statistiky jednotlivých vzdělanostních kategorií u našeho výzkumného souboru (n = 138).

Tabulka 30: Deskriptivní statistiky – nejvyšší dosažené vzdělání (TS)

	Vzdělání	N	Průměr	Medián	Modus	SD	Min	Max
GCT TS	Základní	67	54,33	55,00	51,00 ^a	9,16	35,00	81,00
	Vyučen v oboru/střední odborné bez maturity	54	49,93	52,50	53,00	8,63	30,00	62,00
	Úplné střední s maturitou	14	45,14	45,50	57,00	10,35	29,00	60,00
	Vyšší odborné	1	42,00	–	–	–	–	–
	Vysokoškolské	2	54,50	54,50	53,00 ^a	2,12	53,00	56,00

a Rozložení není unimodální – existuje více modů, zobrazen je pouze první z nich.

V rámci navazující statistické analýzy jsme dále testovali následující vzdělanostní kategorie:

- A) základní vzdělání (n = 67; M = 54,33; SD = 9,16),
- B) vyučen v oboru/střední odborné bez maturity (n = 54; M = 49,93; SD = 8,63),
- C) úplné střední s maturitou (n = 14; M = 45,14; SD = 10,35),

přičemž jsme prostřednictvím parametrických a neparametrických analýz rozptylu detekovali **statisticky významné rozdíly na 5 z 18 škál** (GCT, Ds, PRB, CUR a R). Skupina A (základní vzdělání) skórovala oproti zbylým dvěma, tj. B (vyučen v oboru/SOBM) a C (úplné střední s maturitou) výše na všech zmíněných škálách. V tabulce 31 můžeme vidět statisticky významné výstupy analýzy rozptylu věkových kategorií, přičemž testové statistiky H a F pro všechny testované škály nalezneme včetně dosažených hladin významnosti v příloze VIII.

Tabulka 31: Statisticky významné výstupy analýzy rozptylu – vzdělání

GCT	Ds	PRB	CUR	R
A > B, C	A > B, C	A > B, C	A > B, C	A > B, C

H₃: Nezadaní pachatelé násilné trestné činnosti dosahují vyšších výsledků kriminálního myšlení než zadaní pachatelé násilné trestné činnosti.

Prostřednictvím dvouvýběrového t-testu ($t_{135} = 1,55$; $p = 0,062$) **nebyl detekován statisticky významný rozdíl** mezi skupinami nezadaných (tj. aktuálně se nenacházejících v žádném partnerském či manželském vztahu; $n = 50$; $M = 53,28$; $SD = 9,46$) a zadaných (tj. aktuálně se nacházejících v partnerském či manželském vztahu; $n = 87$; $M = 50,69$; $SD = 9,39$) respondentů **v intenzitě kriminálního myšlení, tudíž hypotézu H₃ zamítáme a přijímáme hypotézu H₀ – u našeho výzkumného souboru neexistuje vztah v intenzitě kriminálního myšlení mezi nezadanými a zadanými pachateli.** V tabulce 32 můžeme vidět deskriptivní statistiky uvedených skupin.

Tabulka 32: Deskriptivní statistiky – skupiny partnerského vztahu (TS)

GCT TS	Partnerský vztah	N	Průměr	Medián	SD	SE
	Nezadaní	50	53,28	54,50	9,46	1,34
Zadaní	87	50,69	52,00	9,39	1,01	

V rámci struktury kriminálního myšlení byly u výše zmíněných skupin posuzovány jednotlivé škály prostřednictvím dvouvýběrových t-testů a Mann-Whitney U testů, přičemž **na žádné ze 17 škál nebyl detekován statisticky významný rozdíl.** Jejich testové statistiky jsou uvedeny v příloze VI.

V rámci H₃ byla dále položena vedlejší výzkumná otázka, která zní:

VVO₃: Jaká jsou specifika kriminálního myšlení u pachatelů násilné trestné činnosti v souvislosti s rodinným stavem?

V rámci VVO₃ byla provedena analýza jednotlivých kategorií rodinného stavu v souvislosti s rozdíly v intenzitě a struktuře kriminálního myšlení, přičemž jsou v tabulce 33 uvedeny nejvýznamnější deskriptivní statistiky jednotlivých kategorií rodinného stavu u našeho výzkumného souboru ($n = 137$).

Tabulka 33: Deskriptivní statistiky – rodinný stav (TS)

GCT TS	Rodinný stav	N	Průměr	Medián	Modus	SD	Min	Max
	Svobodný, žil s rodiči	13	54,92	57,00	56,00 ^a	9,46	35,00	70,00
Svobodný, žil sám	35	52,83	53,00	56,00	9,76	33,00	81,00	
Svobodný, žil s partnerkou/partnerem	67	51,78	52,00	51,00 ^a	9,30	29,00	74,00	
Ženatý	7	41,14	42,00	30,00	8,86	30,00	53,00	
Rozvedený, žil s partnerkou/partnerem	13	50,23	53,00	56,00	7,60	32,00	57,00	
Vdovec	2	50,50	50,50	48,00 ^a	3,54	48,00	53,00	

^a Rozložení není unimodální – existuje více modů, zobrazen je pouze první z nich.

V rámci navazující statistické analýzy jsme dále testovali následující kategorie rodinného stavu:

- A) svobodný, žil s rodiči (n = 13; M = 54,92; SD = 9,46),
- B) svobodný, žil sám (n = 35; M = 52,83; SD = 9,76),
- C) svobodný, žil s partnerkou/partnerem (n = 67; M = 51,78; SD = 9,30),
- D) ženatý (n = 7; M = 41,14; SD = 8,86),
- E) rozvedený, žil s partnerkou/partnerem (n = 13; M = 50,23; SD = 7,60),

přičemž jsme prostřednictvím parametrických a neparametrických analýz rozptýlu nedetekovali statisticky významné rozdíly na žádné z 18 škál. V příloze VIII jsou uvedeny testové statistiky H a F pro všechny testované škály.

VVO₄: Jaká jsou specifika kriminálního myšlení u pachatelů násilné trestné činnosti v souvislosti se zaměstnáním před nástupem do VTOS?

V rámci VVO₄ byla provedena analýza kategorií zaměstnání před VTOS v souvislosti s rozdíly v intenzitě a struktuře kriminálního myšlení, přičemž jsou v tabulce 34 uvedeny nejvýznamnější deskriptivní statistiky jednotlivých kategorií zaměstnání před nástupem do VTOS u našeho výzkumného souboru (n = 136).

Tabulka 34: Deskriptivní statistiky – zaměstnání před nástupem do VTOS (TS)

	Zaměstnání	N	Průměr	Medián	Modus	SD	Min	Max
GCT TS	Nezaměstnaný	46	54,89	55,00	51,00 ^a	7,74	40,00	74,00
	Zaměstnaný u soukr. zaměstnavatele	56	49,68	50,00	56,00	10,33	29,00	81,00
	Zaměstnaný ve státních službách	3	51,67	53,00	45,00 ^a	6,11	45,00	57,00
	Zaměstnaný jako nekvalifikovaný dělník	2	56,50	56,00	56,00 ^a	0,71	56,00	57,00
	Zaměstnaný jako kvalifikovaný dělník	10	48,30	52,00	53,00	9,58	30,00	60,00
	Zaměstnaný na volné noze (vlastní IČO)	6	52,83	53,00	34,00 ^a	12,50	34,00	70,00
	Brigáda	8	54,50	56,00	56,00 ^a	4,17	48,00	60,00
	Samostatný podnikatel	5	43,80	43,00	32,00 ^a	7,98	32,00	53,00

^a Rozložení není unimodální – existuje více modů, zobrazen je pouze první z nich.

Z důvodu vhodnější komparability a testování zaměstnání jako možného protektivního faktoru jsme respondenty rozčlenili do dvou skupin – nepracující (tj. nezaměstnaný; n = 46; M = 54,89; SD = 7,74) a pracující (tj. sloučení kategorií zaměstnaný u soukromého zaměstnavatele, ve státních službách, jako nekvalifikovaný dělník, jako kvalifikovaný dělník, na volné noze – vlastní IČO, brigáda a samostatný podnikatel; n = 90; M = 50,06; SD = 9,75).

Prostřednictvím dvouvýběrového t-testu ($t_{134} = 2,92$; $p = 0,004$) **byl detekován statisticky významný rozdíl** mezi těmito skupinami respondentů **v intenzitě kriminálního myšlení**.

V rámci **struktury kriminálního myšlení** byly u výše zmíněných skupin posuzovány jednotlivé škály prostřednictvím dvouvýběrových t-testů a Mann-Whitney U testů, přičemž byl mezi nimi detekován **statisticky významný rozdíl na 6 ze 17 škál** – Ds (5,36 TS), AST (5,61 TS), CUR (5,14 TS), HIS (5,64 TS), P (5,71 TS) a R (4,96 TS). Jejich testové statistiky jsou včetně dosažených hladin významnosti uvedeny v příloze VI.

VVO₅: Jaká jsou specifika kriminálního myšlení u pachatelů násilné trestné činnosti v souvislosti s charakteristikami rodinného soužití?

V rámci VVO₅ byla provedena analýza charakteristik rodinného soužití jak v primární (tj. průběh dětství a dospívání, kvalita rodinného soužití, počet sourozenců a užívání fyzických trestů), tak ve vlastní rodině (tj. kvalita rodinného soužití a počet dětí) v souvislosti s rozdíly v intenzitě a struktuře kriminálního myšlení. Pozornost je zaměřena také na přítomnost trestné činnosti jak v primární, tak ve vlastní rodině.

1) Charakteristiky rodinného soužití v primární rodině

A) Průběh dětství a dospívání

V tabulce 35 jsou uvedeny nejvýznamnější deskriptivní statistiky jednotlivých typů průběhu dětství a dospívání u našeho výzkumného souboru ($n = 137$)

Tabulka 35: Deskriptivní statistiky – průběh dětství a dospívání (TS)

	Průběh	N	Průměr	Medián	Modus	SD	Min	Max
GCT TS	S oběma rodiči	74	51,22	51,00	56,00	10,45	29,00	81,00
	Pouze s matkou	24	51,58	51,50	48,00	7,53	39,00	65,00
	Pouze s otcem	4	44,75	46,00	33,00 ^a	9,98	33,00	54,00
	S matkou a nevlastním otcem	20	52,25	53,00	53,00	10,42	33,00	66,00
	S adoptivními rodiči	1	56,00	—	—	—	—	—
	S jinými příbuznými	1	51,00	—	—	—	—	—
	V dětském domově/ústavu	13	54,38	56,00	56,00	4,68	47,00	61,00

^a Rozložení není unimodální – existuje více modů, zobrazen je pouze první z nich.

V rámci statistické analýzy jsme testovali následující kategorie průběhu dětství a dospívání:

- A) s oběma rodiči (n = 74; M = 51,22; SD = 10,45),
- B) pouze s matkou (n = 24; M = 51,58; SD = 7,53),
- C) s matkou a nevlastním otcem (n = 20; M = 52,25; SD = 10,42),
- D) v dětském domově/ústavu (n = 13; M = 54,38; SD = 4,68),

přičemž jsme prostřednictvím parametrických a neparametrických analýz rozptýlu **nedetekovali statisticky významné rozdíly na žádné z 18 škál**. V příloze VIII jsou uvedeny testové statistiky H a F pro všechny testované škály.

B) Kvalita rodinného soužití

V tabulce 36 jsou uvedeny nejvýznamnější deskriptivní statistiky jednotlivých skupin kvality rodinného soužití (KRS) v primární rodině u našeho výzkumného souboru (n = 95).

Tabulka 36: Deskriptivní statistiky – KRS v primární rodině (TS)

	KRS	N	Průměr	Medián	Modus	SD	Min	Max
GCT TS	Pohodové, bez větších konfliktů	63	51,21	53,00	56,00	11,23	30,00	81,00
	Neví	5	57,60	57,00	66,00	8,32	48,00	66,00
	V rozvodovém řízení	4	56,50	56,50	56,00 ^a	0,58	56,00	57,00
	Kolísavé	20	53,30	56,00	56,00	7,95	40,00	67,00
	Konfliktní	3	53,67	56,00	47,00 ^a	5,86	47,00	58,00

^a Rozložení není unimodální – existuje více modů, zobrazen je pouze první z nich.

Z důvodu nejvyšších četností byly do dalšího testování zařazeny skupiny pohodové, bez větších konfliktů (n = 63; M = 51,21; SD = 11,23) a kolísavé (n = 20; M = 53,30; SD = 7,95). Prostřednictvím dvouvýběrového t-testu ($t_{81} = -0,77$; $p = 0,442$) **nebyl detekován statisticky významný rozdíl** mezi těmito skupinami respondentů **v intenzitě kriminálního myšlení**.

V rámci struktury kriminálního myšlení byly u výše zmíněných skupin posuzovány jednotlivé škály prostřednictvím dvouvýběrových t-testů a Mann-Whitney U testů, přičemž **na žádné ze 17 škál nebyl detekován statisticky významný rozdíl**. Jejich testové statistiky jsou uvedeny v příloze VI.

C) Počet sourozenců

V tabulce 37 jsou uvedeny nejvýznamnější deskriptivní statistiky jednotlivých kategorií počtu sourozenců u našeho výzkumného souboru ($n = 137$).

Tabulka 37: Deskriptivní statistiky – počet sourozenců (TS)

	Počet sourozenců	N	Průměr	Medián	Modus	SD	Min	Max
GCT TS	Žádné	13	49,08	49,00	60,00	9,59	35,00	60,00
	1	32	51,28	53,00	42,00 ^a	10,31	29,00	81,00
	2	32	50,22	51,50	60,00	10,51	30,00	70,00
	3	24	53,00	54,50	57,00	8,60	30,00	68,00
	4	12	54,42	54,50	56,00	10,85	37,00	74,00
	5 a více	24	52,63	51,50	56,00	6,74	33,00	66,00

^a Rozložení není unimodální – existuje více modů, zobrazen je pouze první z nich.

V rámci statistické analýzy jsme testovali následující kategorie počtu sourozenců:

- A) žádné ($n = 13$; $M = 49,08$; $SD = 9,59$),
- B) 1 ($n = 32$; $M = 51,28$; $SD = 10,31$),
- C) 2 ($n = 32$; $M = 50,22$; $SD = 10,51$),
- D) 3 ($n = 24$; $M = 53,00$; $SD = 8,60$),
- E) 4 ($n = 12$; $M = 54,42$; $SD = 10,85$),
- F) 5 a více ($n = 24$; $M = 52,63$; $SD = 6,74$),

přičemž jsme prostřednictvím parametrických a neparametrických analýz rozptylu **nedetkovali statisticky významné rozdíly na žádné z 18 škál**. V příloze VIII jsou uvedeny testové statistiky H a F pro všechny testované škály.

D) Užívání fyzických trestů

V tabulce 38 jsou uvedeny nejvýznamnější deskriptivní statistiky skupin užívání fyzických trestů v rámci primární rodiny (tj. rodiče, opatrovníci, prarodiče či další rodinní členové) v souvislosti s rozdíly v intenzitě a struktuře kriminálního myšlení u našeho výzkumného souboru ($n = 133$).

Tabulka 38: Deskriptivní statistiky – užívání fyzických trestů (TS)

	Fyzické tresty	N	Průměr	Medián	Modus	SD	Min	Max
GCT TS	Ano	42	50,14	51,50	51,00 ^a	8,21	30,00	63,00
	Ne	91	52,21	53,00	56,00 ^a	10,14	29,00	81,00

^a Rozložení není unimodální – existuje více modů, zobrazen je pouze první z nich.

Prostřednictvím dvouvýběrového t-testu ($t_{131} = -1,16$; $p = 0,250$) **nebyl detekován statisticky významný rozdíl** mezi skupinami respondentů, u nichž se v rámci primární rodiny užívaly

fyzické tresty ($n = 42$; $M = 50,14$; $SD = 8,21$) a respondentů, u nichž se v rámci primární rodiny neužívaly fyzické tresty ($n = 91$; $M = 52,21$; $SD = 10,14$) **v intenzitě kriminálního myšlení.**

V rámci struktury kriminálního myšlení byly u výše zmíněných skupin posuzovány jednotlivé škály prostřednictvím dvouvýběrových t-testů a Mann-Whitney U testů, přičemž **na žádné ze 17 škál nebyl detekován statisticky významný rozdíl.** Jejich testové statistiky jsou uvedeny v příloze VI.

2) Charakteristiky rodinného soužití ve vlastní rodině

A) Kvalita rodinného soužití

V tabulce 39 jsou uvedeny nejvýznamnější deskriptivní statistiky jednotlivých skupin kvality rodinného soužití (KRS) ve vlastní rodině u našeho výzkumného souboru ($n = 104$).

Tabulka 39: Deskriptivní statistiky – KRS ve vlastní rodině

	KRS	N	Průměr	Medián	Modus	SD	Min	Max
GCT TS	Pohodové, bez větších konfliktů	69	50,71	52,00	53,00	9,13	30,00	74,00
	Neví	3	52,33	51,00	49,00 ^a	4,16	49,00	57,00
	V rozvodovém řízení	4	54,75	55,00	52,00 ^a	2,22	52,00	57,00
	Kolísavé	23	52,78	56,00	56,00 ^a	9,04	29,00	66,00
	Konfliktní	5	57,20	56,00	43,00 ^a	11,34	43,00	70,00

^a Rozložení není unimodální – existuje více modů, zobrazen je pouze první z nich.

Z důvodu nejvyšších četností byly do dalšího testování zařazeny skupiny pohodové, bez větších konfliktů ($n = 69$; $M = 50,71$; $SD = 9,13$) a kolísavé ($n = 23$; $M = 52,78$; $SD = 9,04$). Prostřednictvím dvouvýběrového t-testu ($t_{90} = -0,94$; $p = 0,347$) **nebyl detekován statisticky významný rozdíl** mezi těmito skupinami respondentů **v intenzitě kriminálního myšlení.**

V rámci struktury kriminálního myšlení byly u výše zmíněných skupin posuzovány jednotlivé škály prostřednictvím dvouvýběrových t-testů a Mann-Whitney U testů, přičemž **na žádné ze 17 škál nebyl detekován statisticky významný rozdíl.** Jejich testové statistiky jsou uvedeny v příloze VI.

B) Počet dětí

V tabulce 40 jsou uvedeny nejvýznamnější deskriptivní statistiky jednotlivých kategorií počtu dětí u našeho výzkumného souboru ($n = 129$).

Tabulka 40: Deskriptivní statistiky – počet dětí (TS)

	Počet dětí	N	Průměr	Medián	Modus	SD	Min	Max
GCT TS	Žádné	44	51,68	52,00	56,00	8,13	34,00	66,00
	1	50	50,12	51,00	53,00 ^a	10,15	29,00	70,00
	2	17	56,88	57,50	56,00 ^a	6,42	45,00	74,00
	3	9	50,22	50,00	43,00	11,09	30,00	68,00
	4	5	51,20	49,00	47,00 ^a	5,26	47,00	60,00
	5 a více	4	48,75	48,50	42,00 ^a	6,08	42,00	56,00

^a Rozložení není unimodální – existuje více modů, zobrazen je pouze první z nich.

V rámci statistické analýzy jsme testovali následující kategorie počtu dětí:

- A) žádné ($n = 44$; $M = 51,68$; $SD = 8,13$),
- B) 1 ($n = 50$; $M = 50,12$; $SD = 10,15$),
- C) 2 a více ($n = 35$; $M = 53,43$; $SD = 8,18$),

přičemž jsme prostřednictvím parametrických a neparametrických analýz rozptýlu nedetekovali statisticky významné rozdíly na žádné z 18 škál. V příloze VIII jsou uvedeny testové statistiky H a F pro všechny testované škály.

3) Přítomnost trestné činnosti v rodině

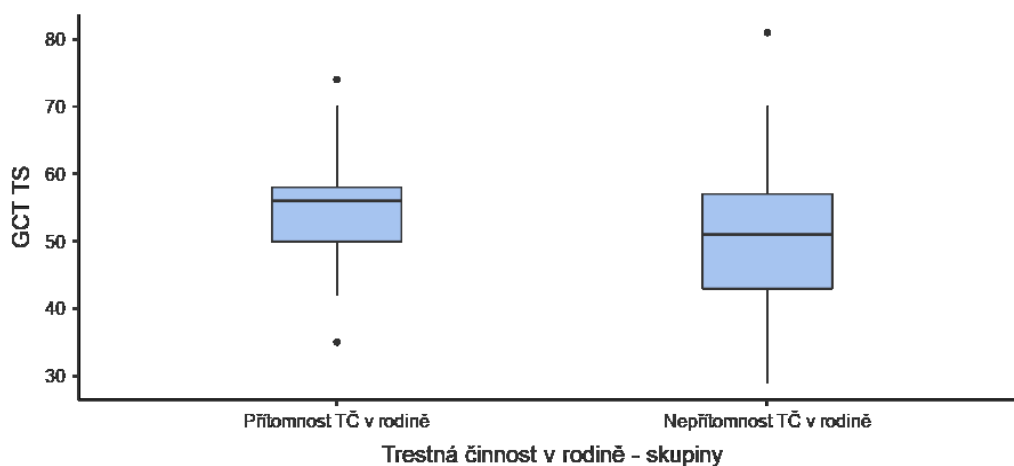
V tabulce 41 jsou uvedeny nejvýznamnější deskriptivní statistiky jednotlivých skupin přítomnosti trestné činnosti v rodině ($n = 136$).

Tabulka 41: Deskriptivní statistiky – přítomnost trestné činnosti v rodině (TS)

	Přítomnost TČ v rodině	N	Průměr	Medián	Modus	SD	Min	Max
GCT TS	Oba rodiče	2	65,00	65,00	56,00 ^a	12,73	56,00	74,00
	Matka	2	53,50	53,50	53,00 ^a	0,71	53,00	54,00
	Otec	15	53,60	56,00	56,00	8,59	35,00	68,00
	Sourozenec/sourozenci	14	54,50	52,50	47,00 ^a	7,18	46,00	70,00
	Otec a sourozenec/sourozenci	6	53,00	52,00	48,00	6,87	45,00	61,00
	Nikdo nebyl trestán	91	50,15	51,00	57,00	10,05	29,00	81,00
	Oba rodiče a sourozenec/sourozenci	1	60,00	–	–	–	–	–
	Minulý/á partner/ka	1	56,00	–	–	–	–	–
	Vlastní děti	1	51,00	–	–	–	–	–
	Jiný člen rodiny	1	49,00	–	–	–	–	–
	Sourozenec/i a současný/á partner/ka	1	58,00	–	–	–	–	–
	Sourozenec/sourozenci a současný/á partnerka	1	52,00	–	–	–	–	–

^a Rozložení není unimodální – existuje více modů, zobrazen je pouze první z nich.

Z důvodu vhodnější komparability jsme respondenty rozčlenili do dvou skupin – přítomnost trestné činnosti v rodině (tj. někdo z rodiny byl trestán; $n = 45$; $M = 54,40$; $SD = 7,45$) a nepřítomnost trestné činnosti v rodině (tj. nikdo z rodiny nebyl trestán; $n = 91$; $M = 50,15$; $SD = 10,05$). Prostřednictvím dvouvýběrového t-testu ($t_{133,76} = 2,77$; $p = 0,006$) **byl detekován statisticky významný rozdíl** mezi těmito skupinami respondentů v **intenzitě kriminálního myšlení**.

Graf 35: Porovnání skupin přítomnosti trestné činnosti v rodině

V rámci struktury kriminálního myšlení byly u výše zmíněných skupin posuzovány jednotlivé škály prostřednictvím dvouvýběrových t-testů a Mann-Whitney U testů, přičemž byl mezi nimi detekován **statisticky významný rozdíl na 1 ze 17 škál** – P ($t_{122,60} = 3,69$; $p < 0,001$). Jejich testové statistiky včetně dosažených hladin významnosti jsou uvedeny v příloze VI.

6.5 Specifika kriminálního myšlení u pachatelů násilné trestné činnosti v souvislosti s charakteristikami páchané trestné činnosti

V rámci této části se budeme zabývat výzkumnými otázkami a hypotézami v souvislosti s charakteristikami páchané trestné činnosti, přičemž byla položena následující výzkumná otázka:

VO₂: Jaká jsou specifika kriminálního myšlení u pachatelů násilné trestné činnosti v souvislosti s vybranými charakteristikami páchané trestné činnosti?

Na základě VO₂ byla zkonstruována výzkumná hypotéza H₄, jež je dále členěna na 4 výzkumné subhypotézy, tj. H_{4a} H_{4b} H_{4c} a H_{4d}. V rámci VO₂ byly dále položeny vedlejší výzkumné otázky VVO₆ a VVO₇.

H₄: S rostoucí závažností kriminální historie pachatelů násilné trestné činnosti sílí kriminální myšlení.

Pojem kriminální historie je složen z více různých charakteristik, kterými jsou – počet předchozích odsouzení (tj. počet záznamů v RT), počet předchozích uvěznění (tj. počet předchozích VTOS), délka kriminální historie a věk v době prvního odsouzení, jejichž deskriptivní charakteristiky jsou uvedeny v tabulce 42.

Tabulka 42: Deskriptivní statistiky – charakteristiky kriminální historie (TS)

Charakteristiky KH	N	Průměr	Medián	Modus	SD	Min	Max
Počet předchozích odsouzení	138	10,14	10,00	3,00 ^a	6,16	1,00	27,00
Počet předchozích uvěznění	138	2,36	2,00	0,00	2,47	0,00	11,00
Délka kriminální historie	138	16,01	14,00	14,00	9,42	0,00	42,00
Věk v době prvního odsouzení	138	20,09	18,00	18,00	7,22	15,00	59,00

^a Rozložení není unimodální – existuje více modů, zobrazen je pouze první z nich.

H_{4a}: Kriminální myšlení sílí s narůstajícím počtem předchozích odsouzení pachatelů násilné trestné činnosti.

Z důvodu **nízké pozitivní korelace** ($r_s = 0,294$; $p < 0,001$) **mezi aktuálním věkem a narůstajícím počtem předchozích odsouzení** byla využita parciální korelace při eliminaci intervenující proměnné věku, kdy jsme vzhledem k nenormalitě rozložení proměnné počtu předchozích odsouzení ($W = 0,960$; $p < 0,001$) prostřednictvím Spearmanova korelačního koeficientu ($r_s = 0,279$; $p < 0,001$) detekovali **nízkou pozitivní korelaci mezi narůstajícím počtem předchozích odsouzení a silící intenzitou kriminálního myšlení**, tudíž **hypotézu H_{4a} přijímáme**.

V rámci **struktury kriminálního myšlení** jsme použitím parciálních korelací při eliminaci intervenující proměnné věku prostřednictvím Spearmanova korelačního koeficientu detekovali **signifikanci na 11 ze 17 škál**, přičemž se hodnoty signifikantních korelačních koeficientů pohybovaly v absolutní hodnotě v rozmezí 0,268–0,460. Jednotlivé škály dosahují ve většině případů (tj. 8 z 11 škál) **nízké pozitivní korelace** (Co, En, So, Ci, Ds, PRB, CUR a R) a ve třech případech **střední pozitivní korelace** (AST, HIS a P). Největší korelační koeficient byl detekován na škále HIS ($r_s = 0,460$; $p < 0,001$), oproti tomu nejmenší na škále Ci ($r_s = 0,268$; $p = 0,001$). Hodnoty korelačních koeficientů jednotlivých škál jsou včetně dosažených hladin významnosti uvedeny v příloze VII.

H_{4b}: Kriminální myšlení sílí s narůstajícím počtem předchozích uvěznění pachatelů násilné trestné činnosti.

Z důvodu **nízké pozitivní korelace** ($r_s = 0,390$; $p < 0,001$) **mezi aktuálním věkem a narůstajícím počtem předchozích uvěznění** byla využita parciální korelace při eliminaci intervenující proměnné věku, kdy jsme vzhledem k nenormalitě rozložení proměnné počtu předchozích uvěznění ($W = 0,855$; $p < 0,001$) prostřednictvím Spearmanova korelačního koeficientu ($r_s = 0,227$; $p = 0,004$) detekovali **nízkou pozitivní korelaci mezi narůstajícím počtem předchozích uvěznění a silící intenzitou kriminálního myšlení**, tudíž **hypotézu H_{4b} přijímáme**.

V rámci **struktury kriminálního myšlení** jsme použitím parciálních korelací při eliminaci intervenující proměnné věku prostřednictvím Spearmanova korelačního koeficientu detekovali **signifikanci na 9 ze 17 škál**, přičemž se hodnoty signifikantních korelačních koeficientů pohybovaly v absolutní hodnotě v rozmezí 0,250–0,394. Jednotlivé škály dosahují ve všech případech (tj. 9 z 9 škál) **nízké pozitivní korelace** (Co, En, So, Ds, PRB, AST, HIS, P a R).

Největší korelační koeficient byl detekován na škále HIS ($r_s = 0,394$; $p < 0,001$), oproti tomu nejmenší na škále PRB ($r_s = 0,250$; $p = 0,002$). Hodnoty korelačních koeficientů jednotlivých škál jsou včetně dosažených hladin významnosti uvedeny v příloze VII.

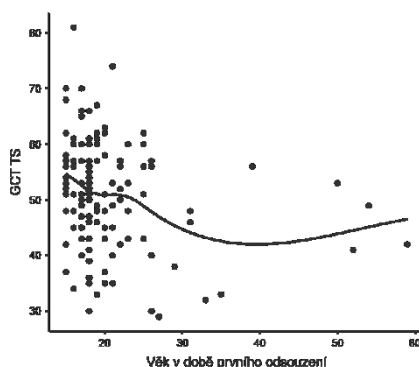
H_{4c}: Kriminální myšlení sílí s narůstající délkou kriminální historie pachatelů násilné trestné činnosti.

Z důvodu **vysoké pozitivní korelace** ($r_s = 0,731$; $p < 0,001$) **mezi aktuálním věkem a narůstající délkou kriminální historie** byla využita parciální korelace při eliminaci intervenující proměnné věku, kdy jsme vzhledem k nenormalitě rozložení proměnné délky kriminální historie ($W = 0,962$; $p < 0,001$) prostřednictvím Spearmanova korelačního koeficientu ($r_s = 0,124$; $p = 0,074$) **nedetekovali statisticky významnou korelaci mezi narůstající délkou kriminální historie a intenzitou kriminálního myšlení pachatelů**, tudíž **hypotézu H_{4c} zamítáme a přijímáme hypotézu H₀** – v rámci našeho výzkumného souboru **neexistuje vztah mezi narůstající délkou kriminální historie a sílícím kriminálním myšlením pachatelů**.

V rámci struktury kriminálního myšlení jsme použitím parciálních korelací při eliminaci intervenující proměnné věku prostřednictvím Spearmanova korelačního koeficientu **nedetekovali signifikanci na žádné ze 17 škál**. Hodnoty korelačních koeficientů jednotlivých škál jsou včetně uvedeny v příloze VII.

H_{4d}: Kriminální myšlení sílí s klesajícím věkem v době prvního odsouzení pachatelů násilné trestné činnosti.

Použitím bivariační korelace jsme vzhledem k nenormalitě rozložení proměnné věku v době prvního odsouzení pachatelů ($W = 0,615$; $p < 0,001$) prostřednictvím Spearmanova korelačního koeficientu ($r_s = -0,239$; $p = 0,002$) detekovali **nízkou negativní korelaci mezi klesajícím věkem v době prvního odsouzení a sílící intenzitou kriminálního myšlení pachatelů**, tudíž **hypotézu H_{4d} přijímáme**.

Graf 36: Korelace mezi věkem respondentů v době prvního odsouzení a dosaženým GCT TS

V rámci **struktury kriminálního myšlení** jsme použitím bivariačních korelací prostřednictvím Spearmanova korelačního koeficientu detekovali **signifikanci na 10 ze 17 škál**, přičemž se hodnoty signifikantních korelačních koeficientů pohybovaly v absolutní hodnotě v rozmezí 0,236–0,351. Jednotlivé škály dosahují ve všech případech (tj. 10 z 10 škál) **nízké negativní korelace** (Co, En, So, Ds, PRB, AST, CUR, HIS, P a R). Největší korelační koeficient byl detekován na škále AST ($r_s = -0,351$; $p < 0,001$), oproti tomu nejmenší na škále PRB ($r_s = -0,236$; $p = 0,003$). Hodnoty korelačních koeficientů jednotlivých škál jsou včetně dosažených hladin významnosti uvedeny v příloze VII.

Z důvodu snahy o prohloubení poznatků týkajících se charakteristik páchané trestné činnosti v souvislosti s intenzitou a strukturou kriminálního myšlení byly stanoveny následující vedlejší výzkumné otázky:

VVO₆: Jaká jsou specifika kriminálního myšlení u pachatelů násilné trestné činnosti v souvislosti se specifiky aktuálně odsouzeného typu trestné činnosti?

V rámci VVO₆ byla provedena analýza kategorií aktuálně odsouzeného typu trestné činnosti a délky VTOS za aktuálně odsouzenou trestnou činnost (v měsících) v souvislosti s rozdíly v intenzitě a struktuře kriminálního myšlení.

A) Aktuálně odsouzená trestná činnost

V tabulce 43 jsou uvedeny nejvýznamnější deskriptivní statistiky jednotlivých skupin aktuálně odsouzeného typu trestné činnosti u našeho výzkumného souboru ($n = 138$).

Tabulka 43: Deskriptivní statistiky – aktuálně odsouzený typ trestné činnosti (TS)

	TČ	N	Průměr	Medián	Modus	SD	Min	Max
GCT TS	TČ proti životu	10	40,30	41,50	42,00	7,06	30,00	53,00
	TČ proti zdraví	32	52,41	53,00	56,00	7,56	33,00	66,00
	TČ proti svobodě	84	52,37	52,00	56,00	9,33	30,00	81,00
	TČ proti rodině a dětem	6	48,83	50,00	29,00 ^a	13,98	29,00	65,00
	TČ proti životnímu prostředí	1	68,00	–	–	–	–	–
	TČ proti pořádku ve věcech veřejných	5	55,80	57,00	57,00	3,90	51,00	61,00

^a Rozložení není unimodální – existuje více modů, zobrazen je pouze první z nich.

V rámci statistické analýzy jsme z důvodu četnostní komparability testovali následující skupiny konkrétního aktuálně odsouzeného trestného činu:

- A) loupež (§ 173) (n = 32; M = 52,19; SD = 9,11),
- B) porušování domovní svobody (§ 178) (n = 41; M = 52,93; SD = 9,37),
- C) TČ proti zdraví (§ 145; 146) (n = 31; M = 52,41; SD = 7,56),

přičemž jsme prostřednictvím parametrických a neparametrických analýz rozptýlu **nedetekovali statisticky významné rozdíly na žádné z 18 škál**. V příloze VIII jsou uvedeny testové statistiky H a F pro všechny testované škály.

B) Délka VTOS za aktuálně odsouzenou trestnou činnost

V tabulce 44 jsou uvedeny nejvýznamnější deskriptivní statistiky jednotlivých kategorií délky VTOS za aktuálně odsouzenou trestnou činností (v měsících) u našeho výzkumného souboru (n = 138).

Tabulka 44: Deskriptivní statistiky – délka VTOS za aktuálně odsouzenou trestnou činností (TS)

	Délka VTOS	N	Průměr	Medián	Modus	SD	Min	Max
GCT TS	≤ 12	12	55,67	60,00	62,00	11,48	30,00	68,00
	12–24	26	52,93	53,00	53,00	8,17	33,00	66,00
	25–36	24	54,83	57,00	57,00 ^a	8,05	36,00	70,00
	37–48	20	51,76	56,00	56,00	11,74	29,00	74,00
	49–60	15	52,00	52,50	45,00 ^a	10,80	38,00	81,00
	61–72	12	51,18	52,00	49,00 ^a	6,51	35,00	60,00
	73–84	10	50,50	50,50	50,00 ^a	4,62	42,00	58,00
	≥ 85	19	43,95	43,00	42,00 ^a	8,13	30,00	57,00

^a Rozložení není unimodální – existuje více modů, zobrazen je pouze první z nich.

V rámci analýzy jsme se dále zaměřili na korelaci mezi jednotlivými škálami a délkou VTOS za aktuálně odsouzenou trestnou činností, přičemž z důvodu **nízké pozitivní korelace** ($r_s = 0,204$; $p = 0,016$) **mezi aktuálním věkem a délkou VTOS za aktuálně odsouzenou trestnou činností** byla využita parciální korelace při eliminaci intervenující proměnné věku, kdy jsme vzhledem k nenormalitě rozložení proměnné délky VTOS za aktuálně odsouzenou trestnou činností ($W = 0,765$; $p < 0,001$) prostřednictvím Spearmanova korelačního koeficientu ($r_s = -0,260$; $p = 0,001$) detekovali **nízkou negativní korelaci mezi délkou VTOS za aktuálně odsouzenou trestnou činností a intenzitou kriminálního myšlení**.

V rámci **struktury kriminálního myšlení** jsme použitím parciálních korelací při eliminaci intervenující proměnné věku prostřednictvím Spearmanova korelačního koeficientu detekovali **signifikanci na 6 ze 17 škál**, přičemž se hodnoty signifikantních korelačních koeficientů pohybovaly v absolutní hodnotě v rozmezí 0,241–0,314. Jednotlivé škály dosahují ve všech

případech (tj. 6 ze 6 škál) **nízké negativní korelace** (Co, Ci, PRB, CUR, R a FOC). Největší korelační koeficient byl detekován na škále FOC ($r_s = -0,314$; $p < 0,001$), oproti tomu nejmenší na škále CUR ($r_s = -0,241$; $p = 0,002$). Hodnoty korelačních koeficientů jednotlivých škál jsou včetně dosažených hladin významnosti uvedeny v příloze VII.

VVO₇: Jaká jsou specifika kriminálního myšlení u pachatelů násilné trestné činnosti v souvislosti se specifiky užívání návykových látek?

V rámci VVO₇ byla provedena analýza specifík užívání návykových látek, přičemž jsme pozornost zaměřili na typ nejčastěji užívaných NL a frekvenci jejich užívání v souvislosti s rozdíly v intenzitě a struktuře kriminálního myšlení.

A) Typ nejčastěji užívaných návykových látek

V tabulce 45 jsou uvedeny nejvýznamnější deskriptivní statistiky jednotlivých kategorií typu nejčastěji užívaných návykových látek u našeho výzkumného souboru ($n = 137$).

Tabulka 45: Deskriptivní statistiky – typ nejčastěji užívaných návykových látek (TS)

	Typ NL	N	Průměr	Medián	Modus	SD	Min	Max
GCT TS	Neužívá	35	46,91	46,00	53,00 ^a	11,10	30,00	81,00
	Pouze měkké drogy	10	47,80	48,50	48,00	5,92	38,00	56,00
	Tvrdé i měkké drogy	44	56,25	57,00	57,00 ^a	6,56	41,00	70,00
	Pouze tvrdé	42	52,69	53,50	51,00	8,48	33,00	70,00
	✓ v minulosti měkké drogy	1	–	–	–	–	–	–
	✓ v minulosti tvrdé drogy	5	41,00	46,00	29,00 ^a	8,92	29,00	49,00

^a Rozložení není unimodální – existuje více modů, zobrazen je pouze první z nich

V rámci statistické analýzy jsme testovali následující skupiny typu nejčastěji užívaných NL:

- A) pouze tvrdé drogy ($n = 42$; $M = 52,69$; $SD = 8,48$),
- B) tvrdé i měkké drogy ($n = 44$; $M = 56,25$; $SD = 6,56$),
- C) neužívá ($n = 35$; $M = 46,91$; $SD = 11,10$),

přičemž jsme prostřednictvím parametrických a neparametrických analýz rozptylu detekovali **statisticky významné rozdíly na 8 z 18 škál** (GCT, Mo, Co, En, So, PRB, P a R). Nejvíce rozdílnými skupinami jsou skupiny B (tvrdé i měkké drogy) a C (neužívá), které se liší na všech 8 škálách. V tabulce 46 vidět statisticky významné výstupy analýzy rozptylu věkových kategorií, přičemž testové statistiky H a F pro všechny testované škály nalezneme včetně dosažených hladin významnosti v příloze VIII

Tabulka 46: Statisticky významné výstupy analýzy rozptylu – typ nejčastěji užívaných NL

GCT	Mo	Co	En	So	PRB	P	R
A > C	A < B	A > C	A > C	A > C	A > C	A < B	A > C
B > C	B > C	B > C	B > C	B > C	B > C	A > C	B > C
						B > C	

B) Frekvence užívání návykových látek

V tabulce 47 jsou uvedeny nejvýznamnější deskriptivní statistiky jednotlivých skupin frekvence užívání návykových látek u našeho výzkumného souboru (n = 117).

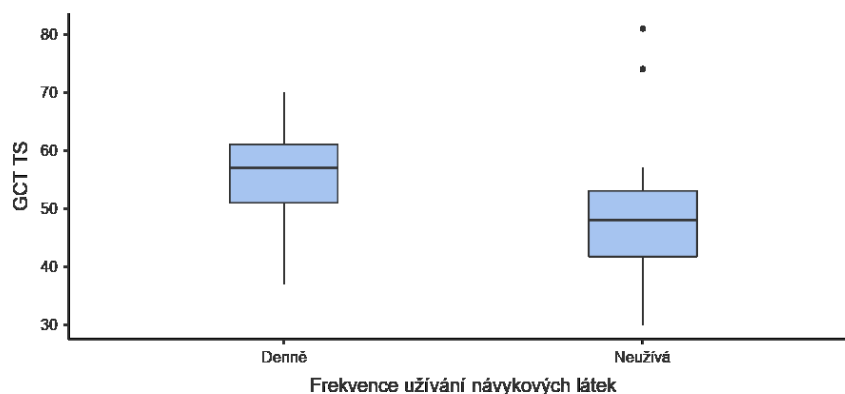
Tabulka 47: Deskriptivní statistiky – frekvence užívání návykových látek (TS)

	Frekvence NL	N	Průměr	Medián	Modus	SD	Min	Max
GCT TS	V minulosti nepravidelně	1	49,00	–	–	–	–	–
	V minulosti pravidelně	3	51,33	47,00	46,00 ^a	8,39	46,00	61,00
	Denně	42	55,95	57,00	60,00	7,50	37,00	70,00
	Vícekrát týdně	4	53,50	55,00	41,00 ^a	10,79	41,00	63,00
	Na týdenní bázi	21	52,33	53,00	56,00	8,09	37,00	68,00
	Na měsíční bázi	6	55,17	54,50	52,00 ^a	2,93	52,00	60,00
	Neužívá	40	47,58	48,00	53,00 ^a	10,63	30,00	81,00

^a Rozložení není unimodální – existuje více modů, zobrazen je pouze první z nich

Z důvodu nejvyšších četností byly do dalšího testování zařazeny skupiny denně (n = 42; M = 55,95; SD = 7,50) a neužívá (tj. žádná drogová anamnéza; n = 40; M = 47,58; SD = 10,63). Prostřednictvím Man-Whitney U testu (U = 375,00; p < 0,001) **byl detekován statisticky významný rozdíl** mezi těmito skupinami respondentů **v intenzitě kriminálního myšlení**.

V rámci **struktury kriminálního myšlení** byly u výše zmíněných skupin posuzovány jednotlivé škály prostřednictvím dvouvýběrových t-testů a Mann-Whitney U testů, přičemž byl mezi nimi detekován **statisticky významný rozdíl na 8 ze 17 škál** – Co (7,12 TS), En (6,80 TS), So (8,34 TS), Ds (8,22 TS), PRB (6,83 TS), AST (9,84 TS), HIS (12,66 TS) a P (10,51 TS). Jejich testové statistiky včetně dosažených hladin významnosti jsou uvedeny v příloze VI.

Graf 37: Porovnání skupin frekvence užívání NL

7 Diskuse

V této kapitole se budeme zabývat diskusí týkající se výstupů výzkumného šetření, jeho limity, přednostmi a podněty pro navazující výzkum.

7.1 Výstupy výzkumu

Hlavním cílem této diplomové práce bylo zmapování specifík kriminálního myšlení prostřednictvím metody PICTS-cz u pachatelů násilné trestné činnosti, přičemž jsme svou pozornost zaměřili na zjištění jednotlivých specifík, celkové intenzity a dále také struktury kriminálního myšlení v souvislosti se sociodemografickými charakteristikami a charakteristikami páchané trestné činnosti. V širším kontextu považujeme za cíl práce také prohloubení porozumění konceptu kriminálního myšlení v našich podmínkách. Domníváme se, že se nám podařilo obou vytyčených cílů dosáhnout, přičemž dílčí výsledky budou dále diskutovány.

7.1.1 Specifika kriminálního myšlení u pachatelů násilné trestné činnosti

V této části budou diskutovány nejvýznamnější střední hodnoty, kterých pachatelé násilných trestných činů dosáhli na jednotlivých škálách PICTS-cz.

Z hlediska hierarchické struktury dosahují naši pachatelé násilné trestné činnosti **nejvyšších průměrných T-skóru** v rámci jednotlivých stylů myšlení na škále **Superoptimismus (So)**, v rámci faktorových škál na škále **Sebeprosazování/sebeklam (AST)**, v rámci obsahových škál na škále **Minulé kriminální myšlení (HIS)** a v rámci zbylých škál na škále **Proaktivní kriminální myšlení (P)**. Tato zjištění plně korespondují s Blatníkovou et al. (2016a), kteří mezi těmito škálami zmiňují vysoké korelace, přičemž bývá také zmiňována vysoká korelace se škálou Oprávnění (En), na které naši respondenti dosáhli průměrně třetích nejvyšších skóru v rámci stylů myšlení.

Tyto výsledky naznačují, že naši pachatelé násilných trestných činů mají nerealistický sebeobraz a zkreslené sebehodnocení při evaluaci svých schopností, šancí vyhnout se negativním důsledkům antisociálního chování a dosahování kýžených cílů. Na základě těchto poznatků se domníváme, že pachatelé NTC mají tendence jednat na základě slasti, přání a tužeb namísto reálných možností. Mohou se u nich objevovat pocity nezranitelnosti a tendence k extrémnímu optimismu a sebejistotě, které se obvykle projevují v pokračování páchaní trestné činnosti, jelikož tyto jedinci mají pocit, že se jim tentokrát podaří „spravedlnosti uniknout“, což může vést k přeceňování vlastních šancí a leckdy paradoxně ke snadnějšímu

dopadení (Blatníková et al., 2016a). Právě tato škála bývá obvykle považována za významný prediktor recidivy (Palmer & Hollin, 2004), což koresponduje se složením našeho výzkumného souboru, který je tvořen pouze již v minulosti odsouzenými jedinci, přičemž se u téměř 3/4 z nich objevuje velmi bohatá kriminální historie ve smyslu 6 a více odsouzení (tj. počet záznamů v RT).

Z hlediska nejvyššího průměrného skóru na faktorové škále Sebeprosazování/sebeklam (AST) míníme, že pachatelé NTC mají tendence prosazovat svou vůli ve snaze dosáhnout vlastních cílů, bez ohledu na druhé a realističnost jejich dosažení. Dále můžeme říci, že dokáží pohotově racionalizovat negativní důsledky spáchaných trestných činů. Vzhledem k vysokému průměrnému skóru na škále Minulé kriminální myšlení (HIS) můžeme říci, že se naši pachatelé NTC identifikují s dřívějším kriminálním systémem přesvědčení, přičemž se dále ukazuje, že se díky vysokému skóru na škále Proaktivní kriminální myšlení (P) vyznačují vypočítavostí, plánovitým a chladnokrevným jednáním zaměřeným na cíl a pozitivní výsledky plynoucí z trestné činnosti, jako jsou např. peníze či moc. Proaktivní kriminální myšlení (P) se obvykle vyznačuje jako racionalizace, postoje či silná víra v osobní nezranitelnost, která se u našeho souboru projevuje právě i ve vysoké hodnotě na škále Superoptimismus (So). Vysoký skór na této škále navíc naznačuje pravděpodobnost recidivy (Walters, 2019a), s čímž jsme opět vzhledem k charakteristikám kriminální historie našich respondentů ve shodě. Walters (2007) dále zmiňuje, že Proaktivní kriminální myšlení (P) koreluje s historií instrumentálních trestných činů, což se projevuje i v našem výzkumném souboru, kdy 4/5 pachatelů byly v minulosti odsouzeny za TČ proti majetku, TČ proti životu a zdraví či jejich kombinaci, které bývají zpravidla instrumentálními činy.

Závěrem tedy můžeme říci, že se naši pachatelé násilné trestné činnosti vyznačují vírou v osobní nezranitelnost, nerealistickým sebeobrazem, zkresleným hodnocením svých schopností, instrumentalitou, vypočítavostí a plánovitým a chladnokrevným jednáním zaměřeným na cíl, přičemž se identifikují s dřívějším kriminálním systémem přesvědčení.

Vzhledem k průměrně **nejnižšímu skóru na kognitivní škále Zdůvodnění (Mo)** usuzujeme, že naši pachatelé násilné trestné činnosti mají nižší tendence atribuovat vinu externím faktorům a nemají tendenci se stavět do role oběti ve snaze svůj čin ospravedlnit. Toto zjištění koresponduje s tvrzením Woodové a Newtonové (2003), že v případě, že pachatelé páchají skutečně závažné trestné činy, mezi něž právě násilné trestné činy spadají, mají následně tendence atribuovat spíše interním faktorům. Tuto skutečnost můžeme deklarovat i tím, že nejvíce bodovanou položkou z celého inventáře byla položka č. 32: „*Ve svém životě jsem dělal*

chyby.“, v rámci které můžeme usuzovat na to, že jsou naši respondenti schopni do určité míry přijmout odpovědnost za své činy (tj. atribuování interním příčinám). Naši pachatelé také dosahují průměrně nižších skóreů na škále Defenzivita a disimulace (Df-r) jež se vyznačuje falešně pozitivními odpověďmi, obrannými tendencemi a přílišnou snahou udělat příznivý dojem. Na základě těchto zjištění předpokládáme, že naši respondenti nemají příliš tendence k udávání falešně pozitivních odpovědí ve směru sociální desirability. Tato zjištění jsou v souladu s Waltersem (2005), který zmiňuje, že pachatelé násilné trestné činnosti skórují níže na škále Zdůvodnění (Mo).

Dále můžeme říci, že naši pachatelé násilné trestné činnosti své činy spíše promýšlejí, než že by je páchali nerozváženě, impulsivně a spontánně, což ne zcela koresponduje s tvrzením Walterse (2005), který zmiňuje, že násilné trestné činy souvisejí spíše s Reaktivním kriminálním myšlením (R). Na druhou stranu se u našeho výzkumného souboru nevyskytují mezi středními hodnotami těchto dvou kombinovaných škál signifikantní rozdíly, tudíž nemůžeme říci, že by naši pachatelé NTČ skórovali významně výše na škále Proaktivního kriminálního myšlení (P).

7.1.2 Porovnání s ostatními soubory

Na základě porovnání se zahraničními soubory můžeme o našich respondentech říci, že většinou dosahují významně **vyšších skóreů** především **na škálách Sentimentality (Sn) a Superoptimismu (So)**, na základě čehož můžeme odhadovat, že se jedná o jedince snažící se udržet si pozitivní sebepojetí, kvůli čemuž si kompenzují a ospravedlňují negativní důsledky svých činů. Zároveň můžeme také říci, že zřejmě selhávají v rozpoznávání viny, kterou ostatním způsobili a mají nerealistický sebeobraz a zkreslené sebehodnocení svých schopností a šancí vyhnout se důsledkům svého chování. Palmerová s Hollinem (2004) zmiňují, že škála Superoptimismus (So) je jedinou škálou, která spolehlivě rozlišuje mezi jedinci, kteří byli odsouzeni a těmi, kteří nikdy odsouzeni nebyli, přičemž Blatníková a kol. (2016a) uvádějí, že škála Sentimentality (Sn) je nutnou podmínkou setrvání jedince v kriminální činnosti. Vzhledem k tomu, že se náš výzkumný soubor skládá pouze z již dříve odsouzených recidivistů s bohatou kriminální historií, není příliš překvapivé, že skórují významně výše právě na těchto dvou škálách. Komparací statisticky významných rozdílů v rámci průměrného věku a dosažených průměrných skóreů daných souborů na škále Sentimentality (Sn) můžeme souhlasit se zjištěními Palmerové s Hollinem (2003), kteří zmiňují, že právě tato škála je vůči přibývajícimu věku nejvíce rezistentní.

Naši respondenti skórovali významně méně na většině škál v porovnání s **irským a egyptským** souborem, přičemž u irského souboru si tuto skutečnost vysvětlujeme relativně nízkým průměrným věkem pachatelů. U egyptského souboru, jenž byl oproti našemu souboru významně starší, si klademe otázku možné souvislosti s jeho složením, kdy je více než třetina tvořena jedinci odsouzenými za trestnou činnost související s distribucí a užíváním návykových látek a její možnou souvislostí s vyššími skóry kriminálního myšlení, jež se při samotném testování našeho výzkumného souboru ukazuje být poměrně významná.

Na základě komparace se zahraničními soubory můžeme dále říci, že náš výzkumný soubor je **nejvíce podobný americkému souboru**, jelikož mezi nimi nebyl detekován statisticky významný rozdíl v průměrném věku a významně se liší pouze na dvou škálách – Sentimentalita (Sn) a Diskontinuita (Ds), přičemž u škály Sentimentality (Sn) skórovali signifikantně výše naši respondenti a v případě Diskontinuity (Ds) skórovali signifikantně výše američtí respondenti. Nejvíce statisticky významných rozdílů ve smyslu, že naši respondenti skórovali výše, bylo detekováno komparací s **nizozemským souborem**, a to i přes skutečnost, že naši respondenti byli významně starší. Mezi těmito soubory byly objeveny rozdíly na celkem 6 škálách, a to Odříznutí (Co), Oprávnění (En), Orientace na moc (Po), Sentimentalita (Sn), Superoptimismus (So) a Kognitivní indolence (Ci). Pouze na škále Orientace na moc (Po) skórovali naši respondenti významně níže. V porovnání s **českým souborem** z roku 2014 nebyly detekovány žádné statisticky významné rozdíly.

7.1.3 Specifika kriminálního myšlení u pachatelů násilné trestné činnosti v souvislosti se sociodemografickými charakteristikami

V rámci sociodemografických charakteristik jsme se zaměřili na mapování kriminálního myšlení v souvislosti s věkem, nejvyšším dosaženým vzděláním, rodinným stavem, zaměstnáním před nástupem do VTOS a charakteristikami rodinného soužití jak v primární rodině (tj. průběh dětství a dospívání, kvalita rodinného soužití, počet sourozenců a užívání fyzických trestů), tak i ve vlastní rodině (tj. kvalita rodinného soužití a počet dětí). Pozornost jsme také zaměřili na přítomnost trestné činnosti v primární i vlastní rodině.

V souvislosti se sociodemografickými charakteristikami jsme **přijmuli hypotézy H₁ a H₂**, čímž potvrzujeme, že **existují signifikantní rozdíly v rámci intenzity kriminálního myšlení v souvislosti s věkem a vzděláním**. Naopak **nebyla přijata hypotéza H₃**, jelikož v našem výzkumném souboru **nebyl detekován signifikantní rozdíl v rámci intenzity kriminálního myšlení v souvislosti s přítomností partnerského či manželského vztahu**.

U proměnné **věku** jsme detekovali signifikantní rozdíly na více než polovině škál, čímž potvrzujeme, že existují rozdíly mezi mladšími (tj. do 35 let včetně) a staršími (tj. starší 35 let) pachateli jak v intenzitě, tak i ve struktuře kriminálního myšlení. Naše výsledky tedy korespondují se zjištěními Walliniusové a kol. (2011), kteří zmiňují, že po 35. roce života začíná antisociální kognice klesat. V souladu s dalšími výzkumy (např. Dembo, Turner, & Jainchill, 2007; Palmer & Hollin, 2003; Palmer & Hollin, 2004; Walters, 2011a; Walters & Geyer, 2004; Walters & McCoy, 2007) potvrzujeme, že věk je významným korelátém kriminálního myšlení. U valné většiny škál byla detekována povětšinou nízká negativní korelace, což znamená, že s narůstajícím věkem kriminální myšlení a přesvědčení postupně slábnou. To je obvykle osvětlováno v souvislosti se zráním jedince, narůstající životní zkušeností, snižováním impulsivity (škála Co), ubývající nestálostí, nevytrvalostí a nedodržováním povinností (škála Ds), oslabením egocentrického přesvědčení o existenci světa pro vlastní potěšení (škála En), či snižujícími se tendencemi k extrémnímu optimismu a sebejistotě (škála So) (Palmer & Hollin, 2003; Walters, 1990, podle Blatníková et al., 2016a).

V souladu s Blatníkovou a kol. (2016a) bylo prokázáno, že s přibývajícím věkem nejsilněji korelovala škála Minulé kriminální myšlení (HIS) odkazující na postupně slábnoucí identifikaci s kriminálním systémem přesvědčení a aktuálním výskytem kriminálních postojů. U samotných stylů myšlení se objevují silnější vazby na věk u škál Oprávnění (En), Superoptimismus (So), Odříznutí (Co), Kognitivní indolence (Ci) a Zdůvodnění (Mo), což částečně koresponduje se zjištěními Faridové (2014). Nejslabší korelace byla detekována na škále Sentimentality (Sn), což, jak jsme již zmiňovali výše, koresponduje se zjištěními Palmerové s Hollinem (2003), kteří u této škály také zaznamenali nejmenší pokles v závislosti na přibývajícím věku. Tato škála je navíc považována za nutnou podmínku setrvání jedince v kriminální činnosti (Blatníková et al., 2016a), což může vysvětlovat její vyšší rezistenci vůči přibývajícímu věku. Porovnáním průměrného jedince z nejmladší a nejstarší věkové skupiny jsme zjistili, že mladší jedinec dosáhl vyšších skóre na všech škálách, s výjimkou validizační škály Df-r, což koresponduje se zjištěními Palmerové s Hollinem (2003), že s přibývajícím věkem dochází k poklesu na všech škálách PICTS, s výjimkou Škály defenzivity a disimulace (Df-r). Prostřednictvím analýzy rozptylu jsme dále došli ke zjištění, že nejvíce významně odlišnými věkovými kategoriemi jsou kategorie mladší 25 let v porovnání se staršími 45 let a kategorie 26–30 let v porovnání opět se staršími 45 let.

U proměnné **vzdělání** ve vztahu ke kriminálnímu myšlení jsme v přehledové části práce zmínili nekonzistentnost empirických poznatků. Vzhledem ke skutečnosti, že v našem výzkumném šetření byly detekovány významné rozdíly v intenzitě i struktuře kriminálního myšlení mezi

respondenty se základním (tj. nedokončená či dokončená základní škola, praktická či speciální škola a nedokončené střední odborné učiliště či střední škola) a středním či vyšším vzděláním (tj. dokončené střední odborné učiliště, střední škola, vyšší odborná škola a vysoká škola), přičemž jedinci s nižším vzděláním skórovali významně výše, přikláníme se ke zjištěním Blatníkové a kol. (2016a) a Folkové a kol. (2017), kteří předpokládají, že nižší počet let strávených ve vzdělávacích zařízeních souvisí s vyššími hodnotami kriminálního myšlení. Tato skutečnost nám byla potvrzena i prostřednictvím dodatkové analýzy rozptylu. V souladu s Vieirovou a kol. (2009) tedy předpokládáme, že vyšší vzdělání může významně snížit pravděpodobnost spáchání nějakého trestného činu.

Největší rozdíly mezi skupinami nalézáme na škálách Vyhýbání se problémům (PRB) a Diskontinuita (Ds), projevující se nezodpovědným přístupem k životu, tendencemi utíkat od problémů, nevytrvalostí, roztržitostí, selháváním v realizaci stanovených cílů, v dodržování povinností a soustředění se na cíl po určitou dobu, přičemž není překvapivé, že právě tyto projevy mohou souviset s nižším dosaženým vzděláním. Tato zjištění korespondují se zjištěními Blatníkové a kol. (2016a) a Faridové (2014). Diskontinuita je navíc typická pro recidivisty a uvádí se, že má na udržování kriminálního životního stylu větší zásluhy než zbylých sedm kognitivních škál (Blatníková et al., 2016a).

U proměnné **rodinného stavu** jsme nedetekovali žádné významné rozdíly jak při komparaci nezadaných a zadaných pachatelů, tak ani prostřednictvím analýzy rozptylu jednotlivých skupin. Nemůžeme tedy potvrdit zjištění Walterse a Geyera (2004) týkající se předpokladu, že svobodní nezadaní jedinci mají oproti jedincům nacházejícím se v partnerském či manželském vztahu vyšší skóry kriminálního myšlení, nicméně na druhou stranu naše zjištění korespondují s Waltersem (2005), který zmiňuje, že rodinný stav nemá souvislost s násilnými a agresivními trestnými činy.

V našem výzkumném souboru byly detekovány statisticky významné rozdíly v intenzitě i struktuře kriminálního myšlení v souvislosti se **zaměstnáním před nástupem do VTOS**, přičemž jsme zjistili, že nepracující pachatelé násilné trestné činnosti skórují signifikantně výše než pracující pachatelé násilné trestné činnosti. V rámci jednotlivých stylů myšlení se rozdíly objevují na škále Diskontinuita (Ds), jejíž projevy jsme diskutovali již v souvislosti se vzděláním, přičemž si opět dokážeme poměrně snadno představit souvislost daných projevů s nemožností udržení si dlouhodobějšího pracovního poměru.

U charakteristik rodinného soužití jsme detekovali statisticky významné rozdíly pouze u proměnné **přítomnosti trestné činnosti v rodině**, kdy jsme zjistili, že pachatelé s přítomnými

kriminálními vzory skórují významně výše v rámci intenzity kriminálního myšlení a v kognitivním stylu Proaktivní kriminální myšlení (P), jež je spojeno s vypočítavostí a plánovitým chladnokrevným kriminálním chováním zaměřeným na pozitivní výsledky plynoucí z trestné činnosti. Tato zjištění jsou v souladu s Waltersem (2016, 2018), který zmiňuje, že právě Proaktivní kriminální myšlení (P) zprostředkovává vztahy mezi důležitými kriminologickými konstrukty, jako je např. efekt vzájemného ovlivňování kriminálními jedinci vedoucí až ke kriminalitě samotného jedince, efekt toho, že má jedinec na kriminalitu kladný úhel pohledu, či to, že si jedinec vytvoří vlastní kriminální identitu na základě vztahů s jinými kriminálními jedinci. Tuto skutečnost můžeme i prostřednictvím Teorie diferencované asociace interpretovat tak, že se jedinci prostřednictvím interakcí v malých sociálních skupinách, jako je právě rodina, setkávají již od útlého dětství s určitými definicemi a interpretacemi zákonů, které mohou přispívat k jejich porušování, přičemž si zároveň osvojují specifické kulturní normy a hodnoty a učí se určitým antisociálním vzorcům chování, které si právě interakcemi s nositeli kriminálních postojů preferenčně osvojují (Havlík, 2016; Hrčka, 2001).

7.1.4 Specifika kriminálního myšlení u pachatelů násilné trestné činnosti v souvislosti s charakteristikami páchané trestné činnosti

V této části byla vymezena hypotéza H_4 , členící se do čtyř subhypotéz, z nichž byly **přijaty hypotézy H_{4a} , H_{4b} a H_{4d}** , čímž potvrzujeme, že kriminální myšlení sílí s narůstajícím počtem předchozích odsouzení a uvěznění a klesajícím věkem v době prvního odsouzení. Naopak **nebyla přijata hypotéza H_{4c}** , jelikož v našem výzkumném souboru nebyla detekována signifikantní korelace mezi rostoucí délkou kriminální historie a sílící intenzitou kriminálního myšlení.

Vzhledem k tomu, že byl u proměnných **počet předchozích odsouzení, uvěznění a délka kriminální historie** detekován signifikantní vztah mezi aktuálním věkem respondentů a danou proměnnou, byly z důvodu snahy o eliminaci závislosti na věku využity parciální korelace. V rámci vztahu sílícího kriminálního myšlení a **narůstajícího počtu předchozích odsouzení a uvěznění** byly detekovány signifikantní vztahy jak k intenzitě, tak i ke struktuře kriminálního myšlení, přičemž korelační koeficienty povětšinou nabývaly nízkých pozitivních hodnot. Vzhledem ke zpřísněné hodnotě významnosti α jsme u narůstající **délky kriminální historie** ve vztahu k sílícímu kriminálnímu myšlení nedetekovali žádné signifikantní vztahy. Z toho důvodu souhlasíme s Faridovou (2014), která zmiňuje vhodnost dosavadní praxe, kdy jsou běžně prověřovány pouze proměnné počtu předchozích odsouzení, uvěznění a věk v době prvního odsouzení, jelikož sama u této proměnné detekovala nejslabší signifikantní vztahy ze

všech čtyř proměnných kriminální historie. V rámci vztahu silícího kriminálního myšlení a **klesajícího věku v době prvního odsouzení** byly detekovány signifikantní vztahy jak k intenzitě, tak i ke struktuře kriminálního myšlení, přičemž korelace ve všech případech nabývaly nízkých negativních hodnot. Na základě této skutečnosti souhlasíme s Novotným a Zapletalem (2004) a Waltersem (1995a), kteří zmiňují, že by pozornost měla být věnována pachatelům v dětském věku a ve věku mladistvých, jelikož právě v tomto období mohou začínat nejperspektivnější kriminální kariéry a čím dříve ji daný jedinec započne, tím hlouběji zakořeněné kriminální postoje vykazuje, čímž zároveň dosahuje vyšších skóru na škálách kriminálního myšlení, což je deklarováno i našimi zjištěními.

Výše zmíněné skutečnosti korespondují s řadou výzkumů (např. Bulten et al., 2009; Healy & O'Donnell, 2006; Palmer & Hollin, 2003; Walters, 1995a, 2006b), jež předpokládají souvislosti mezi kriminálním myšlením a charakteristikami kriminální historie. Dále můžeme potvrdit zjištění Demba a kol. (2007) či Palmerové s Hollinem (2003), že čím dříve daný pachatel svou kriminální kariéru započne a čím je jeho kriminální historie bohatší, tím vyšších skóru kriminálního myšlení dosáhne. U všech statisticky významných proměnných kriminální historie byla u jednotlivých stylů myšlení korelace detekována na celkem 4 škálách, kterými jsou Odříznutí (Co), Oprávnění (En), Superoptimismus (So) a Diskontinuita (Ds), což koresponduje s výsledky Palmerové s Hollinem (2003), kteří zmiňují, že nejsilnější korelace bývají na kognitivních škálách Odříznutí (Co) a Superoptimismus (So). Oproti výzkumu Palmerové s Hollinem (2003) se v našem výzkumném souboru objevuje u všech tří významných proměnných kriminální historie korelace se škálou Oprávnění (En), jež má zajisté souvislost s tím, že se u našich respondentů objevovaly pocity jedinečnosti a nárokovaní, přičemž Boduszek s Hylandem a kol. (2012) zmiňují, že právě tato škála se ukazuje být příčinou zapojení do kriminálního jednání. Naše zjištění korespondují i se zjištěními Walterse (2005), který detekoval korelaci Reaktivního kriminálního myšlení (R) s celkovým počtem předchozích odsouzení a přítomností násilného či agresivního trestného činu spáchaného v posledních dvou letech.

U proměnné **aktuálně odsouzeného typu trestné činnosti** jsme prostřednictvím analýzy rozptylu jednotlivých skupin nedetekovali žádné signifikantní rozdíly, oproti tomu jsme však detekovali významné rozdíly jak k intenzitě, tak i ke struktuře kriminálního myšlení u proměnné **délky VTOS za aktuálně odsouzenou trestnou činnost**, u které jsme opět z důvodu korelace s aktuálním věkem využili parciálních korelací ve snaze vliv věku eliminovat. Korelační koeficienty nabývaly ve všech případech nízkých negativních hodnot. Na základě tohoto zjištění můžeme říci, že skór kriminálního myšlení je u našich respondentů

tím vyšší, čím méně měsíců daný jedinec stráví ve VTOS. Tuto skutečnost si vysvětlujeme tím, že pachatelé, jež jsou odsouzeni na dlouhou dobu (v řádu několika let), se obvykle vyznačují závažnější trestnou činností, která se však zároveň projeví v méně bohaté kriminální historii. Oproti tomu pachatelé, jež jsou odsouzeni za méně závažnější delikty, mívají VTOS kratší, čímž se zároveň vzhledem k pravděpodobnosti recidivy zvyšuje bohatost jejich kriminální historie. Tato zjištění korespondují se zjištěními Blatníkové a kol. (2016a), kteří zmiňují, že **významnější roli sehrává spíše kriminální historie pachatelů, než druh či závažnost aktuálně odsouzené trestné činnosti.**

Posledními proměnnými, na které jsme se v rámci mapování zaměřili, je užívání návykových látek, přičemž se konkrétně jedná o typ nejčastěji užívaných návykových látek a frekvenci jejich užívání. Zjistili jsme, že existují statisticky významné rozdíly ve vztahu k intenzitě i struktuře kriminálního myšlení u obou zmiňovaných proměnných, přičemž v rámci **typu nejčastěji užívaných návykových látek** se nejvíce rozdílů ukazuje mezi jedinci, kteří návykové látky neužívají a těmi, kteří užívají jak „měkké“, tak i „tvrdé“ drogy. S tímto zjištěním korespondují také výsledky proměnné **frekvence užívání návykových látek**, kdy jedinci, kteří užívají návykové látky na denní bázi, skórují signifikantně výše na více než polovině škál v porovnání s těmi, kteří návykové látky neužívají. Rozdíly se shodně u obou proměnných objevily na škálách souvisejících s eliminací emocí běžně odrazujících od páchaní trestné činnosti pomocí vnějších či vnitřních mechanismů, jako jsou např. právě návykové látky (škála Odříznutí – Co), s pocity jedinečnosti, vlastnictví, záměnou tužeb za potřeby, nerealistickými postoji vůči sobě a pocitem nezranitelnosti (škály Oprávnění – En a Superoptimismus – So), nezodpovědným přístupem k životu, tendencemi utíkat od problémů právě zapojením do trestné činnosti či užíváním návykových látek (škála Vyhýbání se problémům – PRB) a plánovitým jednáním zaměřeným na pozitivní výsledky plynoucí z trestné činnosti (škála Proaktivní kriminální myšlení – P). Na základě toho můžeme říci, že naše data naznačují, že celkové užívání návykových látek má vysokou souvislost s kriminálním myšlením.

7.2 Limity výzkumu

Přesto, že jsme se v předkládané diplomové práci pokusili vyvarovat co nejvíce možných předpokládaných nedostatků, tak se i zde, stejně jako v jiných pracích, setkáváme se značnými limity, přičemž některé z nich, související se specifiky zkoumané oblasti (tj. vězeňské prostředí), byly zmíněny již v kap. 5.2.3. Tuto podkapitolu jsme rozdělili do čtyř tematických částí – limity související se specifiky penitenciárního výzkumu a dostupností vzorku s ohledem

na pandemickou situaci, limity související se specifiky výzkumného souboru, limity související se specifiky získaných dat a limity související se specifiky daného výzkumu.

7.2.1 Limity související se specifiky penitenciárního výzkumu a dostupností vzorku s ohledem na pandemickou situaci

Penitenciární výzkum je obecně velmi specifický a obtížně realizovatelný, přičemž klade na výzkumníka vysoké nároky, kvůli čemuž obvykle dochází ke **sběru dat pouze v pár věznicích**, výzkumníku lokálně dostupných, čímž bývá negativně ovlivněna reprezentativnost možného vzorku (Polišenská et al., 2010). Této skutečnosti jsme se pokusili předejít tím, že jsme ke spolupráci oslovili všechny vhodné organizační jednotky VS ČR, tedy celkem 31 z 35 jednotek, nicméně se nám i přesto podařilo v konečném součtu úspěšně spolupracovat pouze se 6 z nich. Vzhledem k tomu, že ani jejich lokální umístění není příliš variabilní²² a více než polovina respondentů pochází z jediné věznice a z jednoho typu věznice, přistoupili jsme k ověření, zda tyto skutečnosti nemají vliv na získaná data, přičemž jsme zjistili, že se mezi nimi významné rozdíly neobjevují, tudíž předpokládáme, že toto nevariabilní rozvrstvení respondentů nemá na získaná data příliš veliký vliv.

Většina organizačních jednotek VS ČR reagovala na žádost o spolupráci odmítavě z důvodu **realizace sběru dat v období největšího propuknutí pandemie COVID-19**, což nám zabránilo v získání dat od více respondentů a zároveň nám to také **znemožnilo osobní vstup** do daných věznic a byli jsme nuceni přistoupit ke **sběru dat interním pracovníkem**, což přináší své specifické výhody i nevýhody. Za hlavní nevýhody považujeme nemožnost kontroly předvýběru respondentů a adekvátní administrace při sběru dat, čemuž jsme se pokusili vyvarovat tím, že jsme do věznic zaslali podrobné instrukce, včetně vhodného způsobu administrace. Zároveň jsme si také vědomi toho, že respondenti mohli nabýt dojmu, že jim účast na výzkumu může přinést nějaké specifické výhody, což mohlo vést k ledabylému zodpovídání položek, nicméně jsme se tomuto faktu pokusili předejít tím, že respondentům nebylo žádným způsobem naznačeno, že jim účast na výzkumu přinese jakékoliv výhody či úlevy.

Za hlavní výhodu sběru dat interním pracovníkem považujeme známost mezi administrátorem a respondentem, která zajisté mohla pozitivně přispět k jejich vzájemné interakci, navození respondentovy důvěry, navození bezpečné atmosféry a motivace ke spolupráci, které se

²² Dvě věznice se nacházejí v Karlovarském kraji (obě v okrese Sokolov), dvě se nacházejí v Libereckém kraji (okres Jablonec nad Nisou a Česká Lípa), jedna věznice v Ústeckém kraji (okres Chomutov) a jedna v Jihomoravském kraji (okres Znojmo).

pravděpodobně povedou lépe zajistit právě internímu pracovníkovi se znalostí daného prostředí. Při sběru dat autorkou práce by mohlo pravděpodobněji dojít ke zkreslení výsledků z důvodu možných tendencí respondentů k prezentaci své výjimečnosti, či obav z doptání se při neporozumění zadání apod. (Polišenská et al., 2013). Zároveň by také tímto způsobem sběru dat došlo k porušení přislíbené **anonymity**, na kterou byl v celé studii kladen extrémní důraz. Na druhou stranu si jsme vědomi toho, že jsme se mohli setkat také s opačným fenoménem, kdy právě vlivem realizace sběru dat interním pracovníkem, který jednotlivé respondenty zná, mohlo dojít k tomu, že odsouzení nemuseli důvěřovat způsobu a míře zachování anonymity informací (Polišenská et al., 2013). Anonymitu a objektivitu při vyhodnocování dat jsme se pokusili podpořit tím, že data pocházející z informovaných souhlasů (tj. jména a příjmení respondentů) byla pro autorku diplomové práce při jejím vyhodnocování zaslepena. Z důvodu zachování anonymity respondentů nám také nebylo umožněno provádět žádné doplňující kvalitativní analýzy, které by v rámci mapování daného tématu byly zajisté velmi přínosné a poskytly by podrobnější deskripci daných jevů. I tento fakt považujeme za významný limit této práce, nicméně přislíbená anonymita dat byla v rámci tohoto výzkumu klíčová.

Penitenciární výzkum je dále specifický možným **vlivem vězeňského prostředí** na respondenty tím způsobem, že může ovlivnit jejich motivaci k účasti na výzkumu, či jeho vlivem může dojít ke zkreslení dat. Dle Polišenské et al. (2013) negativně působí na respondentovu psychiku, což může vést k ostražitosti a nedůvěřivosti vězňů vůči účelům výzkumu. Odsouzení navíc navzájem vědí, kteří z nich se výzkumu účastní a kteří nikoliv, což může vést k odmítnutí jejich účasti. Respondenti navíc nebyli za účast na výzkumu materiálně odměňováni, což je sice v našem prostředí běžné, nicméně v zahraničí nikoli.

7.2.2 Limity související se specifiky výzkumného souboru

Značným limitem této diplomové práce je již v předchozí části nastíněná **nereprezentativnost vzorku**, dána účelovým (tedy nenáhodným) způsobem výběru, jež musel být použit vzhledem k tomu, že jsme si za cílovou skupinu vytyčili pouze pachatele vybrané trestné činnosti (tj. násilné). Z důvodu komplikované dostupnosti k této cílové skupině respondentů nebylo možné využití náhodného výběru. Důvodem pro výběr této cílové skupiny je především dosavadní relativní neprobádanost dané problematiky a nedostatečná informovanost ohledně specifik pachatelů právě násilné trestné činnosti. Na jednu stranu vnímáme tuto skutečnost jako významný limit, který nás vedl ke značnému omezení možných respondentů, avšak na druhou stranu pevně věříme tomu, že právě toto zúžené zaměření přinese nové, pro praxi podstatné poznatky, které budou moci být využity např. pro srovnání dat budoucími výzkumy.

Navíc to, že byl sběr dat založen na ochotě vězeňských pracovníků a odsouzených ke spolupráci, nám znemožnilo ovlivnit předvýběr daných respondentů. Z toho důvodu jsme se pokusili zamezit vybrání nevhodných respondentů zasláním podrobného výčtu jednotlivých kritérií výběru, které jsou uvedeny v kap. 5.3. Přesto jsme se však s **nevhodným výběrem respondentů** setkali a byli jsme i z důvodu nevalidity jejich odpovědí či nedostatečně vyplněných nezbytných údajů nuceni vyřadit téměř třetinu získaných dat. K vyřazení z důvodu nevhodně zvoleného aktuálně odsouzeného trestného činu či nedostatečného vyplnění dat došlo z valné většiny u respondentů pocházejících ze dvou věznic, které jako jediné nevyplnily formuláře s doplňujícími a identifikačními položkami určené pro odborný personál. Z toho důvodu jsme byli nuceni se u respondentů pocházejících z těchto věznic, kteří byli zařazeni do výzkumného souboru, spolehnout na věrohodnost jimi podaných dat, přičemž jsme si vědomi toho, že respondenti mohli data cíleně zkreslit (např. z důvodu sociální desirability či naopak agravace). Jednalo se však pouze o 7 % výběrového souboru. Ostatní věznice nám poskytly vyplněné formuláře s informacemi pocházejícími z oficiálních statistik, na jejichž správnost jsme se mohli spolehnout více a riziko zkreslení objektivních dat je u nich minimální.

Náš výběrový soubor je navíc tvořen **pouze jedinci mužského pohlaví**, což se na jednu stranu může jevit jako limit této práce, nicméně byl výběr mužů pro tento výzkum klíčový, tudíž jsme je volili záměrně, a právě specifikace pohlaví bylo jedno z primárních kritérií výběru vzorku. Muži byli preferováni z důvodu početní nerovnováhy kriminálních jedinců mezi pohlavími, navíc užitá metoda PICTS-cz je standardizována pouze na mužích pocházejících z kriminální populace. Navíc v případě, že by byly do vzorku začleněny i ženy, by se nám pravděpodobně nepodařilo vytvořit dostatečně velikou skupinu a daný vzorek by byl poté značně nehomogenní. Muži byli také zvoleni vzhledem k možnosti porovnání výsledků dat s dalšími zahraničními výzkumy, v nichž se většinou zkoumají právě jedinci mužského pohlaví.

Dalším limitem týkajícím se výběrového souboru je to, že **spousta respondentů byla současně odsouzena za více trestných činů**, přičemž se ne vždy ve všech případech jednalo o činy násilné povahy. Z toho důvodu jsme fenomenologii trestných činů rozčlenili na hlavní trestné činy (tj. násilné) a doplňkové trestné činy (tj. ostatní odsouzené TČ nenásilné povahy). Jedince, kteří spáchali více násilných trestných činů, jsme dále diferencovali do jednotlivých skupin dle závažnosti daného trestného činu (např. § 140 vražda je dle našeho posouzení závažnějším trestným činem než § 358 výtržnictví).

Značným limitem této práce je také **početní nevyrovnanost** některých výběrových podsouborů, kterou jsme se pokusili kontrolovat tím způsobem, že jsme při statistické analýze

dat mezi sebou většinou porovnávali relativně početně homogenní skupiny. Z toho důvodu jsme však byli ochuzeni o možnost získání relevantních dat o respondentech, kteří spáchali některý z málo početných trestných činů (např. týrání zvířat § 302).

Myslíme si, že i přes nutné zúžení vzorku, výskytu násilné trestné činnosti v české populaci (násilná kriminalita tvoří necelých 7 % celkové spáchané kriminality za loňský rok) a velmi limitující protiepidemická opatření se nám podařilo nasbírat relativně uspokojivou velikost vzorku, nicméně jsme si vědomi toho, že z důvodu nenáhodnosti jeho výběru **nelze dané výsledky generalizovat na celou populaci** a jsou tudíž platné pouze pro náš výzkumný soubor.

Dalším limitem, který však námi není žádným způsobem kontrolovatelný, je to, že je výzkumný soubor tvořen pouze odsouzenými jedinci, což znamená, že se jedná o **registrovanou a zároveň i objasněnou trestnou činnost**, která tvoří minoritní část celkové kriminality, tudíž se nám nedostává žádné informace o majoritní části pachatelů, jejichž trestná činnost nebyla registrována či objasněna. Výzkum byl navíc podmíněn také dobrovolnou účastí respondentů, což zároveň vede k ochuzení možnosti získání dat od nemotivovaných jedinců k účasti, tudíž nejsme schopni říci, zda by se mezi těmito jedinci ukázaly nějaké rozdíly v intenzitě či struktuře kriminálního myšlení.

7.2.3 Limity související se specifiky získaných dat

Limity související se specifiky získaných dat nalzáme u obou užitých metod. V rámci **anamnestického dotazníku** považujeme za limit to, že respondenti hodnotili jednotlivé dimenze týkající se především jejich dětství a dospívání retrospektivně, tudíž mohly být jejich odpovědi do značné míry ovlivněny zapomínáním, nicméně jsme se ve valné většině položek dotazovali na jednoduše vybavitelné informace, jako jsou např. kvalita rodinného soužití v primární rodině, průběh dětství a dospívání apod. Zároveň však nejsme ani odpovědi na dané otázky schopni žádným jiným způsobem zjistit. Na ověření správnosti dat, u kterých byla předpokládána větší pravděpodobnost zapomenutí přesných údajů, jako jsou např. věk v době prvního odsouzení apod., jsme připravili pro odborný personál formuláře s doplňujícími a identifikačními položkami, prostřednictvím kterých jsme se pokusili získat objektivní data týkající se primárně kriminální anamnézy jednotlivých respondentů, jelikož právě u těchto údajů mívají dle Polišenské a kol. (2013) větší sklony k podávání nepravdivých odpovědí.

S určitými limity se setkáváme i v rámci užití metody **PICTS-cz**. Ty jsou primárně dány tím, že se jedná o sebesuzovací nástroj, u kterých je vždy riziko respondentova nerealistického sebesouzení, což může být obzvláště u kriminální populace ne zcela neobvyklým jevem. Tato skupina má zajisté větší tendence ke zkreslování odpovědí, čemuž jsme se však pokusili zamezit

vyřazením nevalidních formulářů, které byly posuzovány na základě tří různých validizačních škál. Bulten a kol. (2009) doporučují propojení dotazníkových metod s objektivními metodami, jako je např. pozorování, nicméně to v našem případě, kdy data nebyla sbírána samotnou autorkou práce, nebylo realizovatelné. Zároveň také předpokládáme i vliv aktuálního rozpoložení jedince na schopnost náhledu na svou kriminální kognici. Obecnou nevýhodou sebeposuzovacích metod je také to, že realita psychických jevů je z důvodu převodu do kvantifikovatelné podoby značně okleštěna. Nevýhodou, kterou zmiňují i Blatníková a kol. (2016a) je to, že jsou v rámci vyhodnocení dané metody užívány primárně standardizované T-skóry, jejichž použití však není vzhledem ke škálám spíše menšího rozměru zcela vhodné. Může poté docházet k tomu, že u nejkratších škál jedinému HS odpovídají 2–3 body T-skóru.

7.2.4 Limity související se specifiky daného výzkumu

Za určitý limit předkládané práce považujeme také **zpřísnění hladiny významnosti α tzv. Bonferroniho korekcí**, kdy byla běžně užívaná hodnota 0,05 vydělena počtem srovnávaných proměnných. K tomuto kroku jsme přistoupili z důvodu mnohonásobného testování na stejných datech, čímž je rapidně zvyšována pravděpodobnost chyby prvního druhu, označována jako falešná pozitivita. Jsme si vědomi toho, že vlivem tohoto kroku mohlo dojít ke ztrátě určitých signifikancí, nicméně jsme na druhou stranu snížili pravděpodobnost dané chyby, čímž se zároveň projevíly skutečně silné efekty.

Za limit této práce dále považujeme využití dat z **pouze jednoho standardizovaného nástroje**, nicméně jak jsme již uváděli v kap. 5.1.1, tak jsme k tomuto kroku přistoupili z důvodu užšího zaměření předkládané práce na specifika kriminálního myšlení a jejího plánovaného rozšíření o analýzu souvislostí kriminálního myšlení s osobnostními charakteristikami.

Za limit této práce považujeme také **nemožnost adekvátního srovnání** se zahraničními výzkumy, jelikož se nám nepodařilo nalézt vhodné studie týkající se výzkumu kriminálního myšlení pouze u pachatelů násilné trestné činnosti. Z toho důvodu naše výsledky z valné většiny porovnáваме s pachateli jiné trestné činnosti, nicméně věříme tomu, že i tato porovnání přinesla zajímavé poznatky, kterými jsme získali podnětné informace týkající se jejich shod a diferencí.

Posledním značným limitem předkládané diplomové práce je její **rozsáhlost**. Jsme si vědomi toho, že práce značně převyšuje požadavky na rozsah diplomových prací, nicméně z důvodu nižší informovanosti o kriminálním myšlení v našich podmínkách a ve snaze tyto poznatky prohloubit o nové podnětné informace, jsme přistoupili k mapujícímu výzkumnému charakteru,

tudíž by vzhledem k počtu výzkumných otázek a hypotéz bylo velmi problematické tento rozsah zkrátit.

7.3 Přednosti výzkumu

Za hlavní přednosti této diplomové práce považujeme **prohloubení porozumění konceptu kriminálního myšlení** a jeho souvislostem, přičemž jsme se zaměřili na dosud výzkumně spíše **opomíjenou skupinu pachatelů násilné trestné činnosti**. Právě výběr této skupiny považujeme za jednu z největších předností, jelikož pevně věříme tomu, že toto zúžené zaměření přineslo nové, pro praxi podstatné poznatky, které budou moci být využity např. pro srovnání dat navazujícími výzkumy.

Za další významnou přednost považujeme **mapující, a zároveň i korelační charakter této studie**, jelikož jsme se díky tomu zaměřili nejenom na obvyklé charakteristiky související s kriminálními jedinci (jako je např. kriminální historie, věk v době spáchání prvního TČ, aktuální trestná činnost apod.), ale svou pozornost jsme **věnovali i dosud opomíjeným charakteristikám souvisejících primárně s rodinnou, kriminální a drogovou anamnézou**, jež mohou mít na současnou trestnou činnost významný vliv. I díky tomu se nám podařilo **prohloubit dosavadní poznatky o nové podnětné informace**, jež mohou sloužit jako inspirace navazujícím výzkumům.

Pevně věříme tomu, že diplomové práci její **délka neubírá na kvalitě**, ba spíše naopak, že přináší nové a zajímavé poznatky, kterými přispívá k dosavadním znalostem o kriminálním myšlení. Věříme tomu, že z výše uvedených důvodů může mít předkládaná práce edukativní význam pro odbornou veřejnost.

7.4 Podněty pro navazující výzkum

Jak jsme již zmínili výše, za jeden z nejvýznamnějších podnětů pro navazující výzkum navrhujeme **užití více diagnostických metod**, přičemž zastáváme názor, že pro další prohloubení poznatků je klíčová analýza souvislostí kriminálního myšlení a osobnostních charakteristik. Právě v podrobnější studii zabývající se jednotlivými škálami kriminálního myšlení vzhledem k jejich vztahům s jednotlivými dimenzemi osobnosti vidíme veliký potenciál. Díky tomu by bylo možné odhalit některé významné osobnostní rysy v pozadí, jež mohou mít na intenzitu a strukturu kriminálního myšlení zásadní vliv. Myslíme si, že by takto orientovaný výzkum mohl mít pozitivní dopad na způsoby intervence daných kriminálních jedinců. Z toho důvodu navrhujeme tuto možnost jako rozšíření předkládané diplomové práce či jako podnět pro budoucí výzkum. Zajímavá by jistě byla také analýza souvislostí s intelektem

pachatele či komparace kriminálních stylů myšlení s jinými, tematicky obdobně zaměřenými, diagnostickými metodami.

Dle našeho názoru by bylo dále velice přínosné provést **longitudinální studii**, jež by výskyt veškerých specifíků kriminálního myšlení sledovala vždy v určitém časovém období. Dle našeho názoru by tímto způsobem mohl být vhodně demonstrován vztah kriminálního myšlení k aktuálnímu věku, jež je jeho silným korelátem.

Dle našeho názoru by bylo dále zajímavé provést **doplňující kvalitativní analýzy**, které by v rámci mapování daného tématu mohly přinést velice přínosné informace a poskytly by podrobnější deskripci daných jevů. V rámci této práce nebylo možné analýzy tohoto typu provést z důvodu, že data nebyla sbírána osobně autorkou a z důvodu přislíbené anonymity, která byla v tomto výzkumu klíčová.

Dle našeho názoru by bylo přínosné vytvoření **alternativní verze PICTS-cz pro nekriminální populaci**, u které nelze v současném znění položek dotazník použít a dále také **standardizace stávající verze inventáře na českých pachatelkách**. Myslíme si, že by následné výzkumy mohly přinést zajímavou komparaci specifíků kriminálního myšlení v souvislosti s pohlavím a specifíky populace.

Dle našeho názoru by v navazujících výzkumech bylo přínosné **více kontrolovat jednotlivé podskupiny**, ať už z hlediska četnosti výskytů sociodemografických charakteristik či charakteristik souvisejících s páchanou trestnou činností, tak i z hlediska věku. Následná komparace by poté mohla přinést přínosnější výsledky.

Závěr

Výzkumným záměrem předkládané diplomové práce bylo prohloubení porozumění konceptu kriminálního myšlení a jeho souvislostem s dalšími charakteristikami u pachatelů násilné trestné činnosti. V souladu s tímto záměrem byly vytyčeny výzkumné cíle, kterými bylo zmapování specifik kriminálního myšlení prostřednictvím metody PICTS-cz u pachatelů násilné trestné činnosti a prohloubení porozumění konceptu kriminálního myšlení v našich podmínkách, kterých se nám podařilo dosáhnout.

V teoretické části jsme představili a širokospektrálně vytyčili oblast celého fenoménu kriminálního myšlení, kdy jsme z důvodu komplexnějšího porozumění dané problematice zaměřili svou pozornost na vymezení nejvýznamnějších konceptů souvisejících s tématem. Dále jsme se věnovali problematice kriminálního myšlení v souvislosti se sociodemografickými charakteristikami, charakteristikami páchané trestné činnosti a dalšími psychologickými jevy, v rámci kterých zmiňujeme nejrelevantnější aktuální poznatky související s předmětem našeho výzkumu. Z důvodu zaměření cílové skupiny jsme dále představili problematiku násilné trestné činnosti, včetně její nejednoznačné klasifikace.

Obsahem empirické části je výzkumné šetření, jehož výsledky jsou z důvodu větší přehlednosti rozčleněny do pěti tematických celků, v rámci kterých se nejprve zabýváme analýzou získaných dat a specifiky kriminálního myšlení našeho souboru pachatelů násilné trestné činnosti prostřednictvím deskriptivní statistiky jednotlivých škál PICTS-cz, přičemž je pozornost dále zaměřena na komparaci stylů myšlení našeho výzkumného souboru převážně se zahraničními soubory, prostřednictvím které jsme mezi nimi demonstrovali nejvýznamnější rozdíly. Pozornost je dále zaměřena na specifika kriminálního myšlení v souvislosti se sociodemografickými charakteristikami, přičemž jsme dle našeho očekávání potvrdili signifikantní negativní souvislost s věkem a nejvyšším dosaženým vzděláním, nicméně souvislost s rodinným stavem se nám prokázat nepodařilo. Dále jsme zodpověděli otázky týkající se souvislostí kriminálního myšlení se zaměstnáním a charakteristikami rodinného soužití. Poslední zodpovědanou oblastí byla specifika kriminálního myšlení v souvislosti s charakteristikami páchané trestné činnosti, přičemž jsme dle našeho očekávání potvrdili signifikantní souvislost s většinou charakteristik kriminální historie, kterými jsou počet přechozích odsouzení a uvěznění a věkem v době prvního odsouzení. Dále jsme zodpověděli otázky týkající se souvislostí kriminálního myšlení se specifiky aktuálně odsouzeného typu trestné činnosti a specifiky užívání návykových látek.

V rámci diskuse jsme demonstrovali výsledky našeho výzkumného šetření, přičemž jsme je zasadili do kontextu současného poznání jejich komparací s výsledky obdobně zaměřených převážně zahraničních studií, představili jsme limity a přednosti předkládané diplomové práce, přičemž jsme zároveň navrhli i podnětné náměty pro navazující výzkum kriminálního myšlení.

Seznam použité literatury

- Abel, G. G., Becker, J. V., & Cunningham-Rathner, J. (1984). Complications, Consent, and Cognitions in Sex Between Children and Adults. *International Journal of Law & Psychiatry*, 7(1), 89–103. doi:10.1016/0160-2527(84)90008-6
- Abel, G. G., Gore, D. K., Holland, C. L., Camp, N., Becker, J. V., & Rathner, J. (1989). The Measurement of the Cognitive Distortions of Child Molesters. *Annals of Sex Research*, 2(2), 135–152. doi:10.1177/107906328900200202
- Abramson, L. Y., Seligman, M. E., & Teasdale, J. D. (1978). Learned Helplessness in Humans: Critique and Reformulation. *Journal of Abnormal Psychology*, 87(1), 49–74. doi:10.1037/0021-843x.87.1.49
- Agnew, R. (1994). The Techniques of Neutralization and Violence. *Criminology*, 32(4), 555–580. doi:10.1111/j.1745-9125.1994.tb01165.x
- Allan, M., Grace, R. C., Rutherford, B., & Hudson, S. M. (2007). Psychometric Assessment of Dynamic Risk Factors for Child Molesters. *Sexual Abuse: Journal of Research & Treatment*, 19(4), 347–367. doi:10.1177/107906320701900402
- Andreou, E., & Marmarinos, I. (1999). Self-Esteem, Machiavellianism and Locus of Control as Determinants of Children's Behavior Problems. *Sociální Studia*, 4, 77–90.
- Andrews, D. A., & Bonta, J. (2010). Rehabilitating Criminal Justice Policy and Practice. *Psychology, Public Policy, and Law*, 16(1), 39–55. doi:10.1037/a0018362
- Andrews, D. A., Bonta, J., & Wormith, J. S. (2006). The Recent Past and Near Future of Risk and/or Need Assessment. *Crime & Delinquency*, 52(1), 7–27. doi:10.1177/0011128705281756
- Askari, I. (2018). The Role of the Belief System for Anger Management of Couples with Anger and Aggression: A Cognitive-Behavioral Perspective. *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy*, 37(3), 223–240. doi:10.1007/s10942-018-0307-5
- Bacchini, D., De Angelis, G., Affuso, G., & Brugman, D. (2016). The Structure of Self-Serving Cognitive Distortions: A Validation of the “How I Think” Questionnaire in a Sample of Italian Adolescents. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 49(2), 163–180. doi:10.1177/0748175615596779
- Báguena, M. J., & Díaz, A. (1991). Personality, Sexual Differences and Juvenile Delinquency: Structural Analysis. *Análisis y Modificación de Conducta*, 17(53–54), 427–437.

- Baker, E., & Beech, A. R. (2004). Dissociation and Variability of Adult Attachment Dimensions and Early Maladaptive Schemas in Sexual and Violent Offenders. *Journal of Interpersonal Violence, 19*(10), 1119–1136. doi:10.1177/0886260504269091
- Bandura, A. (1978). Social Learning Theory of Aggression. *Journal of Communication, 28*(3), 12–29. doi:10.1111/j.1460-2466.1978.tb01621.x
- Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Bandura, A. (1990). Mechanisms of Moral Disengagement. In W. Reich (Ed.), *Woodrow Wilson Center series. Origins of terrorism: Psychologies, Ideologies, Theologies, States of Mind* (pp. 161–191). Cambridge University Press; Woodrow Wilson International Center for Scholars.
- Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G. V., & Pastorelli, C. (1996). Mechanisms of Moral Disengagement in the Exercise of Moral Agency. *Journal of Personality and Social Psychology, 71*(2), 364–374. doi:10.1037/0022-3514.71.2.364
- Banse, R., Koppehele-Gossel, J., Kistemaker, L. M., Werner, V. A., & Schmidt, A. F. (2013). Pro-criminal Attitudes, Intervention, and Recidivism. *Aggression & Violent Behavior, 18*(6), 673–685. doi:10.1016/j.avb.2013.07.024
- Barbaree, H. E., Seto, M. C., Langton, C. M., & Peacock, E. J. (2001). Evaluating the Predictive Accuracy of Six Risk Assessment Instruments for Adult Sex Offenders. *Criminal Justice and Behavior, 28*(4), 490–521. doi:10.1177/009385480102800406
- Barriga, A. Q., & Gibbs, J. C. (1996). Measuring Cognitive Distortion in Antisocial Youth: Development and Preliminary Validation of the “How I Think” Questionnaire. *Aggressive Behavior, 22*(5), 333–343. doi:10.1002/(SICI)1098-2337(1996)22:5<333::AID-AB2>3.0.CO;2-K
- Barriga, A. Q., Gibbs, J. C., Potter, G., & Liao, A. K. (2001). *The How I Think Questionnaire Manual*. Champaign, IL: Research Press.
- Barriga, A. Q., Hawkins, M. A., & Camelia, C. R. T. (2008). Specificity of Cognitive Distortions to Antisocial Behaviours. *Criminal Behaviour and Mental Health, 18*(2), 104–116. doi:10.1002/cbm.683

- Barriga, A. Q., Landau, J. R., Stinson, B. L., Liao, A. K., & Gibbs, J. C. (2000). Cognitive Distortion and Problem Behaviors in Adolescents. *Criminal Justice and Behavior*, 27(1), 36–56. doi:10.1177/0093854800027001003
- Bartels, R. M., & Merdian, H. L. (2016). The Implicit Theories of Child Sexual Exploitation Material Users: An Initial Conceptualization. *Aggression and Violent Behavior*, 26, 16–25. doi:10.1016/j.avb.2015.11.002
- Baštecká, B. (2005). *Terénní krizová práce: psychosociální intervenční týmy*. Praha: Grada.
- Baumeister, R. F. (1998). The Self. In D. T. Gilbert, S. T. Fiske, & G. Lindzey (Eds.), *The handbook of social psychology* (4th ed., Vol. 1) (pp. 680–740). New York, NY: McGraw-Hill.
- Beck, A. J., & Shipley, B. E. (1987). *Recidivism of Young Parolees – Bureau of Justice Statistics Special Report*. Washington, DC: US Department of Justice.
- Beck, A. T. (1963). Thinking and Depression. I. Idiosyncratic Content and Cognitive Distortions. *Archives of General Psychiatry*, 9(4), 324–333. doi.org/10.1001/archpsyc.1963.01720160014002
- Beech, A. R., & Fisher, D. D. (2002). The Rehabilitation of Child Sex Offenders. *Australian Psychologist*, 37(3), 206–214. doi:10.1080/00050060210001706886
- Benson, M. L. (1985). Denying The Guilty Mind: Accounting for Involvement in a White-Collar Crime. *Criminology*, 23(4), 583–607. doi:10.1111/j.1745-9125.1985.tb00365.x
- Bersani, B. E., Laub, J. H., & Nieuwbeerta, P. (2009). Marriage and Desistance from Crime in the Netherlands: Do Gender and Socio-Historical Context Matter? *Journal of Quantitative Criminology*, 25(1), 3–24. doi:10.1007/s10940-008-9056-4
- Blatier, C. (2000). Locus of Control, Causal Attributions, and Self-Esteem: A Comparison between Prisoners. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 44(1), 97–110. doi:10.1177/0306624x00441009
- Blatníková, Š., Faridová, P., & Vranka, M. (2016a). *Kriminální styly myšlení: Inventář PICTS-cz*. Praha: IKSP.
- Blatníková, Š., Faridová, P., & Vranka, M. (2016b). *Inventář PICTS-cz (vyhodnocení a interpretační proces)*. Praha: IKSP.

- Blud, L., Travers, R., Nugent, F., & Thornton, D. (2003). Accreditation of Offending Behaviour Programmes in HM Prison Service: 'What Works' in Practice. *Legal and Criminological Psychology*, 8(1), 69–81. doi:10.1348/135532503762871255
- Blumenthal, S., Gudjonsson, G., & Burns, J. (1999). Cognitive Distortions and Blame Attribution in Sex Offenders Against Adults and Children. *Child Abuse & Neglect*, 23(2), 129–143. doi:10.1016/S0145-2134(98)00117-3
- Boduszek, D., Adamson, G., Shevlin, M., Hyland, P., & Bourke, A. (2013). The Role of Criminal Social Identity in the Relationship between Criminal Friends and Criminal Thinking Style within a Sample of Recidivistic Prisoners. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 23(1), 14–28. doi:10.1080/10911359.2013.737289
- Boduszek, D., Adamson, G., Shevlin, M., Mallett, J., & Hyland, P. (2012). Criminal Social Identity of Recidivistic Prisoners: The Role of Self-Esteem, Family and Criminal Friends. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 28(1), 15–25. doi:10.1007/s11896-012-9105-7
- Boduszek, D., Hyland, P., Pedziszczak, J., & Kielkiewicz, K. (2012). Criminal Attitudes, Recidivistic Behaviour, and the Mediating Role of Associations with Criminal Friends: An Empirical Investigation Within a Prison Sample of Violent Offenders. *Europe's Journal of Psychology*, 8(1), 18–31. doi:10.5964/ejop.v8i1.296
- Boduszek, D., McLaughlin, Ch. & Hyland, P. (2011). Criminal Attitudes of Ex-Prisoners: the Role of Personality, Anti-Social Friends and Recidivism. *Internet Journal of Criminology*, 9, 1–10.
- Boduszek, D., Shevlin, M., Adamson, G., & Hyland, P. (2013). Eysenck's Personality Model and Criminal Thinking Style Within a Violent and Nonviolent Offender Sample: Application of Propensity Score Analysis. *Deviant Behavior*, 34(6), 483–493. doi:10.1080/01639625.2012.748628
- Bortolon, C. B., Signor, L., Moreira, T. de C., Figueiró, L. R., Benchaya, M. C., Machado, C. A., ... Barros, H. M. T. (2016). Family Functioning and Health Issues Associated With Codependency in Families of Drug Users. *Ciência & Saúde Coletiva*, 21(1), 101–107. doi:10.1590/1413-81232015211.20662014
- Bouřa, V. (2003). *Vybrané kapitoly z kriminologie*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě.

- Boxer, P., Rowell Huesmann, L., Bushman, B. J., O'Brien, M., & Mocerri, D. (2009). The Role of Violent Media Preference in Cumulative Developmental Risk for Violence and General Aggression. *Journal of Youth and Adolescence*, 38(3), 417–428. doi:10.1007/s10964-008-9335-2
- Brendl, C. M., & Higgins, E. T. (1996). Principles of Judging Valence: What Makes Events Positive or Negative? *Advances in Experimental Social Psychology*, 28(C), 95–160. doi:10.1016/S0065-2601(08)60237-3
- Bulten, E., Nijman, H., & van der Staak, C. (2009). Measuring Criminal Thinking Styles: The Construct Validity and Utility of The PICTS in a Dutch Prison Sample. *Legal & Criminological Psychology*, 14(1), 35–49. doi:10.1348/135532507X255368
- Bumby, K. M. (1996). Assessing the Cognitive Distortions of Child Molesters and Rapists: Development and Validation of the MOLEST and RAPE Scales. *Sex Abuse*, 8(1), 37–54. doi:10.1177/107906329600800105
- Cale, E. M., & Lilienfeld, S. O. (2002). Sex Differences in Psychopathy and Antisocial Personality Disorder. *Clinical Psychology Review*, 22(8), 1179–1207. doi:10.1016/s0272-7358(01)00125-8
- Cale, E. M., & Lilienfeld, S. O. (2006). Psychopathy Factors and Risk for Aggressive Behavior: A Test of the “Threatened Egotism” Hypothesis. *Law and Human Behavior*, 30(1), 51–74. doi:10.1007/s10979-006-9004-5
- Cima, M., Merckelbach, H., Butt, C., Kremer, K., Knauer, E., & Schellbach-Matties, R. (2007). It Was Not Me: Attribution of Blame for Criminal Acts in Psychiatric Offenders. *Forensic Science International*, 168(2–3), 143–147. doi:10.1016/j.forsciint.2006.07.004
- Clark, M. (2011). Exploring the Criminal Lifestyle: A Grounded Theory Study of Maltese Male Habitual Offenders. *International journal of criminology and sociological theory*, 4(1), 563–583.
- Cohen, R. M. (2002). *Nejčastější psychické poruchy v klinické praxi*. Praha: Portál.
- Craissati, J., McClurg, G., & Browne, K. (2002). The Parental Bonding Experiences of Sex Offenders: A Comparison Between Child Molesters and Rapists. *Child Abuse & Neglect*, 26(9), 909–921. doi:10.1016/s0145-2134(02)00361-7
- Cromwell, P., & Thurman, Q. (2003). The Devil Made Me Do It: Use of Neutralizations by Shoplifters. *Deviant Behavior*, 24(6), 535–550. doi:10.1080/713840271

- Čermák, I. (1996). *Sociálně kognitivní teorie morálky Alberta Bandury*. Brno: Psychologický ústav Akademie věd ČR.
- Čermák, I. (1998). *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta.
- Čírtková, L. (1998). *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion.
- Čírtková, L. (2006). *Policejní psychologie*. Praha: Portál.
- Dembo, R., Turner, C. W., & Jainchill, N. (2007). An Assessment of Criminal Thinking Among Incarcerated Youths in Three States. *Criminal Justice and Behavior*, 34(9), 1157–1167. doi:10.1177/0093854807304348
- Di Fazio, R., Kroner, D. G., & Forth, A. E. (1997). The Attribution of Blame Scale With an Incarcerated Sample: Factor Structure, Reliability and Validity. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 7(2), 153–164. doi:10.1002/cbm.160
- Dianiška, G. (2009). *Kriminológia*. Plzeň: Aleš Čeněk.
- Disabato, D. J., Folk, J. B., Wilson, J., Barboza, S., Daylor, J., & Tangney, J. (2016). Psychometric Validation of a Simplified Form of the PICTS for Low-Reading Level Populations. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 38(3), 456–464. doi:10.1007/s10862-015-9533-7
- Dodge, K. A., & Coie, J. D. (1987). Social-Information-Processing Factors in Reactive and Proactive Aggression in Children's Peer Groups. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(6), 1146–1158. doi:10.1037/0022-3514.53.6.1146
- Dowden, C., Blanchette, K. & Serin, R. (1999). *Anger Management Programming for Federal Male Inmates: An Effective Intervention*. Ottawa: Correctional Service Canada.
- Downs, W. R., & Rose, S. R. (1991). The Relationship of Adolescent Peer Groups to the Incidence of Psychosocial Problems. *Adolescence*, 26(102), 473–493.
- Draycott, S., & Dabbs, A. (1998). Cognitive dissonance 2: A Theoretical Grounding of Motivational Interviewing. *British Journal of Clinical Psychology*, 37(3), 355–364. doi:10.1111/j.2044-8260.1998.tb01391.x
- Drieschner, K., & Lange, A. (1999). A Review of Cognitive Factors in the Etiology of Rape: Theories, Empirical Studies, and Implications. *Clinical Psychology Review*, 19(1), 57–77. doi:10.1016/s0272-7358(98)00016-6
- Ellis, A., & MacLaren, C. (2005). *Racionálně emoční behaviorální terapie*. Praha: Portál.

- Fahrenberg, J., Selg, H., & Hampel, R. (1992). *Freiburský osobnostný dotazník (Sv. T-169)*. (úpr. T. Kollárik, E. Poliaková, & A. Ritomský, Překl.). Bratislava: Psychodiagnostika.
- Faridová, P. (2014). *Vybrané koncepcie kriminálního myšlení u pachatelů trestné činnosti* (Diplomová práce). Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra psychologie.
- Faridová, P. (2015). Kriminální myšlení: teoretická a terminologická východiska. *Československá psychologie*, 59(4), 332–345.
- Felson, R. B., & Ribner, S. A. (1981). An Attributional Approach to Accounts and Sanctions for Criminal Violence. *Social Psychology Quarterly*, 44(2), 137–142. doi.org/10.2307/3033710
- Festinger, L. (1957). *A theory of cognitive dissonance*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Fishbein, M., & Ajzen, I. (1975). *Belief, Attitude, Intention and Behaviour: An Introduction to Theory and Research*. Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company.
- Folk, J. B., Stuewig, J. B., Blasko, B. L., Caudy, M., Martinez, A. G., Maass, S., ... Tangney, J. P. (2017). Do Demographic Factors Moderate How Well Criminal Thinking Predicts Recidivism? *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 62(7), 2045–2062. doi:10.1177/0306624x17694405
- Freudová, A. (2006). *Já a obranné mechanismy*. Praha: Portál.
- Fritsche, I. (2005). Predicting Deviant Behavior by Neutralization: Myths and Findings. *Deviant Behavior*, 26(5), 483–510. doi:10.1080/016396290968489
- Funder, D. C. (1987). Errors and Mistakes: Evaluating the Accuracy of Social Judgment. *Psychological bulletin*, 101(1), 75-90. doi:10.1037/0033-2909.101.1.75
- Gauthier, D. K. (2001). Professional Lapses: Occupational Deviance and Neutralization Techniques in Veterinary Medical Practice. *Deviant Behavior*, 22(6), 467–490. doi:10.1080/016396201753227691
- Gendreau, P., Little, T., & Goggin, C. (1996). A Meta-analysis of the Predictors of Adult Offender Recidivism: What Works! *Criminology*, 34(4), 575-607. doi:10.1111/j.1745-9125.1996.tb01220.x
- Gentile, D. A., Coyne, S., & Walsh, D. A. (2011). Media Violence, Physical Aggression, and Relational Aggression in School Age Children: A Short-Term Longitudinal Study. *Aggressive Behavior*, 37(2), 193–206. doi:10.1002/ab.20380

- Gerlová, E., Weiss, P., & Ptáček, R. (2008). Implicitní teorie a kognitivní distorze u pachatelů sexuálních deliktů. *Československá psychologie*, 52(5), 493-499.
- Gersten, J. C., Langner, T. S., Eisenberg, J. G., Simcha-Fagan, O., & McCarthy, E. D. (1976). Stability and Change in Types of Behavioral Disturbance of Children and Adolescents. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 4(2), 111–127. doi:10.1007/bf00916516
- Gibbs, J. C., Potter, G. B., & Goldstein, A. P. (1995). *The EQUIP Program: Teaching Youth to Think and Act Responsibly through a Peer-Helping Approach*. Champaign, IL: Research Press.
- Gillernová, I. (2000). *Slovník základních pojmů z psychologie*. Praha: Fortuna.
- Gonsalves, V. M., Scalora, M. J., & Huss, M. T. (2009). Prediction of Recidivism Using the Psychopathy Checklist-Revised and the Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles Within a Forensic Sample. *Criminal Justice and Behavior*, 36(7), 741–756. doi:10.1177/0093854809335688
- Gudjonsson, G. H., & Bownes, I. (1991). The Attribution of Blame and Type of Crime Committed: Data for Northern Ireland. *The Journal of Forensic Psychiatry*, 2(3), 337–341. doi:10.1080/09585189108407668
- Gudjonsson, G. H., & Pétursson, H. (1991). The Attribution of Blame and Type of Crime Committed: Transcultural Validation. *Journal of the Forensic Science Society*, 31(3), 349–352. doi:10.1016/s0015-7368(91)73167-8
- Halfar, B., Czudek, D., Godický, P., Kozieł, M., Martiníková, J., Mrkývka, P., & Týč, V. (2015). *Právo, 5. přepracované a doplněné vydání*. Ostrava: VŠB-TU Ostrava.
- Hamlin, J. E. (1988). The Misplaced Role of Rational Choice in Neutralization Theory. *Criminology*, 26(3), 425–438. doi:10.1111/j.1745-9125.1988.tb00849.x
- Hanson, R. K., Gizzarelli, R., & Scott, H. (1994). The Attitudes of Incest Offenders: Sexual Entitlement and Acceptance of Sex With Children. *Criminal Justice and Behavior*, 21(2), 187–202. doi:10.1177/0093854894021002001
- Hare, R. D. (1991). *The Hare Psychopathy Check-list-Revised*. Toronto: Multi-Health Systems.
- Hartl, P. (2004). *Stručný psychologický slovník*. Praha: Portál.
- Hartl, P., & Hartlová, H. (2009). *Psychologický slovník*. Praha: Portál.

- Hatch-Maillette, M. A., Scalora, M. J., Huss, M. T., & Baumgartner, J. V. (2001). Criminal Thinking Patterns: Are Child Molesters Unique? *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 45(1), 102–117. doi:10.1177/0306624X01451007
- Havlík, R. (2016). *Aktuální problémy společnosti z pohledu sociologie*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského.
- Healy, D., & O'Donnell, I. (2006). Criminal Thinking on Probation: A Perspective From Ireland. *Criminal Justice and Behavior*, 33(6), 782–802. doi:10.1177/0093854806288066
- Heaven, P. C. L., Newbury, K., & Wilson, V. (2004). The Eysenck Psychoticism Dimension and Delinquent Behaviours Among Non-Criminals: Changes Across the Lifespan? *Personality and Individual Differences*, 36(8), 1817–1825. doi:10.1016/j.paid.2003.07.003
- Heider, F. (1958). *The Psychology of Interpersonal Relations*. New York: John Wiley & Sons. doi:10.1037/10628-000
- Helmond, P., Overbeek, G., Brugman, D., & Gibbs, J. C. (2014). A Meta-Analysis on Cognitive Distortions and Externalizing Problem Behavior Associations, Moderators, and Treatment Effectiveness *Criminal Justice and Behavior*, 42(3), 245–262. doi:10.1177/0093854814552842
- Helmus, L., Hanson, R. K., Babchishin, K. M., & Mann, R. E. (2012). Attitudes Supportive of Sexual Offending Predict Recidivism. *Trauma, Violence, & Abuse*, 14(1), 34–53. doi:10.1177/1524838012462244
- Henderson, M., & Hewstone, M. R. (1984). Prison Inmates' Explanations for Interpersonal Violence: Accounts and Attributions. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 52(5), 789–794. doi:10.1037/0022-006X.52.5.789
- Henning, K. R., & Frueh, B. C. (1996). Cognitive-Behavioral Treatment of Incarcerated Offenders: An Evaluation of the Vermont Department of Corrections' Cognitive Self-Change Program. *Criminal Justice and Behaviour*, 23(4), 523–541. doi:10.1177/0093854896023004001
- Hewstone, M., & Stroebe, W. (2006). *Sociální psychologie: moderní učebnice sociální psychologie*. Praha: Portál.
- Hill, J. M., Blokland, A. A. J., & van der Geest, V. R. (2016). Desisting from Crime in Emerging Adulthood. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 53(4), 506–535. doi:10.1177/0022427816628586

- Hirschfield, P. J., & Piquero, A. R. (2010). Normalization and Legitimation: Modeling Stigmatizing Attitudes Toward Ex-Offenders. *Criminology*, 48(1), 27–55. doi:10.1111/j.1745-9125.2010.00179.x
- Hirschi, T., & Gottfredson, M. (1983). Age and the Explanation of Crime. *American Journal of Sociology*, 89(3), 552–584. doi:10.1086/227905
- Hodgins, S., & Côté, G. (1993). The Criminality of Mentally Disordered Offenders. *Criminal Justice and Behavior*, 20(2), 115–129. doi:10.1177/0093854893020002001
- Hoge, R. D., Andrews, D. A., & Leschied, A. W. (1994). Tests of Three Hypotheses Regarding the Predictors of Delinquency. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 22(5), 547–559. doi:10.1007/bf02168937
- Hogg, M. A., & Smith, J. R. (2007). Attitudes in Social Context: A Social Identity Perspective. *European Review of Social Psychology*, 18(1), 89–131. doi:10.1080/10463280701592070
- Holsinger, K., & Holsinger, A. M. (2005). Differential Pathways to Violence and Self-Injurious Behavior: African American and White Girls in the Juvenile Justice System. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 42(2), 211–242. doi:10.1177/0022427804271938
- Hoskovec, J., Nakonečný, M., & Sedláková, M. (2002). *Psychologie XX. století*. Praha: Karolinum.
- Hrčka, M. (2001). *Sociální deviace*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Hubbard, D. J. (2006). Should We Be Targeting Self-Esteem in Treatment for Offenders. *Journal of Offender Rehabilitation*, 44(1), 39–57. doi:10.1300/j076v44n01_03
- Chabrol, H., van Leeuwen, N., Rodgers, R. F., & Gibbs, J. C. (2011). Relations Between Self-serving Cognitive Distortions, Psychopathic Traits, and Antisocial Behavior in a Non-clinical Sample of Adolescents. *Personality and Individual Differences*, 51(8), 887–892. doi:10.1016/j.paid.2011.07.008
- Chesney-Lind, M., & Pasko, L. (2004). *The Female Offender: Girls, Women, and Crime*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Chráska, M. (2016). *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada.
- Jones, N. J., Brown, S. L., Wanamaker, K. A., & Greiner, L. E. (2013). A Quantitative Exploration of Gendered Pathways to Crime in a Sample of Male and Female Juvenile Offenders. *Feminist Criminology*, 9(2), 113–136. doi:10.1177/1557085113501850

- Katz, D. (1960). The Functional Approach to the Study of Attitudes. *Public Opinion Quarterly*, 24(2, Special Issue: Attitude Change), 163–204. doi:10.1086/266945
- Kemp, D. E., & Center, D. B. (2003). An Investigation of Eysenck's Antisocial Behavior Hypothesis in General Education Students and Students With Behavior Disorders. *Personality and Individual Differences*, 35(6), 1359–1371. doi:10.1016/s0191-8869(02)00355-0
- Knight, K., Garner, B. R., Simpson, D. D., Morey, J. T., & Flynn, P. M. (2006). *An Assessment for Criminal Thinking. Crime & Delinquency*, 52(1), 159-177. doi:10.1177/0011128705281749
- Krahé, B., Möller, I., Huesmann, L. R., Kirwil, L., Felber, J., & Berger, A. (2011). Desensitization to Media Violence: Links With Habitual Media Violence Exposure, Aggressive Cognitions, and Aggressive Behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 100(4), 630–646. doi:10.1037/a0021711
- Kuchta, J. & Válková, H. (2005). *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck.
- Kury, H., & Zapletal, J. (2002). Kriminalita a její prezentace v médiích: zkušenosti (především) z Německa a České republiky. *Kriminalistika* (2), 100–101.
- Lau, S., & Leung, K. (1992). Self-Concept, Delinquency, Relations With Parents and School and Chinese Adolescents' Perception of Personal Control. *Personality and Individual Differences*, 13(5), 615–622. doi:10.1016/0191-8869(92)90203-2
- Linhart, J., Petrušek, M., Vodáková, A., & Maříková, H. (1996). *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum.
- Loeber, R., Farrington, D. P., Stouthamer-Loeber, M., & Van Kammen, W. B. (1998). *Antisocial Behavior and Mental Health Problems: Explanatory Factors in Childhood and Adolescence*. New York: Psychology Press. doi:10.4324/9781410602930
- Lösel, F., & Beelmann, A. (2003). Effects of Child Skills Training in Preventing Antisocial Behavior: A Systematic Review of Randomized Evaluations. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 587(1), 84–109. doi:10.1177/0002716202250793
- Loza, W., Dhaliwal, G., Kroner, D. G., & Loza-Fanous, A. (2000). Reliability, Construct, and Concurrent Validities of The Self-Appraisal Questionnaire: A Tool for Assessing Violent and Nonviolent Recidivism. *Criminal Justice and Behavior*, 27(3), 356–374. doi:10.1177/0093854800027003005.

- Malesky, L. A., & Ennis, L. (2004). Supportive Distortions: An Analysis of Posts on a Pedophile Internet Message Board. *Journal of Addictions & Offender Counseling*, 24(2), 92–100. doi:10.1002/j.2161-1874.2004.tb00185.x
- Mandracchia, J. T. (2013). *Manual for the Measure of Criminogenic Thinking Styles (MOCTS); Formerly the Measure of Offender Thinking Styles – Revised (MOTS-R)*. Unpublished instrument manual.
- Mandracchia, J. T., & Morgan, R. D. (2010). The Relationship Between Status Variables and Criminal Thinking in an Offender Population. *Psychological Services*, 7(1), 27–33. doi:10.1037/a0016194
- Mandracchia, J. T., & Morgan, R. D. (2011). Understanding Criminals' Thinking: Further Examination of the Measure of Offender Thinking Styles – Revised. *Assessment*, 18(4), 442–452. doi:10.1177/1073191110377595
- Mandracchia, J. T., Morgan, R. D., Garos, S., & Garland, J. T. (2007). Inmate Thinking Patterns: An Empirical Investigation. *Criminal Justice and Behavior*, 34(8), 1029–1043. doi:10.1177/0093854807301788
- Mann, R. E., & Beech, A. (2003). Cognitive distortions, schemas, and implicit theories. In T. Ward, D. R. Laws & S. M. Hudson (Eds.), *Sexual Deviance: Issues and Controversies* (pp. 135–153). Thousand Oaks, CA, US: Sage. doi:10.4135/9781483328751.n8
- Mann, R. E., Webster, S. D., Wakeling, H., & Marshall, W. (2007). The Measurement and Influence of Child Sexual Abuse Supportive Beliefs. *Psychology, Crime & Law*, 13(5), 443–458. doi:10.1080/10683160601061141
- Marešová, A., Havel, R., Martinková, M., & Tamchyna, M. (2015). *Násilná kriminalita v nejisté době*. Praha: IKSP.
- Marshall, W. L., Marshall, L. E., & Kingston, D. A. (2011). Are the Cognitive Distortions of Child Molesters in Need of Treatment? *Journal of Sexual Aggression*, 17(2), 118–129. doi:10.1080/13552600.2011.580572
- Maruna, S., & Copes, H. (2005). What Have We Learned in Five Decades of Neutralization Research? *Crime and Justice*, 32, 221–320.
- Maruna, S., & Mann, R. E. (2006). A Fundamental Attribution Error? Rethinking Cognitive Distortions. *Legal & Criminological Psychology*, 11(2), 155–177. doi:10.1348/135532506X114608

- Matza, D. (1964). *Delinquency and drift*. New York: John Wiley & Sons. doi:10.2307/2574506
- McCoy, K., Fremouw, W., Tyner, E., Clegg, C., Johansson-Love, J., & Strunk, J. (2006). Criminal-Thinking Styles and Illegal Behavior Among College Students: Validation of the PICTS. *Journal of Forensic Sciences*, 51(5), 1174–1177. doi:10.1111/j.1556-4029.2006.00216.x
- McKay, M. M., Chapman, J. W., & Long, N. R. (1996). Causal Attributions for Criminal Offending and Sexual Arousal: Comparison of Child Sex Offenders With Other Offenders. *British Journal of Clinical Psychology*, 35(1), 63–75. doi:10.1111/j.2044-8260.1996.tb01162.x
- Megreya, A. M., Bindemann, M., & Brown, A. (2013). Criminal Thinking in a Middle Eastern Prison Sample of Thieves, Drug Dealers, and Murderers. *Legal and Criminological Psychology*, 20(2), 324–342. doi:10.1111/lcrp.12029
- Mihailides, S., Devilly, G. J., & Ward, T. (2004). Implicit Cognitive Distortions and Sexual Offending. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 16(4), 333–350. doi:10.1177/107906320401600406
- Mills, J. F., Anderson, D., & Kroner, D. G. (2004). The Antisocial Attitudes and Associates of Sex Offenders. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 14(2), 134–145. doi:10.1002/cbm.578
- Mills, J. F., Kroner, D. G., & Forth, A. E. (2002). Measures of Criminal Attitudes and Associates (MCAA). *Assessment*, 9(3), 240–253. doi:10.1177/1073191102009003003
- Mills, J. F., Kroner, D. G., & Hemmati, T. (2004). The Measures of Criminal Attitudes and Associates (MCAA). *Criminal Justice and Behavior*, 31(6), 717–733. doi:10.1177/0093854804268755
- Minor, W. W. (1981). Techniques of Neutralization: a Reconceptualization and Empirical Examination. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 18(2), 295–318. doi:10.1177/002242788101800206
- Mitchell, D., & Tafrate, R. C. (2012). Conceptualization and Measurement of Criminal Thinking: Initial Validation of the Criminogenic Thinking Profile. *International Journal of Offender Therapy & Comparative Criminology*, 56(7), 1080–1102. doi:10.1177/0306624X11416197
- Moore, R., & McMullan, E. (2009). Neutralizations and Rationalizations of Digital Piracy: A Qualitative Analysis of University Students. *International Journal of Cyber Criminology*, 3(1), 441–451.

- Morey, L. C. (1991). *The Personality Assessment Inventory professional manual*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Morgan, R. D., Batastini, A. B., Murray, D. D., Serna, C., & Porras, C. (2015). Criminal Thinking. *Criminal Justice and Behavior*, 42(10), 1045–1065. doi:10.1177/00938-54815578948
- Munková, G. (2001). *Sociální deviace*. Praha: Karolinum.
- Myers, D. G. (2016). *Sociální psychologie*. Brno: Edika.
- Nakonečný, M. (2003). *Úvod do psychologie*. Praha: Academica.
- Nesdale, D., Maass, A., Kiesner, J., Durkin, K., Griffiths, J., & James, B. (2009). Effects of Peer Group Rejection and a New Group's Norms on Children's Intergroup Attitudes. *British Journal of Developmental Psychology*, 27(4), 799–814. doi:10.1348/026151008X381690
- Netík, K., & Netíková, D. (1994). *Dotazník kriminálního životního stylu – Specifické Vzorce Iracionálního Myšlení – kriminalita (SVIM – C)*. Praha.
- Netík, K., Netíková, D., & Hájek, S. (1997). *Psychologie v právu: Úvod do forezní psychologie*. Praha: C. H. Beck.
- Novotný, O., Zapletal, J. a kol. (2004). *Kriminologie*. 2. přeprac. vyd. Praha: ASPI Publishing.
- Ó Ciardha, C., & Gannon, T. A. (2011). The Cognitive Distortions of Child Molesters Are in Need of Treatment. *Journal Of Sexual Aggression*, 17(2), 130–141. doi:10.1080/13552600.2011.580573
- Palmer, E. J., & Hollin, C. R. (2003). Using the Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles with English prisoners. *Legal and Criminological Psychology*, 8(2), 175–181. doi:10.1348/135532503322362951
- Palmer, E. J., & Hollin C. R. (2004). Predicting Reconviction Using the Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles With English Prisoners. *Legal & Criminological Psychology*, 9(1), 57–68. doi:10.1348/135532504322776852
- Palmer, E. J., McGuire, J., Hounsome, J. C., Hatcher, R. M., Bilby, C. A. L., & Hollin, C. R. (2007). Offending Behaviour Programmes in the Community: The Effects on Reconviction of Three Programmes With Adult Male Offenders. *Legal and Criminological Psychology*, 12(2), 251–264. doi:10.1348/135532506x138873
- Piaget, J., & Inhelderová, B. (2007). *Psychologie dítěte*. Praha: Portál.

- Plevová, I. (2007). *Kauzální atribuce, aneb, Jak pátráme po příčinách životních událostí*. Olomouc: Hanex.
- Plháková, A. (2004). *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia.
- Pogrebin, M. R., Poole, E. D., & Martinez, A. (1992). Accounts of Professional Misdeeds: The Sexual Exploitation of Clients by Psychotherapists. *Deviant Behavior, 13*(3), 229–252. doi:10.1080/01639625.1992.9967911
- Polaschek, D. L. L., Collie, R. M., & Walkey, F. H. (2004). Criminal Attitudes to Violence: Development and Preliminary Validation of a Scale For Male Prisoners. *Aggressive Behavior, 30*(6), 484–503. doi:10.1002/ab.20081
- Polaschek, D. L. L., Ward, T., & Hudson, S. M. (1997). Rape and Rapists: Theory and Treatment. *Clinical Psychology Review, 17*(2), 117–144. doi:10.1016/s0272-7358(96)00048-7
- Policie ČR (2020). *Statistické přehledy kriminality za rok 2019*. Získáno 21. září 2020 z <https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2019.aspx>
- Polišenská, V. A., Borovanská, M., & Koubalíková, S. (2010). *Pachatelé vloupání: osobnost, agrese a strategie*. Praha: Psychologický ústav Akademie věd České republiky.
- Polišenská, V. A., Koubalíková, S. & Borovanská, M. (2013) Výzkum pachatelů trestné činnosti realizovaný ve věznicích versus na svobodě: výhody a nevýhody. In K. Večerka (Ed.), *Prevence sociálních deviací – přání, naděje a realita: Sborník příspěvků z konference sekce sociální patologie MČSS* (pp. 93–97). Praha: Masarykova česká sociologická společnost.
- Poulin, F., & Boivin, M. (2000). The Role of Proactive and Reactive Aggression in the Formation and Development of Boys' Friendships. *Developmental Psychology, 36*(2), 233–240. doi:10.1037/0012-1649.36.2.233
- Prins, H. A. (1999). *Will They Do It Again?: Risk Assessment and Management in Criminal Justice and Psychiatry*. London: Routledge.
- Proeve, M. (2003). Responsivity Factors in Sexual Offender Treatment. In T. Ward, D. R. Laws & S. M. Hudson (Eds.), *Sexual Deviance: Issues and Controversies* (pp. 244–261). Thousand Oaks, CA: Sage. doi:10.4135/9781483328751.n14
- Quiggle, N. L., Garber, J., Panak, W. F., & Dodge, K. A. (1992). Social Information Processing in *Aggressive and Depressed Children*. *Child Development, 63*(6), 1305–1320. doi:10.1111/j.1467-8624.1992.tb01696.x

- Ragatz, L. L., Anderson, R. J., Fremouw, W., & Schwartz, R. (2010). Criminal Thinking Patterns, Aggression Styles, and the Psychopathic Traits of Late High School Bullies And Bully-Victims. *Aggressive Behavior, 37*(2), 145–160. doi:10.1002/ab.20377
- Redl, F., & Wineman, D. (1951). *Children Who Hate: The Disorganization and Breakdown of Behavior Controls*. Glencoe, IL: Free Press.
- Regoli, R. M., & Poole, E. D. (1978). The Commitment of Delinquents to Their Misdeeds: a Re-Examination. *Journal of Criminal Justice, 6*(3), 261–268. doi:10.1016/0047-2352(78)90008-9
- Ross, L. (1977). The Intuitive Psychologist and His Shortcomings: Distortions in the Attribution Process. In L. Berkowitz (Ed.), *Advances in Experimental Social Psychology* (pp. 173-220). New York: Academic Press. doi:10.1016/S0065-2601(08)60357-3
- Rotter, J. B. (1966). Generalized Expectancies for Internal Versus External Control of Reinforcement. *Psychological Monographs: General and Applied, 80*(1), 1–28. doi:10.1037/h0092976
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-Determination Theory and the Facilitation Of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being. *American Psychologist, 55*(1), 68–78. doi:10.1037/0003-066X.55.1.68
- Sampson, R. J., & Bartusch, D. J. (1998). Legal Cynicism and (Subcultural?) Tolerance of Deviance: The Neighborhood Context of Racial Differences. *Law & Society Review, 32*(4), 777–804. doi:10.2307/827739
- Saulnier, K., & Perlman, D. (1981). Inmates' Attributions. *Criminal Justice and Behavior, 8*(2), 159–172. doi:10.1177/009385488100800203
- Sedláková, M. (2004). *Vybrané kapitoly z kognitivní psychologie: mentální reprezentace a mentální modely*. Praha: Grada.
- Sestir, M. A., & Bartholow, B. D. (2007). Theoretical Explanations of Aggression and Violence. In T. A. Gannon, T. Ward, A. R. Beech, & D. Fisher (Eds.), *Wiley Series in Forensic Clinical Psychology. Aggressive Offenders' Cognition: Theory, Research and Practice* (pp. 157–178). John Wiley & Sons. doi:10.1002/9780470746295.ch8
- Shaw, J. M., & Scott, W. A. (1991). Influence of Parent Discipline Style on Delinquent Behaviour: The Mediating Role of Control Orientation. *Australian Journal of Psychology, 43*(2), 61–67. doi.org/10.1080/00049539108259101

- Shields, I. W., & Whitehall, G. C. (1994). Neutralization and Delinquency Among Teenagers. *Criminal Justice and Behavior, 21*(2), 223–235. doi:10.1177/0093854894021002003
- Shoham, S. G., Askenasy, J. J. M., Rahav, G., Chard, F., & Addi, A. (1989). Social Attitude Correlates of Violent Prisoners. *Personality and Individual Differences, 10*(2), 147–153. doi:10.1016/0191-8869(89)90198-0
- Schneider, S. L., & Wright, R. C. (2001). The FoSOD: A Measurement Tool for Reconceptualizing the Role of Denial in Child Molesters. *Journal of Interpersonal Violence, 16*(6), 545–564. doi:10.1177/088626001016006004
- Simourd, D. J. (1997). The Criminal Sentiments Scale-Modified and Pride in Delinquency Scale: Psychometric Properties and Construct Validity of Two Measures of Criminal Attitudes. *Criminal Justice and Behavior, 24*(1), 52–70. doi:10.1177/0093854897024001004
- Simourd, D. J., & van de Ven, J. (1999). Assessment of Criminal Attitudes: Criterion-Related Validity of the Criminal Sentiments Scale-Modified and Pride in Delinquency Scale. *Criminal Justice and Behavior, 26*(1), 90–106. doi:10.1177/0093854899026001005
- Smolík, P. (1996). *Duševní a behaviorální poruchy*. Praha: Maxdorf.
- Spurný, J. (1996). *Psychologie násilí: o psychologické podstatě násilí, jeho projevech a způsobech psychologické obrany proti němu*. 1. vyd. Praha: Eurounion.
- Stanton, M. D., & Shadish, W. R. (1997). Outcome, Attrition, and Family–Couples Treatment for Drug Abuse: A Meta-Analysis and Review of the Controlled, Comparative Studies. *Psychological Bulletin, 122*(2), 170–191. doi:10.1037/0033-2909.122.2.170
- Staton-Tindall, M., Garner, B. R., Morey, J. T., Leukefeld, C., Krietemeyer, J., Saum, C. A., & Oser, C. B. (2007). Gender Differences in Treatment Engagement Among a Sample of Incarcerated Substance Abusers. *Criminal Justice and Behavior, 34*(9), 1143–1156. doi:10.1177/0093854807304347
- Stermac, L. E., & Segal, Z. V. (1989). Adult Sexual Contact With Children: An Examination of Cognitive Factors. *Behavior Therapy, 20*(4), 573–584. doi:10.1016/s0005-7894(89)80135-2
- Stevenson, S. F., Hall, G., & Innes, J. M. (2003) Socio-Moral Reasoning and Criminal Sentiments in Australian Men and Women Violent Offenders And Non-Offenders. *The International Journal of Forensic Psychology, 1*(1), 111–119.
- Sutherland, E. H. (1947). *Principles of Criminology* (4th ed.). Chicago: J. B. Lippincott Co.

- Sutherland, E. H., & Cressey, D. R. (1978). *Criminology* (10th ed.). Philadelphia: Lippincott.
- Svatoš, R. (2009). *Základy kriminologie a prevence kriminality*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií.
- Svoboda, M., Humpolíček, P., & Šnorek, V. (2013). *Psychodiagnostika dospělých*. Praha: Portál.
- Sykes, G. M., & Matza, D. (1957). Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency. *American Sociological Review*, 22(6), 664–670. doi:10.2307/2089195
- Szumski, F., Bartels, R. M., Beech, A. R., & Fisher, D. (2018). Distorted cognition related to male sexual offending: The multi-mechanism theory of cognitive distortions (MMT-CD). *Aggression and Violent Behavior*, 39, 139–151. doi:10.1016/j.avb.2018.02.001
- Šimovček, I. a kol. (2011). *Kriminalistika*. Plzeň: Aleš Čeněk.
- Tesser, A. (1993). The Importance of Heritability in Psychological Research: the Case of Attitudes. *Psychological Review*, 100(1), 129–142. doi:10.1037/0033-295X.100.1.129
- Thakker, J., Ward, T., & Navathe, S. (2007). The Cognitive Distortions and Implicit Theories of Child Sexual Abusers. In T. A. Gannon, T. Ward, & A. R. Beech (Eds.), *Aggressive Offenders' Cognition: Theory, Research and Practice* (pp. 9–29). Chichester, UK: John Wiley & Sons.
- Thornberry, T. P., Lizotte, A. J., Krohn, M. D., Farnworth, M., & Jang, S. J. (1994). Delinquent Peers, Beliefs, and Delinquent Behavior: A Longitudinal Test of Interactional Theory. *Criminology*, 32(1), 47–83. doi:10.1111/j.1745-9125.1994.tb01146.X
- Thurman, Q. C. (1984). Deviance and the Neutralization of Moral Commitment: An Empirical Analysis. *Deviant Behavior*, 5(1–4), 291–304. doi:10.1080/01639625.1984.9967646
- Tilly, Ch. (2008). *Credit and Blame*. Princeton: Princeton University Press.
- Tomášek, J. (2010). *Úvod do kriminologie: Jak studovat zločin*. Praha: Grada.
- Topalli, V. (2005). When Being Good Is Bad: An Expansion of Neutralization Theory. *Criminology*. 43(3), 797–836. doi:10.1111/j.0011-1348.2005.00024.x.
- Turanovic, J. J., Reisig, M. D., & Pratt, T. C. (2014). Risky Lifestyles, Low Self-Control, and Violent Victimization Across Gendered Pathways to Crime. *Journal of Quantitative Criminology*, 31(2), 183–206. doi:10.1007/s10940-014-9230-9

- Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR. (2013). *MKN – 10: Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů: desátá revize*. Získáno 18. září 2020 z <http://www.uzis.cz/katalog/klasifikace/mkn-mezinarodni-statisticka-klasifikace-nemoci-pridruzenych-zdravotnich-problemu>
- Van Dam, C., Janssens, J. M. A. M., & De Bruyn, E. E. J. (2005). PEN, Big Five, Juvenile Delinquency and Criminal Recidivism. *Personality and Individual Differences*, *39*(1), 7–19. doi:10.1016/j.paid.2004.06.016
- Vasquez, A., & Vieraitis, L. M. (2016). “It’s Just Paint”: Street Taggers’ Use of Neutralization Techniques. *Deviant Behavior*, *37*(10), 1179–1195. doi:10.1080/01639625.2016.1169830
- Vieira, T. A., Skilling, T. A., & Peterson-Badali, M. (2009). Matching Court-Ordered Services With Treatment Needs: Predicting Treatment Success With Young Offenders. *Criminal Justice and Behavior*, *36*(4), 385–401. doi:10.1177/0093854808331249
- VS ČR. (2020a). *Organizační jednotky*. Získáno 15. října 2020 z <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/>
- VS ČR. (2020b). *Týdenní statistické hlášení pro rok 2020*. Získáno 24. října 2020 z <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2020/10/TSH-23.-10.-2020.pdf>
- Výrost, J., & Slaměník, I. (2008). *Sociální psychologie: 2., přepracované a rozšířené vydání*. Praha: Grada.
- Wagar, L., & Mandracchia, J. (2016). Criminogenic Thinking Mediates the Relation Between Violent Media Exposure and Aggression. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, *25*(5), 537–554. doi:10.1080/10926771.2016.1158761
- Walker, J. S. (2005). The Maudsley Violence Questionnaire: Initial Validation and Reliability. *Personality and Individual Differences*, *38*(1), 187–201. doi:10.1016/j.paid.2004.04.001
- Wallinius, M., Johansson, P., Lardén, M., & Dernevik, M. (2011). Self-Serving Cognitive Distortions and Antisocial Behavior Among Adults and Adolescents. *Criminal Justice and Behavior*, *38*(3), 286–301. doi:10.1177/0093854810396139
- Walters, G. D. (1995a). The Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles. Part I: Reliability and Preliminary Validity. *Criminal Justice and Behavior*, *22*(3), 307–325. doi:10.1177/0093854895022003008

- Walters, G. D. (1995b). The Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles. Part II: Identifying Simulated Response Sets. *Criminal Justice and Behavior*, 22(4), 437–445. doi:10.1177/0093854895022004007
- Walters, G. D. (1996). The Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles: Part III: Predictive Validity. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 40(2), 105–112. doi:10.1177/0306624X96402003
- Walters, G. D. (1997). Predicting Short-Term Release Outcome Using the LCSF and PICTS. *Journal of Mental Health in Corrections Consortium*, 44(3), 18–25.
- Walters, G. D. (2001). The Relationship Between Masculinity, Femininity, and Criminal Thinking in Male and Female Offenders. *Sex Roles*. 45(9–10), 677–689. doi:10.1023/A:1014819926761
- Walters, G. D. (2002). The Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles (PICTS): A Review and Meta-Analysis. *Assessment*, 9(3), 278–291. doi:10.1177/1073191102009003007
- Walters, G. D. (2003). Changes in Criminal Thinking and Identity in Novice and Experienced Inmates: Prisonization Revisited. *Criminal Justice and Behavior*, 30(4), 399–421. doi:10.1177/0093854803253137
- Walters, G. D. (2005). Predicting Institutional Adjustment With the Lifestyle Criminality Screening Form and Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles. *International Journal of Forensic Mental Health*, 4(1), 63–70. doi:10.1080/14999013.2005.10471213
- Walters, G. D. (2006a). Appraising, Researching and Conceptualizing Criminal Thinking: A Personal View. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 16(2), 87–99. doi:10.1002/cbm.50
- Walters, G. D. (2006b). Proactive and Reactive Composite Scales for the Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles (PICTS). *Journal of Offender Rehabilitation*, 42(4), 23–36. doi:10.1300/j076v42n04_02
- Walters, G. D. (2007). Measuring Proactive and Reactive Criminal Thinking With the PICTS: Correlations With Outcome Expectancies and Hostile Attribution Biases. *Journal of Interpersonal Violence*, 22(4), 371–385. doi:10.1177/0886260506296988
- Walters, G. D. (2009). The Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles and Psychopathy Checklist: Screening Version as Incrementally Valid Predictors of Recidivism. *Law and Human Behavior*, 33(6), 497–505. doi:10.1007/s10979-008-9167-3

- Walters, G. D. (2011a). Predicting recidivism With the Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles and Level of Service Inventory-Revised: Screening Version. *Law and Human Behavior, 35*(3), 211–220. doi:10.1007/s10979-010-9231-7
- Walters, G. D. (2011b). Black–White Differences in Positive Outcome Expectancies for Crime: A Study of Male Federal Prison Inmates. *Journal of Criminal Justice, 39*(2), 192–197. doi:10.1016/j.jcrimjus.2011.02.004
- Walters, G. D. (2012a). Criminal Thinking And Recidivism: Meta-Analytic Evidence on the Predictive And Incremental Validity of The Psychological Inventory Of Criminal Thinking Styles (PICTS). *Aggression and Violent Behavior, 17*(3), 272–278. doi:10.1016/j.avb.2012.02.010
- Walters, G. D. (2012b). Relationships Among Race, Education, Criminal Thinking, and Recidivism. *Assessment, 21*(1), 82–91. doi:10.1177/1073191112436665
- Walters, G. D. (2016). Proactive Criminal Thinking and Deviant Identity as Mediators of the Peer Influence Effect. *Youth Violence and Juvenile Justice, 15*(3), 281–298. doi:10.1177/1541204016636436
- Walters, G. D. (2018). Black–White and Male–Female Differences in Criminal Thinking: Examining Instrumental and Expressive Motives for Crime in Federal Supervisees. *The Prison Journal, 98*(3), 277–293. doi:10.1177/0032885518764914
- Walters, G. D. (2019a). Neutralization, Moral Disengagement, and Delinquency in Adolescence: Testing the Reciprocal Effects of Proactive Criminal Thinking and Guilt on Future Offending. *Justice Quarterly, 37*(2), 1–21. doi:10.1080/07418825.2018.1537401
- Walters, G. D. (2019b): Criminal Thinking As a Moderator of the Perceived Certainty–Offending Relationship: Age Variations, *Psychology, Crime & Law, 26*(3), 267–286. doi:10.1080/1068316X.2019.1652749
- Walters, G. D. (2020): Perceived Peer Delinquency, Proactive Criminal Thinking, Neighborhood Disorder, and Serious Offending: Moderated Mediation and Theoretical Integration, *Journal of Crime and Justice, 43*(4), 467–185. doi:10.1080/0735648X.2019.1701527
- Walters, G. D., & Elliott, W. N. (1999). Predicting Release and Disciplinary Outcome With the Psychological Inventory Of Criminal Thinking Styles: Female data. *Legal and Criminological Psychology, 4*(1), 15–21. doi:10.1348/135532599167743

- Walters, G. D., Frederick, A. A., & Schlauch, C. (2007). Postdicting Arrests for Proactive and Reactive Aggression With the PICTS Proactive and Reactive Composite Scales. *Journal of Interpersonal Violence, 22*(11), 1415–1430. doi:10.1177/0886260507305556
- Walters, G. D., & Geyer, M. D. (2004). Criminal Thinking and Identity in Male White-Collar Offenders. *Criminal Justice and Behavior, 31*(3), 263–281. doi:10.1177/0093854803262508
- Walters, G. D., & Geyer, M. D. (2005). Construct Validity of the Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles in Relationship to the PAI, Disciplinary Adjustment, and Program Completion. *Journal of Personality Assessment, 84*(3), 252–260. doi:10.1207/s15327752jpa8403_04
- Walters, G. D., & Geyer, M. D. (2007). The PICTS Fear-of-Change Scale: Construct and Predictive Validity. *The Prison Journal, 87*(2), 211–226. doi:10.1177/0032885507303749
- Walters, G. D., & Mandell, W. (2007). Incremental Validity of the Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles and Psychopathy Checklist: Screening Version in Predicting Disciplinary Outcome. *Law and Human Behavior, 31*(2), 141–157. doi:10.1007/s10979-006-9051-y
- Walters, G. D., & McCoy, K. (2007). Taxometric Analysis of The Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles in Incarcerated Offenders and College Students. *Criminal Justice and Behavior, 34*(6), 781–793. doi:10.1177/0093854807300644
- Walters, G. D., Morgan, R. D., & Scanlon, F. (2018). The Moderating Effect of Criminal Thinking on Certainty of Apprehension in Decisions to Engage in Antisocial Behavior: Replication and Extension. *Journal of Forensic Sciences, 64*(3), 805–813. doi:10.1111/1556-4029.13905
- Walters, G. D., & Schlauch, C. (2008). The Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles and Level of Service Inventory-Revised: Screening Version as Predictors of Official and Self-Reported Disciplinary Infractions. *Law and Human Behavior, 32*(5), 454–462. doi:10.1007/s10979-007-9117-5
- Walters, G. D., White, T. W., & Denney, D. (1991). The Lifestyle Criminality Screening Form: Preliminary data. *Criminal Justice and Behavior, 18*(4), 406–418. doi:10.1177/0093854891018004003

- Ward, T., Hudson, S. M., Johnston, L., & Marshall, W. L. (1997). Cognitive Distortions in Sex Offenders: an Integrative Review. *Clinical psychology review*, *17*(5), 479–507. doi:10.1016/s0272-7358(97)81034-3
- Ward, T., Keown, K., & Gannon, T. A. (2007). Cognitive Distortions as Belief, Value and Action Judgments. In T. A. Gannon, T. Ward, A. Beech & D. Fisher (Eds.), *Aggressive Offenders' Cognition: Theory, Research and Practice*. Sussex, UK: Wiley. doi:10.1002/9780470746295.ch3
- Weiner, B. (1985). An Attributional Theory of Achievement Motivation and Emotion. *Psychological Review*, *92*(4), 548–573. doi:10.1037/0033-295x.92.4.548
- Whited, W. H., Wagar, L., Mandracchia, J. T., & Morgan, R. D. (2015). Partners or Partners in Crime? The Relationship Between Criminal Associates and Criminogenic Thinking. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, *61*(5), 491–507. doi:10.1177/0306624x15599605
- Williams, M. M., Rogers, R., & Hartigan, S. E. (2019). The Validity of the PICTS-SV and Its Effectiveness With Positive Impression Management: An Investigation in a Court-Mandated Substance Use Treatment Facility. *Criminal Justice and Behavior*, *47*(1), 80–98. doi:10.1177/0093854819879733
- Wilson, S., Attrill, G., & Nugent, F. (2003). Effective Interventions for Acquisitive Offenders: An Investigation of Cognitive Skills Programmes. *Legal and Criminological Psychology*, *8*(1), 83–101. doi:10.1348/135532503762871264
- Woessner, G., & Schwedler, A. (2014). Correctional Treatment of Sexual and Violent Offenders. *Criminal Justice and Behavior*, *41*(7), 862–879. doi:10.1177/0093854813520544
- Wood, E., & Riggs, S. (2009). Adult Attachment, Cognitive Distortions, and Views of Self, Others, and the Future Among Child Molesters. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, *21*(3), 375–390. doi:10.1177/1079063209340142
- Wood, J., & Newton, A. K. (2003). The Role of Personality and Blame Attribution In Prisoners' Experiences of Anger. *Personality and Individual Differences*, *34*(8), 1453–1465. doi:10.1016/s0191-8869(02)00127-7
- World Health Organization. (2002). *World Report on Violence and Health: Summary*. Ziskáno 16. listopadu 2020 z https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/summary_en.pdf

Yochelson, S., & Samenow, S. E. (1976). *The criminal personality: Volume 1: A profile for change*. New York: Jason Aronson.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Seznam grafů

- Graf 1: Rozložení respondentů dle typu věznice
- Graf 2: Rozložení respondentů dle věkových skupin
- Graf 3: Rozložení respondentů dle věkových kategorií
- Graf 4: Rozložení respondentů dle vzdělanostních skupin
- Graf 5: Rozložení respondentů dle nejvyššího dosaženého vzdělání
- Graf 6: Rozložení respondentů dle skupin rodinného stavu
- Graf 7: Rozložení respondentů dle rodinného stavu
- Graf 8: Rozložení respondentů dle zaměstnání před nástupem do VTOS
- Graf 9: Rozložení respondentů dle průběhu dětství a dospívání
- Graf 10: Rozložení respondentů dle KRS v primární rodině
- Graf 11: Rozložení respondentů dle počtu sourozenců
- Graf 12: Rozložení respondentů dle užívání fyzických trestů v primární rodině
- Graf 13: Rozložení respondentů dle KRS ve vlastní rodině
- Graf 14: Rozložení respondentů dle počtu dětí
- Graf 15: Rozložení respondentů dle přítomnosti trestné činnosti v primární a vlastní rodině
- Graf 16: Rozložení respondentů dle minulé trestné činnosti
- Graf 17: Rozložení respondentů dle počtu předchozích odsouzení
- Graf 18: Rozložení respondentů dle počtu předchozích uvěznění
- Graf 19: Rozložení respondentů dle délky kriminální historie
- Graf 20: Rozložení respondentů dle věku v době prvního odsouzení
- Graf 21: Rozložení respondentů dle aktuálně odsouzeného násilného trestného činu
- Graf 22: Rozložení respondentů dle délky VTOS za aktuálně odsouzenou trestnou činnost
- Graf 23: Rozložení respondentů dle typu nejčastěji užívaných návykových látek
- Graf 24: Rozložení respondentů dle frekvence užívání návykových látek
- Graf 25: Histogramy rozložení GCT HS a GCT TS
- Graf 26: Porovnání hodnot stylů myšlení (TS)
- Graf 27: Porovnání hodnot faktorových škál (TS)
- Graf 28: Porovnání hodnot obsahových škál (TS)
- Graf 29: Porovnání hodnot kombinovaných, speciální a validizačních škál (TS)
- Graf 30: Komparace středních hodnot HS na vybraných škálách PICTS s ostatními soubory
- Graf 31: Porovnání věkových skupin
- Graf 32: Korelace mezi aktuálním věkem respondentů a dosaženým GCT TS

Graf 33: Porovnání průměrných jedinců pocházejících z věkových skupin ≤ 25 let a ≥ 51 let

Graf 34: Porovnání vzdělanostních skupin

Graf 35: Porovnání skupin přítomnosti trestné činnosti v rodině

Graf 36: Korelace mezi věkem respondentů v době prvního odsouzení a dosaženým GCT TS

Graf 37: Porovnání skupin frekvence užívání NL

Seznam obrázků

Obrázek 1: Mechanismy morální vyvázanosti; Bandura, 1986, 1991, podle Čermák, 1998, s. 62

Obrázek 2: Koncepce PICTS; Walters, 2012a

Seznam tabulek

- Tabulka 1: Celková kriminalita spáchaná na území ČR za rok 2019
- Tabulka 2: Násilné trestné činy dle TZ
- Tabulka 3: Styly myšlení PICTS-cz
- Tabulka 4: Faktorové škály PICTS-cz
- Tabulka 5: Obsahové škály PICTS-cz
- Tabulka 6: Kombinované, speciální a validizační škály a skór GCT
- Tabulka 7: Seznam spolupracujících věznic
- Tabulka 8: Proces výběru věznic
- Tabulka 9: návratnost dotazníků
- Tabulka 10: Průběh sběru dat
- Tabulka 11: Rozložení respondentů dle věznic
- Tabulka 12: Střední hodnoty charakteristik kriminální historie
- Tabulka 13: Hlava I – TČ proti životu
- Tabulka 14: Hlava I – TČ proti zdraví
- Tabulka 15: Hlava II – TČ proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství
- Tabulka 16: Hlava IV – TČ proti rodině a dětem
- Tabulka 17: Hlava VIII – TČ proti životnímu prostředí
- Tabulka 18: Hlava X – TČ proti pořádku ve věcech veřejných
- Tabulka 19: Doplnkové nenásilné TČ
- Tabulka 20: Deskriptivní statistiky – GCT (HS)
- Tabulka 21: Deskriptivní statistiky – GCT (TS)
- Tabulka 22: Deskriptivní statistiky – styly myšlení (TS)
- Tabulka 23: Deskriptivní statistiky – faktorové škály (TS)
- Tabulka 24: Deskriptivní statistiky – obsahové škály (TS)
- Tabulka 25: Deskriptivní statistiky – kombinované, speciální a validizační škály (TS)
- Tabulka 26: Deskriptivní statistiky – věkové skupiny (TS)
- Tabulka 27: Deskriptivní statistiky – věk (TS)
- Tabulka 28: Statisticky významné výstupy analýzy rozptylu – věk
- Tabulka 29: Deskriptivní statistiky – skupiny nejvyššího dosaženého vzdělání (TS)
- Tabulka 30: Deskriptivní statistiky – nejvyšší dosažené vzdělání (TS)
- Tabulka 31: Statisticky významné výstupy analýzy rozptylu – vzdělání

- Tabulka 32: Deskriptivní statistiky – skupiny partnerského vztahu (TS)
- Tabulka 33: Deskriptivní statistiky – rodinný stav (TS)
- Tabulka 34: Deskriptivní statistiky – zaměstnání před nástupem do VTOS (TS)
- Tabulka 35: Deskriptivní statistiky – průběh dětství a dospívání (TS)
- Tabulka 36: Deskriptivní statistiky – KRS v primární rodině (TS)
- Tabulka 37: Deskriptivní statistiky – počet sourozenců (TS)
- Tabulka 38: Deskriptivní statistiky – užívání fyzických trestů (TS)
- Tabulka 39: Deskriptivní statistiky – KRS ve vlastní rodině
- Tabulka 40: Deskriptivní statistiky – počet dětí (TS)
- Tabulka 41: Deskriptivní statistiky – přítomnost trestné činnosti v rodině (TS)
- Tabulka 42: Deskriptivní statistiky – charakteristiky kriminální historie (TS)
- Tabulka 43: Deskriptivní statistiky – aktuálně odsouzený typ trestné činnosti (TS)
- Tabulka 44: Deskriptivní statistiky – délka VTOS za aktuálně odsouzenou trestnou činnost (TS)
- Tabulka 45: Deskriptivní statistiky – typ nejčastěji užívaných návykových látek (TS)
- Tabulka 46: Statisticky významné výstupy analýzy rozptylu – typ nejčastěji užívaných NL
- Tabulka 47: Deskriptivní statistiky – frekvence užívání návykových látek (TS)

Seznam příloh

Příloha I: Anamnestický dotazník

Příloha II: Formulář s doplňujícími a identifikačními položkami určený pro odborný personál

Příloha III: Informovaný souhlas

Příloha IV: Hodnoty testových statistik W pro Shapiro-Wilkův test

Příloha V: Porovnání středních hodnot HS výběrového souboru s ostatními soubory

Příloha VI: Hodnoty testových statistik t a U

Příloha VII: Hodnoty korelačních koeficientů

Příloha VIII: Hodnoty testových statistik H a F

Příloha I: Anamnestický dotazník

Nejvhodnější odpověď prosím zakroužkujte. V případě řádků doplňte požadovaný údaj.

ZÁKLADNÍ ÚDAJE

- **IDENTIFIKAČNÍ ČÍSLO**
- **NEJVYŠŠÍ DOSAŽENÉ VZDĚLÁNÍ**
 - a) nedokončené základní
 - b) základní
 - speciální/praktická škola
 - střední odborné učiliště – nedokončeno
 - střední škola – nedokončeno
 - c) vyučen v oboru/ střední odborné bez maturity
 - d) úplné střední s maturitou
 - e) vyšší odborné
 - f) vysokoškolské
- **ZAMĚSTNÁNÍ PŘED NÁSTUPEM DO VTOS**
 - nezaměstnaný, neevidovaný na úřadu práce
 - nezaměstnaný, evidovaný na úřadu práce – s podporou ano/ne (nehodící se škrtněte)
 - zaměstnaný u soukromého zaměstnavatele – firmy
 - zaměstnaný „na volné noze“ (vlastní IČO, ale pracoval pro jiné podnikatele)
 - samostatný podnikatel (vlastník firmy)
 - zaměstnaný ve státních službách (úředník apod.)
 - nekvalifikovaný dělník
 - kvalifikovaný dělník
 - brigáda
 - jiné – jaké
- **RODINNÝ STAV PŘED NÁSTUPEM DO VTOS**
 - svobodný, žil s rodiči
 - svobodný, žil sám
 - svobodný, žil s partnerkou/partnerem
 - ženatý
 - rozvedený
 - rozvedený, žil s partnerkou/partnerem
 - vdovec
 - vdovec, žil s partnerkou/partnerem
- **DĚTI:**
 - ano – počet:
 - ne

- **KVALITA RODINNÉHO SOUŽITÍ**

- 1 **Ve vlastní rodině**

- pohodové, bez větších konfliktů
 - kolísavé
 - konfliktní
 - v rozvodovém řízení
 - neví

- 2 **V primární rodině**

- pohodové, bez větších konfliktů
 - kolísavé
 - konfliktní
 - v rozvodovém řízení
 - neví

- **DĚTSTVÍ A DOSPÍVÁNÍ**

- s oběma rodiči
 - pouze s matkou
 - pouze s otcem
 - s matkou a nevlastním otcem
 - s otcem a nevlastní matkou
 - s jinými příbuznými
 - s adoptivními rodiči
 - v dětském domově/ústavu

- **SOUROZENCI**

- ano
 - počet vlastních sourozenců:
 - počet nevlastních sourozenců:
 - ne

- **BYL JSTE RODIČI (OPATROVNÍKY), PRARODIČI ČI NĚKÝM Z RODINY ČASTO FYZICKY TRESTÁN?**

- ano
 - ne

KRIMINÁLNÍ ANAMNÉZA

- **VĚK SPÁCHÁNÍ TRESTNÉHO ČINU**

- a) věk při svém prvním trestném činu:
 - b) věk při aktuálním trestném činu:

- **TRESTNÁ ČINNOST V RODINĚ**

- a) nikdo nebyl trestán
 - b) rodiče – otec/matka (nehodící se škrtněte)
 - c) sourozenec/sourozenci
 - d) současná/ý partnerka/partner
 - e) minulá/ý partnerka/partner
 - f) vlastní děti
 - g) nevlastní děti

- **MINULÁ TRESTNÁ ČINNOST**

- a) netrestán (bez záznamu v trestním rejstříku)
 - b) počet odsouzení celkem:
 - c) počet nepodmíněných trestů odnětí svobody:

- **MINULOU TRESTNOU ČINNOST LZE OZNAČIT PŘEDEVŠÍM JAKO**
 - a) TČ proti majetku
 - b) TČ proti životu a zdraví
 - c) TČ proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti
 - d) TČ hospodářské
 - e) jiné – jaké:
- **AKTUÁLNÍ TRESTNÁ ČINNOST**
 - a) všechny §§ tr. zák. uvedené v rozsudku:
 - b) uložen nepodmíněný trest - délka trestu v měsících:
 - c) současně uloženo ochranné opatření (jaké)
 - d) současně uloženo jiný trest (jaký):
- **TYP VĚZNICE VE VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY**
 - a) dohled
 - b) dozor
 - c) ostraha
 - d) zvýšená ostraha
- **BRAL JSTE NĚKDY NĚJAKÉ DROGY?**
 - ano
 - jaké:
 - jak často:
 - ne

Příloha II: Formulář s doplňujícími a identifikačními položkami určený pro odborný personál

V případě vysoké náročnosti dohledávání údajů nevyplňujte.

- **IDENTIFIKAČNÍ ČÍSLO:**
- **POČET ZÁZNAMŮ V OPISU REJSTŘÍKU TRESTŮ:**
- **DATUM PRVNÍHO ZÁZNAMU V OPISU REJSTŘÍKU TRESTŮ:**
- **POČET PŘEDCHOZÍCH POBYTŮ VE VTOS:**.....
- **AKTUÁLNÍ TRESTNÁ ČINNOST:**
 - **VŠECHNY §§ TR. ZÁK. UVEDENÉ V ROZSUDKU:**
 - **DÉLKA TRESTU V MĚSÍCÍCH:**
 - **SOUČASNĚ ULOŽENO OCHRANNÉ OPATŘENÍ – JAKÉ:**
 - **SOUČASNĚ ULOŽEN JINÝ TREST – JAKÝ:**

Mockrát Vám děkuji.

Příloha III: Informovaný souhlas

Dobrý den,

jsem studentkou oboru Psychologie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. V rámci ukončení svého studia bych Vás ráda požádala o vyplnění dotazníků k mé diplomové práci týkající se výzkumu kognitivních distorzí, jejíž součástí je dotazníkové šetření u odsouzených osob ve vybraných věznicích v ČR.

Dotazníky jsou zcela anonymní a Vámi poskytnuté informace jsou důvěrné. S daty bude zacházeno v souladu s „Nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (obecné nařízení o ochraně osobních údajů)“. Vaše účast je dobrovolná.

„Souhlasím s účastí na výzkumu, a to konkrétně s vyplněním anamnestického dotazníku a dotazníků PICTS-cz a FPI-K, které mi budou předloženy pracovníkem věznice. Veškeré údaje budou použity pouze pro vědecké účely a všechny výstupy budou v anonymizované podobě, což znamená, že je nebude možné vztáhnout k mé osobě.“

Jméno a příjmení:

Datum narození:

Dnešní datum:

.....

Podpis

Příloha IV: Hodnoty testových statistik W pro Shapiro-Wilkův test

Testovou statistikou Shapiro-Wilkova testu (W) byla ověřována normalita dat. Testové statistiky jsou uvedeny včetně dosažených hladin významnosti, kdy:

* = $p < 0,05$; ** = $p < 0,01$; *** = $p < 0,001$.

ZÍSKANÁ DATA

GCT HS	GCT TS	Aktuální věk
0,970**	0,984	0,933***

STYLY MYŠLENÍ (HS; n = 138)

Mo	Co	En	Po	Sn	So	Ci	Ds
0,957***	0,964***	0,958***	0,940***	0,986	0,965**	0,975*	0,959***

VĚKOVÉ SKUPINY (≤ 35 let v porovnání s > 35 let)

GCT	Mo	Co	En	Po	Sn	So	Ci	Ds
0,982	0,982	0,990	0,971**	0,987	0,980*	0,967**	0,991	0,985
PRB	HOS	AST	DNH	CUR	HIS	P	R	FOC
0,986	0,970**	0,979*	0,988	0,989	0,977*	0,967**	0,993	0,991

VĚKOVÉ SKUPINY (≤ 25 let v porovnání s ≥ 51 let)

GCT	Mo	Co	En	Po	Sn	So	Ci	Ds
0,960	0,959	0,938	0,976	0,919*	0,976	0,966	0,980	0,945
PRB	HOS	AST	DNH	CUR	HIS	P	R	FOC
0,973	0,968	0,976	0,975	0,979	0,965	0,980	0,978	0,976

ANALÝZA ROZPTYLU – VĚK

GCT	Mo	Co	En	Po	Sn	So	Ci	Ds
0,986	0,988	0,994	0,979*	0,990	0,984	0,981	0,995	0,988
PRB	HOS	AST	DNH	CUR	HIS	P	R	FOC
0,992	0,979*	0,979*	0,991	0,991	0,980*	0,960***	0,993	0,992

SKUPINY NEJVYŠŠÍHO DOSAŽENÉHO VZDĚLÁNÍ

GCT	Mo	Co	En	Po	Sn	So	Ci	Ds
0,983	0,977*	0,987	0,970**	0,985	0,977*	0,967**	0,986	0,985
PRB	HOS	AST	DNH	CUR	HIS	P	R	FOC
0,980*	0,969**	0,971**	0,986	0,984	0,968**	0,968**	0,987	0,988

ANALÝZA ROZPTYLU – VZDĚLÁNÍ

GCT	Mo	Co	En	Po	Sn	So	Ci	Ds
0,985	0,980*	0,989	0,971**	0,986	0,979*	0,968**	0,985	0,988
PRB	HOS	AST	DNH	CUR	HIS	P	R	FOC
0,979*	0,973**	0,980*	0,988	0,982	0,974*	0,969**	0,985	0,988

SKUPINY PARTNERSKÉHO VZTAHU

GCT	Mo	Co	En	Po	Sn	So	Ci	Ds
0,985	0,977*	0,988	0,964**	0,986	0,982	0,968**	0,990	0,985
PRB	HOS	AST	DNH	CUR	HIS	P	R	FOC
0,988	0,965**	0,972**	0,988	0,986	0,971**	0,966**	0,992	0,988

ANALÝZA ROZPTYLU – RODINNÝ STAV

GCT	Mo	Co	En	Po	Sn	So	Ci	Ds
0,985	0,979*	0,989	0,967**	0,984	0,983	0,963**	0,993	0,981
PRB	HOS	AST	DNH	CUR	HIS	P	R	FOC
0,990	0,970**	0,972**	0,988	0,990	0,973**	0,956***	0,994	0,990

SKUPINY ZAMĚSTNÁNÍ PŘED NÁSTUPEM DO VTOS

GCT	Mo	Co	En	Po	Sn	So	Ci	Ds
0,984	0,974*	0,981	0,975*	0,981	0,977*	0,974**	0,983	0,977*
PRB	HOS	AST	DNH	CUR	HIS	P	R	FOC
0,974*	0,968**	0,965**	0,986	0,986	0,975*	0,977*	0,992	0,984

ANALÝZA ROZPTYLU – PRŮBĚH DĚTSTVÍ A DOSPÍVÁNÍ

GCT	Mo	Co	En	Po	Sn	So	Ci	Ds
0,989	0,972**	0,985	0,968**	0,985	0,980	0,970**	0,987	0,980
PRB	HOS	AST	DNH	CUR	HIS	P	R	FOC
0,985	0,967**	0,969**	0,987	0,985	0,970**	0,966**	0,987	0,990

KRS V PRIMÁRNÍ RODINĚ

GCT	Mo	Co	En	Po	Sn	So	Ci	Ds
0,981	0,976	0,986	0,973	0,974	0,977	0,965*	0,979	0,965*
PRB	HOS	AST	DNH	CUR	HIS	P	R	FOC
0,968*	0,945**	0,960*	0,979	0,987	0,958**	0,970	0,987	0,983

ANALÝZA ROZPTYLU – POČET SOUROZENCŮ

GCT	Mo	Co	En	Po	Sn	So	Ci	Ds
0,991	0,977*	0,988	0,964**	0,980*	0,990	0,986	0,991	0,986
PRB	HOS	AST	DNH	CUR	HIS	P	R	FOC
0,981	0,978*	0,983	0,985	0,987	0,979*	0,971**	0,991	0,995

UŽÍVÁNÍ FYZICKÝCH TRESTŮ

GCT	Mo	Co	En	Po	Sn	So	Ci	Ds
0,984	0,972**	0,983	0,965**	0,983	0,980*	0,962***	0,990	0,975*
PRB	HOS	AST	DNH	CUR	HIS	P	R	FOC
0,979*	0,957***	0,966**	0,982	0,989	0,963**	0,961***	0,993	0,987

KRS VE VLASTNÍ RODINĚ

GCT	Mo	Co	En	Po	Sn	So	Ci	Ds
0,973	0,968*	0,978	0,962**	0,978	0,978	0,966*	0,981	0,975
PRB	HOS	AST	DNH	CUR	HIS	P	R	FOC
0,986	0,960**	0,961**	0,984	0,989	0,955**	0,944***	0,994	0,989

ANALÝZA ROZPTYLU – POČET DĚTÍ

GCT	Mo	Co	En	Po	Sn	So	Ci	Ds
0,991	0,981	0,983	0,968**	0,982	0,982	0,964**	0,992	0,983
PRB	HOS	AST	DNH	CUR	HIS	P	R	FOC
0,983	0,960***	0,977*	0,984	0,987	0,972**	0,965**	0,992	0,987

PŘÍTOMNOST TRESTNÉ ČINNOSTI V RODINĚ

GCT	Mo	Co	En	Po	Sn	So	Ci	Ds
0,989	0,974*	0,984	0,980*	0,983	0,981	0,971**	0,983	0,968**
PRB	HOS	AST	DNH	CUR	HIS	P	R	FOC
0,980*	0,961***	0,968**	0,986	0,989	0,975*	0,982	0,989	0,992

CHARAKTERISTIKY KRIMINÁLNÍ HISTORIE

Počet předchozích odsouzení	Počet předchozích uvěznění	Délka KH	Věk v době 1. odsouzení	Délka VTOS za aktuálně odsouzenou TČ
0,960***	0,855***	0,962***	0,615***	0,765***

AKTUÁLNĚ ODSOUZENÝ TYP TRESTNÉ ČINNOSTI

GCT	Mo	Co	En	Po	Sn	So	Ci	Ds
0,980	0,971*	0,989	0,961**	0,978	0,973*	0,969*	0,981	0,977
PRB	HOS	AST	DNH	CUR	HIS	P	R	FOC
0,986	0,956**	0,980	0,987	0,988	0,983	0,961**	0,992	0,990

TYP NEJČASTĚJI UŽÍVANÝCH NÁVYKOVÝCH LÁTEK

GCT	Mo	Co	En	Po	Sn	So	Ci	Ds
0,966**	0,974*	0,976*	0,986	0,982	0,984	0,971*	0,981	0,985
PRB	HOS	AST	DNH	CUR	HIS	P	R	FOC
0,973*	0,980	0,979	0,983	0,986	0,988	0,977*	0,978*	0,992

FREKVENCE UŽÍVÁNÍ NÁVYKOVÝCH LÁTEK

GCT	Mo	Co	En	Po	Sn	So	Ci	Ds
0,956**	0,957**	0,974	0,971	0,976	0,973	0,958**	0,975	0,983
PRB	HOS	AST	DNH	CUR	HIS	P	R	FOC
0,958**	0,972	0,966*	0,979	0,984	0,971	0,977	0,976	0,989

Příloha V: Porovnání středních hodnot HS výběrového souboru s ostatními soubory

STŘEDNÍ HODNOTY HRUBÝCH SKÓRŮ

	Mo	Co	En	Po	Sn	So	Ci	Ds
ČR 2020 n = 138	14,01	14,72	14,12	13,77	19,12	15,95	17,07	15,03
IRL n = 72	16,46	20,24	16,46	15,85	19,38	18,65	20,92	20,47
UK n = 255	14,48	15,23	13,32	14,02	17,70	15,39	17,35	16,20
USA n = 150	14,09	15,22	14,41	13,56	18,02	15,77	16,69	16,39
ČR 2014 n = 202	14,44	14,08	13,50	13,22	19,31	15,15	17,10	14,80
EGY n = 130	17,10	16,60	16,80	17,10	19,60	15,00	17,90	18,40
NL n = 179–184	14,00	13,60	12,80	14,30	17,40	14,60	15,20	15,10

TESTOVÉ STATISTIKY

Ve statistické analýze byly využity neparametrické Wilcoxonovy jednovýběrové testy (testová statistika W) a parametrické jednovýběrové t-testy (testová statistika t). Testové statistiky jsou uvedeny včetně dosažených hladin významnosti, kdy:

* = $p < 0,05$; ** = $p < 0,01$; *** = $p < 0,001$.

	Mow	Cow	Enw	Pow	Sn _t	Sow	Ciw	Dsw
IRL n = 72	2046,0***	444,0***	1821,0***	2053,0***	-0,71	1671,0***	1081,0***	797,0***
UK n = 255	4251,0	3956,0	5927,0*	3712,0*	3,83***	5511,0	4311,0	3361,0**
USA n = 150	4251,0	3956,0	4402,0	4396,0	2,96**	4889,0	4980,0	3361,0**
ČR 2014 n = 202	4251,0	5113,0	5545,0	5121,0	-0,52	5511,0	4311,0	4858,0
EGY n = 130	1238,0***	2424,0***	1380,0***	1041,0***	-1,31	5160,5*	3725,0*	1789,0***
NL n = 179–184	3809,5	5728,0*	6590,0***	3712,0*	4,64***	6169,0**	6864,0***	4340,0

Příloha VI: Hodnoty testových statistik t a U

Ve statistické analýze byly využity parametrické dvouvýběrové t-testy (testová statistika t), případně jejich Welchova korekce (t_w) a neparametrické Mann-Whitney U testy (testová statistika U). GCT skór byl testován na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, v případě zbylých škál byla využita Bonferroniho korekce, kdy hodnota 0,05 byla vydělena počtem srovnávaných proměnných.

Škála	Věk n = 138	Věk ₂ n = 28	Vzdělání n = 138	Vztah n = 137	Zaměstnání n = 136
GCT	4,07 _t ***	3,55 _t ***	3,44 _t ***	1,55 _t	2,92 _t **

* = $p < 0,05$; ** = $p < 0,01$; *** = $p < 0,001$

Škála	Věk n = 138	Věk ₂ n = 28	Vzdělání n = 138	Vztah n = 137	Zaměstnání n = 136
Mo	3,66 _t *	1,72 _t	1866,5 _U	1920,5 _U	1679,5 _U
Co	3,94 _t *	2,71 _t	3,16 _t *	1,80 _t	2,70 _t
En	1586,5 _U *	3,21 _t	1786,5 _U	1937,5 _U	1608,0 _U
Po	2,35 _t	44,0 _U	1,50 _t	1,04 _t	2,01 _t
Sn	1779,0 _U	1,80 _t	1819,0 _U	2,32 _{t_w}	1940,0 _U
So	1622,0 _U *	3,94 _t *	1927,0 _U	2098,5 _U	1502,5 _U
Ci	3,07 _{t_w} *	2,29 _{t_w}	2,74 _t	0,80 _t	2,29 _t
Ds	2,16 _t	3,26 _t *	3,51 _t *	2,12 _t	1438,5 _U *
PRB	2,83 _t	2,24 _t	1573,0 _U *	2,69 _t	1461,0 _U
HOS	1928,0 _U	1,71 _t	1939,5 _U	1899,0 _U	1621,0 _U
AST	1596,0 _U *	3,93 _t *	1851,5 _U	1993,5 _U	1363,0 _U *
DNH	2,16 _t	0,70 _t	1,10 _t	0,62 _{t_w}	0,60 _t
CUR	2,68 _t	2,36 _t	3,54 _t *	1,11 _t	3,14 _t *
HIS	1445,5 _U *	4,75 _t *	1817,0 _U	2000,0 _U	1414,0 _U *
P	1481,0 _U *	3,97 _t *	1813,0 _U	1952,0 _U	1387,5 _U *
R	3,26 _t *	2,56 _t	3,72 _t *	1,91 _t	3,03 _t *
FOC	1,82 _t	1,25 _t	3,39 _t *	1,39 _t	2,29 _t

* = signifikance na hladině významnosti 0,05 po Bonferroniho korekci pro 17 současných srovnání

Škála	KRS v primární rodině n = 83	Užívání fyzických trestů n = 133	KRS ve vlastní rodině n = 92	Přítomnost TČ v rodině n = 136	Frekvence drog n = 82
GCT	-0,77 _t	-1,16 _t	-0,94 _t	2,77 _{tW**}	375,0 _{U***}

* = p < 0,05; ** = p < 0,01; *** = p < 0,001

Škála	KRS v primární rodině n = 83	Užívání fyzických trestů n = 133	KRS ve vlastní rodině n = 92	Přítomnost TČ v rodině n = 136	Frekvence drog n = 82
Mo	-1,01 _t	1789,5 _U	750,0 _U	1688,5 _U	560,0 _U
Co	-1,16 _t	-0,98 _t	-2,25 _t	2,05 _t	3,80 _{t*}
En	-1,15 _{tW}	1660,5 _U	687,5 _U	1446,5 _U	3,69 _{tW*}
Po	0,06 _t	-1,48 _t	-0,21 _t	0,98 _{tW}	0,81 _t
Sn	-0,51 _t	1678,0 _U	-0,53 _t	0,82 _t	2,33 _t
So	613,0 _U	1627,0 _U	767,0 _U	1692,5 _U	367,0 _{U*}
Ci	0,00 _t	-0,77 _t	0,64 _t	1,45 _t	2,52 _t
Ds	583,5 _U	1884,0 _U	-1,58 _t	1535,5 _U	3,87 _{t*}
PRB	577,0 _U	1882,0 _U	-1,19 _t	1553,5 _U	473,0 _{U*}
HOS	587,0 _U	1784,0 _U	782,5 _U	1826,0 _U	2,76 _t
AST	530,5 _U	1629,5 _U	698,5 _U	1463,5 _U	345,0 _{U*}
DNH	-0,03 _t	-1,18 _t	-0,48 _t	0,42 _t	1,62 _t
CUR	0,07 _t	-0,93 _t	-0,85 _t	2,24 _t	2,78 _t
HIS	508,0 _U	1665,5 _U	681,0 _U	1497,0 _U	6,18 _{tW*}
P	-1,68 _{tW}	1635,5 _U	698,0 _U	3,69 _{tW*}	5,31 _{tW*}
R	-0,65 _t	-0,80 _t	-1,47 _t	2,33 _t	3,55 _t
FOC	-0,60 _t	-0,77 _t	-0,55 _t	1,82 _t	2,25 _t

* = signifikance na hladině významnosti 0,05 po Bonferroniho korekci pro 17 současných srovnání

Příloha VII: Hodnoty korelačních koeficientů

V korelační analýze byly využity bivariační (b) a parciální (p) korelace při eliminaci proměnné věku. Ve všech případech byl využit neparametrický Spearmanův korelační koeficient r_s . GCT skóre byl testován na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, v případě zbylých škál byla využita Bonferroniho korekce, kdy hladina významnosti $\alpha = 0,05$ byla vydělena počtem srovnávaných proměnných.

Škála	Věk _b	Počet předchozích odsouzení _p	Počet předchozích uvěznění _p	Délka KH _p	Věk v době 1. odsouzení _b	Délka VTOS _p
GCT	-0,434***	0,279***	0,227**	0,124	-0,239**	-0,260**

* = $p < 0,05$; ** = $p < 0,01$; *** = $p < 0,001$

Škála	Věk _b	Počet předchozích odsouzení _p	Počet předchozích uvěznění _p	Délka KH _p	Věk v době 1. odsouzení _b	Délka VTOS _p
Mo	-0,303*	0,097	0,042	0,035	-0,128	-0,145
Co	-0,344*	0,329*	0,310*	0,191	-0,285*	-0,242*
En	-0,375*	0,301*	0,299*	0,142	-0,241*	-0,173
Po	-0,285*	0,034	0,039	0,022	-0,122	-0,132
Sn	-0,264*	0,003	0,044	-0,133	-0,072	-0,118
So	-0,354*	0,335*	0,273*	0,147	-0,263*	-0,208
Ci	-0,323*	0,268*	0,157	0,153	-0,218	-0,259*
Ds	-0,295*	0,283*	0,255*	0,148	-0,250*	-0,156
PRB	-0,295*	0,308*	0,250*	0,144	-0,236*	-0,249*
HOS	-0,274*	0,168	0,146	0,074	-0,178	-0,167
AST	-0,354*	0,451*	0,363*	0,218	-0,351*	-0,156
DNH	-0,227	-0,098	-0,059	-0,131	0,106	-0,147
CUR	-0,298*	0,272*	0,209	0,175	-0,264*	-0,241*
HIS	-0,429*	0,460*	0,394*	0,221	-0,342*	-0,156
P	-0,411*	0,436*	0,367*	0,198	-0,322*	-0,166
R	-0,325*	0,325*	0,276*	0,181	-0,277*	-0,265*
FOC	-0,158	0,182	0,140	0,061	-0,164	-0,314*

* = signifikance na hladině významnosti 0,05 po Bonferroniho korekci pro 17 současných srovnání

Příloha VIII: Hodnoty testových statistik H a F

Ve statistické analýze byly využity parametrické Fisherovy analýzy rozptylu (testová statistika F), případně jejich Welchova korekce (F_w), a neparametrické Kruskal-Wallisovy analýzy rozptylu (testová statistika H). V případě signifikance byly následně provedeny Tukey post-hoc testy či DSCF párové porovnání. U všech škál byla využita Bonferroniho korekce, kdy hodnota 0,05 byla vydělena počtem srovnávaných proměnných.

VĚK

GCT	$F(5; 132) = 5,96^*$	A > E, F B > E, F	A) ≤ 25 let (n = 13)
Mo	$F(5; 132) = 3,42$		B) 26–30 let (n = 32)
Co	$F(5; 132) = 4,08^*$	B > E, F	C) 31–35 let (n = 27)
En	$H = 23,10^*$	A > E, F B > E D > E	D) 36–40 let (n = 32)
Po	$F(5; 132) = 2,60$		E) 41–45 let (n = 14)
Sn	$F(5; 132) = 2,31$		F) ≥ 46 let (n = 20)
So	$F(5; 132) = 4,43^*$	A > F B > E, F	
Ci	$F(5; 132) = 3,17$		
Ds	$F(5; 132) = 2,64$		
PRB	$F(5; 132) = 2,42$		
HOS	$H = 11,27$		
AST	$H = 18,31^*$	A > F B > F	
DNH	$F(5; 132) = 2,33$		
CUR	$F(5; 132) = 3,08$		
HIS	$H = 27,13^*$	A > F B > F C > F D > F	
P	$H = 25,01^*$	A > F B > E, F	
R	$F(5; 132) = 3,34$		
FOC	$F(5; 132) = 1,45$		

* = signifikance na hladině významnosti 0,05 po Bonferroniho korekci pro 18 současných srovnání

VZDĚLÁNÍ

GCT	$F(2; 132) = 7,48^*$	A > B, C
Mo	H = 6,53	
Co	$F(2; 132) = 5,17$	
En	H = 7,35	
Po	$F(2; 132) = 1,20$	
Sn	H = 7,67	
So	H = 4,86	
Ci	$F(2; 132) = 4,27$	
Ds	$F(2; 132) = 8,57^*$	A > B, C
PRB	$H = 12,57^*$	A > B, C
HOS	H = 4,32	
AST	H = 7,00	
DNH	$F(2; 132) = 0,80$	
CUR	$F(2; 132) = 6,76^*$	A > B, C
HIS	H = 9,26	
P	H = 7,69	
R	$F(2; 132) = 7,30^*$	A > B, C
FOC	$F(2; 132) = 5,68$	

- A) základní vzdělání (n = 67)
- B) vyučen v oboru/střední odborné bez maturity (n = 54)
- C) úplné střední s maturitou (n = 14)

* = signifikance na hladině významnosti 0,05 po Bonferroniho korekci pro 18 současných srovnání

TYP NEJČASTĚJI UŽÍVANÝCH NÁVYKOVÝCH LÁTEK

GCT	$H = 22,84^*$	A > C B > C
Mo	$H = 14,37^*$	A < B B > C
Co	$H = 19,33^*$	A > C B > C
En	$F_w(2; 71,64) = 9,04^*$	A > C B > C
Po	$F(2; 118) = 0,17$	
Sn	$F(2; 118) = 2,56$	
So	$H = 21,34^*$	A > C B > C
Ci	$F(2; 118) = 0,07$	
Ds	$F(2; 118) = 1,05$	
PRB	$H = 14,63^*$	A > C B > C
HOS	$F(2; 118) = 1,63$	
AST	$F(2; 118) = 2,02$	
DNH	$F(2; 118) = 0,87$	
CUR	$F(2; 118) = 0,86$	
HIS	$F(2; 118) = 2,59$	
P	$H = 25,66^*$	A < B A > C B > C
R	$H = 17,46^*$	A > C B > C
FOC	$F(2; 118) = 0,26$	

- A) pouze tvrdé drogy (n = 42)
- B) tvrdé i měkké drogy (n = 44)
- C) neužívá (n = 35)

* = signifikance na hladině významnosti 0,05 po Bonferroniho korekci pro 18 současných srovnání

NESIGNIFIKANTNÍ ANALÝZY ROZPTYLU

	Rodinný stav	Průběh dětství a dospívání	Počet sourozenců	Počet dětí	Aktuálně odsouzený typ tr. činnosti
GCT	$F(4; 130) = 2,87$	$F(3; 127) = 0,43$	$F(5; 131) = 0,69$	$F(2; 126) = 1,93$	$F(2; 102) = 0,07$
Mo	$H = 4,83$	$H = 1,50$	$H = 5,68$	$F(2; 126) = 1,28$	$H = 0,13$
Co	$F(4; 130) = 2,40$	$F(3; 127) = 2,11$	$F(5; 131) = 0,64$	$F(2; 126) = 1,58$	$F(2; 102) = 0,66$
En	$H = 6,78$	$H = 2,90$	$H = 8,65$	$H = 3,40$	$H = 0,52$
Po	$F(4; 130) = 1,78$	$F(3; 127) = 0,60$	$H = 7,33$	$F(2; 126) = 1,19$	$F(2; 102) = 0,85$
Sn	$F(4; 130) = 1,87$	$F(3; 127) = 0,22$	$F(5; 131) = 1,28$	$F_w(2; 79,38) = 1,03$	$H = 2,53$
So	$H = 7,33$	$H = 3,13$	$F(5; 131) = 1,56$	$H = 2,28$	$H = 5,76$
Ci	$F(4; 130) = 1,41$	$F(3; 127) = 0,59$	$F(5; 131) = 0,62$	$F(2; 126) = 0,04$	$F(2; 102) = 0,24$
Ds	$F(4; 130) = 3,44$	$F(3; 127) = 0,35$	$F(5; 131) = 1,05$	$F(2; 126) = 0,17$	$F(2; 102) = 0,02$
PRB	$F(4; 130) = 3,14$	$F(3; 127) = 0,34$	$F(5; 131) = 0,62$	$F(2; 126) = 0,05$	$F(2; 102) = 0,29$
HOS	$H = 5,83$	$H = 1,55$	$H = 7,54$	$H = 0,50$	$H = 0,06$
AST	$H = 12,24$	$H = 7,46$	$F(5; 131) = 1,70$	$H = 1,90$	$F(2; 102) = 5,14$
DNH	$F(4; 130) = 0,41$	$F(3; 127) = 0,09$	$F(5; 131) = 0,42$	$F(2; 126) = 1,03$	$F(2; 102) = 1,56$
CUR	$F(4; 130) = 1,61$	$F(3; 127) = 0,58$	$F(5; 131) = 0,70$	$F(2; 126) = 0,44$	$F(2; 102) = 0,29$
HIS	$H = 14,19$	$H = 5,84$	$H = 9,52$	$H = 1,99$	$F(2; 102) = 4,92$
P	$H = 12,19$	$H = 5,91$	$H = 9,42$	$H = 2,46$	$H = 5,74$
R	$F(4; 130) = 2,44$	$F(3; 127) = 0,59$	$F(5; 131) = 0,48$	$F(2; 126) = 0,65$	$F(2; 102) = 0,39$
FOC	$F(4; 130) = 0,74$	$F(3; 127) = 0,22$	$F(5; 131) = 0,96$	$F(2; 126) = 0,69$	$F(2; 102) = 0,45$